HERMANN HESSE

MASALLAR

Die Märchen, Hermann Hesse
© 1955, Suhrkamp Verlag Frankfurt am Main
© 1994, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Suhrlcamp Verlag Frankfurt am Main ve Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1994
7. basım: Eylül 2014, İstanbul
Bu kitabın 7. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası
Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul
Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-510-513-0

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
www.canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 10758

HERMANN HESSE

MASALLAR

ÖYKÜ

1946 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

İris Kantemir

Hermann Hesse'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Çarklar Arasında, 2002
Doğu Yolculuğu, 2002
Kaplıcada Bir Konuk, 2002
Siddhartha, 2002
Demian, 2003
Peter Camenzind, 2003
Gençlik Güzel Şey, 2012

HERMANN HESSE, 1877'de Almanya'nın Baden-Württemberg eyaleti, Calw kasabasında doğdu. İlk şiirini yirmi beş yaşında yazdı. Bunu *Peter Camenzind, Çarklar Arasında, Gertrud, Rosshalde, Demian* ve diğer romanları izledi. Jung'un öğrencisi Lang ile dostluğu Hesse'nin ruhbilime ve Jung'a duyduğu ilgiyi körükleyerek şiirsel iç dünyasını zenginleştirdi. İnsancıllığı, barışseverliği ve insan yaşamını irdeleyen felsefesi *Bozkırkurdu, Narziss ve Goldmund* ile *Siddhartha* adlı romanlarında özellikle belirgindir. *Boncuk Oyunu* adlı romanından sonra 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü de alan Hesse'nin Doğu edebiyatı ve mistisizmine düşkünlüğü, bireysel bunalımların çözümünü Doğu felsefesinde arayışı, 1960'lı yıllarda canlanan Budizm ve Zen Budizm akımlarının da yardımıyla onun, özellikle Amerikan hippi gençliği arasında en çok okunan yazarlar arasına girmesini sağladı. Hermann Hesse, 1962 yılında öldü.

İRİS KANTEMİR, Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji ve DTCF İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi ve yüksek lisansını yaptı. Uzun yıllar Almanya'da kaldıktan sonra ODTÜ, Kadıköy Maarif Koleji ve Boğaziçi Üniversitesi'nde ders verdi. 1990 yılında emekli oldu. *Cumhuriyet Kitap*'ta yazıları yayımlandı. Hermann Hesse'nin *Bozkırkurdu* ve *Masallar*'ını, Thomas Mann'ın *Seçilen* ve *Büyülü Dağ*'ını, Amy Tan'ın *Mutfak Tanrısı*'nı, Carson McCullers'ın *Düğünün Bir Üyesi*'ni, Juli Zeh'nin *Kartallar ve Melekler*'ini, Ketil Norstad'ın *Erling'in Düşüşü*'nü ve Carl Gustav Jung'un otobiyografisi *Anılar, Düşler, Düşünceler*'i Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

Cüce 11
Gölge Oyunu 33
Kent 40
Doktor Knölge'nin Sonu 47
Güzel Düş 55
Flüt Düşü 61
Augustus 69
Ozan 92
Orman Adamı 100
Başka Bir Gezegenden Garip Haberler 108
Faldum 124
Zor Geçit 143
Düşler 150
Avrupalı 165
Devlet 174
Ressam 180
Hasır Koltuktan Masallar 186
Iris 190
Bir Sobayla Söyleşi 211
Piktor'un Dönüşümleri 214

Büyücünün Çocukluğu 220
Düş Gezintileri 240
Kral Yu 255
Kuş 262
İki Kardeş 281

CÜCE

Kai'de, o akşam masalcı dede Cecco söze şöyle başladı:

"İzin verirseniz beyler, bugün size çok eski bir öykü anlatmak istiyorum. Güzel bir hanımefendiye, bir cüceye, bir aşk iksirine, bağlılığa, nankörlüğe, sevgiye ve ölüme değinen bir öykü bu. İster eski olsun ister yeni, bütün serüvenler ve öyküler başka ne anlatır zaten.

Soylu Battista Cadorin'in kızı Margherita Cadorin, bir zamanlar, Venedikli güzellerin en güzeliydi. Onun için yazılmış olan dizelerin, bestelenmiş ezgilerin sayısı, Büyük Kanal boyunca dizilmiş sarayların kavisli pencerelerinden, bir ilkbahar akşamında, Ponte del Vin ile Dogana arasında gidip gelen gondollardan daha çoktu. İster Venedikli, ister Muranolu, ister Padovalı olsun, genci yaşlısı, yüzlerce soylu onu düşlemeden tek bir gece bile geçiremez, sabah uyandıklarında da, onu bir an görebilme umuduyla yanıp tutuşurlardı. Koca kentte, soylu genç kadınlar arasında Margherita Cadorin'i kıskanmayan birini bulmak olanaksızdı. Onu anlatmaya sözcüklerim yetmez. Bu nedenle yalnızca şunu söyleyeceğim. Uzun boylu, servi endamlı bir kızdı. Saçları havayı, topukları yeri okşardı. Eğer Tiziano onu görmüş olsaydı, bir yıl boyunca, onun dışında başka bir şeyin ya da başka birinin

resmini yapmayı aklının ucundan bile geçirmezdi.

Giysiler, danteller, altın işlemeli Bizans brokarları, değerli taşlar ve takılardan yana da zengindi. Sarayında zengin ve görkemli bir havada dolaşır, ayakları Türk halılarından başka halılara basmazdı. Dolapları gümüş takımlarla tıka basa doluydu, masaların üzerleri de en iyi cinsten örtüler ve olağanüstü porselen takımlarla ışıl ışıl parlardı. Oturma odasının yeri güzel mozaiklerle, duvarlar ve tavanlarsa brokardan, ipekten yapılma goblenler ve değerli, güzel tablolarla donanmıştı. Gondolcuları, sandalcıları, her an hazır bekleyen hizmetlileri de boldu.

Kuşkusuz, tüm bu gözü okşayan değerli eşyaların daha güzelleri başka evlerde de vardı. Cadorinlerinkinden daha dolu dolapları, daha değerli eşyaları, halıları ve takıları olan insanların yaşadığı, daha zengin sarayları olan zengin bir kentti o zamanlar Venedik. Ama Margherita, en zenginlerin bile sahip olamadığı ve bu nedenle hasetten çatır çatır çatladıkları paha biçilmez bir şeye sahipti. Bu, Filippo adında, bir karış boyunda, çift kamburlu, küçücük, ama olağanüstü bir cüceydi. Herr Vittorio Battista onu, gezilerinden birinde, Kıbrıs'tan getirdiğinde, yalnızca Yunanca ve Arapça konuşabiliyordu. Oysa sonradan öyle düzgün bir Venedik lehçesiyle konuşur olmuştu ki, Riva'da ya da San Giobbe Kilisesi'nin avlusunda doğmuş sanırdınız. Sahibesi ne denli güzel ve alımlıysa, Cüce de o denli çirkindi. Bir kilisenin kulesi, bir balıkçı kulübesinin yanında nasıl daha yüksek ve yüce durursa, bu eciş bücüş yaratığın yanında sahibesi de öylesine endamlı ve gösterişli duruyordu. Cüce'nin, koyu kahverengi elleri buruşuk, eklemleri yamuk yumuk, yürüyüşü anlatılamayacak denli gülünç, burnu kocaman, ayaklarıysa yayvandı. İçe doğru basardı. Ama giyimine diyecek yoktu, ipek ve altın işlemeli kumaşlardan yapılma giysiler içinde prensler gibi dolaşır dururdu.

Bunlar bile Cüce'nin değerli bir mücevher sayılmasına yeter de artardı. Yalnız Venedik'te değil, kuzeyi de katarsak, belki de tüm İtalya'da ondan daha değişik, daha eğlendirici birini bulmak olanaksızdı. Satılık olsaydı, birçok kralın, soylunun ve zenginin onu altınla tartarak satın almak için can atacağını söylemeye gerek bile yok.

Belki de bazı saraylarda ya da zengin kentlerde bücürlükte ve çirkinlikte Filippo'yla yarışacak cüceler vardı, ama bunların hiçbirinin ruh derinliği ve yetenekte, onunla aşık atamayacağı kesindi. Yalnızca zekâsı, on kişinin zekâsına bedeldi ve bir bölük insanla başa çıkabilecek düzeydeydi. Üç dili anadiliymişçesine akıcı konuşabiliyor, tarih, akıl verme ve yaratıcılıkta herkesten üstün olduğunu kanıtlıyor, eski öyküleri anlatmakla kalmıyor, yeni öyküler yaratıyor, aklı başında konuşmalar kadar en berbat tartışmalara da girebiliyor, istediği zaman insanları nasıl kolayca güldürebiliyorsa, o denli çabuk da kızdırabiliyordu.

Gökyüzünde tek bir bulutun bile görülmediği günlerde, o zamanlar âdet olduğu üzere, Margherita olağanüstü güzellikteki saçlarının rengini açmak için damdaki küçük balkona çıkar, iki oda hizmetçisi, Afrika papağanı ve Cüce Filippo'nun eşliğinde güneşte otururdu. Hizmetçiler, hanımefendinin saçlarını ıslatıp geniş kenarlı şapkasının üzerine yayarlar, gülsuyu ve kolonyayla tararlar, bu sırada da kentte olan biten her şeyi, ölümleri, kutlamaları, düğünleri, doğumları, hırsızlıkları, gülünç olayları anlatıp gevezelik ederler, papağan da güzel renkli kanatlarını çırparak, bir şarkıyı ıslıkla çalmak, keçi gibi melemek ve 'İyi geceler' demekten oluşan üç becerisini sergilerdi. Cüce, hanımefendiye yakın bir yere oturur, hücum eden sivrisineklere ve hizmetçilerin gevezeliklerine aldırmadan, kızgın güneşte kavrularak elyazması eski kitapları okurdu. Bir süre sonra, her zaman olduğu gi-

bi, renkli kuşun gözleri kapanmaya başlar, uykuya dalar, hizmetçilerin konuşmaları cansızlaşır, sonunda sesleri sedaları kesilir, işlerini yorgun ve isteksiz sürdürürlerdi. Dünyanın neresinde öğle güneşi bir Venedik sarayının damındaki gibi yakıcı olabilir? Bir süre sonra hanımefendinin de canı sıkılmaya başlar, hizmetçilere saçlarını çarçabuk kurutmalarını buyurur ya da beceriksizliklerinden dolayı onları bir güzel azarlardı. En sonunda da hep, 'Alın şunun kitabını!' diye bağırırdı.

Hizmetçiler Filippo'nun kitabını dizlerinden çekip alırlar, o da onlara öfkeyle bakar, ama hemen kendini toplayıp kibarca hanımefendinin ne arzu ettiğini sorar, o da bir öykü anlatmasını isterdi.

O zaman Cüce, 'Düşünmem gerek,' der ve düşüncelere dalardı.

Eğer suskunluğu uzun sürerse, hanımefendi ona sabırsızca seslenir, ama o hiç istifini bozmadan, bedenine oranla çok büyük olan ağır kafasını sakin sakin sallar, 'Biraz sabırlı olun. İyi öyküler az bulunan av hayvanlarına benzer. Gizli yerlerde saklıdırlar. Onları bulabilmek için uzun süre dar geçitlerin ağızlarında ve ormanın derinliklerinde pusu kurup beklemek gerekir,' diye yanıtlardı.

Ama yeterince düşünüp bir kez anlatmaya başladığında da, hiçbir şeyi esirgemez, bir dağdan durmamacasına dökülen bir çağlayan gibi, öykü bitene dek, suyun yüzeyindeki en küçük ot parçasından gök kubbenin yansımalarına dek her şeyi anlatır da anlatırdı. Papağan uyur, düş gördüğünde eğri gagasını gıcırdatırdı. Küçük kanallardaki su öylesine durgun olurdu ki, evlerin sudaki yansıları resimlerdeki gerçek duvarlar gibi kıpırtısız uzanır, güneş düz damı kavurur, hizmetçilerse uykuyla savaşarak zor zahmet işlerini yapmaya çalışırlardı. Oysa Cüce'nin hiç uykusu gelmez, sanatını sergilemeye başladığında bir sihirbaza ya da bir krala dönüşür, güneşi

söndürür, soluk almadan kendisini dinleyen sahibesini ister yağmurlu karanlık ormanlarda, ister denizin serin mavi derinliklerinde ya da gizemli uzak ülkelerde dolaştırabilirdi, çünkü o anlatım sanatını, hepsi birer sihirbaz olan ve dinleyenlerin ruhlarıyla bir çocuğun topla oynadığı gibi kolayca oynayan masalcıların önemsendiği Doğu ülkelerinde öğrenmişti.

Öyküleri çoğu zaman o uzak ülkelerde başlamazdı; çünkü dinleyenlerin ruhları oralara kolayca ulaşamazdı. Bu nedenle o anda gözlerinin önünde duran, yakınlarındaki bir cisme, örneğin ipek bir mendile ya da altın bir tokaya değinerek daha önce bu şeylere sahip olanları, onların efendilerini ve satıcılarını anlatarak söze başlar, sahibesinin hayal gücünü nereye isterse oraya yönlendirirdi. Böylece öykü gerçeklik kazanır, sarayların damlarından satıcıların kayıklarına, limandaki kayıklardan gemilere ve oradan da dünyanın en uzak köşelerine doğru su gibi akıp giderdi. Onu dinleyen, geziyi kendisinin yaptığını sanır, Venedik'te sessizce otururken ruhu sevinçle ya da korkuyla uzak denizlerde ve olağanüstü yerlerde dolaşır dururdu. İşte Filippo öykülerini böyle anlatırdı.

Bu olağandışı ve genellikle Uzakdoğu'yla ilgili öykülerin yanı sıra gerçek serüvenleri, eski ve yeni olayları, Kral Aienias'ın gezilerini ve çektiği acıları, zengin Kıbrıs'ı, Kral Ohannes'i, sihirbaz Virgilius'u ve Amerigo Vespucci'nin zorlu yolculuklarını da anlatırdı. Üstelik hemen o anda şaşırtıcı öyküler kurmakta da üstüne yoktu. Bir gün sahibesi uyuklayan papağana bakıp, 'Hadi bakalım, mademki her şeyi biliyorsun, kuşumun düşünde ne gördüğünü de bil,' dediğinde, kısa bir duraksamadan sonra, papağan kendisiymişçesine uzun bir düş anlatmaya koyulmuş, tam sonuna vardığında da papağan uyanmış, keçi gibi meleyerek kanatlarını çırpmaya başlamıştı. Başka bir gün de sahibesi bir taş alıp balkonun

parmaklıklarından öteye fırlatmış, taş aşağıdaki kanalın suyuna çarptığında, çıkan sesi duyunca da, 'Söyle bakalım Filippo, taşım nereye gitti?' diye sormuş, Cüce de hemen taşın nasıl denizanalarıyla, balıklarla, yengeçlerle, istiridyelerle, batık gemilerle, suda yaşayan cinlerle, perilerle ve denizkızlarıyla karşılaştığını, onların tümünün yaşamlarını ve başlarından geçen olayları ayrıntılarıyla bilip anlatmıştı.

Margherita, birçok zengin ve güzel hanımefendi gibi kibirli ve katı yürekliydi, ama Cücesine çok düşkündü. Herkesin ona iyi ve saygılı davranmasına özen gösterirdi. Yalnızca kendisi onu kızdırmayı bir oyuna dönüştürmüştü. Ne de olsa Cüce onun malıydı. Bazen tüm kitaplarını saklar, onu papağanın kafesine kapatır ya da yürümekte zorlanacağını bildiği için götürüp parke döşeli salonun ortasına bırakırdı. Filippo onun, bunların hiçbirini kötü niyetle yapmadığını bilir, hiç yakınmaz, ama hiç de unutmazdı. Öykülerinin ve masallarının aralarına bu olayları sokuşturur, hanımefendi de sesini çıkarmazdı. Onu çok kızdırmaktan korkardı, çünkü kimsenin Cüce'nin gizli bilimlerini ve yasak iksirleri iyi bildiğinden kuşkusu yoktu. Onun hayvanlarla konuşma sanatında usta olduğunu kesinlikle biliyorlardı. Havanın nasıl olacağını, fırtına olup olmayacağını bilmekte hiç yanılmazdı. Ama birileri onu bu tür sorularla sıkarsa, eğri büğrü omuzlarını silker, onlar da ağır kafasını zor zahmet sallamaya çalıştığını görünce sordukları soruyu unutup gülmekten kırılırlardı.

Her insan gibi Filippo'nun da kitaplarının yanı sıra canlı birine ve sevgiye gereksinmesi olduğu için kendine olağandışı bir arkadaş seçmişti. Ona ait olan ve geceleri onunla uyuyan küçük, kara bir köpekti bu. Kim olduğu bir türlü anlaşılamamış hayranlarından birinin armağanı olan bu köpeği, hanımefendi bazı koşullarla Cüce'ye bırakmıştı. Daha ilk geldiği gün köpek şanssızlığa uğramış,

bacağı, düşen bir dolap kapağının altında sıkışıp kalmıştı. Bacağı paramparça olduğu için öldürülmesine karar verilmiş, ama Cüce, köpeğin ona verilmesini istemiş ve böylece köpek ona armağan edilmişti. Cüce köpeğe çok iyi bakmış, o da kısa sürede iyileşerek kurtarıcısına derin bir minnetle bağlanıvermişti. Bacağı sakat kaldığı için topallayarak yürüyebiliyor, böylece tam gelişmemiş efendisine daha da yakışıyor ve Filippo bu yüzden birçok alaya katlanmak zorunda kalıyordu.

Cüce'yle köpeği arasındaki bu sevgi birçoklarına gülünç geliyordu, ama alayları her zaman içten değildi; çünkü, sanırım, birçok zengin soylu, en yakın arkadaşlarınca bile, Filippo'nun bu çarpık bacaklı Bolognalıyı sevdiği kadar sevilmiyordu. Ona Filippino adını vermişti. Kısaca Fino diye çağırıyordu. Ona bir çocuk kadar şefkatli davranıyor, onunla konuşuyor, lezzetli yiyeceklerle besliyor, küçük Cüce yatağında uyumasına izin veriyor, onunla uzun süre oynuyor, kısacası acınası, yersiz yurtsuz yaşamının tüm kısır sevgilerini bu zeki hayvana veriyor, bu nedenle de hizmetçilerin ve sahibesinin alaylarına hedef oluyordu. Oysa bu hiç de gülünecek bir şey değildi. Öyle olmadığını da yakında anlayacaksınız; çünkü bu sevgi yalnızca Cüce'ye ve köpeğine değil, tüm ev halkına büyük bir felaket getirdi sonunda. Böyle küçük, sakat bir köpek için bu denli çok sözcük harcamamı yadırgadınız belki de, ama önemsiz gibi görünen birçok ayrıntının çok kötü yazgılara neden olduğunu gösteren örnekler hiç de az değildir.

Seçkin, zengin ve yakışıklı birçok erkek gözlerini Margherita'dan ayıramıyor, onun resmini yüreklerinde taşıyordu. Oysa o, dünyada hiç erkek yokmuşçasına soğuk ve gururlu olmakta direniyordu. Bunun nedeni yalnızca Giustinianilerin kızı olan annesi Donna Maria'nın ölümüne dek, onu çok katı yetiştirmiş olması değildi. Sevgi-

ye açık olmayan gururlu bir yapısı vardı ve haklı olarak Venedik'in en kalpsiz güzeli olarak tanınıyordu. Padovalı genç bir soylunun onun yüzünden Milanolu bir subayla yaptığı düelloda, ölmeden önce söylediği son sözleri ona aktardıklarında beyaz alnına tek bir gölge bile düşmedi. Kendisi için yazılan şiirlerle de sürekli alay ederdi. Kentin önde gelen ailelerinden ikisinin oğulları aşağı yukarı aynı zamanda ona talip olduklarında, babasının ısrarlarına karşın direndi, bu nedenle de iki aile arasında uzun süren tatsızlıklar oldu.

Oysa kanatlı küçük tanrı haşarıdır, gözüne kestirdiğini kaçırmayı da hiç sevmez. Üstelik böyle güzel biri olursa. Nasıl ki en zor kışları, sıcak ve tatlı baharlar izlerse, gururlu ve ulaşılmaz bilinen kadınları da ansızın çılgın bir aşk sarıverir. Margherita da Murano'da bir bahçede verilen bir davette, Doğu'dan yeni gelmiş genç bir deniz subayına gönlünü kaptırdı. Adı Baldassare Morosini'ydi. Gözlerini ondan ayıramayan Margherita onu hiç de soylu ve gösterişli birine benzetememişti. Kendisi ne denli aydınlık ve pırıl pırıl biriyse, o da o denli karanlık ve güçlü görünüyordu. Ona baktığınızda, uzun süre uzak ülkelerin denizlerinde kaldığını ve serüveni seven bir insan olduğunu anlardınız. Yanık tenli alnı, kafasından düşüncelerin şimşek hızıyla akıp gittiğini belli ediyor, kavisli iri burunlu yüzündeki keskin kara gözleri ışıl ışıl parlıyordu.

Margherita'yı fark etmesi uzun sürmedi kuşkusuz. Adını öğrenir öğrenmez de onunla ve babasıyla tanışmak için elinden geleni yaptı. Tanıştırılırken de, tüm incelikleri ve iltifatları bolca kullanmaktan kaçınmadı. Aşağı yukarı gece yarısına dek süren davet boyunca, olanaklar el verdiğince Margherita'dan uzak düşmemeye özen gösterdi, o da genç subayın kendisine ve çevresindekilere söylediği her bir sözcüğü, İncil'deki sözcüklerden daha dikkatli dinledi. Tahmin edebileceğiniz gibi, Herr Bal-

dassare'nin gezilerinden ve yaptıklarından söz etmemesi olanaksızdı. Öylesine zarif ve hoş anlatıyordu ki, herkes dinliyordu. Aslında sözleri tek kişiye yönelikti, o kişi de bu sözlerin birini bile kaçırmıyordu. Baldassare, en olmadık serüvenleri, sanki oradakilerin tümü yaşamışçasına büyük bir rahatlıkla anlatıyor, genellikle gençlerin ve denizcilerin yaptığı gibi kendini ön plana çıkarmamaya özen gösteriyordu. Yalnız bir kez, Afrika'da korsanlarla çarpışırken ağır yaralanmasına ve sol omzundaki derin yara izine değindi. Margherita nefesini tutup üzüntü ve büyük bir hayranlıkla dinliyordu.

Son olarak da Margherita'ya ve babasına gondollarına kadar eşlik etti, onlarla vedalaştı ve karanlık sularda kayıp giden gondolun ardında bıraktığı pırıltılı izi izlemek için uzun bir süre orada öylece durdu. Gondol iyice gözden kaybolunca, bahçede kehribar rengi Yunan şarabı ve kırmızı, tatlı Alchermes içerek ılık gecenin tadını çıkaran genç soyluların ve birkaç hoppa güzel kızın yanına döndü. Venedik'in en zengin ve yaşam sevinciyle dolu gençlerinden biri olan Giambattista Gentarini de aralarındaydı. Baldassare'nin yolunu keserek kolundan tuttu, gülerek, 'Bu gece bize, gezilerinde yaşadığın aşkları anlatsan ne iyi olur,' dedi. 'Güzel Cadorin kalbini çaldı senin, oysa bu güzel kızın taştan yapılma olduğunu bilmiyor musun? Ruh diye bir şey yoktur onda. Giorgione tablolarındaki kadar kusursuz güzellikte, ama etten ve kemikten yapılmadıkları için yalnızca bakabileceğimiz kadınlara benzer. Çok ciddiyim, sana tavsiyem, ondan uzak dur. Yoksa Cadorinlerin hizmetlileri arasına katılıp onların üçüncü alay konusu mu olmak istiyorsun?'

Baldassare yalnızca gülümsedi. Kendini savunmaya bile kalkmadı. Zeytinyağı rengindeki tatlı şaraptan birkaç kadeh daha içtikten sonra herkesten önce izin isteyip evine döndü.

Hemen ertesi gün, uygun bir zamanda yaşlı Herr Cadorin'i küçük güzel sarayında ziyaret etti; onun gözüne girmek ve güvenini kazanabilmek için elinden geleni ardına koymadı. Akşam olduğunda da genç ve güzel hanımefendi için çalgıcılar ve şarkıcılar getirerek, serenat yaptırdı. Başarılı da oldu; çünkü hanımefendi pencerenin önünde durup onları dinledi, kısa bir süre için balkona bile çıktı. Doğal olarak tüm kent halkı olanları kısa sürede öğrendi, aylaklar ve dedikoducu kadınlar, Morosini henüz Margherita'yı babasından istemek için merasim üniformasını hazırlamadan, düğünün ne gün olacağı ve nişan hakkında fikirler öne sürmeye koyuldular. O zamanki geleneklere göre damat adayı, kız istemeye tek başına değil de, birkaç arkadaşıyla birlikte giderdi. Oysa Baldassare buna bir türlü yanaşmıyordu. Ama sonunda her şeyi bilen gevezeler dediklerinin doğru çıktığını görüp pek mutlu oldular.

Herr Baldassare, sonunda baba Cadorin'e damadı olmak istediğini söylediğinde hiç de sanıldığı gibi zor bir duruma düşmedi. 'Değerli genç bayım,' dedi baba. 'Tanrı şahidimdir ki isteğinizi hiç küçümsemiyorum. Bu benim ailem için bir şereftir. Ama bu isteğinizden vazgeçmenizi ısrarla rica ediyorum. Yoksa kendinizi de beni de, büyük sıkıntıya sokarsınız. Sürekli Venedik'te olmadığınız ve başka ülkelerde dolaştığınız için bu mutsuz kızın hiçbir neden olmaksızın birçok adayı reddedip beni ne durumlara düşürdüğünü bilemezsiniz. Erkek ve aşk sözcüklerini ağzına bile almak istemiyor. Aslında zayıf davrandığımı, onu zorla razı etmeye çalışmadığımı ve onu biraz şımarttığımı itiraf etmek zorundayım.'

Baldassare, beyefendinin dediklerini sonuna dek saygılı dinledi, ama isteğinden de vazgeçmedi. Tersine kaygılı, yaşlı adamı rahatlatmak ve yüreklendirmek için elinden geleni yaptı. O da sonunda kızıyla konuşacağına söz verdi.

Yanıtın ne olduğunu söylemeye gerek yok. Margherita kibirli olduğunu göstermek için önce biraz nazlandı, biraz da babasına hanımefendiyi oynadı. Oysa yüreği çoktan bu işi onaylamıştı. Baldassare haberi alır almaz, zarif ve değerli bir armağanla çıkageldi. Altın bir nişan yüzüğünü nişanlısının parmağına taktı ve onu gururlu dudaklarından ilk kez öptü.

Venediklilere gün doğdu. Bol bol konuşacakları, izleyecekleri ve özenecekleri iyi bir konu çıktı. Herkes, onların gördükleri en olağanüstü çift olduğu düşüncesinde birleşiyordu. İkisi de uzun boylu ve alımlıydı. Hanımefendi hemen hemen damadın boyundaydı. Biri sarışın, öbürü esmerdi ve başlarını hep dik tutuyorlardı, çünkü ikisi de soylu ve gururluydu. Bir de nişanlısı, bazı önemli işlerini halletmek için yakında bir kez daha Kıbrıs'a gideceğini söylemeseydi, gelinin mutluluğuna en ufak bir gölge düşmemiş olacaktı. Tüm kentin kutlamak için sabırsızlandığı düğün ancak o döndükten sonra yapılabilecekti. Bu arada nişanlı çift mutluluklarını dolu dolu yaşıyor, Herr Baldassare her fırsatta nişanlısını armağanlara boğuyor, sürprizlerle şaşırtıyor, serenatlarla kendinden geçirtiyor, yanından bir an bile ayrılmamaya özen gösteriyordu. Geleneklere aykırı olmasına karşın, birkaç kez kapalı gondollarla gizli gezintiler bile yaptılar.

Margherita gururlu ve biraz da acımasızdı. Şımartılmış bir soylu için bunun şaşılacak bir yanı yok. Nişanlısıysa kibirli biriydi. Hiç de anlayışlı değildi. Denizdeki yaşantısı ve genç yaşta başarılı oluşu ona hiç yumuşaklık kazandırmamıştı. Margherita'ya talip olduğu sırada ne denli hoş ve kibar davrandıysa, şimdi de o denli gerçek yapısına ve keyfine göre davranıyordu. Amacına ulaştığına göre, kabalığını ve buyurganlığını saklamasına neden yoktu artık. Bir denizci ve zengin bir tüccar olarak canı ne isterse onu yapmaya, başkalarına aldırmamaya

alışmıştı bir kez. İşin başından beri, nişanlısının çevresindeki bazı kişilerin de gözlemlediği gibi, en çok papağana, Fino'ya ve Cüce Filippo'ya dayanamıyordu. Onları gördüğünde öfkeleniyor, onlara ya da sahibelerine eziyet etmek için elinden geleni ardına koymuyordu. Eve geldiğinde, gür sesi merdivenlerde yankılanmaya başladığında, köpek uluyarak kaçacak delik aramaya, kuş da dövünmeye başlar, Cüce ise sabırla dişini sıkıp susmayı yeğlerdi. Aslında Margherita'ya haksızlık etmemem gerek. Hayvanlar için sesini çıkarmıyor, acınası Filippo'yu da birkaç sözle savunmaya çalışıyor, çünkü nişanlısını öfkelendirmekten çok korkuyordu.

Papağanın sonu tez geldi. Günlerden bir gün Herr Morosini ona sopayla vurup eziyet ederken, sinirlenen papağan eline saldırıp güçlü ve keskin gagasıyla parmağını ısırıp kanattı, Morosini de onu boğdurup evin arkasındaki küçük karanlık kanala attırdı. Kimse de yas tutmadı.

Sonra sıra küçük Fino'ya geldi. Köpek, damat bey eve geldiğinde ve ona yaklaştığı zamanlarda ortadan kaybolmayı, kaçmak yerine hemen merdivenin kuytu bir köşesine büzülmeyi alışkanlık haline getirmişti. Bir gün, Herr Baldassare merdivenleri çıkmışken, belki de gondolda unuttuğu bir şeyi, hizmetçilere güvenmediği için, kendi almak üzere ansızın merdivenlerden inmeye başladığında dehşete düşen küçük köpekçik telaşla havlayarak o denli beceriksizce yerinden fırladı ki, beyefendinin merdivenlerden düşmesine ramak kaldı ve merdivenlerin dibine, tökezleye tökezleye kaçmaya çalışan Fino'yla aynı anda ulaştı. Baldassare korkuyla kaçan köpeğe öyle bir tekme attı ki, köpek kanala inen geniş basamakların önündeki açıklığa, oradan da kanalın ortasına uçtu.

Küçük köpeğin çıkardığı havlama ve uluma arası canhıraş sesleri duyan Cüce o anda ortaya çıktı, kapının önünde köpeğin suda çırpınışını gülerek izleyen Baldas-

sare'nin yanına geldi. Margherita da ilk katın balkonuna çıkmıştı. 'Tanrı aşkına, çabuk gondolu yollayın,' diye haykırdı Filippo. 'Kurtar onu hanımım, ne olur çabuk! Boğuluyor. Fino, ah Fino!'

Oysa Herr Baldassare güldü ve gondolun halatını çözmeye uğraşan gondolcuya dönmesini buyurdu. Filippo bir kez daha hanımına yalvarıp onu ikna etmeye çalıştı; ama Margherita tek bir söz söylemeden döndü, içeri girdi. Bunun üzerine Cüce ona bu acıyı çektirenin önünde yere kapandı ve ona köpeğinin yaşamını bağışlaması için yalvarmaya başladı. Beyefendi dinlemedi bile. Eve girmesini buyurdu ve soluk almak için savaşan küçük Fino sulara gömülünceye kadar basamaklarda durup bekledi.

Filippo çatıdaki odaya çıktı. Orada iri başı ellerinin arasında, gözleri boşlukta, köşede büzüldü kaldı. İlk önce genç bir hizmetçi, ardından bir uşak geldi ve hanımefendinin kendisini çağırdığını haber verdi. Filippo kımıldamadı bile. Hava kararkığında da aşağıya inmeyince, hanımı elinde bir lambayla yukarı çıktı, Cüce'nin önünde durdu, bir süre ona baktıktan sonra, 'Neden kalkmıyorsun?' diye sordu, ama yanıt alamadı. 'Neden kalkmıyorsun?' diye yineledi sorusunu. O zaman Cüce ona baktı ve 'Köpeğimi neden öldürdünüz?' diye sordu.

Hanımı, 'Ben yapmadım ki!' diye kendini savundu. 'Onu kurtarabilirdiniz, oysa ölmesine göz yumdunuz,' diye yakındı Cüce. 'Canım benim, Finocuğum, Finocuğum!'

Bu sözler üzerine Margherita öfkelenip kalkmasını ve gidip yatmasını buyurdu. Cüce sesini çıkarmadan onu izledi. Üç gün tek bir söz söylemeden ruh gibi dolaştı durdu, ne bir şey yedi ne de çevresinde olan bitenle ilgilendi.

Genç hanımının canının fena halde sıkılması da o günlere denk geldi. Sağdan soldan, nişanlısıyla ilgili söy-

lentiler kulağına geliyor, bu da onu çok üzüyordu. Morosini'nin gezileri sırasında kadın avına çıktığı, Kıbrıs'ta ve başka yerlerde bir sürü sevgilisi olduğu dedikoduları dolaşıp duruyordu. Doğruydu da. Bu nedenle Margherita, nişanlısının gezi planlarını kuşku ve korkuyla karşılıyor, derin bir acı duyuyordu. Sonunda dayanamadı, Baldassare'nin evde olduğu bir gün ona içini döktü.

Baldassare güldü, 'Güzel sevgilim, söylentilerin bazıları uydurma, ama çoğu da doğru,' dedi. 'Aşk dalgaya benzer, bizi alır götürür. Karşısında direnemeyiz. Ama üzülme, soylu bir ailenin kızıyla evleneceğimin bilincindeyim. Orada burada güzel kadınlarla beraber oldum, bazılarına da âşık oldum, ama hiçbiri senin eline su dökemez.'

Baldassare'nin güçlülüğü ve soğukkanlı davranışı büyülü bir etkiyle Margherita'yı sakinleştirmeye yetti. Gülerek onun yanık tenli sert elini okşadı. Oysa o gider gitmez, tüm korkuları geri geldi ve bütün huzurunu alıp götürdü. Bu gururlu hanımefendi aşkın ve kıskançlığın insanı için için kemiren acısını öğrendi ve gecelerinin çoğunu ipek çarşaflı yatağında gözüne bir an bile uyku girmeden geçirmeye başladı.

Çaresizliği, kendini yeniden Cüce Filippo'ya yakın hissetmesine neden oldu. Filippo köpeğinin feci ölümünü unutmuş, eski haline dönmüş gibiydi. Bir zamanlar yaptıkları gibi balkonda oturuyorlar, Margherita saçlarının rengini açıyor, o da kitaplarını okuyor, öyküler anlatıyordu. Olaya yalnızca bir kez değindi. O da Margherita, 'Böyle derin derin ne düşünüyorsun?' diye ona sorduğunda. Garip bir sesle, 'Tanrı bu evi korusun! Ölü ya da diri, yakında bu evden ayrılacağım,' diye yanıtladı. 'O da ne demek?' diye karşı çıktı Margherita. Cüce gülerek omuz silkti. 'İçime doğuyor, hanımım. Kuş gitti, köpek gitti. Cüce'nin artık burada işi ne?' Hanımı böyle

şeyler söylemesini, sert bir dille yasakladı. O da bir daha bu konuya değinmedi. Hanımı da unuttuğunu sandı ve ona yeniden güvenir oldu. Ona nişanlısından dert yanıyor, Cüce de Herr Baldassare'yi savunuyor, ona hıncı olduğunu hiç belli etmiyordu. Böylece hanımının dostluğunu yeniden tümüyle kazanmış oldu.

Bir yaz gecesi, denizden hafif bir esinti gelmeye başladığında, Margherita Cüce'yi yanına alarak gondola bindi ve gondolcuya denize açılmasını buyurdu. Gondol, Murano Adası'na yaklaştığında, oldukça uzakta kalan kent sakin ve ışıltılı suların ötesinde yüzen beyaz, düşsel bir kente dönüştü ve hanımı Cüce'ye bir öykü anlatmasını buyurdu. Margherita gondolun siyah minderlerine uzanmış, Cüce de gondolun burnuna arkasını vermiş, yere oturmuştu. Pembe bir sis tülünün ardında belirginliğini yitiren güneş, uzaktaki dağın üstünde asılı kalmış gibiydi. Murano'da birkaç yerde akşam çanları çalmaya başlamıştı bile. Sıcaktan bunalan gondolcu uzun küreğini uykulu bir isteksizlikle hareket ettiriyor, eğik bedeninin ve gondolunun resmi, yosun dolu suya yansıyordu. Ara sıra yanlarından geçen bir yük sandalı ya da bir balıkçı teknesinin üçgen biçimindeki sivri uçlu yelkeni bir an için kentin uzak kulelerinin görüntüsünü kapatıyordu.

Margherita, 'Bana bir öykü anlat,' diye buyurdu. Cüce olur der gibi başını salladı, ipek cüppesinin altın telli püsküllerıyle oynayarak bir süre düşündü ve sonra anlatmaya koyuldu.

'Ben doğmadan çok önce, o zamanlar Bizans'ta yaşayan babamın başından çok garip bir olay geçmiş. Babam o zamanlar orada dertlere çare bulan ve akıl danışılan bir lokman hekim olarak çalışıyormuş. Şifa vermeyi ve büyüyü İzmir'de yaşayan bir Acem'den öğrenmiş, her ikisinde de çok ustaymış. Yalanı dolanı sevmeyen, ona buna yaltaklanmaktan hoşlanmayan ve sanatından başka bir

şey düşünmeyen bir adam olduğundan çevresindeki düzenbazlardan ve hastaları yalan yanlış yollarla iyileştirdiklerini sananlardan bıkmış usanmış. Vatanına bir an önce dönme isteğiyle yanıp tutuşuyormuş, ama zavallı babacığım ülkesinde ailesinin yoksulluk içinde olduğunu bildiğinden, gurbette birkaç kuruş kazanmadan dönmesinin doğru olmayacağını biliyormuş. Ama Bizans'ta şansın ona gülmeyeceğini anladıkça ve bazı düzenbazların ve cahillerin yorulmadan zengin olduklarını gördükçe karamsarlaşmış, çığırtkanlık yapmadan tutunamayacağını ve rahat yüzü görmeyeceğini anlamış. Birçok hastası varmış ve zor durumda olan yüzlerce insana şifa vermiş, ama bu kişilerin çoğu yoksul ya da dar gelirli olduklarından, hizmetinin karşılığında onlardan yüksek ücretler istemeye gönlü razı olmuyormuş.

Zor durumda kalan babam, sonunda kentten yürüyerek, beş parasız ayrılmaya karar vermiş. Gemilerde çalışmak istiyormuş, ama bir ay daha orada kalmasının doğru olacağını da biliyormuş, çünkü yıldızlar ona bu süre içinde şansın gelip onu bulma olasılığının yüksek olduğunu duyurmuşlar. Bunun üzerine babam bir ay daha beklemiş. Ayın son günü gelip çatmasına karşın hiçbir değişiklik olmamış. O da nesi var nesi yoksa toplamış ve ertesi sabah kentten ayrılmaya karar vermiş.

Son günün akşamı kentin dışında dolaşmaya çıkmış. Ne denli umarsız olduğunu anlamak zor değil. Güneşin çoktan battığı ve yıldızların, beyaz ışıklarını durgun denizin üzerine serpiştirdikleri bir saatmiş bu.

Babam, ansızın yakın bir yerlerden yüksek sesle yakınan ve ağlayan birini duymuş. Çevresine bakıp kimseleri göremeyince bunun yola çıkmasıyla bağlantılı olduğunu sanıp pek hayra yormamış. Yakınma ve ağlama sesi yinelenince, "Kim var orda?" diye seslenmiş. Deniz kenarında bir şıpırtı sesi duyunca, kalkmış o tarafa yö-

nelmiş. Bir de bakmış ki, yıldızların solgun ışığı altında yerde beyaz bir şey uzanmış yatıyor. Denizde kaza geçirmiş ya da boğulma tehlikesi atlatmış biri sanarak hemen yardımına koşmak istemiş, ama şaşkınlıktan donup kalmış. Karşısında, yerde yatan, yarısı suyun içinde, olağanüstü güzellikte, kar beyazı, narin bir denizkızı bulmuş. Kız yalvaran sesiyle, "Sen o sarı sokakta oturan Yunan büyücü değil misin?" diye sorunca babamın ne denli şaşırdığını söylemeye gerek yok.

Babam dostça, "Benim," diye yanıtlamış. "Benden bir şey mi istiyorsun?"

Bunun üzerine denizkızı, güzel kollarını babama doğru uzatarak yeniden yakarmaya başlamış. Ona acıması ve yanıp tutuştuğu bir gence kavuşabilsin diye güçlü bir aşk iksiri hazırlaması için yalvarmış. Güzel gözlerinde öyle çaresiz bir bakış varmış ki, babam dayanamamış, ona yardım etmeye karar vermiş. Aşk iksirini hazırladığında karşılığında ne vereceğini sorduğunda, denizkızı ona inci bir gerdanlık vereceğine söz vermiş. Bu öyle uzun bir gerdanlıkmış ki, sekiz kez boynuna dolayabilirmişsin. "Ama," demiş denizkızı, "bu gerdanlığı büyün tutarsa sana veririm."

Babam sanatına çok güvendiği için başaracağından kuşkusu yokmuş. Vakit kaybetmeden kente dönmüş, topladığı eşyalarını açmış ve istenen iksiri öyle çabuk hazırlamış ki, gece yarısını biraz geçe, kendisini deniz kıyısında bekleyen denizkızının yanına dönmüş. Küçücük bir şişedeki iksiri kıza vermiş, o da sevinçle teşekkür ederek, ertesi gece gelip değerli ödülünü almasını söylemiş. Babam oradan ayrılıp ertesi geceyi heyecanla beklemeye başlamış. Hazırladığı iksirin gücünden hiç kuşkusu yokmuş, ama doğrusu denizkızının sözünü tutacağına pek güveni de yokmuş. Böyle düşüne düşüne ertesi gece karanlık basar basmaz aynı yere gitmiş. Uzun süre beklemesi gerekmemiş, az sonra dalgaların arasında denizkızı görünmüş.

Zavallı babam, sanatının etkisini görünce dehşete kapılmış. Denizkızı gülerek yaklaşmış, oldukça ağır bir inci kolyeyi babama uzatmış. Kız kolları arasında, giysilerinden Yunan bir denizci olduğu anlaşılan, yüzü ölü beyazlığında, olağanüstü güzellikte bir genç tutuyor, gencin lüle lüle saçları dalgaların etkisiyle suda yüzüyor, denizkızı da sıkıca göğsüne bastırdığı genci bir çocuk gibi yavaş yavaş sallıyormuş.

Babam bunu görünce bir çığlık atmış, sanatına ve kendine lanetler yağdırırken, denizkızı suya dalarak gözden yitip gitmiş. İnci gerdanlık kumun üzerinde duruyormuş. Artık olan olduğu için babam onu almış, paltosunun altında gizleyerek eve götürmüş, tek tek incilere ayırmış ve onları birer birer satmaya karar vermiş. Artık parası olduğu için Kıbrıs'a giden bir gemiye binmiş ve tüm sıkıntılardan kurtulduğunu sanmış. Oysa masum bir insanın kanının bulaştığı bu para ona felaket üstüne felaket getirmiş. Ancak iki yıl sonra, fırtınalardan ve hırsızlardan kurtularak kazazede bir dilenci olarak vatanına kavuşabilmiş.'

Öykü bitene dek, minderlere uzanmış hanımı, onu büyük bir ilgiyle dinlemişti. Cüce öyküsünü bitirip suskunlaştığında tek bir yorum yapmadı. Derin düşüncelere daldığı belliydi. Gondolcu, dönüş emrini vermesini bekliyordu. Bir süre sonra, düşten uyanırcasına gondolcuya işaret etti ve oturma yerinin perdelerini çekip kendini içeriye hapsetti. Gondolcunun küreğinin çabucak çevirdiği gondol, kara bir kuş gibi uçarcasına kente doğru yol almaya başladı. Yere çömelmiş oturan Cüce yeni bir öykü tasarlarcasına, gözlerini kararan sulara dikmiş, hiç kımıldamadan suskun ve ciddi öylece oturuyordu. Kısa sürede kente vardılar. Gondol, Rio Panada'yı ve daha bir sürü küçük kanalı hızla geçerek eve vardı.

Margherita o gece çok kötü uyudu. Öyküdeki aşk

iksiri, Cüce'nin de bildiği gibi, onda nişanlısının kalbini çalmak ve kendine bağlayabilmek için aynı aşk iksirini kullanma düşüncesini oluşturmuştu. Hemen ertesi sabah bu konuya değinmeye başladı. Açıkça bir şey söyleyemiyor, çekine çekine bir sürü şey soruyordu. Büyük bir ilgiyle, o gün her şeyi öğrenmek istiyordu. Böyle bir aşk iksirinin nasıl yapıldığını, bu karışımın sırrını hâlâ bilen birinin olup olmadığını, içine zehirli ya da zararlı bir madde katılıp katılmadığından ve bunu içen birinin, iksirin tadından huylanıp huylanmayacağını soruyordu. Kurnaz Filippo, hanımının gizli isteğinin bilincinde değilmişçesine tüm soruları tam bir umursamazlıkla yanıtlıyor, onu niyetini açıkça ortaya koymaya zorluyordu. Sonunda hanımı, Venedik'te böyle bir iksiri hazırlayabilecek birinin bulunup bulunamayacağını soruverdi.

O zaman Cüce gülerek, 'Korkarım, beni pek adam yerine koymuyorsunuz, hanımım,' diye bağırdı. 'O denli bilge olan babamdan böyle basit bir büyüyü bile öğrenemediğimi mi sanıyorsunuz?'

'Yani bu iksiri hazırlayabileceğini mi söylemek istiyorsun?' diye sordu hanımı sevinçle.

'Bundan kolay bir şey yok,' dedi Cüce. 'Ama anlayamıyorum, benim sanatıma neden gereksinmeniz olsun ki! Siz isteğinize kavuştunuz. Nişanlınız, Venedik'in en yakışıklı ve en zengin erkeklerinden biri.'

Ama güzel kız ısrarlarından vazgeçmedi ve sonunda Cüce nazlana nazlana iksiri hazırlamayı kabul etti. Kendisine gerekli baharatları ve gizli malzemeleri alması için para verildi. Her şey yolunda giderse, değerli bir armağan alacağına da söz verildi.

İki gün sonra iksir hazırdı. Cüce, iksiri hanımının tuvalet masasından aldığı küçük, mavi bir şişeye koyarak yanında taşımaya başladı. Herr Baldassare'nin Kıbrıs'a gitmesi yaklaşmıştı. Hanımı bu nedenle ona acele etme-

si için yalvarmıştı. Birkaç gün sonra, kimsenin gezmeye çıkmak istemediği kavurucu bir öğleden sonra, Baldassare nişanlısına gizli gezintilerinden birini yapmalarını önerdi. Margherita ve Cüce için bundan daha iyi bir fırsat çıkamazdı.

Kararlaştırılan saatte Baldassare'nin gondolu, Margherita ve Cüce'nin hazır bekledikleri evin arka kapısına yanaştı. Filippo yanına bir şişe şarap ve bir sepet de şeftali almıştı. Efendileri gondola bindikten sonra, o da bindi ve yere, gondolcunun ayakları dibine oturdu. Baldassare, Filippo'nun gezintiye katılmasını garipsemişti, ama sesini çıkarmadı. Geziye çıkmasına birkaç gün kaldığı için, nişanlısının isteklerine karşı çıkmamanın daha akıllıca olacağını düşünüyordu.

Gondolcu sandalı kıyıdan ayırdı. Baldassare, gondolun kapalı oturma yerinin perdelerini sıkıca kapatarak, nişanlısıyla gözlerden uzak, baş başa kaldı. Gondol, o zamanlar yanında küçük bir bahçe olan ve bugün herkesin bildiği gibi, köşesinde güzel Palazzo Barozzi'nin olduğu eski Palazzo Giustiniani'ye varıp Büyük Kanal'dan denize açılana dek Cüce, gondolun arkasındaki yerinde suskun oturdu, gondol önlerinden geçerken Rio dei Barcaroli'nin iki yanına dizili, karanlık yüzlü, yüksek, eski evleri izledi.

Gondolun perdeleri çekilmiş görülmeyen bölümünden, bastırılmış bir kahkaha, bir öpücüğün yumuşak sesi ya da kırık dökük sözcükler duyuluyordu. Bunlar Cüce'nin ilgisini hiç çekmiyordu. Kâh suların üzerinden güneşli Riva'ya, kâh San Giorgio Maggiore'nin ince uzun kulesine ya da dönüp arkaya, Piazzetta'nın aslanlı sütunlarına bakıyor, arada uğraşıp duran gondolcuya göz kırpıyor, yerde bulduğu ince bir sarmaşık dalını suya sokup suları şıpırdatıyordu. Yüzü her zaman olduğu gibi çirkin ve anlamsızdı. Ne düşündüğünü kestirmek olanaksızdı. Oysa suda boğulmuş küçük Finosunu, boğularak öldü-

rülen papağanı, insan olsun hayvan olsun tüm varlıkların her an yok olmaya çok yakın olduklarını ve bu dünyada hiçbir şeyi ölümün kesinliği kadar iyi görüp anlayamayacağımızı düşünüyor; babasını, vatanını ve tüm yaşamını gözünün önüne getiriyordu. Çoğu zaman bilge insanların aptallara hizmet ettiklerini ve çoğu insanın yaşamının kötü bir güldürüden öte bir şey olmadığını düşünürken, yüzüne bir anlığına bir gölge düşer gibi oldu. Gözü pahalı giysisine takıldığında da kendini gülmekten alıkoyamadı.

Öylece sakin oturup gülerken çoktandır beklediği an geldi. Kapalı oturma yerinden önce Baldassare'nin, sonra da Margherita'nın sesi duyuldu. 'Şarap ve sepet nerede Filippo?' Herr Baldassare susamıştı, iksirli şarabı ona sunmanın tam zamanıydı.

Cüce küçük, mavi şişeyi açtı, içindekini kadehe döktü, üzerini de kırmızı şarapla doldurdu. Margherita perdeleri açtı, Cüce de hanımefendiye ve nişanlısına şeftalileri ikram etti. Margherita ona soran bakışlarla baktı. Son derece gergindi.

Herr Baldassare kadehi kaldırdı, dudaklarına götürdü, ama o anda gözü hâlâ önünde duran Cüce'ye takıldı, yüreği ansızın kuşkuyla doldu.

'Dur bakalım,' diye haykırdı. 'İnsan doktorunun dediklerine hiçbir zaman güvenmemeli. Benden önce sen bir yudum iç bakalım.'

Filippo kılı bile kıpırdamadan, 'İyi cins bir şarap bu,' dedi nazikçe.

Ama Baldassare ona güvenmedi. 'Ne o, yoksa içmeye cesaret edemiyor musun?' diye sordu öfkeyle.

'Beni mazur görün,' diye yanıtladı Cüce. 'Şarap içmeye alışık değilim.'

'Sana içmeni emrediyorum. Sen içmezsen bir damla bile içmem.'

'Üzülmeyin,' diye güldü Cüce. Reverans yaparak

kadehi Baldassare'den aldı, bir yudum içip geri verdi. Baldassare bunu gördükten sonra, şarabın geri kalanını bir yudumda içip bitiriverdi.

Sular sıcağın etkisiyle ışıl ışıl parlıyordu. Sevgililer yeniden perdelerin arkasındaki gölgelik yere çekildiler. Cüce bu kez gondolun yan tarafına doğru oturdu. Eliyle alnını sıvazladı. Çirkin dudaklarını acı çekiyormuşçasına büzmüştü.

Bir saat sonra artık hayatta olmayacağını biliyordu. Zehir içmişti. Ölümün eşiğindeki ruhunu garip bir güç kapladı. Kente baktı ve az önce düşündüklerini anımsadı. Sakin sakin sulara bakarak yaşamını düşündü. Sıkıcı ve kısır geçmişti yaşamı. Anlamsız insanların buyruğunda bir bilge – sığ bir güldürü. Kalp atışlarının düzensizleştiğini ve alnında terlerin birikmeye başladığını sezinleyince, acı bir kahkaha koyuverdi.

Kimse duymadı. Gondolcu uyukluyor, perdenin arkasında da güzel Margherita, şaşkınlık içinde, ansızın fenalaşan, sonra da kollarında kaskatı kesilen Baldassare'yle uğraşıyordu. Baldassare ölmüştü. Margherita çılgıncasına bağırarak tökezleye tökezleye dışarı fırladı. Cüce, gösterişli giysisinin içinde yerde uzanmış uyuyor gibiydi. Oysa ölmüştü. İşte Filippo, ölen köpeğinin intikamını böyle aldı ve uğursuz gondol döndüğünde tüm Venedik dehşete düştü.

Donna Margherita aklını yitirdi ve birkaç yıl daha yaşadı. Çoğu zaman balkonda oturarak geçen gondollara ve teknelere, 'Onu kurtarın! Köpeği kurtarın! Küçük Fino'yu kurtarın!' diye seslendi durdu. Oysa insanlar onu artık kanıksamıştı, kimse oralı bile olmuyordu."

(1903)

GÖLGE OYUNU

Sarayın açık renk taşlardan yapılma çıkıntılı ön yüzündeki geniş pencereler, Rhein Nehri'ne, sazlığa, suyun, kamışların ve sarmaşıkların oluşturduğu, mis gibi bir havası olan aydınlık bir manzaraya bakıyordu. Oldukça uzakta, hafif bir eğimle yükselen mavimsi ormanlık dağların tepelerini bulutlar kaplar, karşı kıyıdaki sarayların ve avluların ışıkları yalnız güney rüzgârı estiğinde uzak, küçük, beyaz noktalar olarak görünürdü. Sarayın ön yüzü, ağır ağır akan suya, halinden memnun, tembel, genç bir kadının görünümü gibi yansır, mücevherleri andıran demet demet yeşilliklerin açık yeşil renkteki dalları suya dek uzanır, duvar boyunca dizili beyaza boyanmış gezinti tekneleri akıntıda sallanır dururdu. Sarayın bu görkemli yaz bölümü artık kullanılmıyordu. Barones ortadan yok olduğundan beri bölümün en küçük odası dışında tüm odaları kapalıydı. Bu küçücük odada da Ozan Floribert kalıyordu. Barones sonunda kocasını ve sarayı rezil etmiş, birçok görkemli binadan kala kala beyaz gezinti tekneleri ve bir de suskun bir ozan kalmıştı.

Sarayın sahibi, felakete uğradığından beri binanın arka bölümünde oturuyordu. Buradaki dar avluyu, Romalılardan kalma tek bir kule, ürkünç görünümüyle daha da karanlık bir yere dönüştürmüştü. Koyu renkli

duvarlar rutubetli, pencereler de dar ve alçaktı. Güneş görmeyen avlunun bitiminde, küme küme yaşlı akçaağaçlar, yaşlı kavaklar ve yaşlı kayınlarıyla dolu karanlık orman başlıyordu.

Ozan, güneş içindeki ön bölümde hiç tükenmeyen bir yalnızlık içinde yaşar, yemeklerini mutfakta yer, bazen günlerce baronu görmediği olurdu.

Ozan bir gün, evin hiç de konuksever olmayan havasına ancak bir gün dayanabilen bir çocukluk arkadaşına, "Bu sarayda gölgeler gibi yaşıyoruz," demişti. Floribert, bir zamanlar, baronesin konukları için öyküler ve güzel şiirler yazardı. Evdeki neşe dolu yaşantı bittiğinde, hiç düşünmeden orada kalmıştı, çünkü dürüst yapısı yüzünden, yaşamın zor yolları ve ekmek parasını çıkarmak, sarayın hüzünlü ve yalnız havasından daha çok ürkütüyordu onu. Şiir yazmayı çoktan bırakmıştı, ama batı rüzgârı estiğinde, akıntının ve sarı sazların ardındaki mavimsi dağların eğimini ve bulutların gittiği yolları izlerken ya da akşamları yüzyıllık parktaki ulu ağaçların hışırtısını duyduğunda, sözcüklere dönüşmeyen ve hiçbir zaman yazmayacağı uzun şiirler düşünürdü. Bu şiirlerden birinin adı "Tanrı'nın Soluğu"ydu. Ilık güney rüzgârlarını anlatıyordu. Bir başkası da rengârenk ilkbahar tarlasını betimleyen "Ruhun Avuntusu" adlı şiiriydi. Floribert bu dizeleri ne sözcüklere dökebiliyor ne de besteleyebiliyordu; çünkü sözcükleri yoktu bu şiirlerin. Ama bazen, özellikle akşam olunca, onları duyumsayıp düşleyebiliyordu. Bunun dışında, günlerini genellikle köyde sarı sarı saçlı, küçük çocuklarla oynayarak ya da şapkasını çıkarıp birer hanımefendi gibi selamladığı kızları ve kadınları güldürmekle geçiriyordu. Floribert'in en mutlu günleri, o ünlü ve güzel kadınla, ince yüzüyle bir genç kızı anımsatan Agnes'le karşılaştığı günlerdi. Eğilerek onu içtenlikle selamlar, o da ozanın yerden kaldıramadığı gözlerini arar, göz kırpar, gülerek bir

yaz şimşeği denli çabuk yürür giderdi.

Frau Agnes otlar bürümüş saray parkının kenarında, eskiden baronun erkek konuklar için kullandığı ayrı bir evde otururdu. Babası bir zamanlar orman bakıcısıydı ve bu ev ona hizmetlerine karşılık olarak sarayın şimdiki sahibinin babası tarafından bağışlanmıştı. Agnes çok genç evlenmiş, dul kalınca da baba evine dönmüştü. Babasının ölümünden beri de evde kör bir teyze ve bir beslemeyle birlikte yalnız yaşıyordu.

Frau Agnes göze batmayan renklerde, sade, ama her zaman yeni ve güzel elbiseler giyerdi. Yüzü bir genç kızınki gibi ince ve tazeydi. Koyu kahverengi saçları, kalın örgüler halinde yüzünün güzel tenini sarardı. Baron sefahat düşkünü karısını evden kovmadan önce de ona âşıktı, şimdi de yeniden ona âşık olmuştu. Sabahları onunla ormanda buluşuyor, geceleri de onu tekneyle akıntının yolu üzerindeki sazlıktaki, küçük sazdan yapılma kulübeye götürüyor, orada Agnes, güleç genç kız yüzünü, onun erken ağarmış sakalına yaslıyor, ince uzun parmaklarıyla yanık tenli sert avcı elini okşuyordu.

Frau Agnes önemli günlerde kiliseye gidip dua eder, dilencilere sadaka verir, köydeki yoksul yaşlı kadınların evine gider, onlara ayakkabılar armağan eder, torunlarının saçlarını tarar, dikişlerine yardım eder ve arkasında genç bir azizenin ışıltılı pırıltısını bırakarak küçücük evine dönerdi. Tüm erkekler onu arzulardı. Kim hoşuna giderse ya da uygun zamanda gelirse elini öperken dudaklarından öpmesine de izin verir, şansı yaver gidenler ya da yeterince ergin olanlar geceleri onun penceresine tırmanmaya hak kazanırdı.

Bunu baron da aralarında olmak üzere herkes biliyordu. Ama bu güzel kadın, erkeklerin onu arzulamasından hiç etkilenmeyen bir genç kız gibi masum bakışı ve masum gülüşüyle kendi bildiği yolda giderdi. Arada bir

ortaya yeni bir âşık çıkar, ona sanki ulaşılmaz biriymişçesine çekinerek talip olur, kendini çok zor razı olan birini elde etmiş sanarak gururlanır, öbür erkeklerin neden kendisini kıskanmadıklarını ve alay ettiklerini anlayamazdı. Agnes'in, çevresi sarmaşık gülleriyle kaplı evi, karanlık ormanın kıyısında, kuytu bir yerdeydi. Masallardaki ıssız orman evlerini andırırdı. O da gür örgülerinın güzel tenini bir çelenk gibi sardığı çocuksu yüzünde aydınlık bir bakışla, bir yaz gülü benzeri taze ve zarif, eve girer çıkardı. Yoksul yaşlı kadınlar onu kutsar, ellerine sarılıp öper, erkekler onu içtenlikle selamlar, ama arkasından bıyık altından güler, çocuklar arkasından koşup para ister, onun yanaklarını okşamasına ses çıkarmazlardı.

Arada sırada baron, gözlerinde karanlık bir bakışla, "Neden böylesin?" diye sorup baskı yapmaya kalkardı.

O da, "Benim üstümde bir hakkın yok ki," diye şaşırarak yanıt verir, koyu kahverengi saçlarının ardına gizlenirdi. Ona en çok ozan Floribert âşıktı. Onunla karşılaştığında yüreği çarpar, hakkında kötü bir şey duyduğunda hüzünlenir, başını sallar ve inanmazdı. Çocuklar ondan söz ettiklerinde, yüzü birden aydınlanır, söylediklerini bir ezgiyi dinler gibi dinlerdi. Kurduğu düşlerin en güzeli Frau Agnes'le ilgili olandı. Bu düş için sevdiği ve güzel bulduğu her şeyi, batı rüzgârını, mavi uzaklığı ve tüm aydınlık ilkbahar çimenlerini yardıma çağırır, onu bunların tümüyle sarar, bu resme, kısır çocuksu yaşamının tüm özlemlerini, verimsiz iç dünyasını katardı.

Baharın ilk günlerinde bir akşam, uzun bir süredir ilk kez ölü saraya birazcık canlılık geldi. Avluda bir borazan sesi yankılandı, bir araba geldi ve şıkırtılar arasında durdu. Sarayın sahibinin kardeşi, yanında bir muhafızıyla ziyarete gelmişti. Sivri sakallı, askerlerinki gibi gergin bakışlı, boylu boslu, yakışıklı bir adamdı bu. Rhein Nehri'nin akıntılı sularında yüzüyor, zevk uğruna gümüş

rengi martıları vuruyor, sık sık yakındaki kente atla gidip sarhoş dönüyor, iyi bir insan olan ozanla alay etmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor, kardeşiyle tartışıp kavga etmediği gün olmuyordu. Ona, sarayla ilgili bir sürü değişiklikler, onarımlar, yatırımlar ve bunun gibi yüzlerce şey öneriyordu. İsteklerini rahatça söyleyebiliyordu, çünkü zengin bir kadınla evlenmişti, oysa sarayın sahibi yoksuldu, yaşamı mutsuz ve zordu.

Saraya da aklına estiği için gelmişti. Ziyaretinin daha ilk haftasında sıkıldı, ama yine de kaldı. Gitmekten hiç söz etmiyordu. Oysa gitse kardeşinin pek üzüleceği yoktu. Gitmedi, çünkü Frau Agnes'i görmüş ve ona fena tutulmuştu.

Besleme kızın, güzel kadına, yabancı baronun armağanı yeni bir giysiyi getirmesi uzun sürmedi. Kızın, parkın duvarının üzerinden yabancının muhafızla yolladığı mektupları ve çiçekleri alması da. Birkaç gün sonra da, bir öğle vakti yabancı baron ormandaki kulübede Frau Agnes'le buluştu ve onun elini, küçük ağzını ve beyaz boynunu öptü. Frau Agnes köyde onunla karşılaştığında, binici şapkasını yerlere kadar eğerek onu selamladı, o da ona on yedi yaşındaki bir çocuk gibi teşekkür etti.

Yabancı baronun, bir akşam vakti, yalnız olduğu bir sırada akıntı yönünde giden bir kayıkta, bir kürekçi ve ışıl ışıl bir kadın görmesi uzun sürmedi. Dikkatle baktı, ama alacakaranlıkta gördüğüne güvenemedi. Birkaç gün geçince de hiç de hoşuna gitmeyen şeyler öğrendi. Öğlen ormandaki kulübede yüreğini verdiği ve öpücükleriyle alev alev yaktığı kişi, akşam olduğunda kardeşiyle karanlık Rhein Nehri'nde dolaşıyor ve onunla sazların arasında gözden kayboluyordu.

Yabancı karamsarlaştı ve kötü düşler görmeye başladı. Frau Agnes'i sıradan güzel bir av gibi değil, çok değerli bir şeye kavuşmuşçasına sevmiş, kur yaptığı bu

kadını her öpüşünde, ondaki inceliği ve saflığı daha çok duyumsamış, zevkten ve şaşkınlıktan deliye dönmüştü. Bu nedenle ona, birlikte olduğu kadınlardan çok daha fazlasını vermişti. Gençliğini yeniden yaşamış, gece vakti kardeşiyle karanlıklara karışan bu kadını minnet, saygı ve duyarlılıkla kucaklamıştı. Öfkeden sakalını ısırıyor, gözleri alev saçıyordu.

Olan bitenden ve saraya gizlice çöken karabasandan haberi olmayan Ozan Floribert, sakin yaşantısını sürdürüyordu. Konuk beyefendinin onunla uğraşması ve canını sıkması hiç hoşuna gitmiyordu, ama daha önceleri de böyle şeyler yaşamıştı. Yabancıdan uzak durmaya çalışıyor, zamanını köyde ya da Rhein Nehri'nin kıyısında, balıkçılarla geçiriyor, gecelerin güzel kokular saçan sıcağında birbirini izleyen düşler kuruyordu. Bir sabah, sarayın avlu duvarında ilk sarmaşık güllerinin açmaya başladığını gördü. Üç yıldır, her yaz bu ender çiçekler açar açmaz Frau Agnes'in kapısının önüne bir demet bırakmıştı. Bu kimden geldiği bilinmeyen yalın selamı dördüncü kez yineleyeceği için çok sevinçliydi.

O gün, öğle vakti yabancı, güzel kadınla buluştu, ama ona ne bir gün önce ne de daha önceki gün geç saatlerde nerede olduğunu sordu. Ama onun sakin, masum gözlerinin içine neredeyse ürkütücü bir bakışla bakıyordu. Gitmeden önce, "Bu gece sana geleceğim. Pencerelerden birini açık bırak," dedi.

Kadın, "Bu gece olmaz," dedi yavaşça. "Bu gece olmaz."

"Ama ben istiyorum."

"Başka zaman, olur mu? Bugün olmaz. Yapamam."

"Bu gece geleceğim. Ya bu gece ya da hiç. Nasıl istersen."

Kadın suskunlaştı ve ondan uzaklaştı.

Yabancı, o gece hava kararıncaya kadar akıntının kı-

yısında pusuda bekledi, ama hiç tekne geçmedi. Bunun üzerine sevgilisinin evine gitti, çalıların arasına saklandı. Tüfeğini dizine dayamıştı.

Hava sakin ve sıcaktı. Yasemin kokuları her yeri sarıyor, gökyüzü beyaz bulut yollarının ardında küçük, solgun yıldızlarla dolup taşıyordu. Parkın içinde bir yerlerde bir kuş, tek bir kuş ötüyordu.

Hava iyice kararınca, evin köşesinden belli belirsiz görülebilen bir adam çıktı. Şapkasını iyice aşağıya çekmişti, oysa o denli karanlıktı ki, buna hiç gerek yoktu. Sağ elinde bir demet güle benzer bir şey tutuyordu. Pusuda bekleyen, gözlerini kısıp namluyu doğrulttu.

Gelen kişi hiç ışık olmayan eve baktı, kapıya yöneldi, eğildi ve sarayın soğuk demir parmaklıklarını öptü.

O anda bir ışık parladı, alev aldı, tok bir ses çıkararak parkın içine doğru yavaşça düştü. Gülleri taşıyan adamın dizleri büküldü, geriye kumluk yere doğru düştü ve orada sessizce titreyerek uzanıp kalakaldı.

Pusudaki yabancı, saklandığı yerde bir süre bekledi. Gelen olmadı. Ev de sessizliğini sürdürüyordu. Yavaşça saklandığı yerden çıktı, şapkası başından düşmüş adamın üzerine eğildi. Büyük bir şaşkınlıkla gözlerine inanamadı. Ozan Floribert'i tanımıştı.

"Demek o da!" dedi inler gibi ve oradan uzaklaştı.

Sarmaşık gülleri oraya buraya saçılmıştı. Bir tanesi, vurulmuş adamdan akan kanın oluşturduğu birikintinin ortasına düşmüştü. Köy kilisesi saat başını duyurdu. Sarayın kulesi, ürkünç görünümüyle, daha da yoğunlaşan beyazımsı bulutların önünde uyuyan bir devi anımsatıyor, sessizce akan Rhein Nehri yumuşak ezgiler söylüyordu. Kara parkın derinliklerindeki yalnız kuş, şarkısını gece yarısına dek sürdürdü.

(1906)

KENT

"Haydi, ileri," diye bağırdı mühendis, bir gün önce döşenmiş olan ikinci hattın üzerinde, insan, kömür, araç gereç ve gıda dolu treni görünce. Güneşin sarı ışığında sessiz vadi ışıl ışıl parlıyordu. Ufukta görünen ormanlarla kaplı yüksek dağlar mavi bir sisle çevriliydi. Vahşi köpekler ve neye uğradıklarını anlayamayan büyükbaş hayvanlar, bu sakin yerin gürültü patırtıya boğulmasını ve yeşil arazide oluşan kömür, kül, kâğıt ve teneke birikintilerini şaşkınlıkla izliyorlardı. İlk hızarın sesi tüm araziyi sardı, ilk tüfek sesi gök gürültüsü gibi patlayarak dağlara dek yankılandı ve ilk örsün sesi, hızlı çekiç seslerini bastırdı. İlk önce tenekeden bir ev yapıldı, ertesi gün de tahtadan bir başka ev. Sonra bir tane daha. Derken kısa bir süre sonra taştan evler belirmeye başladı. Vahşi köpekler ve büyükbaş hayvanlar uzaklarda dolaşmayı yeğ tutar oldular. Çevre düzenlendi ve bakımlı bir yere dönüştürüldü. Daha ilk yılın baharında, yeşil tarlalar ürün vermeye başladı, aralarında da avlular, ahırlar ve depolar belirdi, yabanıl doğayı sokaklar böldü.

İstasyonun yapımı tamamlandı ve hizmete açıldı. Ardından da belediye binası ve banka. Birkaç ay geçmeden de kentin çevresinde küçük kentler mantar gibi bitti. Dört bir yandan işçiler, köylüler ve kentliler bu yö-

reye akın etmeye başladılar. Satıcılar, avukatlar, vaizler ve öğretmenler de. Bir okul yapıldı, üç din örgütü kuruldu, iki gazete çıkmaya başladı. Kentin batısında petrol bulundu, yeni kent zenginleşti. Bir yıl içinde kentin yankesicileri, yolkesenleri, evlere dadanan hırsızları, bir deposu, bir alkolle savaşma derneği, Parisli bir terzisi, bir Bavyera birahanesi oldu ve yakın kentlerle olan rekabet kentin yaşamını canlandırdı. Hiçbir eksiği kalmamıştı artık kentin. Seçim konuşmalarından tutun da grevlere, sinemasına, ispritizmacılar derneğine kadar her şey tamamdı. Kentte Fransız şarabı, Norveç'ten gelen ringa balığı, İtalyan salamı, İngiliz kumaşı, Rus havyarı bulabiliyordunuz: İkinci sınıf şarkıcılar, dansözler ve müzisyenler de turnelere çıktıklarında kente uğrar oldular.

Sonbahar geldiğinde o zamana kadar yalnızca bir yerleşim alanı olan kent bir vatana dönüştü. Öbür kentlerin geleneklerinden hemen ayrımsanabilen kendine özgü kibar bir selamlaşma, karşılaşıldığında değişik bir baş eğme gelenek oldu. Kentin kuruluşuna katkıda bulunanlar üst düzeyde bir kesim oluşturdular. Herkesten sevgi ve saygı görüyorlardı. Kenti uzun süredir var olan bir vatan gibi gören yeni bir kuşak doğdu. İlk çekiç sesi, ilk ölüm, ilk ayin ve ilk gazetenin basımı çok eskilerde kalmış, tarihe karışmıştı artık.

Kent, komşu kentleri egemenliği altına alıp genç bir yörenin anakenti oldu. Bir zamanlar kül yığınlarının, çamurlu su birikintilerinin yanındaki tahta ve teneke evlerin yerini geniş caddelerdeki ciddi görünüşlü saygın devlet daireleri, bankalar, tiyatrolar ve kiliseler almıştı. Öğrenciler neşe içinde üniversiteye ve kütüphanelere gidiyor, ambulanslar sarsmadan hastaları kliniklere taşıyor, bir milletvekilinin arabası görüldüğünde selam veriliyor, taştan ve demirden yapılma yirmi görkemli okulda, her yıl bu şan ve şeref dolu kentin kuruluşu şarkılar ve söy-

levlerle kutlanıyordu. Bir zamanlar vadi olan yer, ekin alanları, fabrikalar ve köylerle doldu, yirmi tren yolu vadiyi böldü, dağlar yakınlaştı ve dağ geçidinin derinliklerine dek gidebilen bir tren hattı döşendi. O yörede, zenginlerin evleri vardı. Uzaktaki deniz kıyısında da.

Kurulduğundan yüzyıl sonra, kent bir depremde yerle bir oldu, ama yeniden kalkındı ve eskiden tahtadan olan, bu kez taştan, küçük olan büyük, dar olan da geniş yapıldı. Kentin istasyonu ülkenin en büyük istasyonu, borsası da yarıkürenin en zengin borsası oldu. Mimarlar kentin halka açık yerlerini tesisler, fıskiyeler ve anıtlarla süslediler. Bu yeni yüzyılda kent, ülkenin en zengin ve en güzel kenti olarak görülmeye değer bir yer diye ün saldı. Yabancı kentlerin politikacıları, mimarları, teknisyenleri ve belediye başkanları, yapılan su şebekesini, yönetim yollarını ve başka dönanımlarını incelemek için bu ünlü kente geziler düzenlediler. Dünyanın en büyük ve olağanüstü binalarından biri sayılan belediye binasının yapımına başlandı. O yıllarda kent bolluk içindeydi. Kentlilerin duydukları gurura, özellikle yapı sanatı ve yontu alanındaki başarılara ince bir güzellik anlayışı da ekledi ve böylece hızla gelişen kent ilerici ve beğenilen bir başyapıta dönüştü. Olağanüstü güzellikte parkların geniş, yeşil, bir kuşak gibi çevrelediği kent merkezindeki yapıların tümü kibar bir görüntü veren açık gri renkte taştan yapılmıştı. Bu kuşağın ötesinde, sokaklar ve evler bir yelpaze gibi giderek açılarak düzlüklere dağılıyordu. Yüzlerce odası, avlusu ve salonu olan bir müze, kentin ilk günden o güne dek geçirdiği tarihsel evreleri sergiliyor ve orayı gezen yüzlerce insanı büyülüyordu. Yapının girişindeki ilk avlu gür bitkileri, hayvanları, ilk yoksul barınakları, yolları ve ilkel tesisleriyle, vadinin eski haline dönüştürülmüştü. Kentin gençleri buraları coşku içinde dolaşırken, kentin çadırdan, tahta barakalardan, eğri

büğrü patikalardan, geniş aydınlık kent caddelerine uzanan tarihini izliyor, öğrenciler, öğretmenleri eşliğinde gelip gelişmenin ve kalkınmanın olağanüstü kurallarını ve kabalıktan ince bir zevke, hayvansılıktan insanlığa, ilkellikten iyi eğitim görmeye, yoksunluktan bolluğa ve doğadan üreticiliğe nasıl geçildiğini öğreniyorlardı.

Ondan sonraki yüzyılda kent en parlak dönemini yaşadı ve giderek zenginleşti. Aşağı tabaka kanlı bir devrim amaçlayana dek bu böyle sürdü. Ayaktakımı, kentten birkaç kilometre uzaktaki büyük petrol tesislerini ateşe verdi; bu alandaki köylerin, binaların ve fabrikaların çoğu yandı ve oturulamaz duruma geldi. Kentin içi de kıyımlar, zulümler yaşadı.

Kent ayakta kalmayı başardı ve zamanla kendini toparladı, ama yeniden geçmişteki canlı yaşantısına kavuşamadı. Bu durgun süre içinde, uzakta, denizin karşı kıyısında ansızın yeni bir kent doğuverdi. Bu kent, bitip tükenmek bilmeyen bir bollukla, vermeye hazır bereketli topraklarında buğday, demir, gümüş vb. değerli maddeler üretiyordu. Bu yeni ülke, artık geçmişte kalmış olan eski dünyanın zayıflamış güçlerini, çabalarını ve hırslarını büyük bir güçle kendine çekiyor, o yörede bir gecede kentler doğuyor, ormanlar yok oluyor, çağlayanlar kurutuluyordu.

Güzel kent giderek yoksullaştı. Kendine özgü bir dünyanın merkezi olmaktan çıktı. Birçok ülkenin pazarı ve borsası olmaktan da. Ayakta durabilmesi, yeni dönemlerin gürültüsü patırtısı arasında yok olmaması bile bir başarıydı. Dağılmış güçlerinin, yeni dünyaya göç etmedikleri sürece, burada ne yapabilecekleri bir bina ne de üstesinden gelmek zorunda oldukları tek bir şey kalmıştı. Daha da kötüsü satacak bir şeyleri olmadığı için kazanç da sağlayamıyorlardı. Bunun yerine, kentin köklü sayılabilecek külterel temellerinin üzerinde ruhsa-

lı önemseyen bir görüş belirginleşmeye başladı. Sessiz kent, aydınların, sanatçıların, ressamların ve ozanların barınağı oldu. Bir zamanlar, yeni topraklarda ilk evleri yapanların soyundan gelen bu huzurlu kişiler, günlerini, sonradan gelişen zevklere ve amaçlara yönelerek, iklimin aşındırdığı yıpranmış yontuları olan, yemyeşil suların aktığı o eskimiş bahçelerin görkemli zamanlarını betimleyen resimlerini yapmakla geçiriyor, duyarlı dizelerle kahramanlık çağının artık uzakta kalmış coşkusunu ve eski saraylların yorgun insanlarının suskun düşlerini anlatıyorlardı. Böylece kentin adı dünyada yeniden ün saldı. Başka ülkeler büyük işlerle uğraşıp savaşlardan yıpransalar bile, bu kentin insanları hiçbir şeyden etkilenmeden barışı korumayı bildiler ve unutulmaya yüz tutmuş çiçek dolu sakin sokakları, ıssız alanlara bakan yıpranmış yüzleriyle düşlere gömülü gibi duran görkemli yapıları ve oynaşan fıskiye sularının çıkardığı yumuşak ezgileriyle eski dönmeleri yeniden canlandırıp aydınlığa kavuşturdular.

Düşlere sığınan eski kent, birkaç yüzyıl boyunca ondan çok daha genç olan yeni dünyaca sevilen ve saygı duyulan bir yer oldu. Ozanların ezgilere aktardığı ve sevgililerin gidip gördüğü bir yerdi orası. Ama yaşam insanları giderek artan bir güçle başka yerlere çekiyordu. Kentteki köklü ailelerin soyundan gelenler tükenmeye başlamıştı. Eskisi gibi ilgi görmüyorlardı. Çiçek açan gerçek ruhsal gelişme solmaya yüz tutmuş, yerini kötü taklitleri almaya başlamıştı. Küçük komşu kentler yok olalı çok zaman geçmiş, terk edilmiş yıkıntılara dönen bu yerlerde Çingeneler ve hırsızlar barınmaya başlamıştı.

Derken bir deprem daha oldu. Kent zarar görmedi, ama nehrin yatağı değişti, ıssızlaşmış toprakların bir bölümü bataklığa dönüştü, bir bölümü de kuraklaştı. Çok eski taş kalıntılarının ve dağ evlerinin bulunduğu dağdaki o eski yüzyıllık orman giderek aşağılara doğru yürüme-

ye başladı. Geniş arazinin ıssızlığını gördü ve ilerleyerek, toprakları bölüm bölüm yeşil çemberinin içine aldı. Bir yerdeki bir bataklığı uçuk yeşil rengiyle örttü, başka bir yerde de bir taş döküntüsünü genç ve taze iğne yapraklı ağaçlarıyla ördü.

Sonunda kentte oturan doğru dürüst kimse kalmadı. Kentin tek sakinleri, eski saraylarda barınan, cılız keçilerini eski bahçelerde ve sokaklarda besleyen soysuz ve ilkel bir ayaktakımıydı. Tüm yöre, bataklık olduğundan beri, sıtmadan ve bakımsızlıktan perişan bir durumdaydı. Son yerleşenler de ya hastalıktan ya da bilgisizlikten öldüler.

Bir zamanlar dillere destan olan eski belediye binasından geriye kalan taş yığını, yine de görkemli ve yüksek görüntüsünü yitirmemişti. Her dilde söylenen ezgilerde ve çoktan harap olmuş komşu ülkelerin yozlaşmış ekinlerinde hâlâ deyim olarak geçiyordu. Kentin adı, arada sırada görkemli bir hayalet gibi çocuk masallarında ve hüzünlü çoban türkülerinde değiştirilmiş ve çarpıtılmış olarak ortaya çıkıyor, yıldızı şimdi parlayan uzak halkların aydınları, eski kente tehlikeli keşif gezileri düzenliyor, öğrenciler harap kentle ilgili coşkulu tartışmalara giriyorlardı. Söylendiğine göre, kentin kapıları som altındandı ve mezarları değerli taşlarla doluydu. O yörede yerleşmiş göçebe kökenli halkların, eski destanımsı çağlardan bu yana ne olduğu bilinmeyen bir büyü sanatının kalıntılarını orada gizledikleri söylentisi dolaşıp duruyordu.

Oysa orman dağlardan düzlüğe inmeyi sürdürüyor, oluşan göller ve ırmaklar kendilerine yol açıyorlardı. Orman ilerliyor, tüm toprakları, eski sokak duvarlarından, saraylardan, tapınaklardan artakalan yıkıntıları gücüne katıyordu. Tilkiler, sansarlar, kurtlar ve ayılar bu terk edilmiş yerin sahipleri oldular.

Tek bir taşı bile ayakta kalmamış, eski yıkık bir sarayın üzerinde, bir yıl önce ilerleyen ormanın öncüsü ve simgesi olan genç bir çam ağacı duruyor, artık ondan da ilerde olan genç ağaçlara bakıyordu.

"Haydi, ileri!" diye bağırdı bir ağaçkakan, bir ağacın gövdesini gagalayarak. Genişleyen ormana baktı ve bu toprakların üzerinde yeşeren olağanüstü ilerlemeden pek hoşnut kaldı.

(1910)

DOKTOR KNÖLGE'NİN SONU

Bir lisede öğretmenlik yapan Doktor Knölge genç yaşta emekli olmuş, kendini filolojik çalışmalarına vermişti; eğer solunum darlığı ve romatizma gibi dertler gelip onu bulmasaydı, yalnız sebze ve meyveden oluşan bir rejime girmesine neden kalmayacak ve böylece ne vejetaryenlikle ne de vejetaryenlerle uzaktan yakından bir ilgisi olacaktı. Rejim sağlığına o denli iyi geldi ki, alışık olmadığı değişik çevrelerden ve kişilerden ve bu kişilerin ülkelerine sık olmasa da gitmek zorunda kalmasından hiç hoşlanmadığı halde, yılın birkaç ayını genellikle güney ülkelerinden birinde, bir sağlık merkezinde ya da bir pansiyonda geçirmeye başladı.

Birçok yılın ilkbaharını, yaz başını ve ara sıra sonbaharını bile Fransa'nın güney kıyılarındaki rahat pansiyonlarından birinde ya da Lago Maggiore'nin kıyısında geçirdi. Oralarda değişik insanlarla, yalınayak dolaşan uzun saçlı havarilerle, oruç tutan fanatiklerle ve yemek düşkünü vejetaryenlerle tanıştı. Yemek düşkünü vejetaryenler içinde arkadaşlık kurdukları bile oldu, ama kendi midesi ağır yemekleri kaldırmadığı için, yalnızca basit sebze yemekleri ve meyve türlerinden anlayan alçakgönüllü bir tat düşkünü olması ona yetiyordu. Önüne koyulan her yeşil salatayı yemezdi ve bir California portakalını bir

İtalyan portakalı niyetine o güne dek yememişti. Aslında vejetaryenlik onu pek ilgilendirmiyordu. Onun için yalnızca bir tedavi yöntemiydi. Onu asıl ilgilendiren, her filoloğun ilgisini çekebilecek başka bir konuydu. Vejetaryenlik alanında üretilen, örneğin vejetaryen, vejetancı, vejetabilist, çiğ beslenenler, meyve ile beslenenler ve karışık beslenenler gibi olağanüstü sözcüklerdi!

Bu yola kendini adamışların kullandığı dile göre, Doktor karışık beslenenlerdendi, çünkü yalnız meyve ve çiğ sebze değil, pişmiş sebze ve yumurta da yiyor, süt de içiyordu. Gerçek bir vejetaryenin, özellikle yalnız çiğ besinle beslenenlerin gözünde bunun dehşet verici bir durum olduğundan da haberi yoktu. Biraderlerinin kendi savlarını savunmak için girdikleri fanatik tartışmalardan uzak dururdu. Bunların bazıları kendi inançlarıyla gurur duyuyorlardı, örneğin Avusturyalılar gibi kartvizit bastıranlar bile vardı. Oysa Knölge'ye, karışık beslenenlere yalnızca ağzının tadıyla katılmak yetiyordu.

Daha önce de değindiğimiz gibi Knölge, bu insanlarla pek uyuşamıyordu. Kırmızı yüzü, tombulca bedeni ve sakin görünümüyle onu kendilerine özgü fanatik inançları yolunda giden, genellikle bir deri bir kemik, uzun saçlı, garip giyimli ve münzevi bakışlı tam vejetaryen müritler, azizler ve aydınlanmışlar içinde ayrımsamak kolaydı. Knölge filolog ve vatansever bir insandı. Birlikte olduğu vejetaryenlerin ne insanlıkla ilgili düşüncelerine ve toplumsal reform isteklerine ne de toplumdan kendilerini soyutlamalarına katılıyordu. Görünüşü öyle sıradandı ki, Locarno ya da Pallanzo İstasyonu'nda ya da iskelesinde, sebze azizlerinin kokusunu daha uzaktan alan Batı tipi otellerin hizmetlileri, hiç kuşku duymadan ona yaklaşıyor ve böyle aklı başında görünen bir adam, bavulunu Thalysia, Ceres ya da Monte Verità gibi konaklama yerlerinin hizmetlilerine verip onların da bunu eşeğe

yüklemelerine ses çıkarmayınca şaşırıp kalıyorlardı.

Her şeye karşın Knölge bir süre sonra, bu denli yabancı bir ortamda kendini rahat hissetmeye alıştı. İyimser bir insandı o, neredeyse bir yaşam sanatçısıydı. Dört bir yandan gelen bitki yiyenlerin arasında, taze salatasını ve şeftalisini, keskin bakışlarıyla hemen görüp karışık beslenmesine değinecek, kendi inancını savunmaya kalkan bir fanatik ya da pirinçlerini çiğnerken hiç kimseyi önemsemediğini vurgulayan dindar bir Budist'e aldırmadan, kırmızı yanaklı bir barışseverle, örneğin bir Fransız'la beraber huzur içinde sohbet ederek yiyebiliyordu.

Günlerden bir gün Doktor Knölge, ilk önce gazeteden, sonra da oraya giden tanıdık çevresinden, uluslararası büyük bir vejetaryen derneğinin Anadolu'da geniş bir arazisi olduğunu ve dünyadaki tüm vejetaryen biraderleri uygun ücretler karşılığı orada kalmaya ya da yerleşmeye çağırdığını öğrendi. Bu dernek Alman, Fransız ve Avusturyalı bir bitki yiyici topluluğunca kurulmuştu ve amacı dünyanın herhangi bir yerinde onları destekleyenleri ve müritleri bir araya getirip kendi dini, ülkesi ve yönetimi olan bir devlet kurup kendi inançları doğrultusunda doğaya yakın yaşamalarını sağlamaktı. Bu amaç için de başlangıç yeri olarak Anadolu seçilmişti. Çağrılarında "vejetaryenlik, vejetaryenler gibi yaşama, çıplak kültürü ve yaşam reformları" gibi deyimler kullanıyorlar, öyle çok propaganda yapıyorlar ve öyle çekici vaatlerde bulunuyorlardı ki, sonunda bu cennetten gelen özlem dolu sese Herr Knölge de karşı koyamadı ve ertesi sonbahar için başvurdu.

Bu yerde bol ve çok taze sebze ile meyve yetiştirilecek, büyük ana binanın mutfağı, "Cennetin Yolu"nun kurallarını yazan kişilerce yönetilecek ve en güzeli de orada, dünyanın alaycı bakışlarından uzak bir yerde yaşama olanağı doğacaktı. Her türden vejetaryenlik ve gi-

yim reformu özgürdü, tek yasak olan da et ve içki.

Dünyanın dört bucağından uyumsuzlar, Anadolu' daki bu yerde doğaya yakın bir yaşamla, sonunda biraz huzur bulmak, biraz da oraya akın akın gelen ve çözüm arayan insanlara inançlarını ve yöntemlerini öğretmek için geldiler. Bunların arasında kendi dinlerinden kaçan rahipler ve vaizler, sahte Hindular, okültistler, dil öğretmenleri vardı. Masörler, hipnotizmacılar, sihirbazlar ve lokman hekimleri de. Bu olağandışı toplulukta zararsız küçük yalancıların dışında çok büyük üçkâğıtçılar ve kötü insanlar pek yoktu; çünkü burada büyük çıkarlar söz konusu olamazdı. Gelenlerin çoğunun, bitkiyle beslenenler için çok uygun bir yer olan güneyde kendi yaşamlarını sürdürmeden öte bir amaçları yoktu.

Asya ve Avrupa'da yoldan çıkmış gözüyle bakılan bu insanların çoğunun, birçok vejetaryene özgü bir kusurları vardı. Çalışmaktan pek hoşlanmıyorlardı. Altın, zevk, güç ve eğlence peşinde koşmuyorlar, yalnızca çok çalışma ve baskı olmadan alçakgönüllü bir yaşam sürmeyi arzuluyorlardı. Bunlardan bazıları vaaz veren kurtarıcılar, tansıklar yaratan lokman hekimler ve onlara hoşgörüyle bakan zengin biraderlerinin kapı tokmaklarını parlatıp üç beş kuruş kazanan temizlikçiler olarak Avrupa'yı baştan başa yürüyerek buraya gelmişlerdi. Knölge, Quisisana'ya varınca, arada sırada onu Leipzig'de ziyaret edip dilenenlerden bazılarıyla karşılaştı.

Ama en önemlisi de vejetaryenler dünyasının en büyük öncüleriyle tanışma olanağını buldu. Uzun, dalga dalga saçlı ve sakallı, yanık tenli, beyaz entarili ve sandaletli ya da açık renk ketenden spor giysiler içinde adamlardı bunlar. Tevrat'tan çıkmış gibi dolaşıyorlardı. Bazı saygıdeğer olanları da patiska bezleri kalçalarına dolamış, yarı çıplak, kendi işlerinin peşindeydiler. Gruplaşmalar, hatta topluluklar oluşmuştu. Meyve ile beslenenle-

rin, oruç tutan münzevilerin, teosofistlerin ve ışığa tapanların ayrı yerleri vardı. Amerikalı peygamber Davis'in yandaşları, ona duydukları saygının bir simgesi olarak bir tapınak yapmışlar, Yeni Swedenborgcular da ayinlerini belirli bir salonda yapar olmuşlardı.

Doktor Knölge, ilk önceleri bu ilginç toplulukta sıkılganlıkla dolaşıyordu. Bad bölgesinden Klauber adında eski bir öğretmenin katıksız bir güney lehçesiyle dünya halklarına Atlantis'te olanı biteni anlatan konferanslarına katıldı, sonra da gerçek adı Beppo Cinari olan ve yıllarca uğraştıktan sonra kalp atışlarını, kendi gücüyle üçte bire indirebilen Yogi Vishinanda'yı şaşkınlıkla izledi.

Bu topluluk Avrupa'da bir yerde olsaydı, sanayi ve politik yaşamın ortasında bir akıl hastanesi ya da olağanüstü bir güldürü izlenimi verirdi. Oysa bunların tümü, bu Asya ülkesinde oldukça anlaşılabilir ve olası geliyordu insana. Yeni gelenlerin bazılarını, ellerinde çiçekler, karşılaştıkları kişileri barış öpücüğüyle selamlarken ya da sevinç gözyaşları içinde dolaşırken görüyor, aydınlık, güleç yüzlerinde en büyük arzularının gerçekleşmesinden doğan mutluluğu okuyabiliyordunuz.

En ilginç grup tartışmasız meyve ile beslenenlerdi. Bu grup her türlü tapınak, barınak ve örgütü yadsımıştı. Tek amaçları olabildiğince doğaya yakın olabilmek, kendi deyişleriyle toprakla bütünleşebilmekti. Gökyüzünün altında yaşıyorlar, ağaç ve fundalıktan topladıkları yemişler dışında bir şey yemiyorlar, öbür vejetaryenleri küçümsüyorlardı. Onlardan biri, Doktor Knölge'nin yüzüne, pirinç ve ekmek yemenin, et yemek denli bir alçaklık olduğunu ve kendilerine vejetaryen diyen süt içenlerin, içki içen birinden ya da bir sarhoştan ayrımı olmadığını söyledi.

Meyve ile beslenenlerin önde gelenleri içinde en saygıdeğer olanı, bu yolun en inançlı ve başarılı temsil-

cisi Jonas Birader'di. Kalçalarına, kıllı bedeninden pek ayırt edilemeyen bir bez dolamıştı. Ağaç tepesinde tahtadan yapma küçücük bir kulübede oturuyor ve bu çalı çırpı arasında büyük bir beceriyle dolaştığı görülüyordu. Ayak parmakları olağanüstü bir durumda geriye doğru kıvrılmıştı, tüm varlığı ve yaşantısıyla insanın hayal edebileceği en üst ve başarılı doğaya dönüşü tamamlamıştı. Bazı alaycılar ona kendi aralarında "Goril" adını takmışlardı; ama genelde tüm bölge halkı ondan hayranlık ve saygıyla söz ediyordu.

Bu ünlü çiğ beslenen, konuşmayı da yadsımıştı. Kadın erkek, tüm biraderleri kulübesinin çevresinde sohbet ederken, o onlardan yüksekte bir dalda oturur, cesaretlerini kırarcasına sırıtır ya da aşağılayıcı bir gülüşle güler, tek söz etmez, kendi dilinin doğanın tartışılmaz dili olduğunu, ileride tüm vejetaryenlerin ve doğaya dönük insanların dünya dili olacağını davranışlarıyla anlatmaya çalışırdı. Her gün birlikte olduğu en yakın biraderleri onun çiğneme ve ceviz soyma sanatı üstüne verdiği dersleri izleme zevkini tadarlar, giderek gelişen olağanüstü yöntemlerine hayran kalıp gurur duyarlar, ama öte yandan onu yakında kaybedecekleri için hüzünlenirlerdi, çünkü büyük bir olasılıkla, çok kısa bir süre sonra doğayla tam bütünleşecek ve öz vatanı olan dağların vahşi doğasına çekilecekti.

Bazı hayranları, yaşam evrelerini tamamlayıp insan olmanın çözümünü geriye dönmede bulmuş olan bu varlığa tanrısal bir saygı gösterilmesini önerdiler. Bir sabah, güneş doğarken ağaçtaki kulübesine gidip mezheplerinin ayinine ilahilerle başladıklarında, kutsanan kişi, bir dalın üzerinde göründü, çıkardığı bezi alayla havaya fırlattı, sonra da dua edenleri sert kozalak yağmuruna tuttu.

Bizim doktorun alçakgönüllü ruhu, nedense bu ku-

sursuz Jonas'a, yani Goril'e karşı çıkıyordu. Vejetaryen dünya görüşü ve bu fanatik olağanüstü yaratıklara karşı, içinde bastırdığı ne var ne yoksa, onu gördüğünde fena halde ortaya çıkıyor, kendi ılımlı vejetaryenliğini bile alayla düşünmesine neden oluyordu. Hiçbir iddiası olmayan öğretmenin yüreğinde, ansızın, insan olmanın gururu, hastalıklı bir biçimde kabarıyor, değişik düşünen birçok insana ses çıkarmadan sabırla dayanan bu insan, kusursuz yaratığın kulübesinin önünden nefret ve öfke duymadan geçemiyordu. Dalın üzerinde oturup yandaşlarının, saygı duyanların ve ona karşı olanların tümüne aynı ilgisizlikle davranan Goril de, nefretini içgüdüsel olarak algıladığı bu insana karşı giderek artan hayvansal bir öfke duymaya başlamıştı.

Knölge, bir ay sonra bu yöreden ayrılıp artık evine dönmeye karar verdi. Işıl ışıl bir dolunay gecesinde, çevrede dolaşırken ayakları onu bilinçsizce ağaçtaki kulübenin olduğu yere sürükledi. Sağlığının yerinde olduğu ve sıradan, ama kendi gibi olan insanların arasında olduğu zamanları özlemle anımsadı, daha mutlu olduğu eski günleri düşünmenin etkisiyle öğrencilik yıllarında yine bilinçsizce öğrendiği bir şarkıyı ıslıkla çalmaya başladı.

O sırada, sesten sinirlenip çılgına dönen orman adamı çalıları çatırdatarak ortaya çıktı ve elinde sağa sola tehdit edercesine salladığı kalın bir sopayla, gezintiye çıkmış adamın karşısına dikildi. Şaşıran Doktor o denli öfkelendi ki, kaçmak yerine artık düşmanıyla hesaplaşma zamanının geldiğine karar verdi ve kötü kötü gülümseyerek eğildi, sesine olanca alay ve aşağılamayı katarak, "İzin verirseniz kendimi tanıtayım. Adım Doktor Knölge," dedi.

Der demez de, Goril öfkeli bir çığlık atarak elindeki sopayı attı, pek de güçlü olmayan Doktor'un üzerine atıldı ve onu oracıkta o ürkünç elleriyle boğuverdi.

Doktor'u ertesi sabah buldular. Bazıları ne olup bittiğini anlar gibi oldu, ama hiç kimse, her şeye ilgisiz, dalında oturup ceviz soyan Jonas'a bir şey yapmaya cesaret edemedi. Yabancının cennette geçirdiği sürede arkadaş olduğu birkaç kişi, onu yakın bir yere gömdüler ve mezarının başına üzerinde "Almanya'dan Dr. Knölge – Karışık Beslenenlerden" yazılı bir levha diktiler.

(1910 civarında)

GÜZEL DÜŞ

Lise öğrencisi Martin Haberland, 17 yaşında zatürreeden öldüğünde herkes büyük bir üzüntüyle onun çok yetenekli bir genç olduğundan söz etti ve ölmeseydi yetenekleriyle ne çok para pul ve başarı sahibi olurdu diye hayıflandı.

Bu güzel ve yetenekli gencin ölümüne benim de üzüldüğüm bir gerçek. Ama biraz da canım sıkılarak, demek ki dünyada yetenek ne denli bol ki doğa bunları böyle bol keseden dağıtabiliyor, diye düşündüm. Oysa doğanın bizim düşüncelerimize pek aldırdığı yok. Bugünlerde çevrede öyle çok yetenek var ki, yakında herkes sanatçılarımızın meslektaşı olacak, çevrelerinde sanatçı olmayan kimse kalmayacak.

Bu nedenle gencin ölümüne bir anlamda çok da üzüldüm diyemem, çünkü ölmekle kendini zarardan korumuş oldu. En iyinin ve en güzelin elinden çok acı bir şekilde alınmasının kaçınılmazlığından da.

Mutlu, sağlıklı ve iyi anne babaya sahip olarak 17 yaşına gelen çoğu insan, yaşamının güzel yıllarını geride bırakmış olur ve yaşamı sona ererse, büyük acıların verdiği baskılara, kötü deneyimlere ve çılgın yaşamın derinliklerine dalıp yaşamı bir Beethoven senfonisine dönüşmez, ama Haydn'ın küçük bir oda müziği parçası ola-

bilir. Bu da birçok insana nasip olmayan bir şeydir.

Haberland olayında, onun bir gencin yaşayabileceğinin en güzelini yaşadığından, bu denli dünyasal olmayan bir müziğin bir bölümünü içine sindirdiğinden ve ölmeseydi, yaşamın ona armonisi olmayan bir müzikten öte bir şey vermeyeceğinden kesinlikle eminim. Öğrencinin mutluluğunun yalnızca düşünde olması saflık sayılmamalı; çünkü insanların çoğu düşlerini yaşamlarından daha güçlü duyumsar.

Hastalığının ikinci, ölümünden de üç gün önce, öğrenci Martin Haberland ateşler içinde yanarken bir düş gördü:

Düşünde babası, elini omzuna koydu ve, "Bizden artık fazla bir şey öğrenemeyeceğinin bilincindeyim. İyi ve önemli bir insan olmalısın ve kendin için bir mutluluk aramalısın. Bu da ailenin yanında olmaz. Beni iyi dinle. Eyleme geçmeden önce 'Bilinç Dağı'na çık. Sonra da sevgiyi bul ve mutlu ol," dedi.

Babası son sözleri söylerken, sakalı daha uzun, gözleriyse daha iri göründü. Bir an için yaşlı bir krala benzemişti. Sonra, oğlunu alnından öptü ve gitmesini söyledi. Oğlu saray merdivenlerini andıran güzel, geniş merdivenlerden inip sokağı geçti, kentten ayrılmaya hazırlanırken, annesiyle karşılaştı. Annesi ona seslendi ve, "Martin, demek ki bana *adieu*[1] bile demeden gidiyorsun," diye yakındı. Martin çok kötü oldu. Çok utanmıştı. Onun çoktan öldüğünü sanıyordu. Oysa annesi anımsadığından çok daha genç ve güzel, dipdiri önünde duruyordu. Onu öperken kızardı; çünkü annesi neredeyse genç bir kız tazeliğindeydi. Onu yeniden öpmeye cesaret edemedi. Karmakarışık duygular ve düşünceler içinde telaşla

1. (Fr.) Hoşça kal. (Y.N.)

oradan ayrılırken, annesi Martin'e onu bir ışık gibi saran aydınlık, mavi bir bakışla baktı ve onaylarcasına başını salladı.

Kentin dışında, karayolunun ve vadiye açılan dişbudak ağaçlı yolun yerine bir liman bulunca hiç şaşırmadı Martin. Limanda bakıra çalan renkteki yelkenleri, altın rengi gökyüzüne uzanan ve çok sevdiği Claude Lorrain'in resimlerini andıran çok büyük eski bir yelkenli gemi duruyordu. Onu "Bilinç Dağı"na götürecek olan gemiydi bu.

Oysa yelkenli gemi ve altın rengi gökyüzü ansızın kayboldu ve bir süre sonra öğrenci Haberland kendini karayolunda, kızıl günbatımı renginde uzak bir dağa doğru yürürken buldu. O yol aldıkça, uzaktaki dağ sanki ondan daha da uzaklaşıyordu. İyi ki yanında öğretmeni Profesör Seidler yürüyordu ve babacan bir tavırla, "Burada *ablativus absolutus*'tan[1] öte bir yapı yoktur. Yalnızca onu kullanarak beklenmedik bir anda ***medias in res***'e[2] ulaşırız," dedi. Öğretmeninin dediğini hemen yaptı ve öyle bir *ablativus absolutus* deneyiminden geçti ki, geçmişinin belirli bölümlerini ve tüm dünyanın geçmişini içinde duyumsadı, ama sonra ansızın geçmiş tümüyle yok oldu ve her şey o âna ve aydınlık bir geleceğe dönüştü. Dağa ulaşmıştı artık. Yanında da ona artık "sen" demeye başlayan Profesör Seidler duruyordu. Haberland da ona "sen" diyebiliyor ve ona öz babasıymışçasına güveniyordu. Profesör konuştukça babasını andırıyor, öğrencinin babasına duyduğu sevgiyle bilime duyduğu sevgi bütünleşiyor, ikisi de güçlenip güzelleşiyordu. Orada oturup düşünürken ve çevresinde o denli çok öğrenilecek ve şaşılacak şey

1. (Lat.) Dilbilgisi terimi; fiilimsi. Burada "tümüyle bağımsız olma" anlamında kullanılmış. (Ç.N.)

2. (Lat.) Şeylerin ortasında, yaşamın içinde olma durumu. (Y.N.)

olduğunu algılamaya başladığında, babası yanı başında, "Tamam artık, çevrene bakabilirsin," dedi.

Her şey betimlenemez bir açıklığa kavuşmuştu. Dünyadaki her şey uyum içinde ve güneş denli pırıl pırıl parlıyordu. Ruhunun derinliklerinde, annesinin neden öldüğünü ve ölmüş olmasına karşın nasıl yaşamını sürdürdüğünü, insanların görünüm, davranış ve dillerindeki ayrıma karşın *özlerinin* bir ve aynı olduğunu ve çok yakın kardeş olduklarını, sıkıntıların, acıların ve çirkinliğin gerekliliğini, tüm bunların Tanrı'nın isteği ya da zorlaması olduğunu ve insanların görevinin, bunları iyiye ve aydınlığa dönüştürerek dünyanın düzenli ve mutlu bir yer olmasını sağlamak olduğunu sezinledi. "Bilinç Dağı"nda olduğunu ve akıllandığını kesinlikle anlayınca, göreve çağrıldığını duyumsadı. Oysa son iki yıldır değişik meslekleri düşünmüş, hangisini seçeceğine bir türlü karar verememişti, ama artık hiç kuşkusu kalmamıştı. Yapı ustası olacağını biliyordu. Bunu bilmek ve bu konuda hiç kuşkusu olmamak olağanüstü bir duyguydu.

Ansızın beyaz ve gri taşlar, kalaslar, makineler ve ne yapacaklarını bilmeden bekleyen işçiler belirdi. Oysa Martin ne yapması gerektiğini çok iyi biliyordu. Elinde projeler tutuyor, açıklamalar yapıyor, sağa sola buyruklar veriyor, ellerini iyi kullanıyordu. Ne istediğini söylemesi ve başını sallaması yetiyordu. İnsanlar hemen koşuyor, taşları kaldırıyor, yük arabalarını itiyor, demir çubukları döşüyor, taş blokları düzeltiyor ve ne yapacaklarını bildikleri bir işte çalıştıkları için mutlu oluyorlardı. Yapı ustası Martin'in güçlü isteği tümünün gözlerine ve ellerine geçmişti. Bina yükseldi; çatıları, avluları ve kavisli pencereleriyle coşkulu, ama abartısız bir güzellik sergileyen bir saraya dönüştü. Dünyadaki hüznün, huzursuzluğun ve bıkkınlığın yok olabilmesi için böyle bir şeyin yapılması gerekiyordu.

Yapı bittiğinde, Martin'i uyku bastı. Eskisi kadar dikkatli olamıyor, yalnızca çevresindeki müzik ve kutlama seslerini duyabiliyordu. Az bulunur bir huzur ve gerçek bir istekle derin ve güzel bir yorgunluğa kendini teslim etti. Annesi gelip elini tuttuğunda, yeniden bilinçlendi ve annesinin onunla birlikte sevgi ülkesine gitmek istediğini anladı. "Bilinç Dağı"ndan ve bitirdiği saraydan gelen aydınlığın ve tümüyle arınmış vicdanının ötesinde, yaşadığı ve yaptığı her şeyi unuttu, bu yolculukta suskunlaştı, umutla bekler oldu.

Annesi gülümseyerek elini tuttu, karanlığın yoğunlaştığı bir dağa tırmanmaya başladılar. Annesinin mavi giysisi giderek canlı rengini yitiriyor, vadinin derin mavisinin içinde belirsizleşiyordu. Bunu görünce, artık annesinin yanında olduğuna güvenemez oldu. Üzerine hüzün çöktü. Binayı yaparken ve yorgun argın dinlenirken yaptığı gibi gerçek bir istekle ağlamaya başladı. Oysa hiç acı duymuyordu. Gözyaşları ona bir insanın yaşayabileceği en hoş deneyimle karşı karşıya olduğunu duyumsattı. Bunun ne olduğunu anlamak istiyordu. Sonunda sevgi olduğuna karar verdi. Ölüme benziyordu sevgi; ondan ötesi yoktu. Başka hiçbir şeyin izlemediği bir doyumu ve bir geceyi getiriyordu.

Bunları düşünürken, her şey değişti. Aşağıdaki derin vadiden olağanüstü güzellikte bir ezgi duyuldu ve Martin çimenlerin üzerinden muhtarın kızı Fraulein Vossler'in kendisine doğru geldiğini gördü. Ansızın ona âşık olduğunun bilincine vardı. Kızın yüzü her zamanki gibiydi, ama giysileri değişikti, eski Yunanların giysilerini andırıyordu. Kız iyice yaklaştığında aydınlık gökyüzünün ışıl ışıl yıldızlarla dolu olduğu ve başka hiçbir şeyin görülmediği bir gece başladı.

Kız geldi, Martin'in önünde durdu ve onu beklermişçesine, dostça gülümseyerek, "Demek geldin?" dedi.

"Evet, annem bana yol gösterdi," diye yanıtladı Martin. "Her şeyi tamamladım. Yapmam gereken büyük evi de. Orada sen oturacaksın."

Oysa kız güldü. Ergin bir insan gibi düşünceli ve hüzünlü görünüyordu. Bir anne kadar da anaç.

Martin ellerini kızın omuzlarına koydu. "Şimdi ne yapmam gerek?" diye sordu. Kız eğildi ve gözlerine o kadar yakından baktı ki, Martin ürktü. Yüreği deli gibi çarpıyor, alev alev yanıyor ve artık onun sakin, iri gözlerinden ve onların ardındaki altın sisin içindeki yıldızlardan başka hiçbir şey göremiyordu.

Güzel kız, dudaklarını Martin'in dudaklarıyla birleştirdiğinde, tüm benliği eridi ve tüm direnci yitip gitti. Onları saran mavi karanlıktaki yıldızlar, ezgiler söyler oldular. Martin çevresindeki dünyanın hoş bir müzikle çınladığını ve devindiğini sezinliyor, bir insanın duyumsayabileceği en tatlı şeyi, sevgiyi ve ölümü yaşadığını anlıyordu. Dudaklarını kızın ağzından çekemiyor, dünyada başka hiçbir şeyi arzulamıyor, kızı, kendini ve her şeyi bu ezginin içinde algılıyordu. Başının döndüğünü duyumsadı, gözlerini yumdu ve artık ne eylemin, ne zamanın ne de bilincin onu beklediği, daha önceden belirlenmiş yoldan sonsuzluğa doğru uçtu.

(1911)

FLÜT DÜŞÜ

"Al bakalım," dedi babam ve bana küçük, kemiğe benzer bir flüt verdi. "Al bunu ve uzak ülkelerdeki insanları, ezgiler çalıp mutlu ettiğinde yaşlı babanı anımsa. Dünyayı görüp bir şeyler öğrenmenin zamanı geldi de geçti bile. Sana bu flütü yaptırdım; çünkü aklın fikrin şarkı söylemekte, başka bir şey yaptığın yok. Yalnız unutma, hep güzel ve iyi şarkılar çal, yoksa Tanrı'nın sana verdiği bu yeteneği boşa harcamış olursun."

Sevgili babacığım aydın bir insandı, ama müzikten pek anlamazdı. Güzel, küçük flütü üflemenin her şeyi çözümleyeceğini sanıyordu. İnancına karşı çıkmak istemedim. Bu nedenle ona teşekkür ederek flütü aldım ve onunla vedalaştım.

Vadimizi yalnızca büyük köy değirmenine kadar tanıyordum ve onun ardında başlayan dünyayı görebileceğime de çok seviniyordum. Uçmaktan yorulan bir arı geldi, koluma kondu. Onunla birlikte yola çıktık. İlk durak yerine geldiğimde, geri dönüp evime benden selam götürecek bir habercim vardı artık.

Ormanlar ve çayırlar yolumun kıyısından bana eşlik ettiler, ırmak da benimle birlikte akarken daha da canlandı ve anladım ki, dünyanın evimin olduğu yerden büyük bir farkı yokmuş. Köyümde olduğu gibi, ağaçlar ve

çiçekler, mısır tarlaları ve fındıklıklar benimle konuştular, ben de onların ezgilerini söyledim. Anladılar dediğimi. Sonra arım uyandı, tatlı boğuk vızıltısıyla uçtu, iki kez çevremde dolaştı ve dönüp evime doğru gitti.

O anda kolunda sepetiyle, sarı saçlı başına güneşten korumak için geniş kenarlı hasır bir şapka giymiş genç bir kız çıktı ormandan.

Ona, "Merhaba. Nereye gidiyorsun?" dedim.

"Orakçılara yemeklerini götürmem gerekiyor. Ya sen, nereye kadar gideceksin?" diye sordu. Sonra yanımda yürümeye başladı.

"Dünyaya," dedim. "Babam yolladı. İnsanlara flüt çalmamı arzuluyor; ama pek beceremiyorum, öğrenmem gerek."

"Demek öyle. Peki ne iş yaparsın? İnsanların bir şeyler yapması gerek."

"Pek bir şey bilmem. Yalnızca şarkı söylerim."

"Ne tür şarkılar?"

"Her tür. Sabah için, akşam için, ağaçlar, hayvanlar ve çiçekler için de. Örneğin şu anda ormandan çıkagelen ve orakçılara yemek götüren genç bir kız için güzel bir şarkı söyleyebilirim."

"Gerçekten mi? Haydi, söylesene."

"Olur, ama adın ne senin?"

"Brigitte."

Ben de, o zaman ona, hasır şapkalı güzel Brigitte'nin şarkısını söyledim. Sepetindekileri, çiçeklerin onu nasıl izlediğini, bahçe çitindeki mavi kahkahaçiçeğinin ona doğru nasıl uzandığını ve daha ne varsa tümüne değindim. İçtenlikle dinledi ve beğendi. Ona aç olduğumu söyleyince, sepetinin kapağını kaldırdı ve benim için biraz ekmek çıkardı. Hem yiyip hem de hızlı hızlı yürüdüğümü görünce, "Yürürken yemek yenmez," dedi. "İnsan iki işi bir arada yapmamalı." Çimenlerin üzerine

oturduk. Ben ekmeğimi yerken, o da yanık tenli ellerini dizlerine kavuşturup beni izledi.

Bitirdiğimde, "Bana bir şarkı daha söylemek ister misin?" diye sordu.

"İsterim. Ne olsun?"

"Sevgilisi kendisini bıraktığı için hüzünlenen bir kızın şarkısını söyle."

"Bunu söylemem, çünkü ne olduğunu bilmiyorum," dedim. "Üstelik bence insan hüzünlü olmamalı. Babam, 'Her zaman hoş ve sevgi dolu şarkılar söylemelisin,' dedi. 'İstersen sana guguk kuşları ya da kelebeklerle ilgili bir şarkı söyleyebilirim.'"

"Sevgi nedir, bilmez misin?"

"Sevgi mi? Bilirim, en güzel şeydir o."

Bunun üzerine, şarkı söylemeye başladım. Ezgilerimde kırmızı gelincikleri seven ve onlarla oynayıp coşan güneş ışığını, eşini bekleyen, ama geldiğinde de nazlanırcasına kaçıp uçmaya başlayan dişi ispinoz kuşunu, kahverengi gözlü kızı ve kızın şarkı söyleyen gençle karşılaştığında ona ekmek vermesini anlattım. Gencin artık ekmek yerine bir öpücük istediğini, onun kahverengi gözlerine bakmayı arzuladığını ve o gülmeye başlayıp dudaklarıyla ağzımı örtene dek susmayacağımı da ekledim.

Brigitte eğildi, gözlerini yumdu ve dudaklarıyla beni susturdu. Gözlerini yeniden açtığında, bu yakın altın yıldızlarda kendimi ve birkaç tane de beyaz kır çiçeğinin yansısını gördüm.

"Dünya gerçekten güzel. Babam haklıymış," dedim. "Gideceğin yere kadar sana yardım edeyim."

Sepetini aldım. Yürümeye başladık. Adımları benimkine uyuyordu. Neşesi de. Ormanın sesi, dağdan bize doğru esen bir meltem gibi hoş geliyordu. O güne dek, böyle mutlu dolaştığımı anımsamıyorum. Ezgiler dolup taşana dek söylemeyi sürdürdüm. Vadinin, dağın, çimen-

lerin, ağaç yapraklarının, ırmağın ve yeşilliklerin öyle çok anlatacakları vardı ki yetişemiyordum.

Düşündüm ki, dünyanın binlerce ezgisini aynı anda söyleyebilsem, çimenleri, insanları, bulutları ve bunlara, yeşillikleri, çam ormanlarını, hayvanları, dağları, uzak denizleri ve şu andaki tüm ezgileri de katıp içimde ezgiye dönüştürebilsem o zaman ulu tanrı olurdum. Her bir ezgi de gökyüzünde parlayan bir yıldız olurdu.

O ana kadar, bunun bilincine varamadığımı anlayınca çok şaşırdım ve suskunlaştım. Brigitte durdu, elimdeki sepetinin sapını tuttu ve, "Buradan yukarı doğru gideceğim," dedi. "Bizimkiler orada, yukarıdaki tarladalar. Beraber gidelim mi?"

"Seninle gelemem," dedim. "Dünyaya açılmam gerek. Ekmeğe ve öpücüğe teşekkürler Brigitte. Seni hiç unutmayacağım."

Yiyecek sepetini aldı, kahverengi gölgelerle çevrili gözleriyle bana baktı, sonra gözlerini yere indirdi ve dudakları bir kez daha dudaklarımı buldu. Öpüşü o denli güzel ve hoştu ki, mutluluktan neredeyse hüzünlendim. "Sağlıcakla kal," diyebildim yalnızca ve hızlı hızlı yoldan aşağıya doğru yürümeye başladım.

Kız ağır ağır yamacı tırmandı, ormanın kıyısındaki aşağıya doğru eğik kayın ağaçlarının yeşilliğinde bir an durdu, çevresine ve bana baktı; onu şapkamı çıkarıp eğilerek selamladığımda, bir kez daha başını salladı ve kaybolan bir resim gibi kayın ağaçlarının gölgesinde yitip gitti.

Düşüne düşüne acele etmeden köşeye dek yürüdüm. Köşeyi döndüğümde karşıma bir değirmen çıktı.

Değirmenin yanından akan suyun üzerinde bir gemi duruyordu. Geminin içinde bir adam vardı ve sanki beni bekliyordu. Şapkamı çıkarıp selam verdim ve gemiye bindim. Gemi nehirden aşağıya doğru gitmeye başladı.

Geminin ortasında oturuyordum. Adam da kıçında, dümende. Nereye gittiğimizi sorduğumda, başını kaldırdı, yarı kapalı gözlerinin ardından bana baktı. Gözleri gri renkteydi.

"Nereye istersen," dedi boğuk bir sesle. "Nehirden aşağıya doğru denize mi gitmeyi istersin, yoksa büyük kentlere doğru mu? Hepsi benim. Karar senin."

"Hepsi senin mi? Kral mısın sen?"

"Belki de öyleyimdir," dedi adam. "Anlaşılan sen ozansın. Bana yolda giderken bir şarkı söylesene."

Kendime çekidüzen verdim. Ciddi, yaşlı adamın yanında şarkı söylemek kolay bir iş değildi. Gemimiz nehirden aşağıya doğru sessiz, ama hızlı gidiyordu. Tekneleri taşıyan, güneşi yansıtan, kıyılara doğru dalgalarını daha sert vuran ve coşkuyla gezintisini tamamlayan nehri betimleyen bir şarkı söylemeye koyuldum.

Ben şarkımı bitirene dek, adamın yüzündeki ifade hiç değişmedi, düş gören biri gibi suskun, başını salladı durdu. Sustuğumda, bu kez o söylemeye başladı. Şaşırıp kaldım. O da nehirden ve nehrin vadiler arasındaki gezintisinden söz ediyordu, ama şarkısı benimkinden hem çok daha değişik hem de çok daha güçlü ve güzeldi.

Söylediği şarkıya göre nehir, dağlardan aşağıya kötü ve çılgın bir sel gibi yok edici bir güçle akıyor, homurdanarak kendini değirmenlerce kısıtlanmış ve köprülerce yolu kesilmiş duyumsadığını açıklıyor, taşımak zorunda kaldığı her gemiden nefret ediyor, dalgalarıyla, uzun ve yeşil su bitkileriyle boğulmuş insanların bembeyaz kesilmiş cesetlerini büyük bir sevinçle parçalıyordu.

Hiç hoşuma gitmedi söyledikleri, ama yine de o denli güzel ve gizemliydiler ki, şaşkınlıktan dilim tutuldu. Bu çekici, yaşlı, zeki ve boğuk sesli şarkıcının dedikleri doğruysa, benim tüm ezgilerim yalnızca deneyimsiz birinin toy oyunları gibiydi. Demek ki ormanlar, özünde

Tanrı'nın yüreği gibi iyi ve aydınlık değiller, tersine karanlık, dertli ve kötüydüler. Öfkeyle bize seslendiklerinde, coşkudan değil de acıdan ses veriyorlardı.

Yolculuğumuzu sürdürüyorduk. Gölgeler giderek uzuyor ve ne zaman şarkı söylemeye başlasam, söylediğim şarkı ışıltısını daha da yitiriyor, sesim zayıflıyor ve yabancı şarkıcı her defasında dünyayı daha da karmaşık ve acılı, beni de daha tutsak ve hüzünlü yapan bir şarkıyla yanıtlıyordu.

İçim sızlıyor, karada çiçeklerin arasında ya da güzel Brigitte'nin yanında kalmadığıma yanıyordum. Kendimi artan karanlıktan kurtarmak ve avutmak için yeniden Brigitte ve onun öpücüklerine değinen bir şarkı söylemeye başladım.

İşte o zaman, iyice karanlık bastı ve dilim tutuldu. Dümendeki adam yeniden şarkı söylemeye başladı. Sevgiden, aşkın coşkusundan, kahverengi ve mavi gözlerden, ıslak, kırmızı dudaklardan söz ediyordu. Şarkısı güzel ve etkileyiciydi, ama karanlık nehrin üzerinde söylediği bu hüzün dolu ezgide sevgi ürkek, karanlık ve ölümcül bir gize dönüşmüştü. İnsanlar onun tehlikesine ve özlemine kapıldıkça acı çekiyor, hüzünleniyor, birbirlerine ters düşüyor ve birbirlerini öldürüyorlardı.

Onu dinlerken o kadar yoruldum ve hüzünlendim ki, yıllardır yoldaymışım, hep sıkıntılı ve hüzünlü yolculuk etmişim gibi geldi bana. Yabancıdan bana doğru, ruhumu ürküten, bana hüzün veren sessiz, soğuk, dalga gibi bir akım geliyor, yüreğime çörekleniyordu.

Sonunda acıyla, "En yüce ve en güzel olan yaşam değil mi?" diye bağırdım. "Ölüm mü yoksa? Öyleyse hüzünlü kral, bana ölümün şarkısını söyle!"

Dümendeki adam bana ölümden söz eden bir şarkı söyledi. Söylediklerinin en güzeliydi bu, ama ölüm de en yüce ve en güzel olan değildi. O da avutmuyordu insanı.

Yaşam ölümdü, ölüm de yaşam; birbirleriyle dünyanın anlamı ve ulaşabileceği en son aşama olan sevgi için çılgın ve sonsuz bir savaşa girmişlerdi ve onlardan bazen tüm acıları öven bir ışık, bazen de tüm neşeyi ve güzelliği bulandıran, karanlığa iten bir gölge geliyordu, ama yine de sevinç karanlığın içinde daha anlamlı ve güzel parlıyor, sevgi de gecenin içinde daha ışıltılı görünüyordu.

Dinledikçe suskunlaştım. İçimde yabancı adamın arzuları dışında arzu kalmadı. Gözlerinde belirgin bir iyilikle, sakin sakin bana bakıyordu. Gri gözleri dünyanın acıları ve güzellikleriyle doluydu. Gülümsediğinde, huzursuzca, "Ne olur, geri dönelim. Gece beni korkutuyor. Brigitte'yi bulabileceğim bir yere ya da babamın yanına, eve gitmek istiyorum," diye yalvardım.

Adam ayağa kalktı. Fenerinin ışığı zayıf, sert çizgili yüzünü aydınlattı. Geceyi gösterdi. Ciddi, ama dostça bir ifadeyle, "Geriye dönüş yok," dedi. "İnsan dünyayı öğrenmeyi arzuluyorsa, hep ileri gitmeli. Kahverengi gözlü kızdan alabileceğinin en iyisini ve en güzelini aldın. Ama ondan ne denli uzak olursan, o denli iyi ve güzel olur. Yine de nereye istersen oraya git. Dümeni sana vereceğim."

Ölesiye hüzünlendim. Oysa haklı olduğunu anlıyordum. Brigitte'yi, yuvamı ve yakın zamana dek benim olan, yitirdiğim ne var ne yoksa tümünü özlemle anımsadım, ama artık yabancının yerini alıp dümeni kendim yönetmek istiyordum. Böyle olması da gerekiyordu.

Bu nedenle suskunca ayağa kalktım, gemi boyunca dümenin olduğu yere doğru yürümeye başladım. Adam da sessizce bana doğru geldi. Karşı karşıya geldiğimizde yüzüme iyice baktı ve feneri bana verdi.

Yanımda fener, dümene oturduğumda, ürpererek gemide artık yalnız olduğumu anladım. Adam yok olmuştu. Oysa hiç şaşırmadım. Böyle olacağını sezmiştim önceden. O güzel gezinti günü, Brigitte, babam ve kö-

yüm bir düştü sanki. Yaşlı ve hüzünlüydüm artık, sanki hep bu geceye benzer nehirde yol almıştım.

Adamı çağıramayacağımı da biliyordum. Gerçeğin bilinci beni buzdanmışçasına sarmıştı.

Sezinlediklerimin doğruluğunu kanıtlamak için feneri kaldırdım, eğilip suya baktım. Sudan oluşan kara aynada gri gözlü, ciddi, sert ama sevecen bir yüz bana bakıyordu. Yaşlı, bilge bir yüzdü bu. Benim yüzümdü.

Geriye dönüş olamayacağına göre, karanlık suların üzerinde geceye doğru yol almayı sürdürdüm.

(1913)

AUGUSTUS

Mostacker Sokağı'ndaki yoksul ve küçük bir kulübede, evlendikten kısa bir süre sonra kocasını bir felakette yitiren genç bir kadın oturuyor ve babasını hiçbir zaman göremeyecek çocuğunun doğmasını bekliyordu. Her zaman yalnızdı. Bu nedenle sürekli olarak doğacak çocuğunu düşlüyor, onun için her şeyin en iyisini, en güzelini ve en özenilenini arzuluyordu. Hiçbir şeyi yeterli bulmuyordu ona. Bahçesinde fıskiyesi olan, aynalarla dolu taş bir ev ona uygun olabilirdi. Geleceğine gelince de en azından bir profesör ya da kral olmalıydı.

Yoksul Frau Elisabeth'in yanındaki evde yaşlı bir adam otururdu. Ufak tefek bir adamdı bu. Evden çıktığını pek gören olmaz, sokağa çıktığında da başına ucu püsküllü bir başlık geçirir, eskiden yapıldığı gibi, telleri balık kemiğinden bir şemsiye taşırdı. Çocuklar ondan korkar, büyükler de bu denli içine kapanık yaşıyorsa bir bildiği vardır diye düşünürlerdi. Onu uzun süre ortalıkta gören olmaz, yalnız arada sırada derme çatma evinden birçok müzik aletinden çıktığı belli olan güzel bir ezgi duyulurdu. Çocuklar, evin önünden geçerken içeride meleklerin mi, yoksa peri kızlarının mı şarkı söylediğini sorarlar, anneleriyse bilemediklerinden, "Yok, hayır, müzik kutusu olmalı," diye yanıtlarlardı.

Komşularının Herr Binsswanger diye söz ettikleri bu küçük adamın Frau Elisabeth'le değişik bir dostluğu vardı. Birbirleriyle hiç konuşmazlardı; ama yaşlı Herr Binsswanger ne zaman komşusunun penceresinin önünden geçse, onu içten bir dostlukla selamlar, o da ona minnetle karşılık verir ve onu severdi. İkisi de, "Eğer bir gün zor duruma düşersem, komşuma akıl danışabilirim," diye düşünürdü. Hava kararmaya başlayıp da Frau Elisabeth tek başına oturup en sevdiği insanın yasını tutarken ya da doğacak bebeğini düşlerken, Herr Binsswanger yavaşça penceresinin kanatlarından birini açar, bir bulutun üzerindeki ay ışığı gibi yumuşak, gümüş rengi, insanı avutan bir ezgi karanlık odaya süzülürdü. Frau Elisabeth'in komşusu arka pencerelerinden birine birkaç ıtır çiçeği saksısı dizmişti. Onları sulamayı hep unuturdu; ama saksıları hâlâ yeşil ve çiçek doluydu, üzerlerinde tek bir solmuş yaprak göremezdiniz; çünkü Frau Elisabeth her sabah onları sular ve onlara bakardı.

Sonbaharın yaklaştığı sırada, fırtınalı ve yağmurlu bir gecede, Mostacker Sokağı'nda kimsecikler yokken, zavallı kadın doğum zamanının geldiğini anladı ve yalnız olduğu için ne yapacağını şaşırdı. Oysa gece iyice bastırdığında, elinde bir fenerle yaşlı bir kadın çıkageldi, eve girdi, su ısıttı, patiska bezler serdi ve bir çocuk dünyaya gelirken ne yapmak gerekliyse tümünü yaptı. Suskun Frau Elisabeth onu izledi. Çocuk doğdu. Yeni kundağına sarılıp dünyadaki ilk uykusuna dalmak üzereyken, Frau Elisabeth yaşlı kadına nereden geldiğini sordu.

"Beni Herr Binsswanger yolladı," dedi yaşlı kadın. Yorgun genç kadın uykuya daldı. Sabah uyandığında oda derlenip toplanmış, süt ısıtılıp bırakılmıştı. Yaşlı kadınsa gitmişti. Yanında yatan küçücük oğlu uyanmış, aç olduğu için avaz avaz bağırıyordu. Anne, bebeğini emzirmek için kucağına aldı. Bu denli güzel ve sağlıklı olduğu için

çok mutluydu. Babasının ölmüş olduğunu ve onu hiçbir zaman göremeyeceğini anımsadığında, gözleri yaşla doldu, ama bebeği göğsüne bastırınca gülümsedi ve bebeğin yanında yeniden uykuya daldı. Uyandığında yine süt hazırdı; çorba yapılmış, çocuğun altı değiştirilmiş, yeni kundağa sarılmıştı.

Anne kısa sürede kendini toparladı. Artık kendine ve küçük Augustus'a tek başına bakabiliyordu. Oğlunun vaftiz edilmesi gerektiğini düşünmeye başladı. Oysa vaftiz babası olabilecek biri yoktu. Akşam karanlık basmaya başlayıp komşu evden o hoş ezgiler duyulduğunda, Herr Binsswanger'in evine gitti. Kapıyı çekingence çaldı. Herr Binsswanger içeriden, "Girin," diye bağırdı dostça ve onu karşıladı. Müzik ansızın susmuştu. Odada eski bir masa lambasının aydınlattığı bir kitap duruyordu. Onun dışında her şey her evde olduğu gibiydi.

"Bana o iyi kadını yolladığınız için teşekkür etmeye geldim," dedi Frau Elisabeth. "Size olan borcumu, yeniden çalışıp para kazanmaya başlar başlamaz ödemek isterim. Ama bir sorunum var: Oğlumun vaftiz edilmesi ve adının konması gerek. Adı Augustus olacak. Babasının adıydı bu. Oysa kimseyi tanımıyorum. Vaftiz babası olabilecek biri yok."

"Evet, bunu ben de düşündüm," dedi komşusu, ak sakalını sıvazlayarak. "Kötü günlerinde ona yardım edebilecek iyi ve varlıklı bir vaftiz babası olsaydı, iyi olurdu. Ben yaşlı ve yalnız bir adamım. Çok az arkadaşım var. Eğer vaftiz babası olmamı istemezseniz, size önerebileceğim kimse yok."

Zavallı anne çok sevindi; ufak tefek adama teşekkür etti ve onun vaftiz babası olmasını kabul etti. Ertesi sabah bebeği kiliseye götürüp vaftiz ettirdiler. Yaşlı kadın da oradaydı ve bebeğe bir sikke altın armağan etti. Anne almak istemeyince de, "Bunu alın, ben yaşlı bir kadınım.

Gereksinimlerimin tümüne sahibim. Bu altın ona belki şans getirir. Herr Binsswanger için kırk yılda bir, bir şey yapmışım, çok mu? Biz eski dostuz," dedi.

Hep beraber eve döndüler. Frau Elisabeth konuklarına kahve yaptı. Komşusu, tam bir vaftiz kutlaması olsun diye pasta getirmişti. Bebek çoktan uykuya dalmıştı. Yiyip içtikten sonra, Herr Binsswanger, alçakgönüllülükle, "Küçük Augustus'un isim babasıyım. Ona krallara layık bir saray ve bir torba altın armağan etmek isterdim, oysa bunu yapamam, onun için annesinin altınının yanına ben de bir altın koyuyorum. Ama onun için yapabileceğimin en iyisini yapmalıyım. Frau Elisabeth oğlunuz için pek çok güzel ve iyi şey dilediğinizden eminim. Bana onun için dilediklerinizin en iyisini söyleyin, gerçekleşmesi için elimden geleni yapacağım. Arzu ettiğinizi seçmekte özgürsünüz; ama tek bir dilek olur ancak. İyice düşünün. Bu akşam küçük müzik kutumun çaldığını duyduğunuzda, dileğinizi küçüğün sol kulağına fısıldayın, böylece dilediğiniz gerçekleşecek," dedi.

Bunları söyledikten sonra hemen vedalaştı ve vaftiz annesiyle beraber gitti. Frau Elisabeth şaşkın, tek başına kalakaldı. Beşikte iki sikke altın, masanın üzerinde de pasta olmasa, düş görüyorum sanacaktı. Beşiğin yanına oturdu, bir yandan beşiği sallayıp ninni söylerken, bir yandan da güzel dilekler düşünmeye başladı. İlk önce zengin olmasını ya da yakışıklı olmasını dilemek geldi aklına. Sonra da güçlü ya da akıllı ve zeki olmasını. Ama bu arada aklına sürekli bir şey takılıyordu. Sonunda, "Aman canım, aslında bu yaşlı adamcağızın bir şakasından öte bir şey olamaz," diye düşündü.

Hava kararmıştı bile. Beşiğin yanında oturmaktan neredeyse uyuyakalacaktı. Konukları ağırlamaktan, sorunlardan ve aklına gelen bin bir dilekten yorgun düşmüşken, komşu evden yumuşak, güzel bir ezgi duyuldu.

Bir müzik kutusunun bundan daha güzel bir ezgi çalması olanaksızdı. Duyduğu ezgi onu kendine getirdi, yeniden komşusu Herr Binsswanger'e ve onun vaftiz armağanına güvenir oldu. Doğru dürüst düşünmeye ve iyi bir dilek bulmaya çalıştıkça, aklı daha da karıştı. Bir türlü karar veremiyor, üzüntüden ağlamaklı oluyordu. Ezgi giderek yavaşlıyor ve uzaklaşıyordu. Acele karar veremezse, geç kalacağını ve bu şansı yitireceğini düşündü.

İçini çekerek kalktı, oğlunun üstüne eğildi ve sol kulağına, "Canım oğlum, senin için dileğim, dileğim..." diye kesik kesik konuşup düşünmeye çalışırken, ezgi bitmek üzereydi. Telaşla, "Dileğim, seni tüm insanların sevmesi," deyiverdi.

Ezgi sustu. Karanlık odayı bir ölüm sessizliği sardı. Beşiğin üzerine kapandı ve ağlamaya başladı. Korku ve hüzünle dolmuştu. "Ah, senin için düşünebildiğimin en iyisini diledim, ama belki de yanlış bir şey söyledim. Seni tüm insanlar sevse bile, kimse seni annen gibi sevemez," dedi.

Augustus her çocuk gibi büyüdü. Aydınlık ve mert bakışlı, güzel, sarışın bir çocuktu. Frau Elisabeth vaftiz günü dilediğinin gerçekleştiğini kısa sürede anladı; çünkü çocuk yürümeye başlar başlamaz, sokakta ve her yerde, her çocuğa nasip olmayacak denli ilgi görmeye başladı. İnsanlar onu şirin, tatlı ve akıllı buluyor, elini tutuyor, gözlerine bakıyor ve ona iltifatlar yağdırıyorlardı. Genç anneler ona gülümsüyor, yaşlı kadınlar ona şeker veriyor ve ne zaman yaramazlık yapsa, kimse onun yaptığına inanmıyor ya da onun yaptığı ortaya çıkarsa omuz silkip, "Bu denli terbiyeli bir çocuğa kızılmaz," diyorlardı.

Güzel çocuğu tanıyanlar annesine de geliyorlardı. Frau Elisabeth eskiden kimseyi tanımazdı, ona dikiş diktiren de yoktu, oysa şimdi Augustus'un annesi olarak tanınmış ve onu arzu ettiğinden daha çok insan korur

olmuştu. Kendisinin ve oğlunun maddi durumu düzelmişti. Birlikte bir yere giderlerken komşular memnun oluyor, onlara selam veriyor, bu mutlu iki insanın arkasından bakıyorlardı.

Augustus en çok vaftiz babasıyla birlikteyken mutlu oluyordu. Vaftiz babası, arada sırada, akşamları onu evine çağırırdı. Ev, ocakta parlayan küçük, kırmızı bir alev dışında karanlık olur, yaşlı adam çocuğu, yerdeki postun üzerine, yanına oturtur, ikisi sessiz ateşi izlerlerken, ona uzun öyküler anlatırdı. Bazen uzun bir öykü sona erdiğinde küçük çocuğun iyice uykusu gelir, sessiz karanlıkta, gözleri yarı kapalı ateşe bakarken, karanlığın içinden tatlı, çok sesli bir ezgi yayılmaya başlar, ikisi hiç konuşmadan uzun süre bu ezgiyi dinlerdi. Sonra ansızın oda, birbirlerinin çevresinde daireler çizerek sağa sola uçuşan ya da birbirleriyle zarif devinimlerle dans eden, ışıltılı altın kanatlı aydınlık çocuklarla dolar, olağanüstü bir sevinç ve yüce bir güzellik birleşip bir tınıya dönüşürdü. Augustus'un gördüğü en güzel şeydi bu. Daha sonraları çocukluğunu anımsadığında, vaftiz babasının karanlık odası, ezgilerin yayıldığı ocaktaki kırmızı alev ve meleklerin coşkulu, altın ışıltılı, büyülü uçuşları gözünün önüne geldiğinde hep özlemle doldu.

Çocuk büyüdü, annesini üzdüğü ve onun vaftiz gecesini düşünmesine neden olan günler olmaya başladı. Augustus çevrede neşeyle geziyor, her yerde kabul görüyor, cevizler, armutlar, pastalar ve oyuncaklara boğuluyor, herkes onu yedirip içiriyor, dizlerinde hoplatıyor, bahçesinden çiçek toplamasına ses çıkarmıyordu. Akşamları çoğu zaman eve geç geliyor, annesinin onun için hazırladığı çorbayı inatla itiyor ve o ağladığı zaman onu sıkıcı bulup gidip yatıyordu. Bir kez de, annesi ona kızıp engel olmaya kalktığında yaygarayı bastı, annesi dışında herkesin onu sevdiğini söyleyip yakındı. Annesi sık sık

üzüntülü saatler geçirmeye başladı. Bazen oğluna gerçekten öfkeleniyor, ama yastığa dayalı mışıl mışıl uyuyan saf çocuk yüzünü mumun ışığı aydınlattığında, yüreğindeki tüm katılık eriyor, uyanmaması için onu usulca öpüyordu. Augustus'u herkesin sevmesi annesinin suçuydu. Bazen hüzünle neredeyse korkuyla böyle bir dilekte bulunmamış olmasının çok daha iyi olacağını düşünüyordu.

Bir gün, Herr Binsswanger'in ıtır çiçeklerinin olduğu pencerenin önünde durup küçük makasıyla solmuş çiçekleri ayıklarken, iki evin arasındaki avludan oğlunun sesini duydu. Ne olduğunu anlamak için eğilip arkaya baktı. Oğlu duvara dayanmıştı. Güzel yüzünde kendini beğenmiş bir ifade vardı. Karşısında ondan daha büyük bir kız duruyor ve ona yalvarır gibi bakıp, "Haydi, gel, inat etme, bana bir öpücük ver," diyordu.

"Canım istemiyor," dedi Augustus ve ellerini cebine soktu.

"Haydi, ne olur," diye yineledi kız. "Sana güzel bir armağan veririm ama."

"Neymiş o?"

Kız çekinerek, "İki tane elmam var," dedi.

Oğlan yüzünü buruşturup sırtını döndü.

"Elma sevmem ki," dedi hor görerek ve uzaklaşmak istedi.

Ama kız onu sıkı sıkıya yakalamıştı, yaltaklanırcasına, "Baksana, güzel bir yüzüğüm de var," dedi.

"Göster bakalım," dedi Augustus.

Kız yüzüğü gösterdi. Augustus onu dikkatle inceledi, yüzüğü kızın parmağından çıkardı, kendi parmağına taktı, sonra da ışığa tuttu. Beğendiği belliydi.

"Eh, artık sana bir öpücük verebilirim," diyerek kızı baştan savma, dudaklarından öptü.

Kız kolunu tutmayı sürdürüyordu. "Artık benimle oynarsın, değil mi?" diye sordu güvenerek.

Oysa Augustus onu itti ve ters ters, "Beni rahat bırak. Oynayabileceğim başka çocuklar var," diye bağırdı.

Kız ağlayarak avludan kaçınca, yüzünde bıkkın ve öfkeli bir ifadeyle parmağındaki yüzüğe bir süre evirip çevirerek baktı ve sonra ıslık çalarak ağır ağır oradan ayrıldı.

Annesi, elinde çiçek makası, kalakaldı. Oğlunun başkalarının sevgisine karşı ne denli katı olduğunu ve onları küçük görerek nasıl sömürdüğünü görmek onu şaşkına çevirmişti. Çiçekleri unutmuş, başını sürekli iki yana sallayıp kendi kendine, "Kötü bu çocuk. Yüreği taş gibi," deyip duruyordu.

Oysa Augustus kısa bir süre sonra eve geldiğinde sanki o çocuk değildi. Mavi gözleriyle annesine bakıyor, onunla konuşuyor, şarkılar söylüyor, onu pohpohluyor, öyle eğlendirici, kibar ve iyi davranıyordu ki, annesi gülmeye başladı ve çocukların yaptıklarını hemen ciddiye almamak gerektiğine karar verdi.

Ama Augustus'un yaptığı bütün muzırlıklar cezasız kalmıyordu. Çekindiği tek insan vaftiz babası Binsswanger'di. Akşam onun evine gittiğinde, vaftiz babası, "Bugün ocak yanmıyor, ezgi de olmayacak. Küçük çocuk melekler hüzünlü; çünkü sen kötü davrandın," der, o da evden suskun çıkar, evine döndüğünde kendini yatağın üzerine atar, ağlar, birkaç gün iyi bir çocuk olmaya özen gösterirdi.

Ocaktaki ateş giderek daha ender yanar oldu. Vaftiz babası gözyaşları ve sevgi gösterileriyle kandırılabilecek biri değildi. Augustus on iki yaşına geldiğinde, vaftiz babasının küçücük odasında büyülü meleklerin uçması bir düş oldu. Onları gece düşünde gördüğünde, Augustus ertesi sabah iyice azıtıyor, gürültücü bir çocuk oluyor, arkadaşlarını toplayıp, "Ben generalim," diyerek onları çitlerin üzerinden atlatıyordu.

Annesi oğlunun ne denli cana yakın ve hoş olduğuna

değinen övgüleri duymaktan çoktan bezmişti. Augustus onun için üzüntüden başka bir şey değildi artık. Bir gün Augustus'un öğretmeni gelip çocuğu daha iyi bir okulda okutmayı arzulayan biri olduğunu söylediğinde, komşusuna danıştı ve çok geçmeden, bir ilkbahar sabahı, kıyıda bir araba durdu ve güzel giysiler içindeki Augustus, annesi, vaftiz babası ve komşularıyla vedalaşıp arabaya bindi. Başkente gidip orada eğitim görmesine izin verilmişti. Annesi son kez sarı saçlarını güzelce yana taramış, onun için dua etmişti. Atlar yola koyuldu ve Augustus böylece tanımadığı bir dünyaya doğru yola çıktı.

Aradan birkaç yıl geçti. Augustus artık kırmızı bere takan, bıyık bırakan bir öğrenci olduğunda evine geri döndü; çünkü vaftiz babası annesinin ölüm döşeğinde olduğunu haber vermişti. Geldiğinde akşamdı ve çevredekiler arabadan inişini ve arabacının büyük deri bir bavulu eve taşımasını hayranlıkla izlediler. Oysa annesi alçak tavanlı, bakımsız bir odada ölmek üzereydi. Yakışıklı öğrenci annesinin beyaz yastığın üzerinde onu yalnızca sessiz gözleriyle selamlayabilen solgun yüzünü gördüğünde, ağlayarak yatağın kıyısına diz çöktü, onun soğuk ellerini öptü ve annesinin gözleri ferini yitirip elleri buz gibi olanak dek gece boyunca orada öylece durdu.

Annesi gömüldükten sonra Binsswanger Baba koluna girip onu küçük evine götürdü. Augustus'a ev daha da basık ve karanlıkmış gibi geldi. Pencerelerde ölü bir ışık kalana dek birlikte oturdular. Sonra ufak tefek yaşlı adam çöp gibi parmaklarıyla beyaz sakalını sıvazladı ve, "Ocakta ateş yakacağım. O zaman lambaya gerek kalmaz. Yarın gitmek zorunda olduğunu biliyorum. Annen öldüğüne göre, seni uzun bir süre göremeyeceğiz demektir," dedi.

Bunları söylerken ocakta küçük bir ateş yaktı. Birbirlerine koltuklarını yaklaştırdılar, yan yana oturup kı-

vılcımlar azalana dek yanan ateşe baktılar. Sonra yaşlı adam sevecenlikle konuşmaya başladı. "Sağlıcakla kal, Augustus, yolun açık olsun," dedi. "İyi bir annen vardı ve senin için sandığından çok şey yaptı. Sana bir kez daha ezgiyi dinletmeyi ve küçük cennet varlıklarını göstermeyi gerçekten isterdim. Ama biliyorsun, bu artık olanaksız. Onları her zaman anımsa ve eğer bir gün yalnız bir yürek ve gerçek bir özlemle onları arzularsan, onları yeniden duyabileceğini unutma. Onlar ezgilerini sürdürüyorlar. Bana elini ver oğlum. Yaşlıyım. Yatmam gerek."

Augustus ona elini verdi ve tek bir söz söylemedi. Yaslı evine hüzünlü döndü. Son bir kez yuvasında uyuyabilmek için yattı ve uykuya dalmadan önce yan evden gelen çocukluğunun tatlı ezgilerini uzaktan duyar gibi oldu. Ertesi sabah oradan ayrıldı ve uzun süre kimse ondan haber alamadı.

Kısa sürede Binsswanger Baba'yı ve melekleri unutmuştu. Zengin bir yaşantı, çevresini dalga dalga sarıyor, o da bu dalgalara kapılıp gidiyordu. Kimse nal sesleri yankılanan yollarda onun gibi ata iyi binemiyor ve onu izleyen kızları alaylı bakışlarla selamlayamıyor, kimse onun gibi uçarcasına olağanüstü dans edemiyor, arabaları onun gibi kıvrak ve iyi süremiyordu. Bahçelerdeki yaz gecelerini onun gibi coşkulu ve parlak tüketebilen kimse de yoktu. Sevgilisi zengin dul ona para, giysi, at ve başka ne gereksinimi varsa ve ne arzularsa veriyor, o da onunla Paris'e ve Roma'ya gidiyor, onun ipek çarşaflı yatağında yatıyordu; ama gerçek sevgilisi orta halli bir ailenin sarışın ve tatlı kızıydı. Onunla tüm tehlikelere karşın evlerinin bahçesinde buluşuyor, yolculuğa çıktığında ona uzun ateşli mektuplar yazıyordu.

Ama gittiği gezilerden birinden dönmedi. Paris'te arkadaşlar edinmiş ve zengin sevgilisinden bıkmıştı. Okul yaşamı da çoktandır canını sıkıyordu. Onun için orada

kalmayı yeğ tuttu. Dünyada olan her şeyi yaşamına katmak istercesine yaşıyordu. Atlara, köpeklere ve kadınlara sahip oldu. Paralar kazandı, paralar kaybetti ve hiçbir zaman arkasından koşan insanlar, ona kendini adayanlar ve ona hizmet etmek için yarışanlar eksik olmadı. O da gülümseyerek ne verirlerse alıyordu. Henüz çocukken küçük kızın yüzüğünü aldığı gibi. Arzularının gerçekleşmesini sağlayan gizem onun gözlerinde ve dudaklarındaydı. Kadınlar çevresinde ona karşı duyarlı ve coşkulu, pervane gibi dönüyorlar ve hiç kimse yüreğinin ne denli boş ve bencil hale geldiğini, ruhunun çok hasta ve hüzünlü olduğunu göremiyordu. Kendisi bile. Arada sırada herkesçe sevilmekten yoruluyor, kılık değiştirerek yabancı kentlere gidiyor, her yerde insanları aptal ve kolay kazanılır buluyor, çok az şeyle yetinen ve hiç peşini bırakmayan sevgi ona saçma geliyordu. Kadınları ve erkekleri daha gururlu olmadıkları için iğrenç buluyor, tüm gününü köpekleriyle ya da dağlardaki güzel av yerlerinde geçiriyor, gizlice izlediği ve avladığı bir geyik ona, güzel ve şımarık bir kadının peşinden koşmaktan daha çok zevk veriyordu.

Bir deniz gezisinde, bir elçinin genç eşini gördü ilk kez. Kuzey ülkelerinin birinden, soylu, uzun boylu, ince bir kadındı bu. Birçok alımlı hanımefendinin ve beyefendinin arasında kimse onun dengi değilmişçesine gururlu ve suskun duruyordu. Augustus ona baktığında, kadının bakışlarını kaçırdığını ve onunla ilgilenmediğini gördü. Yaşamında ilk kez aşkın ne olduğunu anlar gibi oldu ve onun aşkını kazanmaya karar verdi. O andan başlayarak kadının gözlerinin önünden bir an bile ayrılmadı. Augustus kendisine hayran olan ve yolunu gözleyen gezi grubunun içinde bir prens gibi duruyordu. Kadın da bir prenses gibi. Sarışın kadının kocası da Augustus'un hoşuna gitmek için elinden geleni yapıyordu.

Augustus, tüm gezi grubu bir limanda yabancı kenti dolaşmak ve biraz da karada kalabilmek için birkaç saatliğine gemiden ayrılana dek yabancı kadınla bir an bile yalnız kalabilme olanağını bulamadı. Kentte, sevdiği kadını, onu renkli bir pazaryerinin keşmekeşi içinde durdurana dek izledi. Bulundukları meydana sonu olmayan küçük karanlık sokaklar açılıyordu. Onu, güvenli bulduğu ıssız bir sokağa çekti. Genç kadın gruptan ayrı düştüğünü ve yalnız olduğunu anlayınca telaşa kapıldı. Augustus onun ürkek ellerini tuttu ve kendisiyle karada kalması ve kaçmaları için coşkuyla yalvarmaya başladı.

Yabancı kadının yüzü bembeyaz kesilmişti, gözlerini yerden kaldıramıyordu. Yavaşça, "Bu yaptığınız bir beyefendiye yakışmaz," dedi. "Bunları hiç duymamış olayım."

"Ben şövalye değilim, âşık bir adamım," diye haykırdı Augustus. "Âşık olan insan sevdiğinden başkasını düşünemez ve onun yanında olmaktan öte bir arzusu olamaz. Benimle gel güzelim, mutlu olalım." Genç kadın açık mavi gözleriyle onu suçlar gibi baktı. "Sizi sevdiğimi nereden biliyorsunuz?" diye fısıldadı yakınırcasına. "Ben yalan söyleyemem. Sizi seviyorum ve sık sık keşke eşim olsaydınız, diye düşündüm. Gerçekten sevdiğim ilk erkek sizsiniz. Oysa sevgi nasıl da insanı yanıltıyor. İyi ve dürüst olmayan birini sevebileceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Kocamı çok sevmiyorum, ama yine de onunla kalmayı yeğlerim. Soylu, onurlu ve dürüst bir insandır o. Sanırım siz bunları anlayamazsınız. Bana tek bir söz bile söylemeyin ve beni gemiye götürün, yoksa buradaki insanlara sizin terbiyesizlik ettiğinizi söyler, yardıma çağırırım."

Augustus ne denli yalvarsa da, öfkelense de yararı olmadı. Eğer susup ona eşlik etmeseydi, genç kadın tek başına gemiye dönecekti. Gemiye vardıklarında, Augus-

tus bavulunu alıp kimseye veda etmeden ayrılıp gitti.

İşte o günden sonra da herkesçe sevilen Augustus'un şansı döndü. Erdem ve onurdan ölesiye nefret eder oldu. Bunları yok etmek onun için bir zevkti artık. Gizini kullanarak, erdemli kadınları baştan çıkarıyor, çabucak arkadaşlık kurduğu iyi yürekli insanların parasını yiyip onlarla alay ediyor, onları ortada bırakıyor, soylu ailelerin gençlerini baştan çıkarıyor, onları utanca sürüklüyordu. Deneyip tüketmediği hiçbir zevk ve bilmediği hiçbir utanç kalmamıştı. Oysa yüreğindeki sevgi de bunlar gibi yitip gitmişti. Her yerde onu bulan sevgi ruhunda bir kıpırtı bile yaratamıyordu.

Deniz kıyısındaki evinde karamsar ve bıkkın yaşar oldu. Onu ziyarete gelen kadınları ve arkadaşlarını en olmadık davranışlarla bezdiriyor, insanları küçük düşürmek ve onlara hakaret etmek için yanıp tutuşuyordu. Arzu etmediği, hiç çaba göstermediği ve hak etmediği sevgilere boğulmuş, soluk alamaz olmuştu. Hiç vermemiş, hep almıştı. Boşa harcadığı yitik yaşamının anlamsızlığının bilincine varmıştı artık. Tek bir kez, bir şeyi gerçekten arzulayabilmeyi ve arzusunu bastırmak zorunda kalmayı özlüyordu.

Arkadaşları arasında, hasta olduğu, dinginliğe ve yalnızlığa gereksinmesi olduğu söylentisi yayıldı. Hiçbir zaman okumadığı mektuplar gelmeye başladı, herkes hizmetçilerine sağlığını soruyordu. Oysa o, denize bakan oturma odasında tek başına, yitik, oturuyordu, arkasında bomboş, bir çöl denli kurak ve önünde dalgalanan gri tuz seli kadar sevgisiz bir yaşam uzanıyordu. Orada, yüksek pencerenin önündeki koltuğa büzülüp kendisiyle hesaplaşırken, hiç de güzel bir insana benzemiyordu. Beyaz martılar kumsal rüzgârlarına kapılıp önünden geçiyor, o da tüm sevecenliğini ve paylaşma sevincini tüketmiş boş bakışlarla onları izliyordu. Düşünmekten vazgeçip uşa-

ğını çağırdığında ise dudaklarında sert ve öfkeli bir gülümseme beliriyordu. Bir gün bütün arkadaşlarını evinde verdiği bir ziyafete davet etti. Amacı, gelenlerin boş bir evde ölüsüyle karşılaşmaları ve son kez ona öfkelenip şaşkına dönmeleriydi; çünkü onlar gelmeden kendini zehirlemeye karar vermişti.

Tasarladığı ziyafetten bir gün önce tüm hizmetlilere ev sessiz olsun diye izin verdi, odasına çekildi, bir kadeh erik şarabına güçlü bir zehir kattı ve kadehi ağzına götürdü.

Tam içecekti ki kapı vuruldu. Augustus yanıt vermedi. Kapı açıldı ve içeriye yaşlı, ufak tefek bir adam girdi. Augustus'un yanına geldi, özenle elinden bardağı aldı ve Augustus'un tanıdığı bir sesle, "İyi akşamlar Augustus, nasılsın?" dedi.

Augustus çok şaşırdı. Hem kızmış hem de utanmıştı. "Herr Binsswanger siz hâlâ yaşıyor musunuz?" diye sordu alayla gülümseyerek. "Çok zaman oldu. Hiç değişmemişsiniz. Ama sevgili bayım, şu anda beni rahatsız ediyorsunuz. Yorgunum. Yatmadan önce bir şeyler içmek üzereydim."

Vaftiz babası, "Görüyorum," dedi sakin. "Uyumak için bir şeyler içeceğin belli. Sana yararı olabilecek son şey, bu şarap. Ama önce oturup biraz gevezelik edelim. Uzak yoldan geldim oğlum. Sanırım kendime gelmem için bir yudum içmeme ses çıkarmazsın."

Konuşurken bardağı aldı, ağzına götürdü ve Augustus ona engel olamadan kaldırıp bir yudumda içti.

Augustus bembeyaz kesilmişti. Vaftiz babasının üzerine atıldı, omuzlarından tutup sarsmaya başladı. "Ne içtiğinizin farkında mısınız?" diye bağırdı.

Herr Binsswanger, ak saçlı, akıllı başını salladı, gülerek, "Anladığıma göre, erik şarabı, tadı da hiç fena değil," dedi. "Burada hiçbir şeyin eksik değil. Benimse fazla za-

manım yok. Beni biraz dinlersen, seni uzun süre rahatsız etmem."

Huzursuzlanan Augustus vaftiz babasının açık renk gözlerine dehşetle bakıyor, her an onun düşüp ölmesini bekliyordu.

Oysa vaftiz babası, umursamazlıkla bir koltuğa oturdu ve genç arkadaşına tatlı tatlı başını sallayarak, "Şarabın bana dokunacağından mı korktun? Kaygılanma. Beni bu denli düşüneceğini doğrusu sanmazdım. Bırak da eskiden olduğu gibi oturup konuşalım. Sanırım bu kolay yaşamdan bıkıp usandın. Ben buradan ayrıldığımda nasıl olsa kadehi yeniden doldurup içebilirsin. Ama önce sana bir şey anlatmak istiyorum," dedi.

Augustus duvara yaslandı ve çocukluğundan beri güvendiği bu çok yaşlı adamın, onu geçmişinin gölgelerini ruhunda yeniden canlandırmaya çağıran rahatlatıcı, iyi sesini dinlemeye koyuldu. Saf çocukluğunun gözlerinin derinlerine bakıyordu yeniden. Büyük bir utanç ve hüzün sardı Augustus'u.

"Zehri içtim," diye sürdürdü yaşlı adam, "çünkü senin mutsuzluğunun nedeni benim. Annen, vaftiz olduğunda bir dilekte bulundu. Ben de saçma olmasına karşın onu yerine getirdim. Ne olduğunu bilmen gerekmez. Sanırım sen de sezmişsindir. Ama bu dilek tam bir lanete dönüştü. Böyle olduğuna çok üzüldüm. Yeniden, evimdeki ocağın önünde oturup melekleri dinlediğini görebilsem sevinirdim, ama bu çok zor. Sanırım şu anda, yüreğinin yeniden sağlıklı, iyi ve yüce olabilmesi sana olanaksız geliyordur. Oysa olmayacak şey değil bu. Senden bunu bir kez daha denemeni rica ediyorum. Annenin dileği sana hiç yaramadı Augustus. Bu kez senin bir dileğini yerine getirmeme izin verir misin? Para pul ya da kadınların sevgisini istemeyeceğinden eminim. Sanırım bunlardan yeterince bıktın. İyi düşün. Yitik yaşamının yeniden gü-

zel ve iyi olmasını sağlayacak, seni de mutlu edebilecek bir şey bulabilirsin. Benden bunu dile!"

Augustus derin düşüncelere dalmış, suskun suskun oturuyordu. Bitik ve umarsızdı. Bir süre sonra, "Sağ ol Binsswanger Baba," dedi. "Ama sanırım yaşamımı artık hiçbir şey düzeltemez. En iyisi, sen içeri girdiğinde yapmak üzere olduğum şey."

"Evet, kolay olmadığını anlıyorum," dedi yaşlı adam düşünceli düşünceli.

"Bir kez daha düşün Augustus, aklına bir şey gelmesi olası. En çok hoşlandığın ya da annen henüz sağken evime geldiğin zamanları düşün. O zamanlar ara sıra mutluydun, değil mi?"

"O zamanlar, evet," diye onayladı Augustus. Çocukluğunun aydınlık çağını çok eski bir aynaya bakarcasına puslu ve soluk görüyordu. "O günlere dönemem artık," dedi. "Ah, yeniden çocuk olmayı dileyemem. Her şey yeni baştan yaşanır o zaman!"

"Haklısın, bunun bir anlamı yok. Ama yuvanda olduğun zamanları, öğrenciyken bahçede buluştuğun zavallı kızı, gemide karşılaştığın o güzel sarışın kadını, yaşamın iyi ve değerli olduğunu düşünüp mutlu olduğun her anı anımsa. O zaman belki seni mutlu eden şeyi anlar, bir dilekte bulunabilirsin. Benim hatırım için bunu yap oğlum."

Augustus gözlerini yumdu, geçmişini düşünmeye başladı. Karanlık bir yolda, uzakta, nokta gibi bir ışık görür gibi oldu. Çevresini aydınlık ve güzel yapanın bu ışık olduğunu ve sonra kopkoyu bir karanlıkta kalıp artık hiçbir şeyin onu sevindirmediği zamana dek bu ışığın nasıl giderek azaldığını düşündü ve anımsadıkça o uzakta kalmış küçük ışık ona daha da güzel, sevilmeye ve saygı duyulmaya değer görünmeye başladı. Sonunda iyice anladı onun ne olduğunu ve gözleri yaşla doldu.

"Deneyeceğim," dedi vaftiz babasına. "Bana hiçbir yararı olmayan eski büyüyü boz ve onun yerine insanları sevebilmemi sağla."

Gözyaşları içinde eski dostunun önünde diz çöktü. Daha diz çökerken içinin bu yaşlı adama duyduğu sevgiyle dolduğunu ayrımsadı. Unutulmuş sözcükler ve olaylar geri geliyordu. Vaftiz babası, o küçücük adam, onu sevecen kollarına aldı, yatağa taşıdı ve alev gibi yanan alnındaki saçlarını okşadı.

"Geçti çocuğum. Bitti artık," diye fısıldadı. "Her şey yoluna girecek."

Augustus bir anda pek çok yıl geçmişçesine yaşlanmış duyumsuyordu kendini. Çok bitkindi. Derin bir uykuya daldı ve yaşlı adam sessizce evden çıktı gitti.

Augustus tüm evi ayağa kaldıran büyük bir gürültüyle uyandı. Kalkıp kapıyı açtığında, evin her bir yanının ziyafete gelen, ama evi boş bulan eski arkadaşlarıyla dolu olduğunu gördü. Hayal kırıklığına uğradıkları için öfkeliydiler. Eskiden olduğu gibi bir gülümseme ya da bir şakayla onları yeniden kazanmak için onlara doğru yürüdü, ama ansızın böyle bir gücünün kalmadığını ayrımsadı. Onu görür görmez, hepsi birden bağırıp çağırmaya başladı, o da çaresiz gülümseyip kendini savunurcasına ellerini onlara doğru uzattığında öfkeyle saldırdılar.

"Dolandırıcı herif!" diye bağırdı biri. "Borç aldığın paraları ne yaptın?" Başka biri de, "Ödünç verdiğim at nerede?" diye söylendi. Öfkeli güzel bir kadın da, "Sağda solda anlattığın gizlerimi duymayan kalmadı. Senden nefret ediyorum, alçak!" diye haykırdı. Gözleri çukura kaçmış bir genç de yüzünde kötü bir ifadeyle, "Bana neler yaptığını biliyor musun, şeytan? Gençleri mahvediyorsun!" diye suçladı onu.

Bu böyle sürüp gitti. Her biri üstüne yürüyüp ona sövdü, saydı, hakaretler yağdırdı, bazıları da onu itip

kaktı. Tümü de haklıydı. Giderken aynaları kırdılar ve birçok değerli şeyi alıp götürdüler. Onlar gidince, rezil olmuş ve dayak yemiş Augustus yerinden kalktı, yatak odasına gitti. Yüzünü yıkamak için aynaya baktığında solgun ve çirkin yüzüyle karşılaştı. Kanlanmış gözleri yaş içindeydi ve alnından kan damlıyordu.

"İşte karşılığı bu!" dedi kendi kendine. Yüzündeki kanları yıkadı. Henüz kendini toparlayamadan, ikinci bir gürültü koptu ve merdivenlerden koşarak çıkan insanların ayak sesleri duyuldu. Evini ipotek eden tefeciler, karısını baştan çıkardığı bir koca, onun yüzünden oğulları rezil olmuş hüzünlü bir baba, kovulmuş hizmetçi ve uşaklar, polisler ve avukatlar eve dolmuşlardı. Bir saat sonra, eli kolu bağlı bir arabaya bindirilip tutukevine götürüldü. Arkasından insanlar bağırıyor, alayla şarkılar söylüyorlardı. Bir sokak çocuğu, arabanın penceresinden içeri, yüzüne bir avuç pislik attı.

Çoğunun tanıdığı ve eskiden sevdiği bu insanın utançlarıyla kent dolup taşıyordu. İşlemediği suç kalmamıştı. Hiçbirini de yadsımadı. Çoktan unuttuğu insanlar yargıcın önünde yıllar önce yaptıklarını, armağanlara boğduğu ve ondan onu bunu çalan hizmetlileri de rezaletlerini bir bir anlattılar. Çevresindeki her yüz, tiksinti ve nefretle doluydu. Onu savunan, onu hoş gören ya da onu destekleyen ya da hakkında iyi bir şey anımsayan kimse çıkmadı.

Ne yargıç önüne çıkarılmasına ve tanıklara ne de hücreye konmasına ses çıkardı. Hastalıklı gözlerle hüzünlü ve şaşkın, nefret dolu, öfkeli yüzlere baktı ve onları saran nefretin ve çirkinliğin altında gizli bir sevgi açlığı ve yürek ışıltısı gördü. Bu insanların tümü bir zamanlar onu sevmişti, oysa o onların hiçbirini sevmemişti. Şimdi onların tümünden özür diliyor ve onlarla ilgili iyi bir şeyler anımsamaya çalışıyordu.

Sonunda hücreye kapatıldı. Kimsenin onu görmesine izin verilmiyordu. O korkunç günlerde ateşler içinde yandı, düşlerinde annesiyle, Binsswanger Baba'yla, ilk sevgilisiyle ve gemide tanıdığı kuzeyli kadınla konuştu, uyandığında da terk edilmişliğin ve özlemin tüm acılarını çekerek yalnız ve yitik oturdu. Hiçbir zevkin ve malın mülkün veremeyeceği bir arzuyla insanların bir bakışını bile özler olmuştu.

Serbest bırakıldığında yaşlı ve hastaydı; artık kimse onu tanımıyordu. Dünya dönüyor, insanlar arabalarında geziyor, ata biniyor, sokaklarda dolaşıyor; meyveler, çiçekler, oyuncaklar ve gazeteler alıp satıyordu. Ama hiç kimse Augustus'a ilgi duymuyordu. Ezgiler çalarken ve şampanyalar içilirken kollarında tuttuğu kadınlar, arabalarıyla önünden geçiyorlar, onu arabalarının arkasında bıraktığı toz bulutuna boğuyorlardı.

Ama görkemli yaşantısı sırasında onu boğan boşluk ve yalnızlık duygusu tümüyle yok olmuştu. Güneşten korunmak için sığındığı bir kapı ağzında ya da bir evin arka kapısında bir yudum su istediğinde, eskiden hoşa gidecek sevgi dolu sözlerle ona teşekkür eden ve ona ışıl ışıl gözlerle yanıt veren insanlar artık onu söylenerek, düşman gibi dinliyorlar ve Augustus'u şaşırtıyorlardı. Oysa o, her insanı gördüğünde sevinç duyuyor, ilgileniyor ve duygulanıyordu. Oynayan ya da okula giden çocukları, evlerinin önündeki banklarda oturup buruşuk ellerini güneşte ısıtan yaşlı insanları seviyordu. Bir kızı özlem dolu gözleriyle izleyen bir genci, akşam işten dönünce çocuklarını kucaklayan bir işçiyi, arabasında, aceleyle gittiği hastasını düşünen sakin ve akıllı bir doktoru ya da yoksul giyimli bir fahişenin, aşkını itilmiş insanlara sunmak için kentin kenar mahallerinden birinde, bir lambanın altında beklediğini gördüğünde tümünün kardeşi olduğunu anlıyordu. Bu insanların her biri sevgi dolu bir

annenin anısını ve daha iyi kuşakların ya da daha güzel ve soylu yazgıların izlerini taşıyordu. Augustus tümünü seviyor, ilgiye değer buluyor, onları düşünüyor ve hiçbirini kendinden daha kötü bulmuyordu.

Augustus dünyayı gezip insanlara yardım edebileceği ve onlara sevgisini verebileceği bir yer aramaya karar verdi. Hiç kimseyi bir bakışıyla sevindiremeyeceğine alışması gerekecekti. Yüzü çökmüştü, giysileri ve ayakkabıları dilencilerinkini andırıyordu. Sesinde ve yürüyüşünde de, insanları büyüleyen gizden eser kalmamıştı. Saçı sakalı birbirine karıştığı için çocuklar ondan korkuyor, iyi giyimli insanlar onun yanında kendilerini huzursuz ve pis duyumsadıkları için kaçıyorlar, yoksullarsa ellerindeki azıcık yiyeceği çalacak diye bu yabancıya kuşkuyla bakıyorlardı. Bu nedenle insanlara hizmet etmekte zorlanıyordu. Ama artık akıllanmıştı. Canını sıkmalarına izin vermiyordu. Bir fırının kapısının ziline küçük elleriyle ulaşamayan küçük bir çocuk gördüğünde ona yardım edebiliyordu. Bazen de ondan daha yoksul, kör ya da sakat biriyle karşılaştığında bir iyilikte bulunabiliyordu. Yardım edemediği zamanlarda içindeki sevecenliği onlara vermeye çalışıyor, aydınlık, sıcak bir bakış ve dostça bir selamla onları anladığını ve acılarını paylaştığını anlatıyordu. Yolda yürürken insanları gerçekten görmeyi, ondan ne beklediklerini anlamayı ve onları nasıl mutlu edebileceğini öğrendi. Kimi coşkulu bir selamdan, kimi de sessiz bir bakıştan hoşlanıyordu. Bazıları da ilgi çekmeden kendi halinde bırakılmayı arzuluyordu. Dünyada ne denli acı olduğunu her gün yeniden gördü. İnsanların ne denli azla yetinebildiğini de. Bir acının yanında neşeli bir kahkahanın, bir cenaze ayininin yanında bir çocuk şarkısının, her sıkıntı ya da bayağılığın yanında bir inceliğin, bir şakanın, bir avuntunun ve bir gülüşün olduğunun bilincine vardı.

İnsan yaşamının evreleri ona olağanüstü geliyordu. Bir köşeyi döndüğünde, kalabalık bir öğrenci grubunu gördüğü zaman, gözlerindeki yüreklilik, yaşama sevinci ve diri güzelliğin ışıltısına kapılıyor, onu alaya aldıklarında bunun kötülük olmadığını, üstelik anlaşılabilir olduğunu düşünüyor, bir vitrinin camında ya da su içerken bir çeşmenin yalağında kendi yansısını gördüğünde ne denli yaşlı ve acınası olduğunu anlıyordu. Hayır, artık insanların onu beğenmesi ya da onlara gücünü göstermeye kalkması olanaksızdı. Ayrıca bundan bıkıp usanmıştı. Onun geçtiği yollardan daha yeni geçmeye başlayan insanların çabalarını görmek ve neler duyumsadıklarını bilmek ona çok şey öğretiyor ve bu onun hoşuna gidiyordu. Tüm bu insanların güç harcayarak uğraşmaları ve amaçlarının peşinde onur ve arzuyla koşmaları, onun gözünde akıl almaz bir oyundu.

Bu arada kışlar ve yazlar geçti. Augustus uzun bir süre yoksullar hastanesinde yattı; orada yoksul ve her şeyini yitirmiş insanların bile, var güçleriyle yaşamaya çalıştıklarını ve yaşama bağlılıkları nedeniyle ölümü nasıl atlattıklarını gördü. Augustus bu deneyimlerden geçebildiği için kendini şanslı görüyor, günlerini suskun, ama huzurlu geçiriyordu. Ağır hastaların yüzlerindeki sabrı, iyileşenlerin de gözlerinde canlanan sevinci izledi. Ölenlerin yüzlerindeki huzurlu ve onurlu güzelliği de. En güzeli de iyi yürekli, güzel insanlar olan hemşireleri görmekti. Hastanedeki süre de bitti. Sonbahar rüzgârları esmeye başladığında sabırsızlanmaya başladı. Yeterince oyalanmıştı burada. Kışa doğru yeniden yola koyuldu. Daha gideceği çok yer vardı. Daha pek çok insanın gözlerini görmeyi arzuluyordu. Saçları bembeyaz olmuştu. Kıpkırmızı kesilmiş hasta gözkapaklarının altından bakan gözlerine boş bir bakış gelip yerleşmişti. Belleği de zayıflamıştı. Sanki geçmişte hiç yaşamamıştı, dünya hep

o günkü gibi geliyordu ona. Yine de mutluydu, dünyayı her şeyiyle olağanüstü ve sevgiye değer buluyordu.

Kış iyice bastırdığında, karanlık sokaklarında karların savrulduğu bir kente vardı. Birkaç sokak çocuğu onu kartopuna tuttular. Bunun dışında her şey akşamın sessizliğine gömülüydü. Augustus bitkindi. Tanıdık gelen dar bir sokağa düştü yolu. Başka bir sokağa geldiğinde ise karların arasında ıssız görünümlü küçük iki ev çıktı karşısına. Annesinin ve Binsswanger Baba'nın eviydi bunlar. Vaftiz babasının evinin bir penceresinden dışarıya bu kış gecesinde huzur verici kırmızı bir ışık sızıyordu.

Augustus bahçeye girip kapıyı çaldı. Ufak tefek adam onu karşıladı ve tek bir söz söylemeden içeri aldı. Oda sıcak ve sessizdi. Ocakta küçük parlak bir ateş yanıyordu.

"Aç mısın?" diye sordu Baba. Augustus, değilim, der gibilerden gülümseyerek başını salladı.

"Ama yorgun olmalısın," dedi Binsswanger Baba. Yerdeki eski postu iyice yaydı ve iki yaşlı insan yan yana büzülüp ateşi izlemeye başladılar.

"Çok uzaklardan geldin," dedi vaftiz babası.

"Evet, ama güzeldi. Yalnızca biraz yorgunum. Bu gece burada kalabilir miyim? Yarın yeniden yola çıkacağım," dedi Augustus.

"Tabii kalabilirsin. Melekleri bir kez daha dans ederken görmeyi arzu eder misin?"

"Melekleri mi? Onları yeniden çocuk olduğumda görmeyi arzularım."

"Birbirimizi çoktandır görmedik," diye konuşmasını sürdürdü Binsswanger Baba. "Güzelleşmişsin. Gözlerin eskiden olduğu gibi yumuşak ve iyilik dolu. Annenin sağ olduğu zamanlardaki gibi. Beni ziyaret etmen çok dostça bir davranış."

Yıpranmış giysilerinin içinde gezgin Augustus bitkin, öylece oturuyordu. Hiçbir zaman bu denli yorgun

olduğunu anımsamıyordu. Odanın rahatlatıcı sıcaklığı ve ateşin alevi kafasını iyice karıştırmıştı. Geçmişle o anı ayrımsayamıyordu artık.

"Binsswanger Baba," dedi. "Ben yine kötü bir çocuk oldum. Annem ağladı. Onunla konuşup ona artık uslu olacağımı söyler misin? Bunu benim için yapar mısın?"

"Yaparım," dedi vaftiz babası. "Sakin ol. O seni seviyor."

Ocaktaki alev sönmek üzereydi. Augustus uykulu iri gözleriyle cansız ateşe bakıyordu. Binsswanger Baba, çocukluğunda yaptığı gibi Augustus'un başını alıp kucağına yatırdı. Coşkulu dinsel bir ezgi duyuldu odada. Işıl ışıl binlerce küçük peri süzülerek odaya doldu ve hoş devinimlerle birbirlerinin çevresinde neşeyle dönmeye ve birbirleriyle dans etmeye başladılar. Augustus onları izledi ve yeniden bulduğu cennete tüm çocuk ruhunu açtı.

Annesinin sesini duyar gibi oldu, ama kımıldayamayacak denli bitkindi. Ayrıca, vaftiz babası annesiyle konuşacağına söz vermişti. Augustus uykuya daldı. Vaftiz babası ellerini alıp göğsünün üzerine kavuşturdu ve oda tümüyle karanlığa gömülene dek onun artık atmayan kalbini dinledi.

(1913)

OZAN

Çinli ozan Han Fook'un gençliğinde olağandışı bir tutkusu olduğu kulaktan kulağa yayılmıştı. Han Fook'un şiir sanatıyla ilgili ne varsa öğrenmeyi arzuladığı ve amacının kusursuz şiirler yazmak olduğu söyleniyordu. O zamanlar Han Fook, Sarı Nehir'in kıyısında ailesiyle birlikte otururdu.

Kendi isteği ve onu şefkatle seven anne babanın yardımıyla iyi bir ailenin kızıyla nişanlanmıştı. Düğün kısa bir süre sonra mutluluk getireceğine inanılan günlerden birinde yapılacaktı. Han Fook yirmi yaşlarında, alçakgönüllü ve yakışıklı bir gençti. Yol yordam da bilirdi. İyi eğitim görmüştü ve bazı olağanüstü şiirleri, o zamanlar bile edebiyatçılar arasında ünlenmişti. Ailesi çok zengin değildi, ama geliri rahat yaşamasını sağlıyordu, üstelik nişanlısının katkılarıyla ileride daha da iyi olacaktı. Nişanlısı güzel ve erdemli bir kızdı. Görünüşte mutlu olmaması için bir neden yok gibiydi. Oysa Han Fook hiç mutlu değildi, çünkü yüreği kusursuz bir ozan olabilme tutkusuyla dolup taşıyordu.

Bir akşam, nehirde fener alayı yapılıyordu. Han Fook nehrin karşı kıyısındaki limanda dolaşırken nehrin üzerine eğilmiş bir ağaca yaslandı, nehrin sudan aynasında yüzen ve titreşen binlerce ışığı, sandallardaki kadınların,

erkeklerin ve genç kızların birbirleriyle selamlaşmalarını, gezerken güzel çiçekler gibi ışıl ışıl parlamalarını izlemeye, aydınlanmış suyun tatlı şıpırtısını, şarkıcıların ezgilerini ve sitarların tınısını dinlemeye koyuldu. Flütlerin çıkardığı tatlı sesleri de. Ve tüm bunları, bir tapınağın kubbesi gibi kaplayan mavimsi geceyi de gördü. Yalnız bir izleyiciydi Han Fook ve tüm bu güzellikleri görüp düşündükçe yüreği coşkuyla çarpar oldu. Karşı kıyıdaki insanların yanına gitmek, onlarla olmak, nişanlısını ve arkadaşlarını görmek istiyordu, ama bu şölene katılmak arzusu arttıkça, tüm bunları duyarlı bir izleyici olarak algılayıp kusursuz şiirlere dönüştürüp yansıtabilmek özlemi yüreğinde daha da kabarıyordu. Gecenin mavisini, sudaki ışık oyunlarını, konukların neşesini ve nehrin kıyısında, ağacın gövdesine yaslanmış sessiz izleyicinin özlemini dile getirmeyi arzuluyordu. Hiçbir zaman bu dünyadaki eğlencelere ve kutlamalara içtenlikle katılamayacağını, yaşamın içinde yalnız ve yabancı bir izleyici olarak kalacağını anlamıştı. Ruhu böyle yaratılmıştı onun. Dünyadaki güzellikleri izleyecek, ama izlerken her zaman uyumsuz bir insanın gizli özlemiyle yanıp tutuşacaktı. Böyle düşününce hüzünlendi ve iyice anladı ki, bir gün dünyanın güzelliklerini şiirlerinde tam anlamıyla yansıtabilirse ve bu yansılarla ölümsüz, arı bir dünya yaratabilirse tam bir mutluluğa ve huzura ulaşabilecekti.

Han Fook tüm bunları bir düş gibi duyumsuyordu. O sırada bir hışırtı duydu ve ağacın yanında eflatun rengi giysiler içinde saygıdeğer, yaşlı bir adamın durduğunu gördü. Han Fook toparlandı; önemli kişilere ve yaşlılara gösterilen saygıyla onu selamladı. Yabancı gülümseyerek birkaç dize okudu ona. Büyük ozanların yaratılarında olan her şey bu dizelerde vardı. Öylesine güzel ve öyle kusursuzdular ki, genç adam şaşkınlıktan yüreğinin durduğunu sandı.

Yerlere dek eğilerek, "Kimsin sen?" diye bağırdı. "Ru-

humu görebiliyorsun ve tüm hocalarımdan öğrendiğim şiirlerden daha güzel dizeler biliyorsun."

Yabancı bilge yanıtlamadı, gülümsemekle yetindi. Yalnızca, "Ozan olmayı arzu ediyorsan, bana gel," dedi. "Kulübemi kuzey dağlarındaki büyük nehrin doğduğu kaynağın yanında bulabilirsin. Bana kusursuz söz ustası derler."

Sözünü bitirince de çabucak ağacın gölgesinde yitti. Han Fook onu her yerde boşuna aradı, ama izini bile bulamadı. Sonunda bunun, yorgunluktan gördüğü bir sanrı olduğuna karar verdi. Sandalların olduğu yere gitti ve eğlenceye katılmaya çalıştı, ama konuşmalar ve çalgı sesleri arasında yabancının gizemli sesi kulağından hiç gitmiyordu. Neşe dolu insanlar ve ona âşık diye takılanların arasında, onlara uzak, hülyalı gözlerle öylece oturdu. Ruhu sanki yabancıyla birlikte gitmişti.

Aradan birkaç gün geçti. Han Fook'un babası düğün gününü kararlaştırmak için akrabalarını ve arkadaşlarını çağırmaya karar verdi, ama damat adayı buna karşı çıktı. "Bir oğulun babasına karşı olan görevini yerine getirmiyorsam, beni bağışlayın," dedi. "Şiir sanatında başarılı olmayı ne denli arzuladığımı biliyorsunuz. Arkadaşlarımdan bazıları şiirlerimi övgüye değer buluyorlar, ama ben daha işin başında olduğumun bilincindeyim. Bu nedenle bir süre daha yalnız kalmama lütfen izin verin. Sanırım, karımın ve çocuğumun sorumluluğu buna engel olacak. Oysa daha gencim, görevlerim yok. Bir süre daha bana mutluluk ve ün getireceğini umduğum şiir için yaşamayı amaçlıyorum."

Babası bunları duyunca şaşırdı kaldı. "Düğününü bile erteleğine göre, sanırım, şiiri her şeyden çok seviyorsun. Ama eğer nişanlınla bozuştuysan, benden saklama. Aranızı bulmaya çalışayım. Ya da sana başka bir kız bulalım," dedi.

Oğlu, nişanlısını sevdiğini, her zaman da seveceğini söyledi ve aralarında en ufak bir anlaşmazlık olmadığına yemin etti. Sonra ona, fener alayının yapıldığı gece düşünde gördüğü bir ustanın kendisini çağırdığını ve dünyada her şeyden çok onun öğrencisi olmayı arzuladığını anlattı.

"Peki öyleyse," dedi babası, "sana bir yıl süre tanıyorum. Bu sürede düşünün izinden gidebilirsin. Belki de bu yolu sana Tanrı göstermiştir." Han Fook duraksayarak, "Kim bilir, bu süre iki yıl da olabilir," diye yanıtladı.

Babası gitmesine izin verdi, ama kaygılanmıştı. Genç adam nişanlısına bir mektup yazdı, onunla vedalaştı ve yola koyuldu.

Uzun bir yolculuktan sonra, nehrin kaynağını buldu. İnlerle cinlerin top oynadığı bu yerdeki bambudan kulübeyi de. Nehrin kıyısındaki kulübenin önünde daha önce ağacın yanında gördüğü yaşlı adam oturmuş, lavta çalıyordu. Konuğunun yaklaştığını görünce hiç tepki göstermedi, yalnızca gülümsedi ve ince parmaklarıyla çalgının tellerine dokundu. Büyülü bir ezgi gümüş bir bulut gibi tüm vadiye yayıldı. Genç adam öylesine şaşırdı ki, olduğu yerde kalakaldı ve kusursuz söz ustası, küçücük lavtasını yere bırakıp kulübesine girene dek bu şaşkınlığın ötesinde ne varsa tümünü unuttu. Han Fook saygıyla onu izledi; onun hizmetkârı ve öğrencisi olarak yanında kaldı.

Bir ay geçince sözlerini yazdığı bütün şarkıları küçümsemeye başlamış, onları belleğinden silip atmıştı. Birkaç ay sonra da öğretmenlerinden öğrendiği şarkıların tümünü unuttu. Usta onunla hemen hemen hiç konuşmuyordu. Bu suskunluk içinde öğrencisinin ruhu ezgilerle dolup taşana dek ona lavta çalma sanatını öğretti. Bir kez Han Fook güz göğünde iki kuşun uçuşunu betimleyen kısa bir şiir yazdı ve yazdığı şiiri de hiç kötü

bulmadı, ama bunu ustasına göstermeye cesaret edemedi. Ama bir akşam kulübenin yanında otururken şiirini okudu, ustası da onu dikkatle dinledi, ama tek bir söz bile söylemedi, ağır ağır lavtasını çalmayı sürdürdü. Hava serinledi, ansızın alacakaranlık bastı ve sert bir rüzgâr esmeye başladı. Oysa yazın ortasıydı. Boz renkli gökyüzünde iki kırlangıç coşkulu bir göç özlemiyle uçup duruyordu. Her şey, öğrencinin şiirine oranla o denli güzel ve öyle kusursuzdu ki, öğrenci kendisini değersiz buldu, hüzünlenip suskunlaştı. Yaşlı adam hep böyle davrandı. Bir yıl sonra, Han Fook lavtayı neredeyse kusursuz çalmayı öğrendi, ama şiir sanatı ona giderek daha zor ve anlaşılmaz gelmeye başlamıştı.

Aradan iki yıl daha geçince, genç adam evini, yakınlarını ve nişanlısını çok özler oldu. Ustasından gitmek için izin vermesini rica etti.

Ustası gülümsedi. Onaylar gibi başını sallayarak, "Özgürsün, nereye istersen oraya git. Sonra ister geri dön ister dönme. Nasıl istersen," dedi.

Bunun üzerine öğrenci yola koyuldu ve bir sabah tan vakti, doğduğu kentteki nehrin kıyısına varıp kemerli köprünün ötesinde evinin olduğu kenti görene dek durmadan yol aldı.

Görünmeden evinin bahçesine girdi, yatak odasının penceresinden içeride uyumakta olan babasının soluklarını dinledi, sonra da gizlice nişanlısının evine gitti. Meyve bahçesine girip bir armut ağacına tırmandı ve onun, odasında saçlarını taramasını izledi. Gördüklerini, onların özlemini çektiği zamanlardaki imgeleriyle karşılaştırdığında gerçekten ozan olmak için yaratılmış olduğunu anladı, çünkü ozanların düşlerinde gerçek yaşamda hiçbir zaman bulamayacakları bir güzellik ve incelik olduğunun bilincine varmıştı. Ağaçtan indi, kaçarcasına köprüyü geçip evinin olduğu kentten ayrıldı ve dağdaki yük-

sek vadiye döndü. Onu ilk kez gördüğü gibi yaşlı ustası basit hasırının üzerinde kapının önünde oturuyor, parmaklarını lavtasının tellerinde gezdiriyordu. Han Fook'u selamlamadı. Onun yerine sanatın yararlarına değinen iki dize okudu. Dizeler öylesine anlamlı ve güzeldi ki gencin gözleri yaşla doldu.

Han Fook yeniden kusursuz söz ustasının yanında kalmaya karar verdi. Lavta çalmayı iyice öğrenmişti. Bu kez ustası ona sitar çalmayı öğretmeye başladı ve aylar, kuzey rüzgârlarının karları erittiği gibi çabucak eriyip gitti. Han Fook'un içine yeniden bir ateş düştü. Evini özlüyordu. Bir gece gizlice oradan ayrıldı, ama henüz vadinin son dönemecine varmamıştı ki, gece rüzgârı kulübenin önünde asılı duran sitarın tellerine dokundu ve tellerin verdiği tını Han Fook'u izleyip ona geri dönmesini söyledi. O da bu çağrıya dayanamadı. Bir kez de düşünde babasının bahçesine bir fidan diktiğini gördü. Karısı yanında duruyor, çocukları da ağacı süt ve şarapla suluyorlardı. Uyandığında odası ay ışığıyla dolmuştu. Huzursuzluk içinde kalktı ve yanında uyuyan ustasının ak sakalının titrediğini gördü. İçinde bu insana karşı derin bir nefret duymaya başladı. Onun geleceğini çalmış, onu mahvetmişti. İçinden üstüne atılıp onu öldürmek geçti. O anda yaşlı adam gözlerini açtı ve Han Fook'a öyle hüzünlü, yumuşak ve güzel gülümsedi ki Han Fook'un eli kolu bağlı kaldı.

"Unutma," dedi yaşlı adam yavaşça, "canının istediğini yapmakta özgürsün. Evine dönüp ağaç dikebilirsin ya da benden nefret edip beni öldürebilirsin. Hiç fark etmez."

Yoğun duygulara kapılan Han Fook, "Ah, sizden nasıl nefret edebilirim ki!" diye bağırdı. "Bu, gökyüzünden nefret etmeye benzer."

Yeniden ustasının yanında kaldı. Sitar çalmayı iyice

öğrendi. Sonra da flüt çalmayı. Sonra ustasının denetiminde şiirler yazmaya başladı. Zamanla az ve öz sözle, dinleyenlerin ruhlarını, rüzgâr suyun aynalarını nasıl okşarsa, öyle okşayan dizeler söylemeyi öğrendi. Güneşin doğarken dağların çizdiği kaviste duraksamasını, balıkların sessizce çarçabuk kayar gibi devinimlerini ve suyun altında gölgeler gibi oraya buraya kaçışmalarını dile getirdi. Genç bir söğüt ağacının ilkbahar rüzgârında eğilip bükülmesini de. Bu dizeleri dinleyen, yalnızca güneşin ve balıkların oyununu ya da söğüt ağacının fısıltısını duymakla kalmıyor, bir an için bu kusursuz ezgilerde gökyüzünün ve dünyanın bütünleştiğini duyumsayıp coşku ya da acıyla sevdiği ya da nefret ettiği neyse onu düşünüyor, çocuklar oyunu, gençler sevgililerini, yaşlılarsa ölümü anımsıyordu.

Han Fook büyük nehrin kaynağının yanında yaşayan ustasıyla ne zamandır birlikte olduğunu artık bilemiyordu. Bazen ona, yaşlı adamın çalgısından vadiye dağılan ezgilerin onu karşılaması daha dünmüş, çoğu zaman da arkasında insanlığın tüm çağları ve zaman yitip gitmiş gibi geliyordu.

Bir sabah uyandığında odada yalnızdı. Her yerde ustayı aradı ve onu çağırdı, ama onu hiçbir yerde bulamadı. Ustası yok olmuştu. O gece sanki ansızın sonbahar gelmişti. Eski kulübeyi sert bir rüzgâr sarsıyor, dağların ardında küme küme göçmen kuşlar oradan ayrılmaya hazırlanıyordu. Oysa göç zamanı değildi.

Bunun üzerine Han Fook küçük lavtasını yanına alıp aşağıya, doğduğu kente doğru yola çıktı. Yolda karşılaştığı insanlar onu önemli kişilere ve yaşlılara gösterilen saygıyla selamladılar. Kente vardığında babasının, nişanlısının ve akrabalarının öldüğünü öğrendi. Evlerine başkaları yerleşmişti. O gece nehirde yine fener alayı vardı. Ozan Han Fook karanlık karşı kıyıda bir ağaca yaslandı

ve küçük lavtasını çalmaya başladı. Onu duyan kadınların gözleri büyülenmişçesine geceye dalıp gitti, genç kızlarsa lavta çalana seslendiler ve o güne dek hiç böyle güzel lavta dinlemediklerini haykırdılar, ama onun nerede olduğunu bir türlü anlayamadılar. Han Fook gülümseyerek binlerce fener yansısının yüzdüğü nehre baktı. Onun için artık ne gerçek fenerlerle yansılarının ne de geçmiş şölenle o andaki şölen arasında bir ayrım vardı.

(1913)

ORMAN ADAMI

İlkçağlarda, insanlar henüz dünyanın dört bir yanına dağılmadan önce yalnızca ormanlarda yaşarlardı. Eski tropik ormanların kuytu yerlerinde toplu halde ve ürkerek yaşarlar, soydaşları maymunlarla sürekli çatışırlar, kendi varlıklarının ve eylemlerinin üzerinde tek bir tanrı ve tek bir yasa tanırlardı. O da ormandı. Orman onlar için doğdukları ve büyüdükleri yer, beşik, barınak yuva ve mezardı; ormanın dışında bir yaşamı düşünmek bile istemezlerdi. Ormanın kıyısına dek gitmekten kaçınırlar ve her kim av ya da kaçmak için oraya gitmek zorunda kalırsa, korkudan titreyerek dışarıdaki beyaz boşluktan söz eder, güneşin ölümcül yakıcılığında uzanan ürkünç hiçliği gördüğünü anlatırdı. Aralarında çok yaşlı bir orman adamı vardı. Yıllar önce yabanıl hayvanlarca kovalanırken, ormanın sınırlarının dışına kaçmak zorunda kalmış ve hemen kör olmuştu. Bu adam rahip ve aziz sayılıyordu. Adı Mata Dalam'dı. Gözleri içine bakıyor demekti bu. Kutsal orman şarkısını bestelemişti. Gök gürültüsünün güçlü olduğu zamanlarda orman halkı bu şarkıyı söylerdi ve o ne derse yaparlardı. Bu denli önemli ve gizemli olmasının nedeni güneşi görmesine karşın ölmemiş olmasıydı.

Orman insanları koyu tenli, çok kıllı, ufak tefek in-

sanlardı. Yabanıl gözleri ürkekti. Öne doğru eğik yürürler, insanlar ve maymunlar gibi devinirlerdi. Ormanın yüksek ağaçlarında kendilerini yerdeymişçesine rahat duyumsarlardı. Barınak ve ev kavramları gelişmemişti, ama bazı silahları ve araç gereçleri vardı. Takıları da. Sert ağaç kabuklarından, üzerinde kurutulmuş böğürtlenler ya da cevizler asılı kolyeler yapabiliyorlardı. Saçlarına ve boyunlarına da domuz dişi, kaplan tırnağı, papağan tüyü ve nehir midyesi gibi değerli buldukları nesneleri takarlardı. Bitip tükenmeyen ormanın ortasından büyük nehir akar, orman adamları da ona yalnızca gecenin karanlığında yaklaşmaya cesaret edebilirlerdi. Bazıları nehri hiç görmemişti bile. Yürekli olanları ormanın kuytu köşelerinden gecenin karanlığında ürkerek gizlice nehre yaklaşır, suyun verdiği soluk ışıkta filleri yıkanırken izler ya da tropik ağaçların ağa dönüşmüş dallarını aralar, dehşete kapılarak ışıldayan yıldızları izlerlerdi. Güneşi hiçbiri görmemişti ve güneşin sudaki yansısını görmek son derece tehlikeli sayılırdı.

Kör Mata Dalam'ın yönettiği orman adamlarından biri de genç Kubu'ydu. Kubu, gençlerin ve uyumsuzların başı ve temsilcisiydi. Mata Dalam yaşlandıkça daha da katı davranır olmuş, bu nedenle durumdan hoşnut olmayanların sayısı yavaş yavaş artmaya başlamıştı. O güne dek tümü, yaşlı adamın, yani körün besinlerini sağlamak zorundaydı. Gerektiğinde ona akıl danışırlar, onun orman şarkısını söylerlerdi. Ama giderek sömürücü olmaya başlamış, baskısını artırır olmuştu. Söylediğine göre, buyurduğu her şeyi ona düşünde orman tanrısı iletiyordu. Kuşku duyan birkaç genç, yaşlı adamın bir düzenbaz olduğuna ve kendi çıkarını kolladığına inanmaya başladı.

Yaşlı adamın son icadı, yeni ayı kutlama töreniydi. Tümünü çevresine diziyor, ortalarına oturup davul çal-

maya başlıyordu. Orman adamları "Golo Elah" şarkısını söyleyerek yorgunluktan dizleri titreyip ayakta duramayana dek dans etmek zorundaydılar. Sonra da erkeklerin sol kulaklarını bir dikenle delmeleri gerekiyor, genç kızlar ve kadınlarsa rahibe götürülüyor, o da onların kulaklarını kendisi deliyordu.

Kubu ve birkaç arkadaşı bu töreye karşıydılar. Genç kızları da karşı koymak için yüreklendirmeye çalışıyorlardı. Bir kez neredeyse keşişe engel olup başarılı olmalarına ramak kaldı. Oysa yaşlı adam yeniden bir yeni ay töreni düzenledi ve genç kızların sol kulaklarını delmeye başladı. Gücü yerinde bir genç kız öyle korkunç bağırdı ve var gücüyle öylesine karşı koymaya çalıştı ki, kör adam yanlışlıkla dikeni kızın gözüne saplayıverdi ve kızın gözü aktı. Kızcağız öyle dehşet verici çığlıklar atıyordu ki, herkes koşup geldi. Olanlardan çok etkilendiler, ama kimse sesini çıkaramadı. Gençler, "Olanları görüyorsunuz," dercesine ortaya atıldılar. Kubu, rahibi omzundan yakalamaya çalıştığında, rahip, davulunun üzerine çıktı ve öfkeli, çatlak sesiyle öyle bir lanet okumaya başladı ki, oradakilerin tümü dehşete düşüp geri kaçtı. Kimse ne dediğini anlayamıyordu, ama sözlerinin çılgın ve kötü tınısı kutsal törenlerde kullanılan ürkünç kutsal sözcükleri anımsatıyordu. Kubu'yu gözlerini akbabalar yesin diye lanetledi ve bir gün bağırsaklarının ormanın dışında güneşte kavrulacağı kehanetini savurdu. O anda en güçlü kendisi olduğu için kızın yanına getirilmesini buyurdu ve dikeni kızın öbür gözüne de sapladı. Herkes donup kaldı ve soluk bile almaya cesaret edemedi.

"Dışarıda öleceksin," diye lanetlemişti Kubu'yu. O günden sonra herkes Kubu'ya yitik gözüyle bakmaya başladı. "Dışarısı" öz toprağın ve ormanın ötesiydi ve korku, güneşte kavrulma ve alev kızgınlığında ölümcül boşluk anlamına geliyordu.

Kubu dehşet içinde var gücüyle kaçmaya başladı. Oradaki herkes de onun korkudan kaçtığına tanık oldu. Kendini gözlerden uzak tutmak için boş bir ağaç kovuğuna saklandı. Günlerce inancı ve korkusu arasında bocalayarak orada öylece büzüldü kaldı. Halkının gelip onu bulmasından ve öldürmesinden ya da güneşin ormanı delip onu avlayıp yok etmesinden korkuyordu. Oysa açlığın ve uyku özleminin ötesinde ne bir ok ne de bir mızrak gelip buldu onu. Güneş de yıldırım denli yakıcı bir ışık yollamadı.

Kubu ayağa kalktı ve çekinerek ağaçtan dışarı çıktı. Neredeyse hayal kırıklığına uğramıştı.

"Demek ki rahibin lanetiyle bir şey olmuyor," diye düşündü şaşkınlıkla. Yiyecek bir şeyler bulup karnını doyurdu. Canlandığını ve güçlendiğini duyumsayınca, ruhu da yeniden gurur ve nefretle doldu. Artık kendi insanlarının yanına dönmek istemediğine ve o kör rahibin arkasından etkisiz lanetler yağdırdığı nefret edilesi biri olmayı yeğ tuttuğuna karar verdi. Tek başına da yaşayabilirdi, ama ilk önce öç alacaktı.

Yürümeye ve düşünmeye başladı. Ona çelişkili gelen her şeyi bir bir düşündü. Aydınlanışını, aldatmacaları ve özellikle de rahibin davul çalmasını ve düzenlediği törenleri. Düşündükçe her şeyi daha iyi anlayabiliyordu. Evet, tümü aldatmacaydı. Tümü yalnızca çıkar ve yalan üzerine kurulmuştu. Kuşkusu uyanmış ve bilinçlenmeye başlamıştı bir kez. Daha da derinlemesine düşündüğünde, o güne dek gerçek ve kutsal saydıkları şeyleri sorgulamaya başladı. Örneğin orman tanrısı ve kutsal orman şarkısının işlevi neydi? Hiç yararı yoktu onların. Onlar da aldatmacaydı. İçindeki korkuyu bastırmaya çalışarak orman şarkısının sözcüklerini değiştirerek alaycı bir ses tonuyla söylemeye koyuldu. Sonra orman tanrısının adını üç kez yineledi. O güne dek buna rahip dışında kimse

öleceğini bilse bile cesaret edememişti. Hiçbir şey olmadı. Ne fırtına koptu ne de şimşekler yağdı.

Ne kadar süredir yalnız olduğunu bilemez oldu. Gözkapaklarını zorla açık tutarak yanan gözlerle orada burada amaçsız dolaştı durdu. Dolunay zamanında o güne dek kimsenin gitmeye cesaret edemediği nehrin kıyısına da gitti. Orada ilk kez, ayın sudaki yansısına, sonra da yüreklenip yıldızlara ve aya baktı. Başına yine bir şey gelmedi. Ayın çıktığı tüm geceler boyunca, yasak ışığın sarhoşluğunda düşüncelere dalıp öylece oturdu. Yürekli, ama ürkünç tasarılarla doluydu. "Ay ve yıldızlar benim dostum, oysa yaşlı kör benim düşmanım. Sanırım dışarısı içerden daha iyi. Belki de ormanın kutsal oluşu da bir aldatmaca," diye düşündü. Bir akşam ondan önce gelen kuşakların hiçbirinin düşünemediği yürekli ve olağanüstü bir şey geldi aklına. Ağaç dallarını kenevir lifleriyle bağlar, üstüne oturur, kendimi akıntıya bırakabilirim, diye düşündü. Gözleri parladı. Yüreği deli gibi çarpmaya başlamıştı. Oysa bunu yapması olası değildi; çünkü nehir timsahla doluydu.

Yapılabilecek tek şey, eğer ormanın sonu varsa, bittiği yerden çıkıp kendini o kötü dışarıya, o alev alev yanan boşluğa teslim etmekti. Ne denli acımasız bir canavar da olsa, güneşi bulması ve ona direnmesi gerekiyordu. Kim bilir, belki de güneşten korkmak öğretisi de bir yalandı!

Onun korkudan tir tir titremesine yol açan bu çılgın, ama yürekli düşünceye bir dizi düşüncenin sonucunda ulaşmıştı. Orman çağında o güne dek hiç kimse ormandan kendi istemiyle ayrılmayı ve o ürkünç güneşe güvenmeyi göze alamamıştı. Günlerce bunları düşünerek dolaştı durdu. Sonunda cesaretini topladı, korkuyla nehrin aydınlıkta ışıldayan suyuna kadar yaklaştı ve ürkek gözlerle suda güneşin yansısını görmeye çalıştı. Parıltı, kamaşan gözlerine ok gibi saplandı. Kubu gözlerini

çabucak yummak zorunda kaldı. Bir süre öylece kaldıktan sonra yüreklenerek gözlerini yeniden açtı. Birkaç kez gözlerini açıp kapadıktan sonra bakmaya alıştı. Demek ki insan dayanabiliyordu, bu da insanı yürekli, coşkulu kılıyordu. Kubu güneşe güvenmeye başladı. Kendisini öldürse bile, onu, rahibin çatlak sesinin egemen olduğu ve onun gibi genç ve yürekli insanların dışlandığı karanlık, kötü ormandan daha çok sever olmuştu.

Artık hiçbir şey onu durduramazdı. Coşkuyla işe koyuldu. Dayanıklı sert ağaçtan ince saplı bir çekiç yaptı ve ertesi sabah gün doğarken Mata Dalam'ın peşine düştü. İzini sürdü ve onu bulunca kafasına çekiçle vurarak öldürdü. Mata Dalam'ın ruhunun çarpık ağzından nasıl dışarı kaçtığını da gördü. Onu neyin öldürdüğü anlaşılsın diye çekicin bir yüzüne bir midye parçasıyla özenerek çevresinden düz çizgiler çıkan bir yuvarlak çizdi. Güneşin resmiydi bu.

İnançla yola koyuldu. Dışarısını bulacaktı. Gece gündüz aynı yönde yürüdü. Geceleri ağaç dallarının üzerinde yatıyor, sabah gün doğarken yeniden yola çıkıyordu. Günlerce dereleri ve kara bataklıkları aşarak yükselen tepeciklere ve yosun tutmuş kayalara, sonra da yamaçlara, uçurumların olduğu dağlara vardı. Bunları ilk kez görüyordu. Orman bitip tükenmek bilmiyor, oysa Kubu'nun inancı giderek yitiyordu. Belki de doğduğu yerden ayrılmasın diye, bir tanrı ormanın sona ermesini yasaklamıştı.

Oysa bir akşam giderek azalan ve kurulaşan bir havanın içinde uzun süre yükselen yamaçlara tırmandıktan sonra, orman ansızın bitiverdi. Ama ormanla birlikte toprak da tükenivermişti. Kubu orman bittiğinde, hava boşluğuna doğru tökezledi. Sanki dünya orada ikiye ayrılmıştı. Uzakta soluk bir kızıllık, yukarıda da birkaç yıldızdan başka bir şey görülmüyordu; çünkü karanlık basmak üzereydi.

Kubu dünyanın kıyısına oturdu ve aşağıya düşmemek için kendini uzun sarmaşıklarla bağladı. Geceyi orada büzülerek, büyük bir gerginlik içinde gözünü bile kırpmadan geçirdi. Sabahın ilk ışıklarıyla yerinden kalktı, boşluğa eğilerek günü bekledi.

Uzakta güzel, sarı ışık çizgileri belirdi. Gökyüzü de o güne dek hiç açık havada durup güneşin doğuşunu görmemiş olan Kubu gibi heyecanla bekler gibiydi. Sarı ışık çizgileri bir yumağa dönüşerek alevlendiler ve ansızın ürkünç uçurumun ötesinden kocaman ve kıpkırmızı güneş gökyüzünde beliriverdi ve giderek koyu maviye dönüşen karanlık ve sonsuz bir boşluktan yukarıya doğru fırladı. Denizdi bu.

Titreyen orman adamının karşısında, "Dışarısı" örtüsünü kaldırarak açılıverdi. Ayaklarının altında bilinmez dumanlarla kaplı derinliklere doğru dağ alçalıyor, karşısında da pembe renkte bir taş gibi başka bir kayalık dağ yükseliyordu. Yanına doğru da uzakta beyaz köpüklü kıyısında küçük başları sallanan ağaçların olduğu çok büyük, koyu mavi bir deniz uzanıyordu. Kubu'yu düşünmeye zorlayan bu binlerce yeniliğin üzerine güneş yükseliyor, gülümsemeye benzer renklerle ışıldayan bir ışık selini dans edercesine dünyanın üzerine alev alev saçıyordu.

Kubu yüreklenip güneşe doğrudan bakamadı, ama ışıkların renkli çağlayanlar gibi dağlara, ovalara, deniz kıyılarına ve uzaktaki mavi adalara döküldüğünü gördü. Diz çöktü ve bu ışıltılı dünyanın tanrıları önünde yere kapandı. Ah, kim oluyordu ki Kubu? Küçük pis bir hayvandı o. Anlamsız yaşamını ormanın derinliklerinde, alacakaranlık bir bataklık köşesinde, düzenbaz tanrıların kulu olarak ürkek ve coşkusuz tüketmişti. Gerçek dünya buradaydı ve onun yüce tanrısı da güneşti. Ormanda geçirdiği dönemin kısır düşleri geçmişte kalmış, ölü rahi-

bin solgun resmi gibi ruhunda soğumaya yüz tutmuşlardı bile. Güneşe ve denize karşı, elleri ve dizleri üzerinde sürünerek yamaçtan aşağıya indi. Yüreği kurtuluşun verdiği sarhoşlukla çarpıyordu. Bir düşte görmüşçesine güneşçe yönetilen bir dünya olduğunu anlamıştı. Bu yeni dünyada tüm canlılar özgür yaşıyor ve güneş gibi kimsenin boyunduruğuna girmiyordu.

(1914)

BAŞKA BİR GEZEGENDEN GARİP HABERLER

Güzel gezegenimizin doğu yörelerinden birinde çok büyük bir felaket oldu. Yağmur, fırtına ve sel baskınlarıyla birlikte gelen deprem üç büyük köyü, evleri, bahçeleri ormanları ve bitkileri yerle bir etti, birçok insan ve hayvan öldü. Ama depremden sağ çıkanlar, daha da kötü bir felaketle karşılaştılar. Bu da gömme törenleri ve mezarlıklar için gereken çiçek konusunda bir kıtlığın başlamasıydı.

Çiçek dışında her türlü gereksinim karşılandı. Felaket baş gösterince, komşu köylere yardım çağrısı ulaştırıldı ve yöredeki bütün kulelerden, eski çağlardan beri Acılar Tanrıçası'nı selamlamak için kullanılan, o herkesin yüreğini acıya boğan hüzünlü ağıtlar duyuldu. Tüm yöreden acıyı paylaşanlar ve yardım etmek isteyenler koşup geldi; evlerini yitirmiş kişileri akraba, eş dost ve yabancılar evlerinde konuk etmek için çağırdılar. Gıda ve giyecek, at ve araba, araç gereç, taş, kereste ve daha ne gerekliyse, hepsi dört bir yandan sağlandı. Kadınlar ve çocuklar sevecen dost ellerce uzaklaştırıldı, yaralıların yaraları sarıldı, toprak altında kalan ölüler arandı, yıkıntılar kaldırıldı, yıkılma olasılığı olan duvarlara destekler kondu ve bir an önce yeni evler yapmak için gerekli malzeme hazırlanmaya başlandı. Felaketten bu yana havaya

hüzün egemendi; herkes ölenlere üzüldüğü ve saygı duyduğu için suskunluk içinde çalışıyordu, ama yine de bütün yüzlerde ve seslerde umarlı bir çaba ve belirgin bir inanç göze çarpıyordu; çünkü uğraşan herkesin yüreği bunca gerekli, iyi ve saygıdeğer bir işi birlikte yapmanın coşkusuyla dolup taşıyordu. Çalışmaya başladıklarında çekingen ve suskundular. Oysa bir süre sonra, oradan buradan neşeli bir ses ya da çalışırken söylenen bir şarkının birkaç dizesi duyulmaya başlandı. Doğal olarak, söylenen bu şarkılar, "Derde uğrayanlara yardım elini uzatmak sevaptır", "Yürekler kuraklıktan sonra düşen ilk yağmur gibi bu yardımı kana kana içer", "Sana minnet çiçekleriyle yanıt verirler" ya da "Beraber çalışanları tanrı ödüllendirir" gibi yüce sözleri de dile getiriyordu.

Oysa herkesin yakındığı bir şey vardı: çiçek kıtlığı. İlk çıkarılan ölüler, yerle bir olmuş bahçelerden toplanan çiçeklerle bezenmişti, sonra da çevreden toplayabildiklerince çiçek toplamışlardı. Ama şanssızlık bu ya, mevsimin en güzel çiçeklerini yetiştiren en büyük ve en güzel bahçelere sahip olan üç köy de yerle bir olmuştu. İnsanlar, depremden önce, başka hiçbir yörede yetiştirilmeyen değişik tonlardaki olağanüstü güzel nergisleri ve çiğdemleri görmek için buralara gelirlerdi. Oysa şimdi bunların hepsi yok olmuştu. Bir süre sonra, yöredekiler ne yapacaklarını bilemez oldular. Töreleri yerine getiremiyorlardı. Törelere göre, bir insan ya da hayvan ölünce, mevsimin çiçekleriyle bezenmeliydi ve ölümü ne denli acı ve beklenmedik ise o denli çok çiçek olması gerekliydi.

Arabasına atlayıp yardım çağırmak için ilk koşanlardan biri olan yörenin en yaşlısına sorular, istekler ve yakınmalar yağdırıyorlar, o da zorlanmasına karşın sakin ve gayretli görünüşünü bozmamaya çalışıyor, gözlerindeki aydınlık ve dost bakışı, sevecen sesini ve ak sakalı-

nın altından görünen o huzurlu ve iyicil gülümsemesini sabırla sürdürüyordu. Bilge biri olarak tanınmasına ve herkesin ona akıl danışmasına neden olan da bu nitelikleriydi.

"Dostlarım," dedi. "Tanrılar bizi sınamak için bu felaketi gönderdi. Burada yıkılan her şeyi kısa sürede yeniden yapıp kardeşlerinize geri vereceğiz. Bu yaşımda, hepinizin işini gücünü bırakıp buraya, kardeşlerimize yardım için koşup geldiğinizi görebildiğim için Tanrı'ya şükrediyorum. Ama ölülerimizi yolculuklarına çıkmadan önce doğru dürüst uğurlayabilmemiz için gerekli olan çiçekleri nereden bulacağız? Burada olduğumuz ve sağ kaldığımız sürece uğurlayacağımız ölülerimizin birinin bile çiçek sunulmadan gömülmesine izin vermemeliyiz. Siz de böyle mi düşünüyorsunuz?"

"Evet," diye bağırdı hepsi. "Biz de katılıyoruz." Babacan sesiyle, yaşlı adam, "Biliyorum," diye yanıtladı. "Şimdi size ne yapmamız gerektiğini söyleyeceğim. Gömemediklerimizi henüz karın kalkmadığı dağdaki büyük yaz tapınağına taşıyalım. Çiçekleri bulana dek orada güvenli olurlar ve bozulmazlar. Yılın bu mevsiminde, bize bu kadar çok çiçek bulabilecek tek kişi var. O da kral. Bu nedenle, içimizden birini ondan yardım istemek için elçi olarak yollamalıyız." Hepsi onaylayarak, "Evet evet, krala yollamalıyız," diye bağırdı. "Tamam öyleyse," diye sözünü sürdürdü yaşlı adam ve herkes ak sakalının altındaki güzel gülümseyişindeki sevinci gördü. "Krala kimi yollayalım? Yol uzak olduğu için genç ve çevik biri olmalı. Gözleri de ışıl ışıl olmalı ki, kralın yüreği dayanamasın. İyi konuşabilmesi gerekmez. Gözleriyle konuşabilmeli. En iyisi bir çocuk yollamak olurdu. Hem de buradaki en güzel çocuğu. Ama bu yola çocuk dayanamaz. Bana yardım edin dostlarım. Bu işi yapabilecek biri varsa ya da böyle birini tanıyorsanız lütfen bana haber verin."

Yaşlı adam sustu ve aydınlık bakışlarını çevresinde gezdirdi; ama ne bir şey söyleyen ne de öne çıkan oldu.

Sorusunu üçüncü kez yinelediğinde, on altı yaşında, neredeyse çocuk sayılabilecek bir genç öne çıktı topluluktan. Yaşlı adamı selamlarken, gözlerini yerden kaldıramadı. Kıpkırmızı kesilmişti.

Yaşlı adam ona bakınca, bu iş için biçilmiş kaftan olduğunu hemen anladı. Gülerek, "Bizim elçimiz olmak istemen çok iyi," dedi. "Ama bu kadar insanın arasından neden sen çıktın?"

O zaman genç, ilk kez yaşlı adamın yüzüne baktı ve, "Başka isteyen yoksa, izin verin ben gideyim," dedi.

Kalabalıktan biri, "Bırakın gitsin," diye bağırdı. "Onu tanıyoruz. Bizim köyden o. Bu yöredeki en güzel çiçek bahçesi onundu. Deprem bahçeyi yok etti."

Yaşlı adam çocuğun gözlerinin içine bakarak, "Çiçeklerine çok mu üzülüyorsun?" diye sordu.

Genç, yavaşça, "Evet, üzülüyorum, ama o nedenle gönüllü olmadım," dedi. "Çok sevdiğim bir arkadaşım, genç ve güzel bir atım vardı. İkisi de depremde öldü. Henüz gömülmediler. Gömülmeleri için çiçek gerekli."

Yaşlı adam elini uzatıp onu kutsadı. Gence hemen uygun bir at buldular. O da atına bindi, herkesle vedalaştı, atı mahmuzlayıp ıslak ve yitik tarlalardan geçerek köyden çıkıp yola koyuldu.

Bütün gün at sürdü. Kralın bulunduğu başkente bir an önce varabilmek için kestirme olsun diye atını dağa sürdü ve alacakaranlık basmaya başladığında ormanlardan ve vadilerden geçen dik bir orman yoluna saptı.

Ansızın önünden o güne dek hiç görmediği kara bir kuş uçmaya başladı. O da kuşu, kuş küçük bir orman tapınağının damına konuncaya kadar izledi. Genç atını çayırda bıraktı ve tapınağın girişindeki ağaçtan yapılma sütunların arkasından geçerek gösterişsiz tapınağa girdi.

Tapınağın sunak yeri o yörede bulunmayan siyah bir taştan yapılmaydı. Üzerine de, gencin tanımadığı garip bir tanrı simgesi çizilmişti. Yırtıcı bir kuşun yediği bir yürekti bu.

Tanrıya saygısını sundu genç. Adak olarak da, dağın yamacından koparıp giysisine iliştirdiği bir çançiçeğini sundu ve yorgunluktan bitkin olduğu için tapınağın bir köşesine kıvrılıp yattı.

Oysa her gece çağrılmadan gelen uyku o gece bir türlü gelmiyordu. Vadiden kopardığı çançiçeğinden ya da taştan gelen, neredeyse acı veren garip, yoğun bir koku tapınağın içine yayılıyor, karanlıkta ürkünç tanrı simgesi bir hayalet gibi parlıyor ve damda tünemiş olan garip kuş arada sırada ürkünç kanatlarını öyle güçlü çırpıyordu ki fırtınada ağaçların sallanmasına benzer bir ses kaplıyordu çevreyi.

Sonunda genç dayanamadı. Gecenin ortasında kuşa bakmak için dışarı çıktı. Kuş, kanatlarını çırparak gence baktı ve, "Neden uyumuyorsun?" diye sordu. "Bilmiyorum," dedi genç. "Belki de çok acı çektiğim için."

"Bir şey mi oldu?"

"Arkadaşım ve en sevdiğim atım öldü."

"Ölüm bu denli acı bir şey mi?" diye sordu kuş alay ederek.

"Hayır, büyük kuş, o denli kötü değil. Ayrılık yalnızca. O nedenle üzgün değilim. Kötü olan, arkadaşımın ve atımın gömülememesi. Çiçeğimiz kalmadı."

"Bundan çok daha kötü şeyler de var," dedi kuş ve kanatlarını isteksiz çırptı.

"Hayır, kuş, daha kötü bir şey olamaz. İnsan çiçeksiz gömülürse, yeniden istediği gibi doğamaz ve eğer yakınlarını çiçeksiz bir törenle gömersen, onların gölgeleri seni düşünde rahat bırakmaz. Görüyorsun işte. Ölülerim çiçeksiz kaldığı için uyuyamıyorum bile."

Kuş, kıvrık gagasını öter gibi gıcırdattı. "Delikanlı, eğer bir tek bunu yaşadıysan, senin acılardan haberin yok demektir," dedi. "Sen hiç çok büyük kötülükler duymadın mı? Nefret, öldürme ve kıskançlık nedir bilmez misin?"

Genç, kuşun sözlerini bir düşteymişçesine dinledi. Sonra düşündü ve alçakgönüllülükle, "Evet, anımsıyorum," dedi. "Eski öykülerde ve masallarda söz edilir bunlardan. Gerçek değil bunlar. Ya da eskiden çiçeklerin ve iyi tanrıların olmadığı zamanlarda dünyada böyle şeyler varmış. Hiç böyle şey olur mu?"

Kuş tiz sesiyle güldü. Dikleşti ve gence, "Demek ki şimdi krala gitmek istiyorsun. Benim de yol göstermemi," dedi.

"Aa, biliyorsun demek!" diye bağırdı genç sevinçle. "Beni oraya götürürsen çok sevinirim."

Bunun üzerine kuş sessizce yere yatıp kanatlarını iki yana açtı. Gence atını orada bırakmasını ve kendisiyle birlikte krala uçmasını buyurdu. Genç, kuşun üzerine oturdu. Uçmaya başladılar. "Gözlerini kapa," dedi kuş. Gecenin karanlığında, tıpkı bir baykuş uçarcasına, sessiz ve rahat uçuyorlardı. Yalnızca gencin kulakları soğuktan uyuşmuştu. Tüm gece boyunca durmadan uçtular.

Sabah erkenden kuş yere kondu. Gence, "Gözlerini aç," diye buyurdu. Genç elçi gözlerini açtığında bir ormanın kıyısında durduklarını gördü. Kamaşan gözlerinin önünde günün ilk ışıklarıyla parlayan bir ova uzanıyordu. "Geldiğinde beni bu ormanın kenarında bulursun," dedi kuş. Ok gibi fırlayarak havada yükseldi ve kısa sürede gökyüzünün maviliğinde yitip gitti.

Genç, ormandan geniş ovaya çıktığında şaşkındı. Çevresinde her şey o denli değişmişti ki, düş mü gerçek mi olduğunu ayrımsayamıyordu. Ovadaki çayırlar ve

ağaçlar köyündekilere benziyordu. Güneş ışıl ışıl parlıyor, rüzgâr dalgalandırdığı otlarla oynaşıyordu. Ama çevrede ne insan ve hayvan ne de ev ve bahçe vardı. Burada da gencin yöresindeki gibi ürkünç bir deprem olmuş gibiydi. Evler yıkıktı. Ağaçların dalları kopmuş, çitler devrilmiş, emekle yapılan her şey yitmişti. Genç elçi ansızın, ovanın ortasında gömülmemiş bir ölünün yattığını gördü. Yarı yarıya yok olmuştu. Ürkünçtü görünüşü. Dehşet içinde kalan gencin midesi bulandı. İlk kez böyle bir şey görüyordu. Kuşların ya da başka hayvanların kemirdiği ölünün yüzü bile örtülmemişti. Genç, birkaç çiçek buldu ve ölünün yüzüne bakmamaya çalışarak bu çiçeklerle ve yapraklarla örttü.

Tüm vadiyi dayanılmaz bir koku sarmıştı. Çevresinde akbabaların dolaştığı bir ölü daha gördü. Sonra da başsız bir at. İnsan ve hayvan kemikleri öylece güneşte bırakılmıştı. Kimsenin çiçek ya da gömme törenine aldırdığı yoktu anlaşılan. Genç, inanılmaz bir felaketin bu ülkedeki her şeyi ve herkesi yok ettiğine inanır oldu. O denli çok ölü vardı ki, sonunda çiçek bulup ölülerin yüzlerini örtmeyi bıraktı. Yarı kapalı gözlerle ürkerek yoluna devam etti. Her yerden çürük et ve kan kokusu geliyor, binlerce ölüden ve yıkıntıdan giderek artan acılar taşıyor ve çığlıklar yükseliyordu. Genç kendini bir karabasanda sandı. Yöresindeki ölülerin çiçeksiz kalması ve gömülmemiş olmaları ona göklerin bir uyarısı gibi gelmeye başladı. Bir gece önce, tapınağın damındaki kara kuşun sözlerini anımsadı. Onun tiz sesini duyar gibiydi. "Çok daha kötü şeyler var," demişti.

Ve o anda, kuşun onu başka bir gezegene getirdiğini ve gördüğü her şeyin gerçek olduğunu anladı. Çocukluğunda o ürkünç masalları dinlerken kapıldığı duyguyu anımsadı ve o duygu yeniden sardı onu. İnsanı buz gibi saran bir dehşet, ardından da tüm bunların çok eskilerde

kalmış olduğunu bilmenin getirdiği avuntunun verdiği sessiz bir sevinç duygusuydu bu. Çok uzaklarda kalmıştı bu kötülükler. Oysa burada gördükleri o ürkünç masalları andırıyordu. Ölüler ve leş yiyici kuşlarla dolu bu dehşet verici olağandışı dünya, anlaması ve denetimi olanaksız kurallar nedeniyle bu duruma gelmişti. Güzelin ve iyinin yerine kötülüğün, çılgınlığın ve çirkinliğin geçerli olduğu garip kurallardı bunlar.

Bu sırada, sağ kalabilmiş bir insanın yürüdüğünü gördü. Bir köylü ya da bir işçiydi bu. Hemen o tarafa koşup adama seslendi. Oysa adamın yanına vardığında donup kaldı. Yüreği acıyla dolmuştu. Çok çirkindi köylü. Güneşin çocuklarına hiç benzemiyordu. Ürkünç bir karabasanda yaşayan, her yerde çirkin ve yanlış olanı görmeye ve yalnızca kendini düşünmeye alışmış bir insan gibiydi. Gözlerinde ve yüzünde ne neşeden ve iyilikten ne de minnetten ve güvenden iz vardı. En doğal ve yalın erdemleri bile yitmiş bir insandı.

Genç elçi kendini toparladı ve bu insana, felakete uğramış bir insana yaklaşırcasına sevecen bir dostlukla yaklaşıp onu selamladı ve ona gülümseyerek seslendi. Çirkin adam şaşkınlıktan donakaldı. Hüzünlü iri gözleriyle gence baktı. Sesi bir hayvanınki gibi tınısız ve çatlaktı. Ama gencin gözlerindeki yürekli güvene ve sevecenliğe karşı koyamadı. Gencin yüzüne uzun bir süre baktıktan sonra sert hatlı asık yüzünde bir tür gülümsemeyi ya da sırıtmayı andıran çirkin ama yine de yumuşak ve şaşkın bir gevşeme oldu. Yerin yedi kat altından çıkıp yeniden doğan bir ruhun ilk gülümseyişiydi bu sanki.

"Benden ne istiyorsun?" diye sordu yabancı, gence.

Genç elçi, kendi ülkesinin törelerine uygun olarak, "Sağ ol kardeşim. Senden bir şey rica edebilir miyim?" diye kibarca sordu.

Çekingen ve suskun köylü öylece duruyordu. Genç,

çevreyi göstererek, "Söyle bana dostum, bu inanılmaz dehşet nedir?" dediğinde, köylü onun ne demek istediğini zorlukla anlayabildi. Genç, sorusunu yineleyince, "Böyle bir şeyi ilk kez mi görüyorsun? Savaş derler buna," dedi. "Burada katliam oldu." Sonra kapkara bir yıkıntıyı göstererek, "Burası evimdi," dedi ve yabancı, acısını paylaşırcasına gözlerinin içine baktığında, bakışlarını yere indirdi.

"Sizin kralınız yok mu?"

Köylü onaylarcasına başını sallayınca, "Öyleyse nerede?" diye sormayı sürdürdü genç. Adam oldukça uzakta bir yığın çadırı gösterdi. Genç elçi, elini adamın alnına koydu ve yanından ayrıldı. Köylü iki eliyle alnını tuttu, hüzünlü başını salladı ve uzun süre gencin arkasından baktı.

Genç elçi uzun bir süre yıkıntıların ve ürkünç görüntülerin arkasından yürüyerek çadırların olduğu yere vardı. Kimse ona bakmıyordu bile. Çadırların ve insanların arasında dolaşa dolaşa en büyük ve güzel çadırı buldu. Kralın çadırıydı bu. Genç, çadırdan içeri girdi.

Çadırın içi sade döşenmişti. Kral, pelerinini yanına koymuştu, arkasındaki kuytu yerde de bir hizmetli öne arkaya sallanıp duruyordu, uyuyakalmıştı. Kral alçak bir divanda düşüncelere dalmış, iki büklüm oturuyordu. Güzel yüzü hüzünlüydü. Yanık tenli alnına bir tutam ak saç düşmüştü. Kılıcı önünde duruyordu.

Genç, bir şey demeden kendi kralını selamlarcasına saygıyla onu selamladı. Sonra kral ona bakana dek kollarını göğsünde kavuşturup bekledi.

"Kimsin sen?" diye kaşlarını çatarak sordu kral. Gözü gencin temiz ve güzel giysilerine takılmıştı. Ama genç ona öylesine güven dolu ve dostça bakıyordu ki, sesi yumuşadı.

"Seni daha önce bir kez gördüm sanırım," dedi

anımsamaya çalışarak, "ya da çocukluğumda tanıdığım birini andırıyorsun."

"Yabancıyım ben," dedi elçi.

"O zaman seni düşümde görmüş olmalıyım. Bana annemi anımsatıyorsun. Konuş. Anlat bakalım."

Genç elçi, "Beni buraya bir kuş getirdi," diye söze başladı. "Ülkemde deprem oldu. Ölülerimizi gömmek istedik, ama çiçek yoktu."

"Çiçek mi yoktu?" dedi kral.

"Hayır, hiç kalmadı. Ölüleri gömmek gerekir ve çiçek olmazsa, kuşkusuz bu çok kötü olur. Yolculuğa görkemli ve mutlu başlamaları gerekir."

Bunları söylerken aklına dışarıdaki o ürkünç alanda ne denli çok gömülmemiş ölü yattığı geldi ve sustu. Onu dinleyen kral başını salladı ve içini çekti.

"Kralımıza gidip ondan olabildiğince çok çiçek isteyecektim, ama dağdaki tapınaktayken bir kuş geldi. Beni krala götüreceğini söyledi ve buraya uçtuk. Ah kralım, damında kuşun oturduğu yer, bilmediğim bir tanrının tapınağıydı. Bu tanrının simgesi çok garip. Taşın üzerinde yırtıcı bir kuşun yediği bir yürek resmi var. Büyük kuşla dün gece konuştuk, ama ne demek istediğini ancak şimdi anlıyorum. Benim bildiğimden çok daha fazla hüzün ve acı olduğunu söyledi. Buraya geldiğimde ovayı geçerken şu son saatlerde bitmeyen acılar ve felaketler gördüm. Bizim en ürkünç masallarımızda bile böylesi yoktur. Bunun üzerine sana geldim. Senin için yapabileceğim bir şey var mı?"

Onu can kulağıyla dinleyen kral gülümsemeye çalıştı, ama güzel yüzü öyle asık ve hüzün doluydu ki başaramadı.

"Teşekkür ederim," dedi. "Aslında bana bir iyilikte bulundun. Bana annemi anımsattın. Bu nedenle sana minnettarım." Genç, kralın gülümseyememesine hüzün-

lendi. "Öyle hüzünlüsün ki," dedi. "Savaştan ötürü mü üzgünsün?"

"Evet," dedi Kral.

Baskı altında olmasına karşın soylu bir insan olduğunu anladığı kralı gereksiz sorularla kırmak istemiyordu, ama kendini tutamadı, "Kusura bakma ama," dedi, "gezegenimizde neden savaştığınızı bana söyler misin lütfen. Kimin suçu bu? Yoksa sizin mi?"

Kral elçiye uzun uzun baktı. Üçlü soruyu yanıtlamaya pek hevesli görünmüyor, karanlık bakışlarıyla yabancının aydınlık ve iyi gözlerine uzun süre bakmayı arzulamıyordu.

"Sen daha çocuksun. Anlayamayacağın şeyler var," diye yanıtladı. "Savaş kimsenin suçu değildir. Gök gürültüsü ya da şimşek gibidir. Ansızın başlar. Onunla uğraşmak zorunda olan bizler onun uygulayıcısı değil, kurbanıyız."

"Ölüm size kolay mı geliyor?" diye sordu genç. "Bizim gezegenimizde ölümden fazla korkulmaz. Çoğu bu değişime arzulayarak, mutlu gider. Ama bizde hiç kimse bir başkasını öldürmeye cesaret edemez. Sizin gezegenizde, sanırım, bu farklı."

Kral başını salladı. "Bizde sık sık olur bu," dedi. "Yine de en büyük suç sayılır. Yalnızca savaşta izin verilir buna; çünkü insan savaşta nefretinden ya da kıskançlığından kendi için öldürmez. Toplum ister bunu. Ama ölmenin kolay olduğunu sanıyorsan, aldanıyorsun. Ölülerin yüzlerine bakarsan bunu anlarsın. Çok zor gelir ölüm onlara. Zor ve istenmeyen bir şeydir ölüm."

Genç bunları dikkatle dinledi. Bu gezegendeki insanların yaşamlarının zorluğu ve acıları onu şaşkına çevirmişti. Daha soracağı nice şey vardı, ama bu karanlık ve ürkünç olayların arasındaki bağlantıyı anlayamayacağının bilincine varmıştı. Anlamak da istemiyordu. Tanrı-

ların ışığını tanımayan bu eleştirmeye layık insanlar ya çok ilkeldiler ya da şeytan yönetiyordu onları. Belki de bu gezegeni bir terslik, bir yanılgı ya da bir çılgınlık sarmıştı. Krala daha çok soru sormak, onu yanıtlamak ve açıklamak zorunda bırakmak acı ve utanç vericiydi. Bu acıları deşmek, onu daha da karamsarlaştıracaktı. Ölümden bu denli korkan, ama yine de birbirlerini topluca öldüren bu onursuz, kaba saba insanlara acıyor, onları neredeyse gülünç buluyordu.

Ama bir soru sormaktan kendini alamadı. Sağ kalmış bu acınası insanlar, birilerinin oğullarıydı kuşkusuz. Barışı tanımayan bir gezegenin çocuklarıydılar ve yaşamları acı veren savaşlarla geçiyordu. Ölülerini savaş alanlarında bırakıyorlar, belki de yiyorlardı bile. Bazı eski, korkunç masallarda bundan söz edilirdi. Ama bu insanlarda gelecek kavramı, tanrıları düşleme ya da azıcık ruh olması gerekliydi, yoksa bu çirkin dünyaları çılgınlık ve anlamsızlıktan öte bir şey olmazdı.

Genç olabildiğince incitmemeye çalışarak, "Özür dilerim kralım, ama bu garip yerden ayrılmadan önce son bir sorum daha var," dedi.

"Sor bakalım," dedi kral. Bu yabancı genç, ona ilginç geliyordu. Duyarlı ve olgundu. Olağandışı derin bir ruhu vardı. Oysa öte yandan fazla önemsenmeyecek, korunması gereken küçük bir çocuktu henüz. "Yabancı kral, beni çok hüzünlendirdin," dedi elçi genç. "Bildiğin gibi yabancı bir yerden geliyorum. Tapınağın damındaki kuşun söylediği doğruymuş. Burada inanabileceğimden çok acı gördüm. Yaşamınız bir karabasan. Sizi tanrıların mı ya da şeytanların mı yönettiğini anlayamadım. Daha önceleri tüm bunların masallardaki abartılar ve boş sözler olduğunu sanırdım. Bizde de böyle şeylere değinen deyişler var. Eskiden bizde de savaş, öldürme ve umarsızlık olduğunu söylerler. Biz artık dilimizde kullanılma-

yan bu dehşet verici sözleri masal kitaplarında okuruz. Bunlar bize çok kötü ve biraz da gülünç gelir. Bugün bütün bunların gerçek olduğunu öğrendim. Benim eski deyişlerden bildiklerimi sizin yapmayı sürdürdüğünüzü ve sonra da acılarına katlandığınızı gördüm. Bana lütfen söyler misin? Yüreğinizden bir ses size doğru yapmadığınızı söylemiyor mu? Aydınlık ve onurlu olmanızı sağlayacak bir tanrı özlemi yok mu sizde? Aklı başında, sevecen başkanları ve yöneticileri arzulamaz mısınız? Uyurken tümünüzün birlik olduğu, mantık ve düzenin işlediği, insanların birbirine onurlu ve yardımsever davrandığı değişik ve güzel bir yaşamı düşlemez misiniz hiç? Dünyanın bir bütün olabileceği ve her şeye saygıyla yaklaşmanın mutluluk ve özgürlük getireceğini ve sevgiyle hizmetin daha doğru olacağı aklınıza gelmez mi? Bizim müzik, tanrılara hizmet ve tinsellik dediğimiz kavramlardan hiç mi haberiniz yok?"

Kral bunları başı önünde asık yüzle dinlemişti. Oysa başını kaldırdığında, yüzü değişmiş, gözleri yaşlı olmasına karşın yüzü bir gülümsemeyle aydınlanmıştı. "Güzel çocuk," dedi kral. "Çocuk musun, bilge misin ya da tanrı mısın, bir türlü karar veremiyorum, ama sorunu yanıtlayacağım. Senin sözünü ettiklerini, mutluluğu, özgürlüğü ve tanrıları, hepsini biliyor ve yüreğimizde taşıyoruz. Eski bir bilgenin bir sözü var. 'Dünyanın bütünlüğü, evrensel bütünlüğün uyumlu bir parçasıdır,' demiş. Bu söz sana yanıt olamaz mı? Öbür dünyadan gelen bir aziz ya da tanrının kendisi bile olsan, yüreğindeki mutluluk, güç ve inancın hepsini biz de biliyoruz. Bizim yüreğimizde de tümünün yansısı ve uzak da olsa bir gölgesi var."

Kral ansızın dimdik oturdu ve genç şaşkına döndü; çünkü kralın yüzünde bir anda sabah güneşi denli gölgesiz, aydınlık bir gülümseyiş belirmişti. "Git artık, bırak bizi savaşalım ve öldürelim," dedi. "Yüreğimi yumuşat-

tın. Annemi anımsattın bana. Ama yeter! Yeter güzel çocuk! Kıyım yeniden başlamadan kaç! Kan oluk oluk aktığında, kentler yandığında, dünyanın bir bütün olduğunu ve aptallığımız, öfkemiz ve vahşetimizle onun bir parçası olduğumuzu düşündüğümde, seni anımsayacağım. Sağlıcakla kal! Gezegenini ve simgesi yürek yiyen yırtıcı kuş olan her tanrıyı benim adıma selamla. Ve sen de, uzaklardan gelen güzel yabancı, savaşan acınası kralı düşündüğünde, onu hüzne gömülü otururken değil de, gözlerinde yaşlar, elleri kanlı gülümserken anımsaman gerektiğini unutma!"

Kral, hizmetliyi uyandırmadı. Kapıyı kendi açtı ve yabancıyı uğurladı. Değişik düşünceler içindeki genç yeniden ovada buldu kendisini. Alacakaranlıkta, ufukta büyük bir kentin alev alev yandığını gördü. Ölülerin ve ölü atların üzerinden atlayarak karanlık basıncaya kadar yürüdü ve ormanın kıyısına vardı.

Bu sırada, büyük kuş gökten aşağıya süzüldü, onu kanadına oturttu ve gecenin içinde bir baykuş nasıl yumuşak ve sessiz uçarsa öyle uçup geri döndüler.

Genç elçi, huzursuz bir uykudan uyandığında, kendini dağdaki küçük tapınakta buldu. Tapınağın önündeki ıslak çayırda atı duruyor ve güneşe karşı kişniyordu. Genç, ne büyük kuşu ve yabancı gezegeni ne de kralı ve kıyımı anımsıyordu artık. Anıları yok olmuş, ama yüreğine bir gölge düşmüştü. Küçük bir dikenin neden olduğu gizli bir sızıyı ya da sonunda onunla karşılaşıp, sevgimizi gösterip mutluluğu paylaşmadıkça ve onun gülümseyişini görmedikçe düşlerimizde bizi rahat bırakmayan, dile getirilmemiş bir özlemin verdiği acıyı andırıyordu bu gölge.

Genç, atına atladı ve gün boyunca at sürdükten sonra, krallarının olduğu başkente geldi. İnsanların onu seçmekle doğru bir iş yaptıklarını da kanıtladı. Kral onu

büyük bir ilgiyle karşıladı ve ona, "Gözlerin yüreğime seslendi ve o da onayladı," dedi. "Sen daha söze başlamadan isteğin yerine geldi."

Elçiye her yerde geçerli olabilecek bir mektup verildi. Ülkenin her yerinden istediğince çiçek alabilecekti. Yanına elçiler ve yardımcılar katıldı, atlar ve arabalar verildi. Dağı dolaşıp yöresine giden anayola çıktığında onu arabalar, sepetler, atlar ve katırlar izliyordu; tümüne, ölülere ve mezarlarına bol bol yetecek kadar çok, kuzeyde yetişen en güzel çiçekler ve töreye göre ölenin anısına dikilmesi gereken meyve ağacı fidanları yüklenmişti. Genç, arkadaşını ve en sevdiği atını çiçeklerle bezeyip gömdü. Mezarlarının üzerine de iki çiçek, iki yeşil bitki ve iki meyve ağacı dikti. Böylece acısı sonunda dindi ve anıya dönüştü.

Görevini yerine getirip huzura erdiğinde o gecenin anıları geri gelmeye başladı. Yakınlarından onu bir günlüğüne yalnız bırakmalarını rica etti ve düşünce ağacının altında bir gün ve bir gece oturarak, yabancı gezegende gördüklerinin zihinsel resimlerini berrak ve eksiksiz sıraya dizdi. Sonra gitti yaşlı adama, kendisiyle yalnız konuşmak istediğini söyledi ve ona her şeyi anlattı.

Yaşlı adam önce can kulağıyla dinledi. Uzun uzun düşündükten sonra, "Tüm bunları gerçekten mi, yoksa düşünde mi gördün?" diye sordu.

"Bilmiyorum," diye yanıtladı genç. "Sanırım düştü. Ama izninizle bir şey söyleyeceğim. Bence düş de olsa önemi yok. İçimde dinmeyen bir sızı var. O gezegenden bana doğru beni üşüten bir rüzgârın estiğini duyumsuyorum. Onun için saygıdeğer kişi, lütfen bana ne yapmam gerektiğini söyleyin."

"Yarın sabah, tapınağı gördüğün dağa git," dedi yaşlı adam. "Bu söylediğin tanrı bana garip geldi. Bildiğim bir tanrı değil. Başka bir gezegenin tanrısı olabilir ya da ata-

larımız zamanından kalmadır. Henüz silahların, korkunun ve ölüm korkusunun bizde de olduğu zamanlardan. O tapınağa git. Yanında da çiçek, bal ve müzik götür."

Genç düşündü ve yaşlı adamın dediğini yapmaya karar verdi. Her yaz başında saygıdeğer konuklara ikram etmek için ayrılan en iyi cins baldan bir çanak doldurup yanına aldı. Lavtasını da unutmadı. Dağda, çançiçeğini kopardığı yeri, sonra da yükselen dar patikayı buldu. Ama atını bıraktığı yere geldiğinde ne tapınağı ne siyah sunak taşını, ne de tahta sütunları ve damdaki kuşu görebildi. O gün ve ertesi gün de tapınağı aradı, ama bulamadı. Kimsenin böyle bir tapınaktan haberi yoktu.

Geri döndü. Yolunun üzerindeki sevgiyle anma tapınağına varınca içeri girdi, balı sundu, lavtasını çalıp ezgisini söyledi ve sevgiyle anma tanrısına, düşünü, tapınağı ve kuşu, acınası köylüleri ve savaş alanındaki ölüleri, özellikle de savaş çadırındaki kralı unutmaması için saygılarını sundu. Yüreği ferahlamış olarak eve döndü ve odasının duvarına dünyanın bütünlüğünü simgeleyen bir resim astı. Geçirdiği günlerin anılarından onu kurtaran derin bir uykuya daldı; hemen ertesi sabah bahçelerde ve tarlalarda ezgiler söyleyerek depremin son kalıntılarını kaldırmaya çalışan komşularının yardımına koştu.

(1915)

FALDUM

Büyük pazar

Faldum kentine giden yol inişli çıkışlı bir araziden geçer; ormanları, büyük geniş otlakları ve mısır tarlalarını bölerdi. Yol kente yaklaştıkça köy alanları, mandıralar, bahçeler ve evler sıklaşırdı. Deniz uzaktaydı, görünmezdi ve dünya yalnızca tepeciklerden, küçük şirin ovalardan, otlaklardan, ormandan, tarlalardan ve meyve bahçelerinden oluşmuş sanırdınız. Meyve, kereste, süt, elma ve cevizin bol olduğu bir yöreydi burası. Köyler gerçekten temiz ve güzel, insanları da efendi ve çalışkandı. Tehlikeli ya da hoş olmayan işlere kalkışmazlardı. Herkes komşusunun durumu kendisinden daha iyi olmadıkça yaşamından yakınmazdı. İşte Faldum böyle bir yerdi. Olağandışı bir şey olmadıkça dünyadaki birçok yerden bir farkı yoktu.

O gün, kentin adını taşıyan yol, ilk horozun ötüşünden beri gidip gelenlerle canlanmıştı. Yılda bir kez böylesine canlanırdı yol. O da büyük pazarın kurulduğu günlerde. Kentin 20 kilometre çevresindeki, köylüsünden işçisine, öğrencisinden hizmetçisine, kadın ve erkek herkes haftalarca büyük pazara gitmeyi düşlerdi. Hepsi gidemiyordu kuşkusuz. Hayvanlara, bebeklere, hastalara ve yaşlılara bakacak insanlar gerekliydi. Piyango kime düşerse, o kişiye yaşamından bir yıl gitmiş gibi gelir, sonba-

harın eşiğinde çevreyi hâlâ masmavi bir gökyüzünden ısıtan güneşi ve böyle güzel bir günü kaçırdığına yanardı.

Ellerinde küçük sepetlerle kadınlar ve kızlar gelir, yeniyetme oğlanlar yanaklarını tıraş eder, bayramlık giysileri içindeki insanlar giysilerine ya bir karanfil ya da bir yıldızçiçeği iliştirirlerdi. Okullu kızların saçları özenle örülür, henüz nemli oldukları için güneşte pırıl pırıl parlardı. Arabalarla gelenler kırbaçlarına ya bir çiçek ya da bir kurdele takar, atların üzerine dizlerine kadar meşinden geniş süslü örtüler örtülür ve bu örtüler iyice parlatılmış pirinç halkalarla tutturulurdu. Üzerlerinde kayın dallarından yapılmış büyük yeşil gölgelikleri bulunan arabalarda insanlar, sepetler ve kucakta çocuklar üst üste oturarak gelirler ve hep bir ağızdan şarkılar söylerlerdi. Arada sırada bayraklarla, kırmızı, mavi ve beyaz kâğıt çiçeklerle bezenmiş bir araba çıkagelir, yeşil kayın dallarının gölgesinde altın rengi borazanlar ve trampetler ışıl ışıl parlar, çevreye halk ezgileri yayılırdı. Sabahın ilk ışıklarıyla oraya buraya koşturulan çocuklar ağlamaya başlar, ter içinde kalan anneler onları avutmaya çalışır ya da çocuklar bazen onlarla ilgilenecek başka birilerini bulurdu. Yaşlı bir kadın bir çocuk arabasına ikizleri yatırmıştı. Uyuyan çocukların başlarının yanına da onlar gibi yuvarlak yüzlü, al yanaklı, güzel giysili pırıl pırıl iki bebek.

Evleri yolun kıyısında olduğu için, uzun yoldan gelmek zorunda kalmayanlara gün doğmuştu. Eğlenceli bir sabah geçiriyorlardı. İzleyecekleri o kadar çok şey vardı ki! Ama böyleleri azdı. Bir evin basamaklarında, büyükannesiyle kalmak zorunda olan on yaşlarında bir çocuk ağlıyordu. Bir süre onu bunu yiyip ağladıktan sonra, birkaç köy çocuğunun kapının önünden geçtiğini görünce dayanamadı, tek bir cümle söyleyerek yerinden fırladı ve onlara katıldı. Az ötede yaşlı bir bekâr otururdu. Parası

gider diye büyük pazarla hiç ilgilenmezdi. Herkesin gülüp eğlendiği böyle bir günde, çoktan budanması gerekli çiti budamaya sessizce karar verdi ve sabah çiyi henüz yerden kalkmadan elinde büyük bahçıvan makasıyla işe koyuldu. Oysa kısa bir süre sonra, vazgeçip öfke içinde evine girmek zorunda kaldı; çünkü evin önünden geçen her genç onu elinde makasla görünce zamansız çalışkanlığı nedeniyle onu alaya aldı. Kızlar da gülüştü. Öfkeyle onlara makası salladığı zaman hepsi karşılık olarak şapkalarını çıkarıp göz kırptılar. Bütün pencereleri kapatıp sinir içinde evde oturmaya başlamasına karşın, arada bir dışarıya göz atmayı da unutmadı; sonunda sinirleri yatışınca, sanki ölüm kalım meselesiymişçesine pazara koşanların hepsi gözden kaybolunca, çizmelerini giydi, para kesesine bir sikke koydu ve bastonunu aldı. Tam evden çıkacakken, aklına bir sikkenin çok para olduğu geldi. Parayı keseden çıkarıp yerine yarım sikke koydu, keseyi cebine soktu, evi ve bahçe kapısını iyice kapattıktan sonra kente doğru yıldırım hızıyla yürümeye başladı. Öyle hızlı gidiyordu ki birçok yayayı ve iki arabayı geçti.

Arkasında evi ve bahçesi boş kalmıştı. Toz yolun üzerine çökmeye, nal ve borazan sesleri de uzaklaşmaya başladı. Ekin tarlalarından gelen serçeler gürültü patırtıdan geriye ne kaldığını görmek için gelmişler, beyaz tozun içinde dolaşıyorlardı. Yol boş, ölü ve sıcaktı. Ara sıra uzaktan neşeli bir ses ya da bir borazanın boğuk, uzak tınısı duyuluyordu.

Ormandan, geniş kenarlı şapkasını gözlerine dek indirmiş bir adam çıktı ve boş yolda hiç acele etmeden yürümeye başladı. İriyarı bir adamdı. Sürekli yürümeye alışkın gezginlere özgü telaşsız, ama yere sağlam basan adımlarla yürüyordu. Gösterişsiz koyu renkli giysileri vardı. Şapkasının gölgeliğinin altından görünen gözleri,

bu dünyada isteği kalmamış, ama yine de her şeyi ayrıntısıyla gözlemleyen ve hiçbir şeyi kaçırmayan bir insanın gözleriydi. Tüm ayrıntıları görüyordu. Karmakarışık sayısız araba izlerini, arka nalını sürten bir atın izini, tozun arasından ilerde yamaca doğru yükselen Faldum kentinin ışıldayan damlarını, bir bahçede birini çağırarak korku ve telaş içinde dolaşıp duran ufak tefek kadını ve çağrısının yanıtsız kalmasını da. Yolun kıyısında küçük bir metal parçası gördü. Bir attan düşen pirinç bir halkaydı bu. Aldı, cebine soktu. Sonra yolun kenarında kuşburnundan bir çit gördü. İlk önce özenle ve zevkle düzeltilmiş, gerisi ise baştan savma kesilmişti. Çalının bazı dalları unutulmuş, ileriye doğru çıkıntılı bırakılmıştı. Az ilerde, başının üzerinden bir araba tekerleğinin geçtiği anlaşılan bir bebek ve erimiş tereyağının hâlâ parladığı bir parça çavdar ekmeği duruyordu. En son olarak da içinde yarım sikke olan bir kese. Bebeği yolun kıyısındaki bir taşa dayadı, ekmeği ufalayıp serçeler yesin diye yola serpti, yarım sikkenin olduğu keseyi de cebine koydu.

Kimsenin gelip geçmediği yol çok ıssızdı. Yolun iki yanındaki kavruk otlar tozdan bembeyaz kesilmişti. Çevrede kimse olmadığı için yakındaki bir kümesin önünde tavuklar sıcaktan uykulu, istedikleri gibi dolaşıp gıdaklıyorlar, maviye çalan bir lahana tarlasında yaşlı bir kadın eğilmiş, kuru toprağı bürümüş otları temizliyordu. Gezgin ona seslenip kente ne kadar yol kaldığını sordu. Oysa kadın sağırdı. Gezgin sorusunu yineleyince çevresine çaresizce bakındı ve ak saçlı başını salladı.

Gezgin yürümesini sürdürdü. Kentten kopuk kopuk müzik sesleri duyuluyordu. Sonra sesler giderek sürekli ve sık olmaya başladı. Sonunda birlikte olmaktan sevinç duyan insanların sesleri ve ezgiler uzakta akan bir çağlayan gibi coştu. Yolun kıyısındaki mavi su aynasında kahverengi görünen yeşil sazlar ve yüzen ördekler bulu-

nan bir dere akıyordu. Az ötede dere kavislendi. Yolun üzerindeki taş köprünün altından akmaya başladı. Köprünün yola yakın taşlarından birinde terziye benzer zayıf bir adam başı önüne düşmüş, uyukluyordu. Şapkası tozun içine yuvarlanmıştı. Yanında da onu koruyan küçük, şirin bir köpek oturuyordu. Yabancı köprüden düşer diye adamı uyandırmak istedi, ama aşağıya baktığında köprünün yüksek olmadığını, suyun da sığ olduğunu gördü ve adamı uyusun diye rahat bıraktı.

Sonunda oldukça dik bir yokuşu tırmanarak Faldum kentinin kapısına vardı. Kapı ardına kadar açılmıştı. Ortalarda kimse görünmüyordu. Kapıdan geçerken yabancının ayak sesleri parke taşlı yolda yankılanmaya başladı. Evler de, önlerinde dizili, atları çıkarılmış yük ve binek arabaları gibi boştu. Yan sokaktan gürültü ve konuşmalar geliyordu; ama yabancının yürüdüğü sokak ıssız ve gölgelikti. Yalnızca evlerin en üst pencereleri altın rengi ışıkta parlıyordu. Yabancı, bir arabanın okuna oturarak bir süre dinlendi. Sonra bir süre daha yürüdükten sonra bulduğu pirinç halkayı bir arabanın sürücü yerine bıraktı.

Sokağı geçer geçmez kendini pazar kalabalığının gürültüsü patırtısı içinde buldu. Yüzlerce tezgâhtaki satıcılar bağırarak mallarını pazarlıyorlardı. Çocuklar gümüş rengi borazanlara üflüyor, kasaplar kaynayan büyük kazanlara sosis kangalları atıyor, yüksekçe bir yere çıkmış şarlatan bir lokman hekim, kalın camlı gözlüklerinin altından çevredekileri yüreklendirmek istercesine sağa sola bakıyor, bir yandan da duvara astığı, üzerinde değişik hastalıkların ve dertlerin sıralandığı bir yazıyı gösteriyordu. O sırada yabancının önünden uzun, siyah saçlı bir adam geçti. Adam arkasındaki devenin ipini elinde tutuyor, deve de uzun boynunun üzerinden aşağıdaki kalabalığı küstahça süzüyor, aralık ağzını geviş getirdikçe sağa sola oynatıyordu.

Ormandan gelen adam bütün bunları ilgiyle izledi ve kalabalığın kendisini sürüklemesine ses çıkarmadı. Renkli resimlerin satıldığı bir tezgâhta durdu, sonra çöreklerin üzerine yazılmış deyişleri ve bilge sözleri okudu, ama hiçbir yerde uzun süre oyalanmadı. Bir şey arıyor, aradığını da henüz bulamamışa benziyordu. Dolaşa dolaşa kıyısında bir kuş satıcısının tezgâh kurduğu ana alana çıktı. Bir sürü küçük kafesten gelen kuş seslerini dinledi; ketenkuşlarının, bıldırcınların, kanaryaların ve ötleğen kuşlarının her birini, ıslıkla yavaşça yanıtladı.

Tüm güneş ışınları sanki bir yere toplanmışçasına parlayan ışıl ışıl bir yer gördü ansızın. Yaklaşınca bunun bir panayır barakasının girişine asılmış büyükçe bir ayna olduğunu anladı. Onun yanında belki on, belki de yüz tane, bir sürü irili ufaklı ayna vardı. Köşelisi, yuvarlağı, ovali ve her türlüsü. Asmak ya da bir yere koymak için olanları, el aynaları ve insanların kendi yüzlerini unutmamak için kullandıkları küçücük cep aynaları diziliydi. Satıcı elindeki aynayı güneşe tutup barakasının üzerine yansıttığı ışınları oynatıyor ve yorulmaz sesiyle, "Aynalar beyler! Buyrun alın. Faldum'un en ucuz aynaları burada! Gelin bir bakın. Hepsi gerçek kristalden yapılma aynalar!" diye bağırıyordu.

Yabancı aradığını bulmuşçasına aynaların önünde durdu. Aynalara bakanların arasında üç köylü kız da vardı. Onların yanında durdu ve onları izlemeye koyuldu. Ne güzel ne de çirkin, sağlıklı kızlardı bunlar. Kalın tabanlı ayakkabılar ve beyaz çoraplar giymişlerdi. Güneşten rengi açılmış örgülü sarı saçları ve ışıl ışıl bakan canlı gözleri vardı. Her biri eline bir ayna almıştı, ama ucuz ve küçük olanlarından. Satın alıp almamakta kararsız, seçememenin verdiği sıkıntıyla karışık zevki sindire sindire hülyalı bakışlarla aynaların aydınlık derinliğinde kendi yansılarına, ağızlarına, gözlerine, boyunlarındaki küçük takılara

ve burunlarının üzerindeki çillere bakıyorlardı. Saçlarının düzgün ayrığına ve pembe kulaklarına da. Sonra da ciddileşip suskunlaşıyorlardı. Onların arkasında duran yabancı, iri gözlü ciddi yansılarını görüyordu aynalarda.

İlk kızın, "Ah, keşke topuklarıma inen kızıl sarı saçlarım olsaydı," dediğini duydu.

İkincisi arkadaşının dileğini duyunca yavaşça iç geçirdi ve aynaya daha dikkatli baktı, yüreğinin çarpıntısı yüzüne vurarak, çekingen çekingen. "Ben de bir şey dileyebilsem, herkesten güzel ellerim olsun isterdim," dedi. "Beyaz, zarif, ince uzun parmaklı eller, pembe tırnaklı." Yuvarlak aynayı tutan ellerine baktı. Elleri çirkin değildi, ama parmakları biraz küttü, işten sertleşmişlerdi.

İçlerinde en küçüğü ve en şirini olan üçüncü kız, gülerek ve neşeyle, "Fena dilek değil, ama biliyor musun, eller o denli önemli değil," dedi. "Ben bugünden sonra, Faldum'un en güzel ve en kıvrak dans eden kızı olmak isterdim."

Ansızın ürküp arkaya baktı. Aynada kendi yüzünün yanında, arkasında durmuş kendisine bakan, ormandan gelen, ışıl ışıl siyah gözlü yabancının yüzünü görmüştü.

O ana kadar üçü de görmemişti onu. Şaşırarak yüzüne baktıklarında, yabancı başıyla onaylayarak, "Üç güzel dilekte bulundunuz kızlar," dedi. "Bu isteklerinizde ciddi misiniz?"

Küçük kız aynayı bırakmış, ellerini arkasına saklamıştı. Adama, onu ürküttüğü için bir ders vermek istiyordu. Ters bir şey söylemeye niyetlendi, ama adamın yüzüne bakınca, gözlerindeki gücü gördü, duraksadı ve yalnızca, "Bizim isteklerimizden size ne?" diyebildi.

Oysa güzel elleri olsun isteyen kız adama güvenle bakıyordu. Onun babacan, ağırbaşlı halinden etkilenmişti. "Evet, ciddiyiz," dedi. "İnsan bundan daha güzel dileklerde bulunabilir mi?"

Ayna satıcısı yanlarına gelmiş, çevredekiler de dinlemeye başlamıştı. Yabancı şapkasını geriye itmiş, geniş düzgün alnı ve etkileyici gözleri ortaya çıkmıştı. Üç kıza sevecenlikle baktı. Başını sallayarak, "Bakın dilekleriniz yerine geldi," dedi.

Kızlar ilk önce birbirlerine, sonra da aynalara baktılar. Sevinçten ve şaşkınlıktan bembeyaz kesilmişlerdi. Birincisinin altın sarısı, gür bukleleri olmuştu. İkinci kız aynayı prenseslere yakışır ince, uzun parmaklarıyla tutuyordu, üçüncüsü de ceylan gibi zarif bileklerinin altındaki kırmızı deri dans ayakkabılarının üstünde duruyordu. Ne olup bittiğini hiç anlayamamışlardı. Güzel elleri olan kız sevinçten gözyaşlarını tutamadı ve yanındaki kızın omzuna yaslanıp uzun, altın sarısı saçlarına gömülüp ağlamaya başladı.

Barakanın çevresinde herkes tansıktan söz etmeye başladı. Olup biteni gören genç bir işçi olduğu yerde donakalmış, faltaşı gibi açılmış gözleriyle yabancıya bakıyordu.

Yabancı ansızın, "Sen de bir dilekte bulunmak istemez misin?" diye sordu.

Genç irkildi. Aklı başından gitmişti. Şaşkınlıkla, dileyecek bir şey bulabilmek için çevresine bakındı, gözleri önünde dizi dizi kırmızı, iri sosislerin asılı olduğu kasaba takıldı; kekeleyerek, "Şu dizilerden birini isterim," dedi. Ve hemen o anda boynunda bir dizi sosis beliriverdi. Olanı görenler gülmeye ve bağırmaya başladılar. Tümü yabancıya yaklaşıp bir dilekte bulunmak istiyordu. O da yaklaşmalarına izin verdi. Sıradaki adam hiç çekinmeden yepyeni bir takım giysi istedi. Henüz sözünü bitirmeden gıcır gıcır giysilere bürünmüştü bile. Belediye başkanının bile böylesine güzel giysileri olamazdı. Köylü bir kadın geldi, tüm cesaretini toplayarak on sikke altın istediğini söyleyiverdi ve hemen çantasında altınlar şıngırdamaya başladı.

İnsanlar artık tansıklarla karşı karşıya olduklarına inanmışlardı. Haber pazara oradan da kente yayıldı. Ayna satılan barakanın önünde insandan geçilmez oldu. Çoğu gülüp şakalaşıyor ve olan bitene inanmıyordu. Ama çoğu da dilek derdine düşmüş, gözleri açgözlülükten ya da kaygıdan parlayarak, kızarmış yüzleriyle koşup geliyor, kendisine sıra gelmeden dilek kaynağının kuruyacağından korkuyordu. Oğlanlar kurabiyeler, oklar, yaylar, çuvallar dolusu fındık fıstık, kitaplar ve oyuncaklar istiyor, kızlar da kurdeleler, eldivenler ve güneş şemsiyelerine kavuşup sevine sevine gidiyorlardı. Büyükannesini bırakıp kaçan ve pazaryerinin ışıltısı ve çekiciliğiyle kendinden geçen on yaşındaki küçük çocuk, billur gibi sesiyle canlı bir at istedi, ama siyah olması koşuluyla. O anda çocuğun omzuna güvenle başını sürten kara bir tayın kişnemesi duyuldu. Tansıklardan kendini yitirmiş topluluğa, elinde bastonu yaşlı bekâr da katıldı. Heyecandan dili tutulmuştu. Kekeleyerek, "Ben de iki yüz tane..." diyebildi.

Yabancı onu sınar gibi baktı. Cebinden para kesesini çıkarıp önünde salladı. "Bu keseyi mi kaybettin yoksa?" diye sordu. "İçinde yarım altın var."

"Evet, kaybettim," diye yanıtladı yaşlı bekâr. "O benim."

"Onu geri ister misin?"

"Evet, evet ver onu bana."

Keseyi aldı ve böylece dilek hakkını da kullanmış oldu. Olup biteni anladığında bastonuyla yabancıya saldırdı, ama ona vuramadı. Onun yerine aynalardan birini yere düşürdü. Henüz kırılan aynanın şangırtısı bitmeden ayna satıcısı başında bitip zararı ödemesini istedi. O da çaresiz ödedi.

Derken şişman bir ev sahibi öne çıkıp büyükçe bir dilekte bulundu. Evine yeni bir dam istiyordu. Henüz

dileğini söylerken yepyeni kiremitleri ve beyaz kireç boyalı bacalarıyla adamın evi hazırdı bile. Herkesi yeniden açgözlülük sardı, dilekler giderek büyümeye başladı. Adamlardan biri utanmadan küçük bir istekte bulunup pazar meydanında dört katlı yeni bir ev diledi. On beş dakika sonra adam penceresinden sarkmış, evinden pazar meydanını izliyordu.

Pazar çığırından çıkmış, dört bir yandan akın akın insanlar yabancının olduğu ayna barakasının önüne, dileklerin söylendiği yere koşar olmuştu. Her bir dileği sevinç çığlıkları, kıskançlık ve gülüşmeler izliyordu. Karnı acıkan bir çocuk şapka dolusu erikten öte bir şey istemeyince, açgözlü birinin istediği altınlar çocuğun şapkasına doluverdi. Şişman bir bakkal kadın, boynundaki büyük guatrdan kurtulmak istediğini söylediğinde, herkes gösteride bulunup alkışladı. Ama öfke ve kıskançlığın nelere yol açabileceği ortaya çıktı. Hiç geçinemediği kocasıyla daha yeni tartışmışlardı. Adam onu zengin edebilecek dileğinden vazgeçip guatrın yeniden kadının boynuna dönmesi dileğinde bulundu. Hastalıkların da iyileşebileceği anlaşılınca, ne kadar hastalıklı ve dertli insan varsa hepsi oraya getirildi. Felçliler dans etmeye, körler minnet dolu gözlerle ışığı selamlamaya başladılar.

Gençler çoktan oraya buraya koşup bu olağanüstü tansıkları anlatmışlardı. Yaşlı, sadık bir aşçı, fırının önünde efendilerine ördek hazırlarken pencereden olanları duyunca dayanamayıp mutluluk ve zenginlik dilemek niyetiyle pazaryerine koştu, ama kalabalık onu sıkıştırdıkça vicdanı onu giderek rahatsız eder oldu ve sıra ona geldiğinde her şeyden vazgeçip tek dileğinin eve dönene dek kazın yanmaması olduğunu söyleyiverdi.

Gürültü patırtının sonu gelmiyordu. Dadılar çocukları kollarının altına kıstırıp evden fırlıyor, hastalar gecelik giysileriyle yataktan çıkıp umutla koşturuyordu.

Köylerden birinden çılgına dönmüş şaşkın, ufak tefek bir kadın dilekte bulunulduğunu duyunca gelip ağlayarak kayıp yeğeninin bulunmasını diledi ve diler dilemez de kara bir taya binmiş bir çocuk gülerek kadının kollarına atıldı.

Sonunda, kenti çılgınlık sarmış, gelmeyen kalmamıştı. Düşleri gerçekleşen âşıklar kol kola yürüyor, yoksul aileler o sabah giydikleri eski püskü giysileriyle güzel arabalarda dolaşıyor, akılsızca dileklerde bulunmuş olanlar hüzünlenip ortadan kayboluyor ya da unutmak için eski pazar meydanındaki çeşmeden kana kana içiyorlardı. Şakacının biri çeşmeden en iyi cins şarap akması dileğinde bulunmuştu.

Faldum kentinde kala kala tansıklardan haberleri olmadığı için dilekte bulunmayan iki kişi kaldı. İki gençti bunlar. Kentin dışına doğru eski bir evin penceresi kapalı tavan arasındaydılar. Biri odanın ortasında durmuş, kemanını çenesine dayamış, bütün ruhunu vererek keman çalıyor, öbürü de köşede kendini müziğe vermiş, başı elleri arasında oturuyordu. Küçük pencerenin aralığından gün ışınları odaya artık yatay sızıyor, masanın üzerinde duran küçük bir demet çiçeği aydınlatıyor ve arkasındaki yırtık duvar kâğıtlarında oynaşıyordu. Oda sıcacık ışıklar ve kemanın ışıltılı ezgileriyle, değerli taşlarla dolu küçücük bir hazine odasını andırıyordu. Keman çalan genç yavaşça sağa sola sallanıyor, dinleyen de gözlerini yere dikmiş kıpırdamadan, suskun oturuyordu.

Sokakta gürültülü ayak sesleri duyuldu. Sokak kapısı hızla açıldı, merdivende telaşlı ayak sesleri yankılandı. Ev sahibiydi bu. Odanın kapısını gürültüyle açtı ve gülerek içeri daldı. Kemanın ezgisi sustu, şaşıran dinleyici de ayağa fırladı. Keman çalan genç böyle ansızın rahatsız edildikleri için canı sıkılarak adamın gülen yüzüne suçlar gibi baktı. Oysa onun umurunda bile değildi. Kollarını

sarhoşmuşçasına sağa sola sallayarak, "Siz deli misiniz? Dışarıda tüm dünya değişti. Sizin bir şeyden haberiniz yok. Oturmuş, burada keman çalıyorsunuz. Geç kalmadan koşun. Pazaryerinde bir adam durmuş herkesin dileğini yerine getiriyor. Artık çatı aralarında oturmaktan, bana da az buçuk borçlu olmaktan kurtulacaksınız. Haydi, koşun, çabuk. Ben bugün zengin oldum," diye bağırdı.

Keman çalan genç şaşkınlıkla dinledi. Adam onu rahat bırakmadığı için kemanı bıraktı, şapkasını giydi. Arkadaşı da sesini çıkarmadan kalktı. Evden çıkar çıkmaz, kentin ne denli değiştiğini ayrımsadılar. Düşteymişçesine, daha dün hiçbir özelliği olmayan gri renkli, basık olan, oysa şimdi yüksek saraya benzeyen süslü evlerin önünden geçtiler. Dilenci bildikleri insanlar dört atlı arabalarda dolaşıyor ya da güzel evlerinin pencerelerinden sevinçle ve gururla çevreyi izliyorlardı. Küçük bir köpeğin izlediği, terziye benzer çelimsiz bir adam, büyük, ağır bir çuvalı ter içinde taşımaya çalışıyor, çuvaldaki küçük delikten yerlere altınlar saçılıyordu.

Ayakları iki genci pazaryerinde ayna satılan yere sürükledi. Orada tanımadıkları biri duruyordu. Onlara, "Sizin sanırım dilek için aceleniz yok," dedi. "Neredeyse, gidiyordum. Ne istiyorsanız söyleyin. Çekinmeyin."

Keman çalan genç, "Keşke bizi rahat bıraksalardı. Bir isteğim yok. Hiçbir gereksinmem yok," dedi.

"Yok mu? Düşün bakalım," dedi yabancı. "Aklına geleni söyle."

Böyle deyince, genç bir süre gözlerini kapayarak düşündü. "Bir kemanım olsun isterim," dedi. "Öylesine güzel çalabileyim ki, dünyanın gürültüsü patırtısı beni etkilemesin."

O anda elinde bir keman ve bir yay beliriverdi. Genç, kemanı çenesine dayadı ve çalmaya koyuldu. Kemanın sesi öylesine tatlı ve etkileyiciydi ki, cennetin ez-

gilerini andırıyordu. Duyanlar durup dinliyor, gözleri ciddileşiyordu. Giderek öylesine güzel ve içten çalmaya başladı ki, görünmez bir güç kemancıyı gökyüzüne çekti. Uzaklaştığında bile akşam güneşinin yumuşak pırıltısı gibi, hâlâ duyulabiliyordu ezgisi.

"Ya sen, sen ne istersin?" diye sordu adam öbür gence.

"Benden keman çalan arkadaşımı aldın," dedi genç. "Bu dünyada geçici olmayanı görüp dinlemeyi arzuluyorum. Onun için bir dağ olmayı isterim. Faldum denli büyük olsun. Öyle yüksek olsun ki, tepesi bulutların bile üstünde olsun."

O anda yeraltından gelen bir gürültü koptu ve yer sallanmaya başladı. Derken bir şangırtı koptu, aynalar bir bir düşüp kırılmaya başladı. Pazaryeri, bir örtünün altında yatan bir kedi uyanmış da gerinmek için sırtını kamburlaştırıyormuşçasına dalgalandı. Dehşete düşen binlerce insan çığlıklar atarak ovaya doğru kaçışmaya başladı. Pazaryerinde olanlar kentin arkasında, tepesi akşam bulutlarını delen yüce bir dağın oluştuğuna ve uslu uslu akan derenin güçlü kaynakları ve köpüren çağlayanlarıyla coşarak dağdan ovaya doğru akan bir suya dönüştüğüne tanık oldular.

Faldum Ovası, bir anda eteklerinde Faldum kentinin yattığı bir dağ oldu. Uzakta deniz görünüyordu. Kimseye bir şey olmamıştı.

Olanlara tanık olan yaşlı bir adam, komşusuna, "Dünya çılgın bir yer oldu. Artık çok yaşamayacağıma seviniyorum. Yalnızca kemancıya üzülüyorum. Onu bir kez daha dinlemek isterdim," diye yakındı.

"Haklısın," dedi öbürü. "Ama söylesene bu yabancı nereye gitti?"

Çevrelerine baktılar, ama onu göremediler. Yeni oluşan dağa baktıklarında yabancının dağın tepesine doğru tırmandığını ve pelerininin uçuştuğunu gördüler. Yaban-

cı, akşam göğünün önünde bir an, bir dev gibi durdu ve sonra bir kayanın arkasında yitip gitti.

Dağ

Her şey yiter, yeni olan da zamanla eskir. Büyük pazarın kurulduğu gün çok eskilerde kalmış, o zamanlar zengin olma dileğinde bulunanların çoğu kavuştukları serveti çoktan tüketip yoksullaşmışlardı. Altın sarısı uzun saçlı kız evlenmiş, çoluk çocuğa karışmış ve çocuklarını her yaz sonu kurulan pazara götürür olmuştu. O zamanlar dans edebilmeyi dileyen kız da hâlâ çoğu gençten daha iyi dans edebiliyordu. Dileğinin gerçekleşmesiyle zengin olan bir ustayla evlenmişti ve görünüşe göre, karıkoca eğlenceye düşkünlükleri nedeniyle paralarını ömürleri boyunca har vurup harman savuracaklardı. Güzel elleri olan üçüncü kız, içlerinde ayna barakasının önündeki yabancıyı en çok anımsayandı. Evlenmemişti. Zengin de değildi. Ama elleri hâlâ çok güzeldi ve bu nedenle kaba saba işlerde çalışmıyor, gerektiğinde köydeki çocuklara bakıcılık yapıyordu. Köydeki çocuklar o olağanüstü büyük pazarın öyküsünü, yoksulların nasıl zengin olduğunu ve Faldum Ovası'nın dağa dönüşmesini hep ondan öğrenmişlerdi. Bunları anlatırken gülümseyerek, o prenseslere yaraşır narin ellerine bakar, öyle duygulanır ve sevgi dolu olurdu ki, zengin olmamasına, hiç evlenmemiş olmasına ve bu güzel öyküleri başkalarının çocuklarına anlatmak zorunda kalmasına karşın, herkes onun o gün ayna barakasının önünde en güzel dileği dileyip en büyük ödülü aldığına inanırdı.

O zamanlar genç olanlar artık yaşlanmıştı. Yaşlılar da ölmüştü. Değişmeyen ve yaşlanmayan tek şey dağdı. Tepesindeki karlar bulutlara karıştığında gülümser, insan olmadığı ve insanlar gibi zaman hesaplamalarına girmek

zorunda kalmadığı için mutlu olurdu. Kentin üzerinde yüksekte kayaları ışıldar, dev gibi gölgesi günün saatlerine göre çevreye düşer, derelerinin ve ırmaklarının suyu mevsimlerin gelişini önceden haber verircesine azalır ya da çoğalırdı. Dağ her şeyin koruyucusu ve babası olmuştu. Ormanlar onun üstünde büyür, vadilerinde dalgalanan çayırlar ve çiçekler yetişir, kaynaklar ondan doğar, kar, buz ve taşlar onunla oluşur, taşların üzeri parlayan yosunlarla kaplanır, ırmaklarının kıyıları yaban menekşeleriyle bezenirdi. Dağın içlerindeki mağaralarda sular yıldan yıla değişmeyen bir ezgiyle gümüş teller gibi taştan taşa akar, yarıklarındaki gizli odacıklarda bin yıllık bir sabırla oluşan kristaller büyürdü. Dağın tepesine insan ayağı basmamıştı; ama çoğu kişi orada yüzeyine yalnızca güneşin, ayın, bulutların ve yıldızların yansıdığı yuvarlak bir göl olduğunu bildiğini savunurdu. Oysa o suya ne insan ne de hayvan bakmıştı o güne dek. Dağ onun yüzünü gökyüzüne çevirmişti. Kartallar bile o denli yükseğe uçamıyorlardı.

Faldum'un insanları kentte ve kentin çevresindeki ovalarda mutlu yaşıyorlar, çocuklarını vaftiz ediyor, pazarlar kurup ticaret yapıyor, ölülerini mezarlarına taşıyorlardı. Dağa ilişkin geleneksel bilgiler ve düşler babadan oğula aktarıldı ve canlılığını yitirmedi. Bu hazineyi çobanlar, avcılar, yabanotu ve çiçek toplayıcıları, sığırtmaçlar ve yolcular, hepsi bilir, şarkıcılar ve masalcılar onu aktarırdı. Sonu olmayan karanlık mağaraları, gizli yarıklardan akan güneş görmemiş çağlayanları, yüksekliklerindeki buzulları, çığ düşen yerleri ve hava akımlarını öğrenirler, o yöredeki tüm sıcakların ve donların, suyun ve bitkilerin dağdan geldiğini bilirlerdi.

Eski günleri bilen kimse kalmamıştı artık. Herkesin ne isterse gerçekleştiği o olağandışı pazarla ilgili güzel destanı hepsi biliyordu; ama dağın da o gün oluştuğuna

kimse inanmaz olmuştu. Dağ ilk günden beri oradaydı ve de hep orada kalacaktı. Dağ, vatan demekti. Faldum demekti. Üç kızın ve kemancının öyküsünü herkes seve seve dinliyor ve her zaman orada ya da burada kapısını kapatıp kendini keman çalmaya veren ve en güzel ezgisini çalarken cennete ulaşan kemancı gibi gökyüzüne yükselmeyi düşleyen bir genç çıkıyordu.

Yüce dağ, yaşamını sessizce sürdürüyordu. Her sabah güneşin uzaktan, denizin olduğu yerden çıkıp zirvesini aşarak doğudan batıya kavis çizerek yol aldığını görürdü. Geceleri yıldızların o sessiz yolu izlediğini de. Kış, her yıl onu karlar ve buzlarla örter, her yıl zamanı geldiğinde çığlar kendilerine yol açarak aşağıya yuvarlanır, erimeye yüz tutan karların kıyılarında aydınlık yüzlü, mavi sarı yaz çiçekleri güneşte kahkahalar atar, dereler coşar, göller ışıkta mavi mavi parlardı. Görünmez yarıklardan yitik çağlayanların boğuk gürültüsü duyulur; kalın bir buz tabakası altındaki göl, bir yıl boyunca, yazın gelmesini ve o kısa yaz süresi içinde, birkaç günlüğüne parlak mavi gözünü açıp güneşi ve kısa geceler boyunca da yıldızları suyunda yansıtmayı beklerdi. Karanlık mağaralarda sular birikir, taşlara durmaksızın su damlaları düşer, gizli yarıklarda bin yıllık kristaller, kusursuzluğa yaklaşarak, giderek büyürlerdi.

Kentten biraz yüksekte dağın eteklerinde bir vadi vardı. Vadinin içinden kıyılar kızılağaçlarla ve söğütlerle çevrili ışıl ışıl, geniş bir dere akardı. Âşıklar oraya gider, dağdan ve ağaçlardan mevsimlerin yarattığı tansıkları öğrenirlerdi. Başka bir düzlükte erkekler ata binme ve silah talimi yaparlardı. Sarp ve yüksek bir kayanın tepesinde her yaz başı, geleneksel olarak kocaman bir ateş yakılırdı.

Zaman akıp gidiyor, dağ, ışıklar vadisini ve silahların olduğu alanı koruyor, sığırtmaçlara, odun kesicilerine, avcılara ve sal yapanlara gereksinmelerini sağlıyor, yapı

için taş ve eritmek için demir veriyordu. Vericiydi, ama ilgisizdi. Kayaların üzerindeki ilk yaz ateşinin yanışını umursamadan izliyordu. Yüzlerce kez görmüştü bunu, yüzlerce kez yinelenmişti bu. Kentin güdük kollar gibi onu saran surlardan dışa doğru taşmasını ve avcıların oklarını ve yaylarını bırakıp ateşli silahlar kullanmaya başlamalarını da görmüştü. Onun için yüzyıllar, mevsimler ve yıllar saatler gibi akıp gidiyordu.

Yıllar boyu yanan yaz ateşinin kayadaki yerinde yakılmamasına ve unutulmasına aldırmadı. Zamanla silah talimi yapılan alanın tenhalaşmasına ve koşu yerini otların, devedikenlerinin bürümesine de. Ne yüzyıllardır süregelen toprak kaymasının biçimini değiştirmesi ne de yuvarlanan kayaların Faldum kentinin yarısını yıkıntıya dönüştürmesi onu ilgilendirdi. Aşağıda olup bitene bakmadığı için yıkık kentin öylece kalmasını ve yeniden yapılmamasını da önemsemedi.

Bunların hiçbirini dert edinmedi. Onu başka bir dert için için kemirmeye başlamıştı. Yüzyıllar su denli akıp gitmiş, dağ da yaşlanmıştı. Güneşin doğup gökyüzündeki yolculuğunu tamamlayıp ayrıldığını gördüğünde artık eskisi gibi olmadığını duyumsuyor, yıldızların buzulların yüzeyindeki solgun yansısını gördüğünde artık kendini onlarla eş tutamıyordu. Güneş ve yıldızlar onun için önemini yitirmişti. Önemli olan kendisi ve içindeki değişiklikti: Kayalarının ve mağaralarının derinlerinde yabancı bir elin onu nasıl kemirdiğini, çok eski taşlarının nasıl ufalandığını, yamaçlarının aşındığını duyumsuyordu. Derelerin ve çağlayanların, kayalarını nasıl aşındırdığını da. Buzullar yitmiş, göllere dönüşmüştü. Ormanlar taş yığını, çayırlar da kapkara bataklıklardı artık. Tepesinden aşağıya doğru inen buzul taşları ve küçük kayalar yol yol ülkenin içlerine dek yayılmıştı. Altında uzanan arazi de değişmiş, taşlarla dolu, yıkık dökük ıssız bir yer

olmuştu. Dağ giderek içine çekildi. Güneşe ve yıldızlara eş değildi artık. Rüzgâra, kara, suya ve hıza eşti. Sonsuza dek kalıcı gibi görünen oysa giderek yıpranan ve sonunda yiten şeylerdi onunla eş olanlar.

Derelerini ovaya daha bir içten, çağlayanlarını daha özenle, çiçeklerini de güneşe daha sevecen sunmaya başladı. Yaşlılığında insanları da daha bir düşünür olmuştu. İnsanları kendiyle eş tuttuğu için değildi bu, yalnızca onları arıyordu. Kendini terk edilmiş duyumsuyor, geçmişi anıyordu. Kent yoktu artık. Âşıklar Vadisi'ndeki ezgiler susmuş, tepelerindeki kulübeler yitmişti. Her şey ıssızlaşmış, kurumuş, havada bir gölge gibi asılı kalmıştı.

Yitikliğin ne demek olduğunu anladığında sarsıldı ve o sarsıntıyla tepesi yana yattı ve kaydı. Kayaları çoktan beri taşlarla dolmuş olan Âşıklar Vadisi'ni aşarak aşağılara, denize dek yuvarlanıp gitti.

Evet, zaman değişmişti. Neden şimdi insanları anımsıyor ve onları düşünüyordu ki? Dağdaki ateşin yandığı ve Âşıklar Vadisi'nde genç çiftlerin dolaştığı günler kuşkusuz ne güzeldi. Söyledikleri ezgiler ne hoş, ne sıcaktı!

Yaşlı dağ artık anılarına gömülmüştü. Yüzyılların geçtiğini ve gürültüyle gelen çökmelerin onu nasıl kemirdiğini duyumsamıyordu. İnsanları düşününce, geçmiş içini sızlatıyor, o zamanlar anlayamadığı bir devinimi, sevgiyi ve karanlıklara gömülü bir düşü anımsıyordu. Sanki kendisi de bir zamanlar insanmış ya da insana benzer bir varlıkmış gibi geliyordu ona. Şarkı söyleyebilen, şarkı dinleyebilen ve yaşamının ilk dönemlerinde ölümlü olmanın bilinci yüreğinden geçmiş bir insan gibi.

Zaman akıp gidiyordu. Çökmüş ve çıplak taşlarla çevrili dağ can çekişirken tümüyle anılarına sığındı. Bir zamanlar yaşam nasıldı? Onu hâlâ geçmişe bağlayan bir yankı, incecik bir sırma tel yok muydu? Yitik düşleri geceleri deşmeye çalışıyor, kopuk kopuk sırmaları bulup

çıkarmaya uğraşıyor ve sürekli olarak geçmişin dipsiz kuyusuna eğiliyordu. Çok uzaklarda kalan bir dostluğu ya da sevgisi olmamış mıydı? Şimdi yalnız kalan o yüce varlık bir zamanlar herkes gibi biri değil miydi? İlk çağlarında onun da, ona ninniler söyleyen bir annesi yok muydu?

Öyle çok düşkündü ki, gözleri olan o mavi göller bulanıklaşmaya ve ışıltılarını yitirmeye başladı. Giderek bataklığa dönüştüler. Çimenlerin ve çiçeklerin üzerini yukarılardan yuvarlanan taşlar örttü. Oysa dağ düşünmekten hiç vazgeçmedi ve çok uzaklardan bir ezgi duydu. Dalga dalga gelen bir şarkıydı bu. Bir insanın söylediği bir şarkı. Sesi tanıyınca sevinçli bir hüzünle sarsıldı. Ezginin tınısını duyuyordu. Ve bir insan gördü. Genç biriydi bu. Ezgilerle sarılı, güneşli gökyüzünde boşlukta duruyordu. Yüzlerce gömük anıyı uyandırdı dağda ve anılar dalga dalga kabarmaya başladı. Kara gözlü bir insan yüzü gördü. Gözleriyle ona buyururcasına, "Bir dilekte bulunmak istemez misin?" diye soruyordu.

O da bir dilekte bulundu. Sessiz bir dilekte. Ve dileğini söylerken bu denli uzak ve yitik anıları düşünmenin verdiği hüzünden kurtuldu ve ona acı veren her şey yuvarlanıp yitti. Dağ çöktü, altındaki toprağa karıştı ve bir zamanlar Faldum'un bulunduğu yeri üzerinden dönüşümlü olarak güneşin ve yıldızların geçtiği coşkulu, sonsuz bir deniz örttü.

(1915)

ZOR GEÇİT

Karanlık geçidin dar girişinde duraksayıp dönüp geriye baktım.

İnsanın hoşuna giden o yeşil dünyada güneş parlıyor, çayırların üzerinde kahverengiye çalan renkte çiçekler dalgalanıyordu. Orada olabilmek, oranın sıcağını ve huzurunu duyumsayabilmek insana iyi gelir, o doygun hava ve aydınlık içinize dolar, ruhunuz küçücük bir yumağa benzeyen bir yabanarısı gibi mutlu vızıldayıp dururdu. Belki de tüm bunları bırakıp dağları tırmanmaya kalktığım için çılgının biriydim ben.

Rehber yavaşça koluma dokundu. İnsan ılık bir banyodan nasıl istemeye istemeye çıkarsa, ben de bakışlarımı o güzel görüntüden öyle güçlükle ayırdım. Güneş görmeyen geçide baktım. Kayaların arasından kara, cılız bir dere çıkıyordu. Kıyılarında soluk ot kümeleri, dibinde de yukarılardan sürüklenmiş değişik renkte taşlar vardı. Ölü, soluk renkli taşlardı bunlar. Daha önce yaşamış varlıkların kemiklerini andırıyorlardı.

"Dinlenelim," dedim rehbere.

Sabırla gülümsedi ve oturduk. Hava serindi. Geçidin girişinden, taş soğuğunda, karanlık bir hava akımı geliyordu.

Bu yolda yürümek çok tatsız bir şeydi. Hiç hoş de-

ğildi. Bu sevimsiz geçitten girmek, soğuk görünümlü dereyi atlamak, bu dar ve dik geçitten tırmanmak hiç de hoşa gidecek gibi değildi.

"Yol çok berbat görünüyor," dedim duraksayarak.

İçimde sönmemek için var gücüyle direnen bir kıvılcımı andıran, nedenini anlayamadığım inanılmaz bir umut vardı. Geri dönebilirdik belki. Rehberimi kandırıp bu deneyimlerden kurtulabilmem olasıydı. Neden olmasındı ki? Geldiğimiz yer çok daha güzel değil miydi? Orada yaşam daha zengin, daha sıcak ve sevgiye değer değil miydi? Kaldı ki benim gibi bir insan, üstelik çocuksu, kısa ömürlü bir canlı olarak birazcık mutluluğa, güneşli bir köşeye, mavi gökyüzünü ve çiçekleri görmeye hakkım yok muydu?

Evet, o dünyada kalmayı arzu ediyordum. Kahraman ya da aziz rolü oynamaya hiç istekli değildim. Eğer o güneşli ovada kalırsam, tüm yaşamım boyunca mutlu olabilirdim.

Soğuktan titremeye başlamıştım. Burada uzun süre kalmak olanaksızdı. "Üşüyorsun," dedi rehber. "Gitsek iyi olur."

Kalktı, tüm bedeniyle gerindi, bana gülümseyerek baktı. Gülümsemesinde ne alay, ne acıma, ne sertlik ne de hoşgörü vardı. Yalnızca anladığını, bildiğini kanıtlıyordu bu gülüş. "Seni tanıyorum. Korkunu ve duygularını anlıyorum. Dünkü, önceki günkü böbürlenmelerini daha unutmadım. Ne yapacağını bilmeyen ürkek bir tavşan gibi ruhunu sakınmaya çalıştığını ve oradaki güneşe özlemle baktığını biliyorum. Aslında sen bakmadan önce bile ben bunu biliyordum," der gibiydi.

Rehber gülümsemesini sürdürerek bana baktı ve dar geçide ilk adımını attı. Bir mahkûm ensesinde varlığını duyumsadığı baltayı nasıl hem sever hem de ondan nefret ederse, ben de onu öyle seviyor ve nefret ediyordum. Her

şeyden çok da bilgisini, yol göstericiliğini, soğukkanlılığını ve sevecen bir zayıflığı olmamasını hor görüyor ve içten içe ona hak veren, onun gibi olup onu izlemek isteyen ve içinde onu onaylayan kendimden nefret ediyordum.

Rehber kara deredeki taşlardan geçmişti bile. İlk kayanın ardında kaybolmak üzereydi.

Korkuyla, "Dur," diye bağırdım. O anda, "Eğer bu bir düş olsaydı, korkumdan uyanırdım," diye düşünüyordum. "Dur," diye yineledim. "Yapamayacağım. Henüz hazır değilim."

Rehberim durup sessizce baktı bana. Suçlama yoktu bakışında, ama o dayanması güç bilgelik, sezgi ve başından beri her şeyin bilincinde olma vardı.

"Geri dönelim mi?" diye sordu. Oysa daha sorarken hayır diyeceğimi ve de hayır demem gerektiğini biliyordum. Aynı anda, eskiden beri alışık olduğum, sevdiğim ve güvendiğim her şey içimde umarsızca kabarıyor, "Evet de, evet de," diye haykırıyordu. Tüm dünya, doğup büyüdüğüm o yerler zincirlerle bağlı demir küreler gibi ayaklarımda asılı kalmıştı.

Yapamayacağımı bile bile, "Evet" demek istiyordum.

O sırada rehber kolunu uzatıp ovayı gösterdi. Dönüp bir kez daha o sevdiğim yerlere baktım. Ama yaşamımda hiçbir şey bana o anda gördüğümden daha çok acı veremezdi: Sevdiğim ovalar ve tarlalar beyaz, donuk bir güneşin altında solgun ve cansız uzanıyordu. Renkleri yapay ve abartılıydı. Gölgeleriyse kapkara. Gizemlerini yitirmişlerdi. Her şeyin, hem de her şeyin yüreği sökülmüş, ışıltısı ve kokusu yitmişti – hepsi, insanın kusana dek yediği bir yemek gibi kokuyor, öyle tat veriyordu. Böyle olacağını biliyordum. Rehberin bu ürkünç oyunundan, benden sevdiğim ve zevk aldığım her şeyi çekip almasından, benden bunları sakınmasından ve kokuları değiştirip renkleri zehirlemesinden nefret ediyordum.

Artık anlamıştım: Dün şarap gibi gelen her şey bugün sirkeye dönüşmüştü ve hiçbir zaman da sirke yeniden şarap olamayacaktı. Hayır, hiçbir zaman.

Suskun ve hüzünlü, rehberi izledim. Haklıydı. Hep haklı çıkmıştı. Hiç olmazsa yanımdaydı. Onu görebiliyordum. Çoğu kez yaptığı gibi ani bir kararla yok olup beni zaman zaman onun yerini alan o yabancı sesle yalnız bırakıp gitmemişti.

Susuyordum. Oysa yüreğim çılgıncasına, "Yalnızca yanımda kal. Nasıl olsa seni izliyorum," diye haykırıyordu.

Deredeki taşlar çok kötü kayıyordu. Ayaklarımın altında küçülen ve kaybolan bu ıslak taşlardan adım adım geçmek yorucu bir işti. İnsanın başını döndürüyordu. Dere yolu giderek dikleşti. Duvar gibi yükselen kayalar daralmaya ve sinsice kabarmaya başladı. Her bir köşe bize gözdağı verircesine dönüş yolunu sonsuza dek kapatmaya çalışıyordu. Sarı, eğri büğrü kayalardan aşağıya koyu, yapışkan bir sıvı akıyordu. Başımızın üzerinde ne gökyüzü, ne bulut ne de mavi kalmıştı artık.

Rehberi izledim. Gözlerimi sık sık korkudan ve tiksintiden yumarak yürüdüm, yürüdüm. Yolda hüzünlü görünen, kadife siyahlığında koyu renkli bir çiçek gördüm. Güzel bir çiçekti ve beni güvenle çağırdı; ama rehber daha hızlı yürümeye başladı. Orada bir an bile oyalanıp o kadife bakışlı, hüzünlü göze bakarsam hüznümün ve karamsarlığımın dayanılmaz bir umarsızlığa dönüşeceğini ve ruhumun bu gülünç, anlamsız, bu çılgın yerde sıkışıp kalacağını duyumsadım.

Her yanım ıslanmıştı, kir pas içinde tırmanmayı sürdürdüm. Islak kayalar üzerimize doğru geldikçe, rehber eski "avuntu şarkısı"nı söylemeye başladı. Her adımı attıkça, güçlü ve berrak sesiyle, "Başaracağım, başaracağım," diyordu. Amacı beni yüreklendirmek, canlandırmak ve bu cehennemdeki yolculuğun anlamı belirsiz yoruculu-

ğundan ve anlamsızlığından kurtarmaktı. Şarkısına katılmamı beklediğini bilmeme karşın, onun dediğini yapıp zafer kazanmasını sağlamak istemiyordum. Şarkı söyleyecek durumda mıydım ki! Tanrı'nın ilgilenmesini istemediği durumlara ve işlere gönülsüz karışan, sıradan ve acınası bir insan değil miydim ben? Her bir karanfili ya da yabanimenekşeyi, doğası gereği açtığı, sonra da solduğu yerde, derenin kıyısında bırakmam gerekmez miydi?

Rehber, "Başaracağım, başaracağım," diye şarkısını sürdürüyordu. Ah, keşke geri dönebilseydim. Ama bu rehberin olağanüstü yardımıyla dönüşü olmayan uçurumlara ve kayalara tırmanabilmiştim. Ağlamak geliyordu içimden, ama kendimi tutmalıydım. Kesinlikle bunu yapmamalıydım. Rehberin şarkısına yüksek sesle isteksizce katıldım. Aynı ezgiyi söylüyordum, oysa sözlerini değiştirmiştim. "Başarmam gerek, başarmam gerek," diyordum. Böyle soluksuz tırmanırken hiç de kolay değildi bu. Ara sıra soluklanmak için susmam gerekiyordu. Oysa o yorulmadan, "Başaracağım, başaracağım," diye sürdürüyordu şarkısını. Giderek onun sözlerini yinelemeye zorladım kendimi. Tırmanmak daha kolay gelmeye başladı. Tırmanmak söz konusu değildi artık. İstek girmişti işin içine, böylece şarkının verdiği yorgunluk yitip gitti.

İçim aydınlanmaya, içim aydınlandıkça da dik kayalar geri çekilmeye ve kayganlıklarını yitirmeye başladı. Bana düşmanca davranmıyorlar, kaydığımda yardım bile ediyorlardı. Üstümüzdeki mavi gökyüzü belirginleşmeye, iki yanı kayalık ince, mavi bir dereden, giderek uzun, geniş, küçük, mavi bir göle dönüşmeye başladı.

Daha güçlü ve içten istemeyi denedim. Gökyüzünden oluşan deniz daha da genişledi, geçit daha da aşılır oldu. Rehberin eşliğinde uzunca bir yolu, yakınmadan, kolayca yürüyebildim. Ve ansızın, üzerimizde pırıl pırıl güneşli havada parlayan sarp doruğu gördüm.

Doruktan biraz aşağıda, geçitten dışarıya sürünerek çıktık. Gözlerimi yakan güneş yüzünden doğru dürüst göremiyordum. Gözlerimi açabildiğimde korkudan bacaklarım titredi. Bir dağın yamacında tutunacak bir şey olmaksızın sonsuz bir boşluk ve ürkünç mavi derinliklerin ortasında asılı kalmıştım. Üstümüzde yalnızca ince bir merdiven gibi yükselen doruk görünüyordu. Ama orada hiç olmazsa güneş ve gökyüzü vardı. Bu nedenle, bu son sarp yamacı, dişimizi sıkıp çatık kaşlı da olsak tırmandık ve dorukta güneşten ısınmış kayaların üzerinde sert, hafif ve alaycı bir havanın içinde bulduk kendimizi.

Burası olağandışı bir dağ ve olağandışı bir doruktu! Tepeye, tümüyle çıplak kayadan duvarlara tırmanarak varabilmiştik. Dorukta taşların arasında güçlü dalları olan bodur bir ağaç vardı. Orada inanılmaz ölçüde garip, yalnız, dayanıklı ve yenilmez duruyor, dallarının arasından serin gökyüzü görünüyordu. Tepesine kara bir kuş konmuş, tiz bir sesle şarkı söylüyordu.

Dünyadan yüksekte bir yerde kısa bir molanın sessiz düşüydü bu: Güneş parlıyor, kayalar alev alev yanıyor, ağaç hiç eğilmeden dimdik duruyor ve kuş acımasızca, "Sonsuzluk, sonsuzluk," diye ezgisini sürdürüyordu. Adı buydu şarkısının. Söylerken kara elması andıran boş bakışlı sert gözleriyle bize bakıyordu. Bakışına ve ezgisine dayanmak zordu. En ürküncü de bu yerin yalnızlığına, boşluğuna ve sonsuzluğuna uzanan gökyüzüne dayanabilmekti. Ölmek inanılmaz bir sevinç, burada kalmaksa anlatılamayacak denli bir acı demekti. Bir şeyler olmalıydı. Hemen o anda. Hiç zaman geçmeden. Yoksa dünya da, biz de dehşetten taşlaşıp kalacaktık. Olacakların soluğunu fırtınadan önce esen boğucu, sıcak bir rüzgâr gibi duyumsayabiliyor, bedenimi ve ruhumu alev ateşiyle sardığını algılayabiliyordum. Beni uyardı ilk önce. Sonra giderek yaklaştı ve geldi.

Kuş ansızın dalından havalandı ve kendini boşluğa bıraktı.

Rehberim fırladı, maviliklere daldı, ışıldayan gökyüzünün içinde uçup gitti.

O anda yazgı dalgası doruğuna ulaştı. Kâh yüreğimi söküp alıyor, kâh sessizce bölünüp parçalanıyordu.

Düşmeye başlamıştım. Yuvarlanıyor, sıçrıyor, uçuyordum. Burgaca kapılmışçasına buz gibi bir havayla sarılı, beni kendimden geçiren bir zevkin verdiği acıyla titreyerek, sevinçle sonsuzluğa, annemin kucağına düştüm.

(1916)

DÜŞLER

Kuzeye bakan pencerelerinden yapay denizin ve yalancı fiyortların göründüğü bu boğucu odada hiçbir anlamı olmadan zamanımı boşuna harcadım gibi geliyordu bana. Burada günahkâr olduğunu varsaydığım güzel bir kadının dışında ilgimi çeken hiçbir şey yoktu. Kadının yüzünü doğru dürüst görebilmek istiyordum, ama bir türlü olmuyor, dağınık siyah saçlarının örttüğü yüzü dalgalanıyordu. Tatlı, solgun bir buluttan öte bir şey değildi yüzü. Büyük bir olasılıkla gözleri kahverengiydi. İçimden bir ses böyle diyordu. Oysa bu doğruysa, o belirsiz solgunlukta ayrıştırmaya çalıştığım yüze gözleri uymuyor demekti. Bu yüzün biçiminin, belleğimin ulaşılmaz derinlikteki katmanlarından birinde saklı olduğunu biliyordum.

Sonunda bir şey oldu. İçeriye iki genç adam girdi. Kadını abartılı bir incelikle selamladılar ve benimle tanıştırıldılar. "Şebeğe benziyorlar," dedim kendi kendime. Ama bu beni rahatsız etti; çünkü adamların birinin giydiği modaya uygun, üzerine tam oturan kızıl kahverengi ceketi beni utandırmış ve kıskanmama neden olmuştu. Eleştirecek bir yanını bulamadığınız, o hep gülümseyen ve çevreyi umursamadan rahat davranabilen insanlara duyulan kıskançlıktı bu! "Aklını başına topla!" diye uyar-

dım kendimi. Genç adamların ikisi de uzattığım elimi –neden uzatmıştım ki– alaycı bir gülümsemeyle, hiç benimle ilgilenmeden sıktı.

O anda bende bir gariplik olduğunu sezinledim. Sırtımdan aşağıya soğuk terler boşandı. Gözüm aşağıma iliştiğinde ayakkabılarımın olmadığını, yere çorapla bastığımı gördüm ve utançtan yerin dibine girdim. Bu üzücü, yersiz ve insanı rezil eden terslikler neden hep beni bulurdu ki! Başkaları, eleştirilemeyecek denli kusursuz insanların önüne neden hiçbir zaman çıplak ya da yarı çıplak çıkmazdı? Öylesine üzüldüm ki, hiç olmazsa sol ayağımı sağ ayağımla gizleyeyim diye düşündüm. Uğraşırken gözüm pencereden dışarıya kaydı. Deniz kıyısındaki mavi, dik, yabanıl görünümlü kayalar yapay ışıltılarla tehditler savuruyorlardı. Şeytansı amaçları var gibiydi. Telaşlanarak yardım etmeleri için iki yabancıya baktım, bu insanlardan ve onlardan da çok kendimden nefret ederek. Hiçbir şey yolunda gitmiyordu. Sorun buydu işte. Bu anlamsız denizden neden kendimi sorumlu tutuyordum ki? Eh, öyle düşündüğüme göre, sorumlu olan da bendim demek ki. Yalvarırcasına kızıl kahvelinin yüzüne baktım. Yanakları sağlıktan ve bakımdan pırıl pırıl parlıyordu. Kendimi boş yere küçük düşürdüğümü biliyordum aslında. Onu etkilemek olanaksızdı.

O anda koyu yeşil renkli kaba çoraplarımın ayırdına vardım – hiç olmazsa delik olmadıklarına şükretmem gerekiyordu. Adamlardan biri kötü kötü sırıttı, arkadaşını dürttü ve ayaklarımı gösterdi. Arkadaşı da alaycı alaycı sırıttı.

Pencereyi göstererek, "Aaa, denize bakın!" diye bağırdım.

Kızıl kahve ceketli olanı omuz silkti. Başını çevirip pencereye bakmadı bile. Öbürüne dönüp yalnızca birazını anlayabildiğim bir şeyler söyledi. Benden söz ediyor,

böyle bir salonda benim gibi çorapla dolaşanların yeri olmadığını söylüyordu. "Salon," sözcüğünü duyduğumda, çocukluğumda bu sözcüğün benim için ne anlama geldiğini anımsadım. O zamanlar, benim için salonların soyluluğu ve dünyasalı simgeleyen biraz güzel, biraz da yapay bir anlamı vardı.

Ağlamaklı, ayaklarımı nasıl örterim diye baktığımda, büyük gelen terliklerimin ayağımdan çıkmış olduğunu gördüm. Hiç olmazsa yanımda, yerde koyu kırmızı, büyük, yumuşak bir terlik duruyordu. Onu topuğundan tutarak çekinerek aldım. Hâlâ ağlamamak için kendimi zor tutuyordum. Elimden kaydı, ama düşmeden yakaladım –bu arada terlik daha da büyümüştü– ve bu kez burnundan tuttum.

Birden rahatladım ve topuğu ağır olduğu için, elimde yavaşça sallanan terliğin ne denli önemli olduğunu anladım. Böyle kırmızı, yumuşak ve ağır bir terliğin sahibi olmak ne hoştu! Denemek için havada birkaç kez salladım. Olağanüstüydü. Duyduğum zevk içime işledi. Bir topuz ya da bir cop benim kocaman terliğimin yanında bir hiç kalırdı. Ona İtalyanca bir ad verdim. Calziglione, dedim ona.

Kızıl kahveli olanının kafasına şakacıktan ilk vuruşumda dokunulmazlığı olan bu genç adam döne döne kanepenin üzerinde yığılıverdi, ötekilerin ve o ürkünç denizin üzerimdeki etkisi yok oldu. Büyük ve güçlüydüm artık, özgürdüm. İkinci darbeyi kızıl kahvelinin kafasına indirdiğimde didişecek ve kendimi acemice savunacak durum ortadan kalkmıştı. Yaptığım işle zaferin verdiği kıvancı duyumsadım. Özgürce yapılan beyefendi kaprislerinden biriydi bu. Yenik düşürdüğüm düşmanımdan da nefret etmiyordum. Onu ilginç bile bulmaya başlamıştım. Üstelik benim için değerli ve önemli olmuştu. Ne de olsa onun yaratıcısı ve efendisi bendim. Copa

benzer garip aleti o şebek kafasını andıran ilkel başına vurdukça onu demir döver gibi biçimlendiriyor, yapıcı her darbeyle daha yakışıklı ve daha çağa uyar duruma getiriyordum. Benim biçimlendirdiğim bir yapıta dönüşüyor, hoşuma gidiyor ve sevgimi kazanıyordu. Usta bir demirci gibi son darbeyi de indirerek kafasının arkasındaki sivri çıkıntıyı da düzelttim. İşi bitmişti. Elimi okşayıp bana teşekkür etti. "Önemli değil, önemli değil," dedim elini iterek. Ellerini göğsüne kavuşturdu. "Adım Paul," dedi çekinerek.

Olağanüstü gücümle göğsüm kabardı ve çevremdeki alanı genişletti. Oda –artık buraya salon demeye bin tanık isterdi– utançla büzülerek ortadan yok oldu. Deniz kıyısında duruyordum şimdi de. Deniz mavi kara bir renkteydi. Çelikten bulutlar karanlık dağları bastırıyor, fiyortlarda karanlık sular köpürerek kaynıyor, zorlanan rüzgârlar korkarak döne döne esiyorlardı. Yukarıya baktım ve elimi kaldırıp fırtınanın başlamasını buyurdum. O sert görünümlü maviliği parlak ve soğuk bir şimşek aydınlattı, ılık bir tayfun uluyarak alçaldı, gri görüntüler mermerlerdeki damarlar gibi gürültüyle yol yol ayrıldı. Acıdan kıvranan denizden kambura benzer ürkünç dalgalar yükseldi. Fırtınanın dalgaların başlarından kopardığı sivri uçlu köpük parçaları yüzümü kamçıladı. Korkudan donakalmış kapkara dağların gözleri dehşetle yuvalarından fırladı. Birbirlerine sokulmuş suskun duruşlarıyla yakarır gibiydiler.

Dev gibi büyük, hayalet atlara binmiş fırtınanın o olağanüstü saldırısı sürerken yanı başımda çekingen bir ses duydum. Ah, siyah uzun saçlı, solgun yüzlü kadın, seni unutmamıştım. Ona doğru eğdim başımı. O da çocuksu, bana, "Deniz geliyormuş. Oralarda durulmazmış artık," dedi. Duygulanıp o tatlı günahkâra baktım. Yüzü saçlarının ışıltılı koyuluğu içinde suskun bir solgunluk-

tan öte bir şey değildi. Dalgalar dizlerimi ve göğsümü dövmeye başlamıştı. Günahkâr kadın da yükselen suların üzerinde çaresiz bir suskunlukla sürüklenip duruyordu. Hafifçe gülümseyerek, kolumu dizlerine doladım ve onu kendime doğru çektim. Çok hoş ve rahatlatıcı bir şeydi bu. Kadın garip denecek denli hafif ve ufak tefekti. Diri bir sıcaklığı vardı. Ürkmüş, sevecen gözleriyle bana güvenle bakıyordu. Sonra kadının hiç de günahkâr olmadığını gördüm; uzak, anlaşılmaz bir kadın da değildi. Ortada ne günah ne de giz vardı. Bir çocuktu o.

Onu dalgalardan çıkarıp kayaların üzerinden taşıdım ve yağmurla kararmış, prenslere yaraşır bir hüzünle parktan geçirdim. O parka fırtına ulaşamıyordu ve yüzyıllık ağaçların eğik taçları yalın, yumuşak ve insanca bir güzellikle konuşuyordu: Arı dizeler ve senfonilerdi bunlar. Soylu anlamlar ve çok incelikli zevklerden oluşan bir dünyaydı bu. Carot'nun çizdiği büyüleyici ağaçlar, Schubert'in kırları betimleyen nefesli çalgılar müziği. Bu müzik beni bir an için geçmişe duyulan bir özlemle, o sevgi dolu tapınaklara yumuşakça çağırdı. Oysa boşunaydı bu. Dünya çok seslidir ve her ses için ruhun belirli anları ve saatleri vardır.

O günahkâr kadın, o solgun yüzlü kadın, o çocuk benden uzaklaşıp nasıl gözden kayboldu, yalnızca Tanrı bilir. Dışarıda taştan basamaklar belirdi, bir de bir evin giriş kapısı. Hizmetçiler de vardı. Buzlu bir camın arkasında dolaşırcasına siliktiler. Bir bulutun arkasındaydılar sanki. Ama bunlardan daha az belirgin olan, çok daha hayal gibi duran bir şeyler vardı. Rüzgârın getirdiği biçimlerdi bunlar. Bana yönelik bir kınama ve bir suçlama, fırtınanın getirdiği gölgeler kümesini zevkle izlememi engelliyordu. Sonra Paul'ün görüntüsü dışında tümü yitti. Yalnızca arkadaşım ve oğlum Paul kaldı geriye. Ve onun biçiminden ve saklı yüzünden adlandıramadığım,

ama sonsuza dek tanıyacağım bir yüz çıktı. Okuldan bir arkadaşımın, tarihöncesinden kalma destansı bir çocuk bakıcısı kızın yüzüydü bu. Masalsı çocukluk yıllarının akılda yarım yamalak kalmış doyurucu anılarıyla beslenmiş bir yüz.

İnsanın yüreğini rahatlatan o iyi karanlık, ruhun ve yitik düşmüş yuvanın sıcak beşiği, henüz biçimlenmemiş yaşamın ilk evresi ve kaynağın daha kendine güvenemeyen çabaları; tüm bunların altında yüzyıllık ormanın düşler içinde uyuduğu zamanlar. Yolunu el yordamıyla bul ey ruh, yanılgılara düşsen de alacakaranlık zevklerin suçsuzluğunun o zengin, ılık suyuna gözün kapalı dal. Seni tanıyorum ürkek ruh; çıkıp geldiğin o yerlere dönmen ne denli gerekliyse, yiyecek içecek ve uyku da senin için o denli gerekli. Çevrende dalgalar kabarıyor ve sen de bir dalgasın. Orman hışırdıyor ve sen de bir ormansın. İç ve dış diye bir ayrım yok artık. Uçarken kuşsun, yüzerken balıksın, ışığı çekiyorsan ışıksın, karanlığı tadıyorsan karanlıksın. Dolaşıyoruz ey ruh, yüzüyoruz, uçuyoruz, gülümsüyoruz ve narin hayalet gibi parmaklarımızla kopuk iplikleri onarıyoruz ve sönmeye yüz tutmuş közleri sevecenlikle canlandırıyoruz. Tanrı'yı aramıyoruz artık. Tanrı biziz. Dünya biziz. Başkalarıyla birlikte öldürüyor, başkalarıyla birlikte ölüyoruz. Yaratıyoruz ve düşlerimizle yeniden diriliyoruz. En güzel düşümüz gökyüzü, en güzel düşümüz deniz, en güzel düşümüz yıldızlı gece, bir balık, mutluluk saçan parlak bir ışık ve mutluluk veren ışıltılı bir ses –hepsi düşümüz– her biri en güzel düşümüz. Az önce öldük ve toprağa karıştık. Az önce gülmeyi öğrendik ve az önce gökyüzündeki bir burcun yıldızlarını biz dizdik.

Sesler yankılanıyor ve her biri annemizin sesi. Ağaçlar hışırdıyor ve her bir ses beşiğimizi sarıyor. Yollar yıldız yıldız ayrılıyor ve her yol bizi yuvamıza götürüyor.

Adının Paul olduğunu söyleyen kişi, benim yarattığım ve benim arkadaşım olan o kişi yeniden göründü. Benim gibi o da yaşlanmıştı. Gençliğimde tanıdığım birini andırıyordu, ama bir türlü kim olduğunu anımsayamıyordum. Bu nedenle huzursuzdum. Ona biraz aşırı nazik davranıyordum. Bu ona güç verdi. Dünya artık bana boyun eğmiyor, onun dediklerini yapıyordu. O ana dek ne varsa yitip gitmişti. Artık egemen olan kişinin karşısında utanarak, ürkek bir olanaksızlığın içine gömülmüştü.

Bir alandaydık şimdi. Kentin adı Paris'ti. Önümde göğe doğru uzanan demir bir direk duruyordu. Bir merdivendi bu; iki yanında tutunmak ve basmak için demirden çıkıntılar vardı. Paul öyle istediği için ilk önce ben tırmanmaya başladım. O da aynı türde başka bir merdiveni çıkmaya başladı. Bir ev ya da çok yüksek bir ağaç boyunda tırmandığımızda korkmaya başladım. Paul'e baktım. Korkmuyordu, ama benim korkumu anladı ve gülümsedi.

Bana bakıp gülümsediği ve benim de ona baktığım o kısa sürede yüzünü tanır, adını da anımsar gibi oldum. Geçmişten bir kapı aralandı ve beni okul yıllarına götürdü. On iki yaşında olduğum çağa. Her şeyin çok güzel koktuğu, her şeyin cana yakın ve yemek istediğimiz ekmek denli mis gibi koktuğu, serüvenlerin ve kahramanlıkların insanı büyüleyen ışıltısının henüz sönmediği yaşamın o en olağanüstü sürecine. İsa, tapınaktaki bilgeleri utandırdığında on iki yaşındaydı. On iki yaşındayken hepimiz bütün bilgeleri ve öğretmenlerimizi utandırırdık. Onlardan daha akıllı ve daha yetenekliydik. Yürekliydik de. Anılar ve imgeler sardı beni. Unutulmuş okul defterleri, öğle vakti okulda kalma cezaları, sapanla vurulmuş bir kuş, gizlice koparılmış eriklerle yapış yapış bir cep, yüzme havuzunda birbirimizi çocuksu çılgınlıklarla ıslat-

malar, yırtılmış bayramlık giysiler, vicdan azapları, geceleri dünyasal tasalarla edilen içten dualar ve Schiller'den dizeler okurken kendini kahraman sanmalar.

Yıldırım gibi hızla geçti bunlar belleğimden. Dağınık, hiçbirinin öbürlerinden daha belirgin olmadığı bir resim dizisi gibi geçip gittiler. Sonra, yeniden Paul'ün yüzüne bakıyordum. Onu bir türlü anımsayamadığım için çok huzursuzdum. Kaç yaşında olduğumu bilmiyordum artık, ama büyük bir olasılıkla çocuktuk henüz. Dar merdivenimizin altında Paris denen o yerin tam olarak görünmeyen sokaklarının karmaşıklığı giderek uzaklarda kalıyordu. Tüm kulelerden daha da yükseğe tırmandığımızda demirden ayak koyma yerleri sona erdi. Her birinin üzerinde bir düzlük, daracık bir seki oluşmaya başladı. Bunlara tırmanmak olanaksızdı. Oysa Paul hiç umursamadan başardı bunu. Ben de yapmak zorunda kaldım.

Tepeye vardığımızda düzlüklerden birinin üstüne uzandım. Küçük, yüksek bir bulutun üzerinden bakar gibi eğilip aşağıya baktım. Bakışım düşen bir taş gibi boşlukla karşılaştı. Tek bir hedefe bile ulaşamadı. Sonra yoldaşım Paul elini uzatıp bir şey gösterdi. Havada asılı duran olağanüstü bir görüntüyle büyülendim. Bizden oldukça aşağıda, en yüksek kulelerle aynı düzeyde, geniş bir yol ve bana yabancı gelen bir topluluk gördüm. İp cambazlarını andırıyorlar ve gerçekten de bir ipin ya da bir çubuğun üzerinde ileri geri koşuyorlardı. Sonra kalabalık olduklarını gördüm. Neredeyse hepsi genç kızdı. Çingene ya da göçebe olduklarını düşündüm. Çatıların düzeyinde çıtalardan yapılma çardağı andıran bir yerde deviniyor, yürüyor, uzanıp yatıyor ya da oturuyorlardı. Orada yaşıyorlar ve o yörede kendilerini evlerindeymişçesine rahat duyumsuyorlardı. Altlarındaki sokaklar yalnızca hayal gücüyle görülebilecek denli uzaktı. Aşağılardan ayaklarına doğru ince bir sis döne döne yükseliyordu.

Paul onlarla ilgili bir şey söyledi. "Evet," dedim. "Bütün bu kızlar insanı duygulandırıyor."

Onlardan çok daha yüksek bir yerde olduğum kesindi. Olduğum yere sıkı sıkı tutunuyordum. Oysa onlar rahat ve korkusuzca davranıyorlardı. Sonra anladım ki, gereksiz yükseklikte ve yanlış bir yerdeyim. Onlarsa ne yerde ne de benim gibi kötü bir yükseklikte ve uzaklıktaydılar. Doğru bir yerdeydiler. Ne insanların arasındaydılar ne de tümüyle onlara uzaktılar. Üstelik sayıca da az değillerdi. Benim henüz kavuşamadığım bir mutluluğu bildiklerini anladım.

Er geç o dev gibi merdivenden inmek zorunda kalacağımı biliyordum. Bunu düşünmek bile öylesine baskı yapıyordu ki, başım dönmeye, midem bulanmaya başladı. Bir an bile orada kalmaya dayanamayacaktım. Çaresizlik içinde, dizlerim titreyerek çubukları bulabilmek için ayağımla yokladım – bulunduğum düzlükten onları göremiyordum. Geçmek bilmez bir süre, o ürkünç yükseklikte kımıldayamadan asılı kaldım. Yardım edecek kimse yoktu. Paul de gitmişti.

O dehşet verici korku içinde ellerimle ve ayaklarımla bir yerlere tutunmaya çalıştım. Üzerime koyu sis gibi yoğun bir duygu çöktü. Yalnızca bu yüksek merdiven ya da bu baş dönmesi değildi sonuna dek dayanmak ve yaşamak zorunda olduğum. Çevremde hiçbir şey göremez, hiçbir şeyin biçimini algılayamaz olmuştum. Her şey sise ve karmaşaya dönüşmüştü. Kâh demir çubuklara asılı duruyor, kâh küçülerek korkuyla yer altındaki dar geçitlerden ve koridorlardan sürünerek geçiyor ya da pislik içinde bata çıka yürümeye çalışıyor, koyu yapışkan pisliğin ağzıma dek yükseldiğini duyumsuyordum. Her yer karanlıkla ve engellerle doluydu. Hiç şakası olmayan, gizli anlamlarla dolu görevlerdi bunlar. Korku, ter, kımıldayamama ve soğuk. Zor bir ölüm, zor bir doğum.

Ne denli koyu bir geceyle sarılıyız! Ne çok acı ve zor yoldan geçiyoruz. Ruhumuz yerin dibindeki dehlizlerde nasıl da yolunu bulmaya çalışıyor. Sonsuz acılar içindeki kahraman, ölümsüz Odysseus! Buna karşın yürüyoruz, hep yürüyoruz, belimiz bükülüyor, bata çıka yürüyor, pislikten boğularak yüzüyor, kötülük dolu kaygan kayalara tırmanıyoruz. Ağlıyoruz, umarsızlığa kapılıyoruz, korkuyla haykırıyor, acıyla uluyoruz. Yine de durmuyor, yürüyor, acı çekiyor, dişimizi tırnağımıza takarak yolumuzda ilerlemeye çabalıyoruz.

O bulanık, cehennem gibi dumanların arasında yeniden biçimler belirmeye başladı. Karanlık yolun küçük bir bölümü anıların biçimlendirici ışığında aydınlandı ve ruh geçmişte kalan dünyadan ayrılarak bildiğimiz ve tanıdığımız zamana döndü.

Neresiydi burası? Tanıdık nesneler benden gözlerini ayırmıyordu. Tanıyabildiğim bir ortamda soluk alabiliyordum artık. Yarı karanlık büyük bir oda, masanın üzerinde bir gaz lambası, kendi lambam ve piyanoya benzer, büyük, yuvarlak bir masa. Kız kardeşim oradaydı, kocası da. Belki de beni görmeye gelmişlerdi ya da ben onları. Suskun ve kaygılıydılar. Benim durumuma üzülüyorlardı. Ben de büyük, yarı karanlık odada ayakta duruyor ya da bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, bir süre duruyor, yeniden, bir hüzün selinde sürüklenerek dolaşıyordum. Sonra bir şey aramaya başladım. Önemli bir şey değildi bu. Bir kitap, bir makas ya da onun gibi bir şeydi. Ama bulamıyordum. Lambayı elime aldım, ağırdı. Ben de çok halsizdim. Yerine koydum, ama hemen yeniden elime aldım, çünkü aramayı sürdürmek istiyordum. Bulamayacağımı bile bile, boşuna olduğunu bile bile sürekli aramak. Her yerde karmaşayı daha da artıracaktım yalnızca. Lamba elimden düşecekti, o denli ağırdı ve ben el yordamıyla aramayı, odada dolaşmayı sürdürecektim. Acınası yaşamım boyunca.

Kız kardeşimin kocası bana kaygıyla, biraz da kınar gibi baktı. O anda, "Çıldırmak üzere olduğumu anladılar," diye düşündüm. Lambayı yeniden elime aldım. Kız kardeşim yanıma geldi. Korku ve sevgiyle doluydu gözleri. Hiç sesini çıkarmadan yalvarırcasına bakıyordu. Yüreğim burkuldu, tek bir söz söyleyemedim. Yalnızca elimi uzatıp onu uzaklaştırdım. Uzak dur demek istiyordum. Şöyle düşünüyordum: "Beni rahat bırakın! Yalnızca rahat bırakın! Neler duyumsadığımı, ne denli acı çektiğimi, ne denli çok acı çektiğimi, ne çok acı çektiğimi bilemezsiniz!" Sonra yeniden: "Beni rahat bırakın! Rahat bırakın beni!"

Lambanın kırmızıya çalan ışığı büyük odayı dolduruyor, dışarıda ağaçlar rüzgârdan inliyordu. Bir an dışarıdaki geceyi içimde çok yoğun duyumsadım: Rüzgârı, nemli havayı, güzü, yeşilliklerin keskin kokusunu, kara ağaçtan savrulan yaprakların hışırtısını ve güzü. Güzü! Ve yeniden bir an için ben, ben değildim. Kendimi bir resim gibi gördüm: Zayıf, solgun yüzlü, gözlerinde yalnızca titrek bir ışık kalmış Hugo Wolf adında bir müzisyendim. O gece aklını yitirmek üzere olan bir müzisyen.

Yine de aramak, umarsızca aramak zorundaydım. Masadaki ağır lambayı kaldırıp masanın, iskemlenin ve sonra da kitaplığın üzerine tuttum. Kız kardeşim bana yeniden hüzünlü ve sevecen baktığında, beni avutmak ve yanıma gelip bana yardım etmek istediğinde, kendimi korumak için yalvarırcasına elimi oynatmak zorunda kalıyordum. İçimdeki acı giderek büyüdü ve dayanılmaz oldu. Çevremde gördüğüm resimler çarpıcı bir belirginliğe ulaşmışlardı. Sıradan gerçeklerin olamayacağı denli berraktılar. Bir su bardağındaki birkaç güz çiçeği ve aralarında koyu kahverengi bir yıldız. Her biri hüzünlü ve güzel bir yalnızlıkla ışıldıyordu. Lambanın parlak pirinç ayağı bile. Her şey, ünlü ressamların betimledikleri denli

büyüleyici bir güzellik ve yazgısının verdiği yalnızlıkla öbürlerinden soyutlanmıştı.

Yazgımı belirgin görebiliyordum. Bu hüzün biraz daha yoğunlaşırsa, kız kardeşim bana yeniden bakarsa ve çiçekler, o güzel, ince ruhlu çiçekler bana bir kez daha bakarlarsa – akıntıya kapılacak, aklımı yitirecektim. "Rahat bırakın beni! Anlayamazsınız!" Piyanonun koyu renk tahtasına ışık vurmuştu. Öylesine güzel, öylesine hüzün doluydu ki!

O anda, kız kardeşim ayağa kalkıp piyanoya doğru gitti. Ona yalvarmak, onu zihinsel gücünü kullanarak durdurmak istiyordum. Ama yapamadım. Yalnızlığımdan ona ulaşabilen bir güç yoktu artık. Ah, ne olacağını kesinlikle biliyordum. Ortaya çıkarak her şeyi söyleyecek ve her şeyi yitirecek o ezgiyi tanıyordum. Dayanılmaz bir baskı vardı yüreğimde. Yakıcı gözyaşlarımı tutamadım. Başım ellerimin arasında masaya kapandım, bütün duyularımla ve onlara eklenen yeni duyularla Wolf'un dizelerinin sözlerini ve ezgisini dinledim:

Ağaçların kara tepeleri, siz nereden bilebilirsiniz ki
O eski günlerin güzelliğini
Ve dağların ardındaki doğduğum yeri
O denli uzak ki, o denli uzak ki şimdi!

O anda içimdeki ve dışımdaki dünyalar parçalanıp gözyaşlarına ve seslere gömüldü. Gözyaşlarının akışını, o seli, acısını ve insanı rahatlatmasını anlatmak olanaksızdır. Ah, o gözyaşları, o tatlı çöküntü ve o mutlu eriyip gidiş! Duygular dalga dalga kabardığında bir an hıçkırmak bile düşünceleri yansıtan tüm kitaplara ve dizelere bedeldir. Ruh kendini duyumsar ve tüm derinliğini algılar. Gözyaşları ruhu saran buzların erimesidir ve tüm melekler ağlayanın yanında olur.

Ağlamakla, nedenini ve anlamını düşünmeden, ruhumu, hiçbir tanık olmadan, o dayanılmaz gerginliğin doruğundan sıradan duyguların yumuşak alacakaranlığına aktardım. İmgeler uçuşmaya başladı gözümün önünde: Bir tabut ve tabutun içinde yatan, benim için çok önemli, çok sevdiğim bir insan. Ama bir türlü kim olduğunu anlayamıyordum. "Belki de sensindir," dedim içimden. Sonra solgun uzaklıklardan başka bir resim yaklaştı. Yıllarca önce ya da önceki yaşamlarımdan birinde bu olağanüstü görüntüye tanık olmamış mıydım? Havanın içinde ağırlığı olmayan, bulut denli rahat dolaşan ve yaylı çalgıların tınısı gibi dolu dolu mutlu yaşayan o güzel kızlar topluluğuna?

Bu sürede yıllar akıp gitti ve zaman beni zorlamadan, ama ona karşı da koyamadan bu resimden uzaklaştırdı. Ah, belki de yaşamımın tek anlamı buydu. Havada süzülür gibi dolaşan o güzel kızları görmek, onlara yaklaşabilmek ve onlar gibi olabilmekti: Artık yok olmuşlardı, uzaktılar, ulaşılmaz, anlaşılmaz ve vazgeçilmezdiler. Beni istek ve umarsızlıktan yorgun düşürüyorlardı.

Yıllar kar taneleri gibi uçup gitti. Dünya değişmişti. Küçük bir eve doğru hüzünle yürüyordum. Kendimi çok kötü hissediyordum. Ağzımda canımı sıkan bir tat vardı. Onu düşünüyordum. Düşeceğinden endişelendiğim bir dişe özenle dilimi dokundurdum. O da hemen yana eğildi ve ağzımdan düştü. Sonra yanındakine dokundum – o da düştü. Orada genç bir doktor duruyordu. Ona yalvarırcasına dişlerimden birini gösterdim. Neşeyle güldü ve beni mesleklerine özgü soğuk bir bakışla durdurdu ve genç başını salladı – bu da bir şey miymiş! Bir şey olmazmış. Her gün karşılaşılan sıradan bir olaymış. Aman Tanrım! diye düşündüm. Oysa o durmadı ve sol dizimi gösterdi: Önemli olan buymuş, şaka götürür yanı yokmuş, ciddiymiş. Panik içinde dizimi yokladım. İşte oradaydı.

Dizimde parmağımı sokabileceğim büyüklükte bir delik vardı. Deri ve et yerine de kuru bitki liflerini andıran lifli, oynak bir kitle. Yumuşak ve hafifti. Aman Tanrım! Bu, çürümek, ölmek, yitip gitmek demekti. Dostça davranışımı sürdürmeye çalışarak güçlükle, "Yapılabilecek bir şey yok mu?" diye sorabildim. "Hayır, yok," dedi genç doktor ve gözden kayboldu.

Bitkindim, küçük eve doğru yürümeyi sürdürdüm. Aslında olmam gerektiği kadar umarsız değildim. İlgisizdim daha çok. Annemin beni beklediği küçük eve girmem gerekiyordu onun sesini duymamış mıydım? Yüzünü görmemiş miydim? Yukarıya doğru yüksek, kaygan ve çılgın basamaklar uzanıyordu. Kıyılarında korkuluk da yoktu. Her biri bir dağ, her biri bir doruk, her biri bir buzuldu. İş işten geçmişti artık. Bu kesindi. Annem gitmişti belki de. Yoksa ölmüş müydü? Ama az önce beni çağırdığını bir kez daha duymamış mıydım? Sarp dağları andıran basamaklara sessizce çıkmaya çalışıyor, düşüyor, oraya buraya çarpıyor, kırılan kollarımı ve bacaklarımı kullanmaya çalışarak hıçkıra hıçkıra, çılgın gibi tırmanmaya çabalıyordum. Sonunda girişe yaklaştım. Basamaklar artık küçülmüş, güzelleşmişti. Kıyılarında da şimşir korkuluklar vardı. Balçık ya da zamk içinde yürürcesine her adımı zorlukla atabiliyor, ilerleyemiyordum. Kapı açıktı. İçeride annem, düşüncelere dalmış suskun dolaşıyordu. Üzerinde gri bir giysi, elinde de küçük bir sepet vardı. Ah, filesinin içine topladığı ak düşmüş saçları! Sonra o yürüyüşü, ufak tefekliği! Sonra giysisi, o gri renkteki giysi – onun resmini nice yıllar unutmuş muydum? Yoksa onu hiç doğru dürüst düşünmemiş miydim? Oradaydı o. Kâh yürüyor, kâh duruyordu. Onu yalnızca arkadan görebiliyordum. Her zamanki gibiydi. Aydınlık ve güzel. Katıksız sevgi, katıksız sevgi düşüncesi!

O yapışkan havada felç olmuş ayaklarımla bata çıka öfkeyle ilerlemeye çalışıyordum. Sarmaşık kolları denli güçlü, ince ipler giderek beni kıskıvrak bağlıyordu. Her yer kötülük saçan engellerle doluydu. İlerlemek olanaksızdı. "Anne!" diye seslendim. Oysa sesim çıkmadı... Sesim duyulmuyordu. Onunla aramda camdan bir duvar vardı.

Annem geriye dönüp hiç bakmadan yürümesini sürdürdü. Sevecen, güzel düşüncelere dalmıştı. Suskundu. Çok iyi tanıdığım eliyle giysisinden bir ipliği silkeledi, dikiş malzemesinin durduğu sepetinin üzerine eğildi. Ah, o küçük sepet! Birinde onun içine benim için bir Paskalya yumurtası gizlemişti. Sesim çıkmadan umarsızca bağırarak koştum. Oysa olduğum yerden kımıldayamamıştım bile. Sevecenlik ve öfke beni yitik düşürüyordu.

Sonra ağır ağır, yaz evinin içinden geçti, evin arka kapısında bir an durdu ve dışarı çıktı. Başını yana eğmiş, düşüncelere gömülmüştü. Sepetini aşağıya yukarıya sallıyordu. Bir şey dinler gibiydi – çocukken dikiş kutusunda bulduğum bir notu anımsadım. İşlek el yazısıyla o gün yapacaklarını, anımsaması gereken şeyleri yazmıştı. "Hermann'ın pantolonunun paçaları sökülmüş – Çamaşırları yerleştir – Dickens'ın kitabını kütüphaneden al – Hermann dün dua etmedi – Anılardan ırmaklar – Kucak dolusu sevgiler!"

Kıskıvrak bağlanmış durumda, kımıldayamadan girişte duruyordum. Girişin ilerisindeki gri giysili kadın, bahçeye doğru yavaş yavaş uzaklaşıyordu. Sonra da yitip gitti.

(1916)

AVRUPALI

Sonunda Tanrı olanları gördü ve kanlı bir savaş nedeniyle dünyanın tükenen günlerini, büyük bir sel yollayarak kendisi sona erdirdi. Sel baskını bu eski gezegenin utanç duyduğu her şeyi yıkayıp götürdü. Kanlı karlarla kaplı savaş alanlarını, top seslerinden donup kalmış dağları, çevrelerinde onlar için ağlayanlarla birlikte çürümüş ölüleri, başkaldıranları, öldürmeye istekli olanları, yoksul düşenleri, açlıktan ölmek üzere olanları ve ruhsal dengesi bozulmuş olanları da.

Dünyanın mavi gökyüzü bomboş küreye sevecen bakmaya başladı yeniden.

Avrupa teknolojisi son ana kadar kendini çok iyi korudu. Haftalar boyunca, Avrupa, giderek yükselen suya karşı tüm önlemleri aldı ve hiç yılmadı. Önce milyonlarca savaş tutsağı gece gündüz çalışarak çok büyük barajlar yaptı. Sonra da akıl almaz bir hızla başlangıçta dev gibi setleri andıran, ama giderek uçları kule gibi sivrilen yapay yükseltmelerle kendini korumaya çalıştı. Bu kulelerle insanoğlunun kahramanlık anlayışını, insanı duygulandıran bir bağlılıkla, son güne dek sürdürdüğü görüldü. Tüm Avrupa ve tüm dünya sulara gömülmüşken suyun üzerinde kalan son demir kulelerden, gözleri kamaştıran projektörler, batmakta olan dünyanın nemli alacakaran-

lığını inatla aydınlatıyor, silahlardan çıkan mermiler kıvrak kavisler çizerek oraya buraya vınlayarak düşüyorlardı. Her şeyin bitmesine iki gün kala, Avrupa'nın güçlü devletlerinin başkanları, düşmana ışıkla bir barış çağrısı yollamaya karar verdiler. Düşman da henüz ayakta duran kulelerin hemen boşaltılmasını istedi. Oysa en kararlı barışseverler bile buna hazır değildi. Böylece son ana dek kahramanca ateş etmeyi sürdürdüler.

Artık tüm dünyayı su basmıştı. Sağ kalan tek Avrupalı can yeleği giymiş, suyun üzerinde oraya buraya sürüklenirken, var gücüyle son günlerin olaylarını yazmaya çalışıyordu. Amacı, gelecekteki insanoğlunun, son düşman kalana dek yılmadan savaşan ülkenin kendi ülkesi olduğunu ve bu nedenle zafer tacını sonsuza dek onların sağlama aldığını öğrenmesiydi.

Bu sırada boz rengi ufukta çok büyük, siyah bir taşıt göründü ve bitkin adama ağır ağır yaklaştı. Adam bu büyük gemiyi görünce çok sevindi ve bilincini yitirmeden önce yüzen evin güvertesinde gümüş rengi sakalı rüzgârda uçuşan yaşlı atayı tanıdı. Dev gibi bir Zenci o tarafa doğru sürüklenen adamı çekip sudan çıkardı. Böylece Avrupalı kurtulmuş oldu ve kısa sürede kendine geldi. Ata dostça gülümsedi ona. İşler yolunda gitmiş, dünyadaki her tür canlıdan bir örnek kurtarılmıştı.

Gemi rüzgârın önünde acele etmeksizin yol alıyor, bulanık suların berraklaşmasını bekliyordu. Gemide canlı bir yaşantı başlamıştı. Taşıtı büyük balık sürüleri izliyor, düş denli güzel, rengârenk kuş sürülerinin ve böceklerin üzerinde uçuşuyordu. Tüm insanlar ve hayvanlar kurtulmanın sevincini yaşıyordu, çünkü onlar için yeni bir yaşam başlıyordu. Bir renk cümbüşünü andıran tavuskuşunun tiz sabah çağrısı suların üzerinde çın çın ötüyor, şakacı fil gülerek, hortumunu kaldırarak kendini ve eşini ıslatıyor, kertenkele güneş gören kirişlerden birinin üzerinde

keyif çatıyor, Kızılderili hızlı mızrak darbeleriyle sonsuz selin içinden pırıl pırıl balıklar avlıyor, Zenci kuru çıraları birbirine sürterek ocakta ateş yakmaya çalışıyor, arada bir de şişman karısının baldırına vurarak tempo tutuyordu. Zayıf Hintli, kollarını kavuşturmuş, kımıldamaksızın dünyanın kuruluşuyla ilgili çok eski dizeleri kendi kendine mırıldanıyordu. Eskimo ter içinde güneşte yatıyor, su ve yağ karışımı bedeninden neredeyse buharlar tütüyor, iyi niyetli bir yabandomuzu da gelmiş onu kokluyordu. Ufak tefek Japon da kendine ince bir çubuk kesmiş, onu dikkatle kâh burnunda, kâh çenesinde dengeliyordu. Avrupalıya gelince, o da yazı gereçlerini kullanarak, eldeki canlı demirbaşların listesini çıkarmaya çalışıyordu.

Gruplaşmalar ve dostluklar başlıyor, arada sırada nerede bir tartışma çıkacak olsa, atanın bir bakışı bile sorunu çözmeye yetiyordu. Hepsi mutlu ve neşeliydi. Yalnızca Avrupalı tek başına yazılarıyla uğraşıyordu.

Değişik renkte insanlar ve hayvanlar arasında bir oyun gelişti. Bu oyuna göre, her biri, yeteneklerini ve becerilerini oradakilere göstermek zorundaydı. Hepsi oyunu başlatan kişi olmak istedi. Bu nedenle ata, oyunu bir düzene sokmak zorunda kaldı. Çevresindeki büyük hayvanları, küçük hayvanları ve insanları gruplara ayırdı. Her biri neyi başaracağını ona söylemek zorundaydı. Böylece sırayla oyuna katılmaya başladılar.

Bu olağanüstü güzel oyun günlerce sürdü; çünkü ara sıra gruplardan biri oyunu bırakıyor, diğer gruptakilerin neler yaptıklarını görmek için koşuyordu.

Hepsi güzel bir gösteriyi, coşkuyla bağırarak karşılıyordu. Görmeye değer ne çok şey vardı! Tanrı'nın yarattığı her canlı, içinde var olan yeteneği nasıl da sergiliyor, yaşamın zenginliği ne güzel ortaya çıkıyordu! Nasıl gülünüyor, coşkuyla bağırılıyor, ötülüyor, el çırpılıyor, ayakla tempo tutuluyor ve kişneniyordu!

Gelincik ne olağanüstü koşabilmişti. Tarlakuşu nasıl öyle olağanüstü ötebiliyor, hindi kabardığında nasıl da öyle görkemli yürüyebiliyor ve sincap inanılmaz bir çeviklikle nasıl tırmanabiliyordu. Çok renkli Afrika maymunu Malezyalıya öykünüyordu. Şebek de Afrika maymununa! Koşanlar, tırmananlar, yüzenler ve uçanlar yorulmadan birbirleriyle yarışıyor ve izleyicilerce beğeniliyorlardı. Gizemli yöntemlerini kullanan hayvanlar da vardı, kendini görünmez yapanlar da. Çoğu kendi gücü ya da becerisiyle, bazıları da saldırarak ya da kendini savunarak başarılı oluyordu. Böcekler çimenin, ağacın, yosunun ya da kayanın rengini alarak kendilerini koruyabiliyordu. Daha zayıf olanları da izleyicilerin gülerek kaçışmalarına neden oluyor, pis kokular salgılayarak kendilerini savunabildikleri için pek beğeniliyorlardı. İçlerinde yeteneksiz olanı yoktu. Hiçbiri öbüründen aşağı kalmadı. Kuş yuvaları için malzeme toplanıyor, yuvalar yapıştırılarak, örülerek, duvarlarla çevrilerek hazırlanıyor, yırtıcı kuşlar inanılmaz bir yükseklikten en küçük şeyi bile görebiliyordu.

İnsanlar da gösterilerinde başarılı oldular. İriyarı Zenci zorlanmadan, uçar gibi, sırıkla çok güzel atladı. Malezyalının üç el devinimiyle bir palmiye yaprağından kürek yapıp küçücük bir tahta parçasıyla suda dolaşması ve onu beceriyle yöneltmesi gerçekten görülmeye değerdi. Kızılderili tüy gibi hafif bir okla en küçük hedefi bile vurabildi. Karısı da birkaç liften öyle güzel bir hasır ördü ki herkes şaştı kaldı. Hintli öne çıkıp sihirbazlık yaptığında hepsi büyülenmişçesine uzun süre suskunlaştı. Çinli de insanın çok çalışarak ürününü üç katına nasıl çıkarabileceğini gösterdi. En küçük buğday filizlerini bile çıkarıp öbürlerinin aralarına dikiyordu.

Şaşılacak denli az sevgi gösteren Avrupalıysa, akrabası olduğu insanların hoşnutsuzluğuna neden oldu, çünkü

öbürlerinin yaptıklarını acımasızca yargılıyor, onları küçümsüyor ve yaptıklarını kusurlu buluyordu. Kızılderili, bir kuşu göğün mavi yüksekliklerinde vurup düşürdüğünde, yirmi gram dinamitle bunun üç katı yükseklikteki bir kuşun bile vurulabileceğini söylemişti. Ondan bunu yapması istenince de nazlandı, o olsaydı, şu olsaydı gibi on tane araç gereç adı saydı. Çinliyle de alay etti. Söylediğine göre, çalışkanlık iyi bir nitelikti, ama böyle köle gibi çalışmak hiçbir halka mutluluk getirmezdi. Çinli bunun üzerine bir halkın yiyeceği olduğu ve tanrıları saydığı sürece mutlu olabileceği yanıtını verdi. Tümü onayladı, ama Avrupalı buna da alaylı alaylı güldü.

Yarışma neşe içinde sürdü ve sonunda insan olsun hayvan olsun, hepsi yeteneklerini ve becerilerini sergilediler. Çok iyi izlenimler edinmiş ve sonuçlardan çok hoşnut kalmışlardı. Ata da ak sakalını oynatarak güldü ve onları ödüllendirircesine, suların çekildiğini ve Tanrı'nın dokusunun her bir ipliğinin hazır olduğuna ve dünyada sonsuz mutluluğun oluşması için hiçbir şey eksik olmadığına göre artık yeni bir yaşam kurmanın zamanı geldiğini açıkladı.

Aralarında hiçbir beceri sergileyemeyen bir tek Avrupalı kalmıştı. Öbürleri, Tanrı'nın güzel havasını solumaya ve atanın yüzen evinde yolculuk etmeye hakkı olup olmadığının anlaşılması için onun öne çıkıp becerisini göstermesini istediler.

Adam bahaneler uydurmaya çalışarak uzun süre oyalandı. Bunun üzerine Nuh parmağıyla onu göstererek oyunu kesmemesi için uyardı.

"Ben de," diye söze başladı beyaz adam. "Ben de bir yeteneğimi geliştirdim ve onu kullanıyorum. Başka canlılara oranla ne gözüm ya da kulağım ne de burnum ya da el becerim daha iyi. Benim yeteneğim çok daha üst düzeyde. Benim yeteneğim zihinsel."

"Öyleyse göster bakalım," diye bağırdı Zenci. Hepsi beyaz adamın çevresini sarmıştı.

"Gösterecek bir şey yok," dedi beyaz adam yavaşça. "Siz büyük bir olasılıkla ne dediğimi anlayamadınız. Benim kendimi gösterme yolum akıldır."

Zenci kar beyazı dişlerini göstererek keyifle güldü, Hintli ince dudaklarını alayla büzdü, Çinli ise kurnaz, ama kötü niyetli de olmadan kendi kendine gülümsedi ve yavaşça, "Akıl mı?" dedi. "Lütfen bize aklını göster. Günümüze dek onu gören olmadı da." Avrupalı suratını asarak, "Görülecek bir şey yok," diye kendini savundu. "Benim yeteneğim ve niteliğim şöyle: Ben zihnimde dış dünyanın resimlerini biriktiririm ve bu resimlerden yalnızca kendim için yeni resimler üretip onları düzene sokarım. Tüm dünyayı aklımı kullanarak yeniden yaratabilirim."

Nuh eliyle gözlerini kapadı bir anlığına.

"İzin verirsen bir şey sormak istiyorum," dedi. "Bu ne işe yarıyor? Tanrı dünyayı zaten yaratmış. Onu yalnızca kendi küçük kafanda yeniden yaratmak ne demek oluyor?"

Tümü bu söylenenleri bağırarak onayladı ve Avrupalıya sorular yağdırmaya başladı.

"Durun," diye bağırdı Avrupalı. "Ne demek istediğimi anlamıyorsunuz. Zihnin işlevi öbür beceriler kadar kolay gösterilemez."

Hintli kıs kıs güldü.

"Yo, beyaz akrabam, pekâlâ gösterilir bu," dedi. "Bize zihinsel bir örnek göster. Örneğin hesap yap. Haydi, iddiaya girelim. Bakalım kim bilecek! Bir çiftin üç çocuğu olsa ve bu çocuklardan her biri evlenip yuva kursa ve her birinin her yıl bir çocuğu olsa, yüz çocuk olması için kaç yıl geçmesi gerekli?"

Tümü can kulağıyla dinlemişti. Parmaklarıyla hesap-

lamaya başladılar. Hesaplamaya çalıştıkça da huzursuzlanmaya. Oysa Çinli göz açıp kapayana dek, yanıtlamak istediğini söyledi. Sonucu bulmuştu.

"Çok iyi," diyerek hak vermek zorunda kaldı beyaz adam. "Ama bunlar yalnızca beceri. Bunlar benim zihnime göre çok önemsiz. Benim görevim insanlığın mutluluğunun bağlı olduğu büyük görevleri üstlenmek." "A, bak bu hoşuma gitti," diye yüreklendirdi Nuh. "Mutluluğu bulabilmek kuşkusuz öbür becerilerden çok daha önemli. Bunda haklısın. İnsanlığın mutluluğuyla ilgili öğretini çabuk söyle. Sana minnettar kalırız."

Hepsi, soluk bile almadan, beyaz adamın ağzından çıkacak sözleri beklemeye koyuldu. Sonunda dayanamadılar: Bu sihirbazdan Tanrı razı olsunmuş. Göz, kulak ve el becerisine hiç gereksinmesi yokmuş. Çalışmaya ve hesap yapmayı bilmeye de. Böyle şeyler biliyormuş ya, bu yeterliymiş!

O ana dek, başı dik duran Avrupalı bu saygılı ilgiden utanmaya başladı.

Duraksayarak, "Bu benim suçum değil ki," dedi. "Siz beni hep yanlış anlıyorsunuz! Mutluluğun gizini bildiğimi söylemedim ki. Yalnızca zihnimin insanlığı mutluluğa götürecek konular üzerinde çalıştığını söyledim. Bunlar çözümlendiğinde, insanlığın mutluluğu artacak. Daha çok yol almamız gerekli. Siz de ben de sonucu göremeyeceğiz. Daha birçok kuşağın bu zor meselelere kafa yorması gerek!"

Oradakiler güvensiz bir suskunlukla öylece duruyorlardı. Ne diyordu bu adam? Nuh da gözlerini kaçırdı ve alnını kırıştırdı.

Hintli, Çinliye gülümsedi. Hepsi ne diyeceğini bilemezken Çinli dostça, "Sevgili kardeşlerim, bu beyaz akrabamız pek şakacı biri," dedi. "Bize kafasında bir iş yaptığını, ama bunun sonucunu torunlarımızın torunlarının

bile gorup görmeyeceğının belli olmadığını söylüyor. Onu şakacı olarak nitelendirmenizi öneriyorum. Bize hiçbirimizin doğru dürüst anlayamadığı şeyler söylüyor. Ama bu dediklerini iyice anlarsak, bize sonsuza dek gülebilme olanağı sağlayacağı kesin. Sizce de öyle mi? – İyi! Öyleyse, 'Çok yaşa şakacı!' diye bağıralım."

Çoğu bu karara katıldı ve bu ne olduğu belli olmayan işin sonuçlanmasına pek sevindi. Ama bazıları da çok öfkelenip söylenmeye başladı. Avrupalı çevresinde dostça konuşabileceği kimse kalmadığı için yalnız kaldı.

Akşama doğru Zenci, yanına Eskimo'yu, Kızılderiliyi ve Malezyalıyı alarak atayı görmeye gitti ve, "Saygıdeğer babamız," dedi. "Size bir şey sormak istiyoruz. Bugün bizimle alay eden bu beyaz herif hiç hoşumuza gitmiyor. Sizden düşünmenizi rica ediyorum. İster ayı, ister pire, ister sülün ya da bokböceği olsun, insanından hayvanına tümümüzün ortaya koyacak, Tanrı'ya sunacak, yaşamamızı sağlayacak ve onu yüceltip güzelleştirecek bir şeyimiz var. Olağanüstü yeteneklere tanık olduk. Bazıları da gülünecek gibiydi, ama en küçük hayvanın bile hoşa gidecek sevindirici bir yanı vardı. Yalnızca, en son ortaya çıkmaya zorladığımız o soluk yüz, kimsenin anlamadığı ve kimsenin de hoşuna gitmeyen garip, kendini beğenmiş konuşmalar, göndermeler ve şakalardan öte bir şey yapmadı. Bu nedenle size şunu sormak istiyoruz. Böyle bir yaratığın bu dünyadaki yeni yaşamı kurmaya katkıda bulunması sizce doğru mu? Bu zararlı olmaz mı? Ona iyice bir bakın! Gözleri bulanık, alnı kırış kırış, elleri soluk renkli ve güçsüz. Yüzü de asık ve hüzünlü. Hiçbir aydınlık ses çıkmıyor ondan. Doğru yolda olmadığı kesin. Bu herifi gemimize kim yolladı, Tanrı bilir!"

Yaşlı babaların babası, aydınlık gözlerini ondan yanıt bekleyenlere çevirdi.

"Çocuklar," dedi yavaşça ve güzellikle, çehresi ay-

dınlanıvermişti, "sevgili çocuklar! Söylediklerinizde hem haklı hem de haksızsınız! Siz daha sormadan, Tanrı sizi yanıtladı bile. Savaşlar ülkesinden gelen bu adamın pek sevimli biri olmadığına ben de katılıyorum. İnsan bu garip adamın burada olmasının nedenini doğru dürüst kavrayamıyor. Ama Tanrı böyle bir türü bir kez yaratmışsa, bunun bir nedeni olmalı. Siz tümünüz, bu beyaz adamı sürekli bağışladınız. Bizim acınası dünyamızı yeniden suçlu duruma düşüren odur. Ama Tanrı, beyaz adamın neden var olduğunu anlamamız için bizi uyardı. Sizin tümünüzün, sen Zenci'nin ve sen Eskimo'nun yakında başlamasını umduğunuz yeni yaşantınızda eşleriniz yanınızda. Senin Zenci kadının, senin Kızılderili kadının, senin de Eskimo kadının var. Yalnızca Avrupalı adam tek başına. Uzun süre bu beni çok hüzünlendirdi. Oysa artık nedenini anlayabiliyorum ve inanıyorum ki, onun bizimle beraber olması bir uyarı ve aynı zamanda da bir yüreklendirme. Bir hayalet gibi var olacak belki de. Demek ki değişik renkteki insan selinin arasına yeniden katılmadıkça üretemeyecek. Ama sizi yitik düşüremeyecek. Bundan emin olabilirsiniz!"

Hava karardı ve kutsal dağın doruğu, ertesi sabah doğuda, suyun üzerinde görünmeye başladı.

(1918)

DEVLET

Büyük, güzel, ama çok zengin olmayan bir ülkeydi. Bu ülkede durumundan hoşnut, güçlü, ama alçakgönüllü bir halk yaşamını sürdürürdü. Bolluk, iyi yaşantı, şıklık ve görkem yoktu; daha zengin komşu ülkeler, o ülkenin alçakgönüllü halkına alayla ya da alaylı bir acımayla bakardı. Hiç de ünlü olmayan bu ülkede, parayla satın alınamayan, ama insanlarca hâlâ değerli sayılan bazı nitelikler giderek gelişti, üstelik o denli olumlu gelişti ki, çok az gücüne karşın ülke zamanla ünlendi ve değer kazandı. Müzik, şiir ve bilgelikti gelişen. Nasıl ki bir bilgenin, bir vaizin ya da bir ozanın zengin, şık ve toplumsal açıdan başarılı olması beklenmez, ama sanatına saygı duyulursa, daha güçlü halklar da bu yoksul, ama şaşılacak halka öylesine saygı duyuyordu. Yoksulluklarına, dünya işlerindeki yavaşlıklarına ve becerisizliklerine aldırmıyor, düşünürlerinden ve ozanlarından kıskanmadan, sevecen söz ediyorlardı.

Düşünürler ülkesi hep yoksul kaldı ve sık sık komşularınca ezildi. Ama yine de komşularına ve dünyaya gösterişsizce, verimli bir sıcaklığı ve düşünsel olanı sessizce yaymayı sürdürdü.

Bu ülkede geçmişten beri süregelen ve dikkati çeken bir tek sorun vardı. Bu sorun bazen yabancı ülkelerin

alayına yol açıyor ve ülke halkının huzurunu bozuyordu; bu güzel ülkenin farklı hanedanları arasında eskiden beri süregelen bir anlaşmazlık vardı. Bu da sürekli bir sürtüşmeye ve kıskançlığa neden oluyordu. Dost olup birleşmeye kalktıklarında, farklı hanedanlar birinin başa geçmesi ya da kendi prenslerinin öbürlerine egemen olması düşüncesi onlara ters geliyor ve böylece hiçbir zaman bir birleşme sağlanamıyordu.

Birinde, bu ülkeye çok baskı yapan ve onu fethetmeye çalışan yabancı prenslerden birine karşı kazanılan zafer neredeyse birleşmelerine neden olacaktı. Ama çarçabuk vazgeçtiler ve küçük prenslikler durumunu korudu. Bu prensliklerin vatandaşlarına lütuf olarak makam, unvan ve üniformalarına takmak için o denli çok renkli şerit verildi ki, sonuçtan hepsi hoşnut kalıp yenilikler getirmekten vazgeçti.

Bunlar olurken, dünya çok değişmişti. Değişim ilk buharlı makinenin dumanından çıkan bir ruh ya da bir hastalık gibi her yeri sarmış; hem insanları hem yaşamı ve daha ne var ne yoksa, tümünü değiştirmişti. Dünya işe ve durmaksızın çalışmaya yönelmiş; makinelerce yönetilir olmuştu. Sürekli yeni atılımlar yapılıyor ve çok büyük servetler kazanılıyordu. Kısa sürede makineleri icat eden ülkeler eskisine oranla dünyaya çok daha egemen oldular ve geri kalan ülkeleri kendi aralarında paylaştılar. Güçlü olmayanlar da havasını aldı.

Öyküsünü anlattığımız ülke de bu dalgadan etkilenmesine etkilendi, ama sonuçta rolüne uygun olarak azla yetinmek zorunda kaldı. Dünya malları bir kez daha paylaşılmış, ama bu yoksul ülke, her zamanki gibi bu işten kazançlı çıkamamıştı.

Ama durum ansızın değişiverdi. Birleşmeyi isteyen sesler hiç susmamıştı. Büyük bir devlet adamı ortaya çıktı, güçlü bir komşuyla yapılan savaşta rastlantı sonucu

parlak bir başarı elde edildi ve bu başarı ülkeyi güçlendirip birleştirdi. Tüm hanedanların bir araya gelmesiyle büyük bir devlet kuruldu. Düş kuranların, düşünürlerin ve müzisyenlerin ülkesi uyandı, zenginleşti ve güçlendi. Kendisinden daha yaşlı, güçlü kardeşlerinin yanında yer alarak yolunda ilerleyebilirdi artık. Dış dünyada yağmalayacak ya da elde edilecek pek bir yer kalmamıştı. Bu yeni güç, uzak yerlerdeki ganimetlerin bile çoktan paylaşılmış olduğunu gördü. Ama o güne dek bu ülkeyi çok yavaş etkilemiş olan makinenin varlığı inanılmaz bir hızla gelişti; tüm ülkeyi ve onun insanlarını değiştiriverdi. Gelişti, zenginleşti, güçlendi ve kendisinden korkulur oldu. Ülke zenginleşince, kendisini dört bir yandan dizi dizi askerler, toplar ve kalelerle korunmaya aldı. Bu genç gücün huzurunu bozduğu komşuları da güvensizliklerinden ve korkularından hendekler kazmaya, toplarını ve savaş gemilerini hazır tutmaya başladılar.

Oysa işin en kötü yanı bu değildi. Bu inanılmaz korumaları sağlayacak denli çok paraları vardı. Aslında hiçbiri savaşa istekli değildi. Yalnızca beklenmedik bir duruma karşı hazırlıklı olmak istiyorlardı; çünkü zenginler paralarının çevresinde demirden örülü duvarlar görmeyi pek severler.

Daha da kötüsü, genç devletin içinde olup bitenlerdi. Uzun bir süre dünyaca hem alaya alınan hem de saygı duyulan bu parası çok az, buna karşın çok büyük ruh zenginliği olan bu halk, işte bu halk paranın ve gücün tadını almıştı bir kez. İnşa etmeye, tasarruf yapmaya, ticaret yapmaya ve borç alıp vermeye başladı. Çarçabuk zengin olmak istiyordu. Kimin değirmeni ya da demirci dükkânı varsa, hemen bir fabrika edinmek istiyor, kimin üç işçisi varsa, bu sayıyı ona ya da yirmiye çıkarması gerektiğini düşünüyordu. Çoğu da kısa sürede bunu yüze ya da bine çıkarmayı başardı. Eller ve makineler ne denli

hızlı çalışırsa, para da o denli hızla çoğalıyordu; ama doğal olarak şansları yaver gidenlere akıyordu para. Oysa işçilerin çoğu, bir ustanın işçileri ya da onun yardımcıları olmaktan çıkmış, köleler misali coşkusuz çalışır olmuştu.

Başka ülkelerde de durum aynıydı. Oralarda da atölyeler fabrikalara dönüşmüş, ustalar patron, işçiler de köle olmuştu. Dünyanın hiçbir ülkesi kendini bu alınyazısından kurtaramıyordu. Bu yeni ruhun ve eğilimin oluşması, şans eseri, yeni devletin durumuna uygun düştü. Geçmişi ve uzun süredir sahip olduğu bir zenginliği yoktu. Bu nedenle yeni koşullara sabırsız bir çocuk gibi hızla uydu. Durmaksızın çalışması gereken işleri ve bol parası vardı artık.

Eskiyi anımsayanlar ve halkı uyarmak isteyenler bu yolun yanlış bir yol olduğunu söylüyor, geçmişi, ülkenin o zamanlardaki gösterişsiz vatansal onurunu, tinsel olanın ve sanatın egemenliğini ve dünyaya sunduğu düşünce, müzik ve şiir akımlarını anımsatmaya çalışıyorlardı. Oysa yeni ülkenin bolluk içindeki halkı buna gülüp geçiyordu. Dünya yuvarlaktı ve devinim içindeydi. Büyükbabaları şiirler yazıp felsefeyle uğraşmışlarsa, iyi yapmışlardı, ama onların torunları bu ülkede başka şeylerin de sevilebileceğini ve yapılabileceğini göstermek arzusundaydı. Bu nedenle binlerce yeni fabrikada durmaksızın yeni makineler, yeni demiryolları, yeni mallar üretiliyor, hazırlıklı olmak için de silahlar ve toplar çekiç darbeleriyle biçimlendiriliyordu. Zenginler kendilerini halktan soyutladılar. Yoksul işçiler kendilerini yalnız bırakılmış duyumsadılar ve parçası oldukları ülkeyi unutup kendi dertlerine düştüler. Yalnız kendileri için çalışıyorlardı artık. Düşmanlara karşı topları ve silahları üretmiş olan zenginler aldıkları önlemlerden çok memnundular; çünkü artık içeride belki de dışarıdakilerden daha da tehlikeli olabilecek düşmanlar vardı.

Oysa yıllarca dünyayı yakıp yıkan ve hâlâ yıkıntıları arasında yaşadığımız, gürültüsünden sağır olduğumuz, anlamsızlığından hayal kırıklığına uğradığımız, akan kanları görmekten hastalandığımız ve hâlâ karabasanlarımızda uğraştığımız büyük savaş tüm bunlara son verdi.

Üstelik öyle bir son hazırladı ki, oğulları coşkuyla kıyıma koşan bütün gelişmiş ülkeler bitkin düştü. Yenilgiye uğradılar. Üstelik çok da kötü yenilgiye uğradılar. Barışa değinilir değinilmez, kazanan ülkeler yenik düşmüş halklardan çok ağır ödünler istediler ve yenik düşenler toplu halde geri çekilmeye çalışırken ülkelerinin bir zamanlar zenginliğini gösteren malları, utku kazanmış düşmana teslim edilmek üzere günlerce uzun trenlere yüklendi. Yenik düşmüş ülkelerin makineleri ve parası oluk oluk akarak düşmanın eline geçti.

Bunlar olurken, yenik düşen ülkenin de aklı başına gelmeye başladı. Önderlerini ve prenslerini yadsıdı, halkın egemenliğini ilan etti. Durumunu irdeledi, kendi yetileri ve tinsel gücüyle iradesini kullanarak yitikliğinden kurtulmaya karar verdi.

Bu kadar zor bir sınavdan geçerek olgunlaşan bu halk, bugün bile yolun nereye varacağını ve öncüsünün kim olacağını bilmiyor. Kimin ona yardım edeceğini de. Oysa gökyüzündeki gizemli güçler nedenini, bu halkı ve bütün dünyayı hangi amaçla savaş acılarını çekmek zorunda bıraktıklarını biliyorlar.

Kaldı ki bugünün karanlığından çıkan ışıklı bir yol var ve bu yitik düşmüş halk bu yolu bulmak zorunda.

Yeniden çocuk olmasına olanak yok. Bunu hiç kimse başaramaz. Toplarından, makinelerinden, parasından vazgeçip yeniden barış içindeki küçük kentlerinde şiirler yazıp sonatlar çalamaz. Ama yaşamı onu yanılgılara ve büyük sıkıntılara sürüklediyse, bu yolu seçmeli ve bu yolda ilerleyebilmelidir. O güne kadar izlediği yolu

anımsayıp kökenini, çocukluğunu, büyük devlet oluşunu, parlak dönemini ve çöküşünü belirleyen bu yolu irdelemeli, kendine özgü önemli ve yenilmez güçlerinin neler olduğunu ayrımsamalı, inançlıların dediği gibi, "kendi benliğini bulmalı." Bunu başarabilirse, benliğinde yenik düşmeyecek bir öz bulacak ve yazgısından kaçacağı yerde onu kabullenip yeniden bulduğu benliğinin en olumlu ve en içten öğeleriyle her şeye yeni baştan başlayabilecektir.

Eğer yitik düşmüş bu halk, yazgısının ona çizdiği yolda istekle ve şaşmadan ilerleyebilirse, içinden, bir zamanlar olduğu gibi, bir yenilik doğacak, yeniden yaymaya başladığı tutarlı ve huzurlu akım dünyayı etkileyecek ve bugün düşmanı olanlar gelecekte bu sessiz akımı algılayıp ona kulak kabartacaklardır.

(1918)

RESSAM

Albert adında bir ressam gençliğinde yaptığı resimlerle istediği başarı ve etkiyi sağlayamamıştı. Kabuğuna çekilip kendi kendine yeterli olmaya karar verdi ve yıllarca bunu yapmaya çalıştı, ama giderek kendine yeterli olmadığı ortaya çıktı. Oturup bir kahramanın resmini çizerken aklına sürekli şöyle bir soru takılıyordu: "Bu yaptığım gerçekten gerekli mi? Ben ve tüm insanlar gezip tozsak ya da oturup şarap içsek aynı kapıya çıkmaz mı? Resim yapmakla kendimi biraz oyalamanın ve avutmanın ötesinde bir şey mi yapıyorum sanki!"

Bu düşünce, çalışmasına engel oluyordu. Albert giderek resim yapmayı bıraktı. Gezip dolaşmaya, şarap içmeye, kitap okumaya ve gezilere verdi kendini. Ama bunlar da ona mutluluk getirmedi.

Bir zamanlar hangi amaçlar ve umutlarla resim yapmaya başladığını sık sık düşünmek zorunda kalıyor ve şunu anımsıyordu: Kendisiyle dünya arasında güçlü, güzel bir iletişim kurmayı, bu güçlü ve içten akımın, aralarında bir bağ oluşturarak sessiz bir ezgiye dönüşmesini istemiş ve bunu çok yoğun olarak duyumsamıştı. Kahramanlar ve kahramanlık resimleri çizerek iç dünyasını dışa vurmak ve onu özgürleştirerek dış dünyaya sunmak istemiş, iç dünyasının, resimlerini görenlerin yargı ve be-

ğenileriyle dış dünyada devinip canlanarak ona geri döneceğini ummuştu.

Evet, arayıp bulamadığı buydu. Bir düştü bu ve giderek zayıflamış, sonunda pırıltısını iyice yitirmişti. Oysa şimdi Albert orada burada dolaştıkça ya da ıssız yerlerde duraksadığında, bir gemideyken ya da bir dağ geçidini aşarken, bu düş yeniden güçlü, hem de çok güçlü bir şekilde canlanıyordu. Eskisinden farklıydı, ama onun kadar güzel, onun kadar güçlü, çekici ve istekle dolu, diri bir güçtü bu.

Ah, onu nasıl da özlüyordu! Dünyayla kendi arasındaki bir iletişimi duyumsamayı nasıl da özlüyordu! Kendi soluğu ile rüzgârın ve denizin soluğunun aynı olmasını, kendisiyle her şey arasında kardeşliğin ve dostluğun, sevginin ve yakınlığın, tınının ve uyumun olmasını!

Benliğini ve özlemini anlatmasını sağlayan, ona sevgi ve anlayış getiren, onu haklı çıkaran ve yücelten resimler yapmak zorunluluğunu duyumsamıyordu artık. Kendi varlığını bir biçim ya da bir soluk olarak ortaya koymasını sağlayan kahramanlardan ya da onlarla ilgili betimlemelerden vazgeçmişti. Tek isteği benliğinin bir hiç olduğu, varlığında eridiği, öldüğü ve yeniden doğduğu her bir iletişim duygusunu, her bir güçlü akımı tadabilmekti. Her bir gizemli benliği de. Canlanan bu düşü ve güçlenen özlemiydi yaşamı yaşanır kılan, ona biraz anlam kazandıran, aydınlığı ve rahatlamayı sağlayan.

Albert'in arkadaşları, kaç kişi kaldıysa artık onlar, onun bu fantezilerini doğru dürüst anlayamıyorlar, yalnızca giderek içine kapandığını, suskunlaştığını, konuşmasının ve gülüşünün değiştiğini ve kendini soyutladığını görüyorlardı. Başka insanların sevdiği ve önemsediği şeyleri paylaşmıyor, ne politika ve ticaretle, ne av partileri ve balolarla ne de sanatla ilgili coşkulu tartışmalarla ilgileniyordu. Onların ilgilendiği konulara hiç ilgi duymaz

olmuştu. Uyumsuz ya da biraz da kaçık biri denilebilirdi ona. Gri, soğuk bir kış havasının içinde yürüyor, ama yine de bu havanın renklerini ve kokularını soluyabiliyor, önünde ninniler söyleyerek yürüyen küçük bir çocuğun peşinden koşuyor, saatlerce yeşil renkli bir suya, bir çiçek tarhına ya da kitabına gömülmüş biri gibi bir kökten ya da bir bitkiden kesilmiş küçücük bir life dalıp gidiyordu.

Kimse onunla ilgilenmiyordu artık. O zamanlar küçük yabancı bir kentte oturuyordu; bir sabah yolu dar bir sokağa düşünce küçük, durgun bir ırmağın sazlarının arasından balçıkla kaplı, sarı, dik bir kıyı gördü. Kötü toprağın verimsizliğinde yetişen çalılar ve dikenler toprak kayması nedeniyle toz toprak içindeydiler. Bir ses duydu içinde, duraksadı ve ruhunu efsanevi geçmişten kopup gelen bir ezgi sardı. Balçık sarısı ya da tozlu yeşil olsun, ister durgun bir ırmak, ister oradaki dik kıyı olsun, çizgilerin ve renklerin oluşması ya da bir tını ya da rastlantı sonucu o görüntüye katılan bir özellik, bunların hepsi güzeldi, inanılmaz güzeldi, duygulandırıcı ve şaşırtıcıydı, ona sesleniyordu, o da tümünü tanıyordu. İşte o anda ormanla ırmak, ırmakla kendi varlığı ve gökyüzü, dünya ve bitkiler arasındaki iletişimi yoğun ilişkiyi duyumsadı. Orada olmalarının ve bütünleşmelerinin tek nedeni, onun gözünde ve yüreğinde yansıyabilmek, onunla karşılaşmak ve onu selamlamakmış gibi geldi ona. Irmakla bitkilerin, ağaçla havanın birleştiği ve bütünleştiği, birbirini yücelttiği, sevgilerini kutsadıkları yer, onun yüreğiydi.

Bu olağanüstü deneyim birkaç kez yinelenince, ressamı inanılmaz bir mutluluk sardı. Yoğun ve kusursuz bir duyguydu bu. Günbatımının altın sarısı ışıltıları ya da bir bahçenin kokusu gibi. Bu duygunun tatlı, ağır tadına varmaya çalıştı, ama uzun süre buna dayanamazdı. Aşırı yoğundu çünkü. İçinde gerginliğin, huzursuzluğun, neredeyse korku ve öfkenin oluşmasına neden oluyor-

du bu aşırılık. Ondan daha güçlüydü. Onu içine çekiyor, onu koparıp alıyordu. Onun kendisini ezebileceğinden korkmaya başladı. Böyle bir şeyin olmasını istemiyor, yalnızca yaşamak, sonsuza dek yaşamak istiyordu! Yaşama isteğini o andaki kadar yoğun hiç duyumsamamıştı!

Bir gün sarhoşluktan ayılmaya başlayan biri gibi kendini tek başına, sessiz bir odada buldu. Önünde bir boya kutusu ve tuval duruyordu; yıllar sonra ilk kez oturup resim yapmaya başladı.

Bir daha da aklına, "Bunu neden yapıyorsun?" sorusu gelmedi. Yalnızca resim yapıyordu. Yalnızca görüyor ve gördüğünü çiziyordu. Kâh dışarı çıkıp dünyanın resimlerine karışıyor, kâh odasında oturup kendini o yoğun duygunun kucağına bırakıyordu. Küçük resim kâğıtlarına resimlerden oluşan dizeler yazıyordu sürekli. Söğüt ağaçlarının da katıldığı yağmurlu bir gökyüzünü, bir bahçe duvarını, ormanda bir sırayı, bir kır yolunu, insanları, hayvanları ve hiç görmediği, ama bir duvar ya da bir orman gibi canlı olan kahramanları ya da melekleri çiziyordu.

İnsanların arasına yeniden katılınca, resim yapmaya başladığı duyuldu. Ona hayli deli gözüyle bakıyorlardı, ama resimlerini de merak ediyorlardı. Oysa o resimlerini hiç kimseye göstermek istemiyordu. Ama onu rahat bırakmadılar ve sürekli baskı yaptılar. Sonunda bir tanıdığına odasının anahtarını verdi ve oradan ayrıldı. Başkaları resimlerine bakarken orada olmak istemiyordu.

İnsanlar geldi ve beğendiklerini gösteren çığlıklar yükseldi. Bir dâhi keşfetmişlerdi. Tüm bilgeler ve kendini anlatmaya çalışanlar için söylenenler onun için de söylendi. "Uyumsuz biri, ama Tanrı'nın kutsadıklarından," diyorlardı.

Ressam Albert o sıralarda bir köye çekilmişti. Köylünün birinden bir oda kiralamış, boyalarını ve fırçalarını

ortaya çıkarmıştı. Yeniden ovalarda ve dağlarda mutluluk içinde dolaşıyor, sonra da deneyimlerini ve duygularını resimlerine yansıtıyordu.

Gazetelerin birinden herkesin evine gidip resimlerini gördüğünü öğrendi. Bir bardak şarap içerken, başkentte çıkan bir gazetede kendisiyle ilgili uzun, güzel bir yazı okudu. Adı iri puntolarla yazılmıştı ve sütunlardan parlak övgü sözcükleri fışkırıyordu. Ama Albert yazıyı okudukça garip duygulara kapılmaya başladı.

"Hüzünlü kadının resminde fon olarak kullanılan sarı ve olağanüstü aydınlık – yeni, büyüleyici ve yürekli bir uyum!"

"Güllerin betimlendiği ölü doğa resmindeki anlatım olağanüstü! – Kendi portreleri de öyle. Bunları psikolojik portrenin olağanüstü başyapıtları olarak nitelendirebiliriz."

Olağandışı, olağandışı! Oysa Albert, bildiği kadarıyla ne güzel ne de hüzünlü bir kadın betimlemişti. Kendi resmini yaptığını da anımsamıyordu. Ona o kadar sevdiği resimleri veren çamurlu ırmak kıyısına, meleklere, yağmurlu gökyüzüne ya da onun gibi bir şeye değinilen tek bir sözcük bulamadı yazıda.

Albert kente döndü. Ayağının tozuyla evine koştu. Eve insanlar girip çıkıyor, kapıda da bir adam oturuyordu. Albert içeri girebilmek için bilet almak zorunda kaldı.

Çok iyi tanıdığı resimleri oradaydı, ama altlarına levhalar asılmıştı. Üzerlerinde de Albert'in hiç anlayamadığı yazılar vardı. Bazılarında kendi portresi ya da başka şeyler yazıyordu. Tanımadığı adları olan resimlerinin önünde bir süre durdu. Kendi yaptığı gibi başka insanların da bu resimlere değişik adlar verebileceğini anlamıştı. Bahçe duvarında anlatmak istediği, başkalarına bulut gibi, taşlık bir yöredeki uçurum da kendi resmiymiş gibi geliyordu.

Sonuç olarak bu hiç de önemli değildi. Ama Albert oradan sessizce uzaklaşmaya, geziye çıkmaya ve bir daha da o kente dönmemeye karar verdi. Yaşamı boyunca daha çok resim yaptı ve onlara daha çok adlar verdi; bunu yaparken de mutlu oldu. Ama yaptığı resimleri bir daha hiç kimseye göstermedi.

(1918)

HASIR KOLTUKTAN MASALLAR

Genç bir adam bir tavan arasında tek başına oturuyordu. Ressam olmak istemişti her zaman, ama bunun için bazı zorlukları yenmesi gerekiyordu. İlk önceleri çatıdaki odasında sakin yaşamış, biraz da yaşlanmıştı. Küçük bir aynanın önünde saatlerce oturup kendi resmini yapmayı denemeye alışmıştı. Bu resimler bir defteri doldurmuştu bile. Bazılarını da oldukça beğenmişti.

"Henüz hiçbir eğitimden geçmediğime göre, bu resim çok da kötü değil," dedi kendi kendine. "Burnun kenarındaki ne ilginç bir çizgi olmuş! Düşünür ya da onun gibi bir şey olduğunu gören hemen anlar. Ağız çizgisini birazcık aşağıya doğru uzatayım ki, hüzünlü bir ifade versin."

Oysa çizimlere bir süre sonra yeniden baktığında, çoğu zaman hiç beğenmiyordu. Bu çok tatsız bir durumdu. Ama çalışmayı yılmadan sürdürmeye, kendini daha çok zorlamaya karar verdi.

Genç adam tavan arası ile yine tavan arasında oraya buraya koyup bıraktığı eşyalarıyla gerektiğinde uyumlu yaşamıyordu; ama çok da kötü sayılmazdı bu durum. Eşyalarına başka insanların eşyalarına davrandıklarından ne daha dikkatli ne de daha umursamaz davranıyordu. Onları görmüyordu bile. Onları tanıdığı da söylenemezdi.

Çizdiği kendi portreleri hoşuna gitmediği zaman kitaplarıyla oyalanıyor, bu kitaplardan başka insanların başından geçenleri okuyor, bu insanların kendisi gibi alçakgönüllü ve hiç tanınmayan insanlar olarak sanata başladıklarını, ama sonra nasıl ünlendiklerini öğreniyordu. Bu tür kitapları severek okuyordu, çünkü onlarda kendi geleceğini buluyordu.

Biraz canının sıkıldığı bir gün evde oturup çok ünlü Hollandalı bir ressamın yaşamöyküsünü okumaya başladı. Bu ressam çılgınlığa varan bir tutku ve gerçek bir istekle iyi bir ressam olmak için çırpınmıştı. Hollandalı ressamla kendisi arasında benzerlikler kurdu. Ama okudukça ona pek de uymayan yönleri olduğunu keşfetti. Kitapta, bu Hollandalının, kötü hava koşulları, dışarıda resim yapmasını engellediği zaman azminden hiçbir şey yitirmeden, gördüğü en küçük şeyin bile resmini tutkuyla yaptığına değiniliyordu. Bir kez bir çift tahta ayakkabının, bir başka zaman da eski püskü bir mutfak iskemlesinin resmini yapmıştı. Kaba tahtadan yapılma, samandan örülme oturma yeri lime lime olmuş bir iskemleydi bu. Ressam kimsenin kesinlikle dönüp bakmayacağı bu iskemlenin resmini öylesine büyük bir sevgi, bağlılık ve öylesine tutkulu bir çabayla yapmıştı ki, en güzel resimlerinden biri olmuştu. Yazar iskemleyle ilgili çok güzel ve gerçekten duygulandırıcı sözler kullanmıştı.

Genç adam bunu okuyunca kendi durumunu düşünmeye koyuldu. Bunu denemesi gerekiyordu. Hemen karar verdi: Bu büyük ressamı örnek alacak ve büyük bir ressam olabilmek için bir kez de bu yolu deneyecekti.

Tavan arasındaki eşyaları gözden geçirdi ve o güne dek aralarında yaşadığı nesnelere doğru dürüst bakmamış olduğunu ayrımsadı. Oturma yeri samandan, çarpık çurpuk bir iskemle göremedi. Tahta ayakkabı da yoktu. Bir an için hayal kırıklığına uğrayıp canı sıkıldı ve ünlü-

lerin yaşamlarını okurken çoğu zaman girdiği ruh hali sardı onu. Başkalarının yaşamında o denli güzel bir yeri olan küçük ayrıntıların, belirtilerin ve olağanüstü rastlantıların onun yaşamında yeri yoktu. Kendilerini boş yere bekletiyorlar, ama bir türlü gelmiyorlardı. Ama kendini hemen topladı, üne giden zor yolda yılmadan yürümesinin artık bir görev olduğunu düşündü. Küçücük odasındaki tüm olasılıkları gözden geçirdi ve ona pekâlâ modellik edebilecek hasır bir koltuk buldu.

Ayağıyla koltuğu biraz kendine doğru çekti. Kara kaleminin ucunu sivriltti, eskiz defterini kucağına koyup çizmeye başladı. İskemleyi biçimlendirmede yavaşça çizilen yumuşak çizgiler ona yeterli gibi geliyordu baştan. Sonra bastırarak hızlı hızlı çalışmaya başladı ve birkaç kalın çizgiyle koltuğun çevresini bitirdi. Bir köşede üçgenimsi bir gölge takıldı gözüne. Onu da iyice koyulaştırdı ve böylece çizmeyi sürdürdü. Bir şey onu rahatsız edene dek.

Bir süre daha çizmeyi sürdürdü, sonra defteri biraz uzağa tuttu ve çizimine eleştiren bir gözle baktı. Sonra gördü ki, hasır koltuğun çizgileri aşırı sert olmuş.

Öfkeyle bir çizgi daha ekledi ve sonra alabildiğine gergin, gözünü koltuğa dikti. Hiçbir şeye benzememişti. Çok öfkelendi.

"Seni gidi Tanrı'nın belası hasır koltuk," diye bağırdı hışımla. "Senin kadar değişken bir eşek şimdiye dek görmedim."

Koltuk çatırdadı ve aynı tonda, "Ya, öyle mi? Bana doğru dürüst bir bak bakalım!" diye bağırdı. "Ben nasılsam öyleyim ve bundan sonra da değişmeye hiç niyetim yok."

Ressam onu ayağının ucuyla dürttü ve koltuk geriye doğru kaydı. Şimdi yine tümüyle değişik görünüyordu.

Genç adam, "Koltuk bozuntusu salak," diye haykırdı. "Her yanın çarpık çurpuk ve falsolu." Hasır koltuk kıkır kıkır güldü ve, "Buna perspektif derler bayım," dedi.

Genç ayağa fırladı. Öfkeyle, "Perspektif ha!" diye bağırdı. "Şimdi de koltuk olacak bu velet, öğretmencilik oynamaya kalkıyor. Perspektif benim işim, senin değil. Bunu iyice kafana sok!"

Koltuk sesini çıkarmadı. Ressam, alt katta oturan komşu, tavana öfkeyle vurana dek odada birkaç kez hışımla gidip geldi. Alt katta gürültüyü hiç kaldıramayan yaşlı bir aydın oturuyordu.

Ressam oturdu ve son yaptığı kendi portresini eline aldı, ama hiç beğenmedi. Kendisini resme oranla daha yakışıklı ve ilginç buldu. Aslında gerçek de buydu.

O anda kitabı okumaya karar verdi. Ama Hollandalının tahta iskemlesi konusu sürüyordu. Bu da onu yeniden öfkelendirdi. Bu iskemle konusunu da fazla büyütüyorlardı canım! Aslında...

Sanatçı beresini aramaya başladı. Çıkıp bir süre dolaşmaya karar vermişti. Uzun bir süre önce, bir kez, resim sanatının insanı doyurmadığını düşündüğünü anımsadı. İnsan bu sanattan huzursuzluk ve hayal kırıklığı dışında bir şey elde edemiyordu. Aslında dünyanın en iyi ressamları bile yalnızca nesnelerin basit yüzeyselliğini ortaya koyabilmişlerdi. Sonuç olarak derin olmayı seven bir insan için bu hiç de uygun bir meslek değildi. Daha önceleri de çoğu kez yaptığı gibi, eskiden istediği bir şeyi yapmanın zamanının geldiğini ve ciddi olarak bunu düşünüp yazar olmasının daha akıllıca olacağına karar verdi. Hasır koltuk tavan arasında tek başına kalakalmıştı. Genç sahibinin gitmesine hüzünlenmişti. Bundan böyle aralarında daha iyi bir ilişkinin başlayacağını ummuştu. Ona doğru dürüst birkaç söz söylemek isterdi. Genç adama oldukça değerli şeyler öğretebileceğine inanıyordu. Oysa ne yazık ki iş işten geçmişti.

(1918)

IRIS

Anselm, çocukluğunun baharında, evlerinin yeşil bahçesinde koşar oynardı. Annesinin yetiştirdiği çiçekler arasında süsen adlı bir çiçek de vardı. Anselm'in en sevdiği çiçekti bu. Açık yeşil renkli, ince uzun yapraklarına yanağını dayar, tadına varmak istercesine parmaklarıyla sivri uçlarına dokunur, büyük, olağanüstü çiçeğinin kokusunu içine çeker ve ona uzun uzun bakardı. Çiçeğin soluk mavi dibinden parmakları andıran yol yol, uzun, sarı çizgiler çıkar, bunların arasından aydınlık bir yol çiçeğin derinlerine, o uzak mavi gizeme doğru uzanırdı. İşte bunu çok seviyordu. Çiçeğe uzun uzun baktığında, bu sarı, ince yollar ona kâh bir saray bahçesinin altın parmaklıklarını, kâh hiçbir rüzgârın kıpırdatamayacağı, sıra sıra düşsel ağaçları anımsatırdı. Üstelik bu ağaçların arasından çiçeğin içlerine doğru, yaşam damarlarıyla örülü o aydınlık ve sırça denli narin, gizemli yol uzanırdı. Çiçeğin dibi inanılmaz denli büyük bir çanak gibi açılır, altın ağaçların arasından geçen yol çok uzak, sonsuz derinliklerdeki akıl almaz uçurumlara dalıp kendini kaybettirir, yolun üstünü, çiçeğin eflatun rengi çanağı bir saray kubbesi gibi sarar ve sessizlik içinde bekleyen bu tansığın üzerine inanılmaz denli narin, büyülü gölgeler yansıtırdı. Anselm bunun çiçeğin ağzı olduğunu ve o görkemli sarı

sırma tellerinin ardındaki mavi derinliklerde de yüreğinin ve düşüncelerinin yattığını biliyordu. Çiçeğin, bu hoş, aydınlık ve sırça benzeri ince damarlarla örülü yol aracılığıyla soluk aldığını ve düşlerini ürettiğini de.

Büyük çiçeğin yanında henüz açmamış küçük süsenler olurdu. Onlar da kahverengiye çalan sarı dokudan küçük ince kupalar içinde, özsuyu diri saplar halinde dimdik uzanır, bu saplardan açık yeşil ve eflatunla sımsıkı sarılı goncalar sessiz bir çabayla çıkmaya çalışır, uçlarında, tepesi kavisli, taptaze bir morluk, sivri uçlu başını çıkarıp gün ışığına bakardı. Bu sımsıkı sarılı genç taçyapraklarında bile damarların yarattığı bir ağ ve yüzlerce gizemli simge oluşurdu.

Anselm, uykudan uyanıp düşlerden ve bilmediği dünyalardan geri dönünce, evden çıkar, her an orada olan, ama sürekli değişen bahçeyi kendisini bekler bulurdu, bir gün önce yeşil kupasından dışarıya bakan sımsıkı kapalı bir goncanın sivri, mavi ucunun olduğu yerde, uzun süredir özlemini çektiği o kubbe gibi yuvarlak biçimini dili ve dudaklarıyla bulmaya çalışan genç, incecik bir taçyaprağının hava benzeri hafif ve mavi görüntüsüyle karşılaşırdı. Çiçeğin, kendisini bırakmak istemeyen kılıfla yaptığı sessiz savaşın hâlâ sürdüğü alt kesiminde de o narin, sarı yollar, o pırıl pırıl aydınlık ve damarlı yol, ruhun o uzak ve hoş kokularla bezenmiş uçurumu beklenti içinde olurdu. Belki öğleyin, belki de akşama doğru çiçek açılır, altından yapılma bir düşsel ormanın üzerine mavi ipekten çadırını gerer, yıpranmamış düşlerinden, düşüncelerinden ve ezgilerinden oluşan soluğunu sessizce o büyülü uçurumdan dışarı doğru vermeye başlardı.

Gün gelir, çimenlerin arası mavi çançiçekleriyle dolar, gün gelir, bahçeyi yeni bir ses, yeni bir koku sarar ve güneşle yıkanan kırmızımsı yaprakların üzerinde yumuşak, altın kırmızısı ilk yabangülü açardı. Süsenlerin açtığı gün-

ler de sona ererdi. Çekip giderler, altın parmaklıklarla çevrili, hoş kokulu gizlere uzanan yol kayıplara karışır, hiç de sevecen görünmeyen sivri uçlu, soğuk yapraklar dimdik ve orada kalakalırdı. Ama bu süre içinde çalılıklarda ahududuları olgunlaşır, yıldızçiçeklerinin üzerinde o güne dek görülmemiş, sedef sırtlı, kızıl kahverengi yeni kelebekler ve sırça kanatlı, vızıltılı pervaneler uçuşur, oynaşırdı.

Anselm, kelebeklerle ve çakıl taşlarıyla konuşur, böceklerle ve kertenkelelerle arkadaş olur, kuşlar ona kendileriyle ilgili öyküler anlatır, eğreltiotları dev gibi büyük yapraklarının çatısı altında sakladıkları kahverengi tohumlarını gösterir, yeşil kristal parçacıkları güneş ışığını yakalar ve saraylara, bahçelere ve ışıl ışıl parlayan hazine odacıklarına dönüşürdü. Süsenler bahçeyi bırakıp gittiklerinde yerlerini latinçiçekleri alır, yabangülleri solunca da böğürtlenler kararırdı. Hepsi birbirinin yerini alır, her zaman hem oradadır hem de orada değildir, yok olur, ama mevsimi geldiğinde, yeniden ortaya çıkar, çam ormanından esen üşütücü rüzgâr uğuldadığında, bahçedeki kuru yaprakların cansız cansız çıtırdamaya başladığı o olağanüstü ürkünç günlerde, başlayana değin değişik bir ezgi, yeni bir deneyim ve yeni bir öykü getirirdi rüzgâr kendisiyle birlikte. Pencerelerin dışında kar yağar, camlarda küçük palmiye ormanları oluşur, geceleri ellerinde gümüş çıngıraklarıyla melekler uçuşur, sofalar ve tavan araları buram buram kurutulmuş meyve kokardı. Bu iyilikle dolu dünyada dostluk ve güven hiç tükenmezdi. Hiç beklenmedik bir zamanda, kardelenler, sarmaşıkların siyah yapraklarının yanı başında yeniden göz kamaştırdığında, ilk göçmen kuşlar temiz, mavi yüksekliklerde belirir ve her şey hep oradaymış, hiç değişmemiş gibi gelirdi insana. Sonunda, hiç beklenmedik bir anda, olması gerektiği gibi, o hep özlenen ilk mavi süsen tomurcuğu başını sapından çıkarıverirdi.

Anselm, bahçedeki her şeyi sevinçle karşılar, hepsini güzel bulur, hepsini tanır ve dostu bilirdi. Ama onun gözünde Tanrı'nın kutsadığı büyülü an, her yıl ilk süsenin açtığı andı. İlk çocukluk düşlerinden birinde tansıklar kitabını ilk kez çiçeğin çanağının içinde görüp okumuş, kokusunun ve değişken mavisinin, evrenin bir çağrısı ve anahtarı olduğunu öğrenmişti. Henüz saflığının bozulmadığı yıllarda süsen çiçeği hep yanında olmuş, her yeni yazla yenilenmiş, gizemi ve etkisi giderek artmıştı. Öbür çiçeklerin de ağızları vardı. Onlar da kokular ve düşünceler yayıyor, arıları ve böcekleri küçük tatlı odacıklarına çekiyorlardı. Ama Anselm için hiçbiri süsen kadar önemli değildi ve hiçbirini kendine süsen gibi yakın duyumsamazdı. Bu çiçek onun gözünde dünyada düşünmeye ve olağanüstü bulmaya değer ne varsa, tümünün simgesi olmuştu. Ne zaman çiçeğin çanağına bakıp sarı, olağanüstü çizgilerin arasından çiçeğin alacakaranlık içine doğru uzanan o düşsel aydınlık yolu düşünceleriyle izlese, ruhunun ardında tüm görüntülerin bilmecelere ve tüm görülenlerin sezgiye dönüştüğü bir kapıdan içeriye baktığını duyumsardı. Bazı geceler bu çanağı düşünde görür, onun cennetteki bir sarayın kocaman kapısı gibi açılışını izler, at üstünde bu kapıdan girip kuğulara biner ve tüm dünya onunla birlikte, büyülenmişçesine her beklentinin gerçekleştiği ve her görülenin gerçeğe dönüştüğü o hoş derinliklere doğru inerdi.

Dünyadaki her görüntü bir simgedir, her simge de açık duran bir kapı. Eğer insanın ruhu yeterince hazırsa geçebilir bu kapıdan ve dünyanın bütünleştiği o öze, sizin, benim, gecenin ve gündüzün tek bir olguya dönüştüğü yere ulaşabilir. Her insan yaşam sürecinde o ya da bu nedenle böyle açık bir kapıyla karşılaşır bir gün ve görüntülerin tümünün simgesel olduğunu, bu simgelerin ruhla ölümsüz yaşamın ardında gizlendiğini düşünür.

Ama bu kapıdan girip dünyanın hoş ve çekici görüntülerini silip onların yerine sezgiyle algıladığımız gerçek özü elde etmeyi gerçekten isteyen az insan vardır.

Henüz çocukluğunu yaşayan Anselm için çiçeğin çanağı, sonunda kutsanmış yanıtı sezgiyle bulabileceği bir yola açılan ve açıkça dile getirilemeyen sessiz bir soru demekti. Ama kısa süre sonra görüntülerin çekici kalabalığında bunu unutur, otlarla, taşlarla, köklerle, çalılarla, hayvanlarla ve bu dünyadaki bütün tatlı varlıklarla konuşmalara ve oyunlara dalardı. Sık sık kendini düşünür, gözleri kapalı oturur, bedeninin tansıklarını irdeler, yutkunurken, şarkı söylerken ve soluk alırken ağzında ve gırtlağında birbirinden değişik duyuları, dürtüleri ve özellikleri ayrımsar; orada da bir ruhtan başka bir ruha ulaşan bir kapının, bir yolun olduğunu duyumsardı. Gözlerini kapadığında, önünde beliren mor renkli karanlığın içinde oluşan anlamlı, rengârenk desenleri, aralarında kristal gibi parlak çizgilerin oluştuğu mavi ve koyu kırmızı benekleri ve yarım daireleri hayranlıkla izlerdi. Bazen ansızın, göz ve kulak, koku ve dokunma duyularının arasındaki yüzlerce görünmez bağlantının bilincine şaşırarak varır, yaşadığı bu çok değerli kısa süreçte aslında tınıların, gürültülerin ve harflerin birbirleriyle ilişki içinde olduklarını ve kırmızıdan maviden, sertten ve yumuşaktan ayrımları olmadığını anlar, bir otu ya da soyulmuş yeşil bir bitkinin kabuğunu kokladığında, kokuyla tat arasındaki o yoğun yakınlığı duyumsar, çoğu zaman ikisinin iç içe girip bir bütüne dönüştüğünü anlardı.

Bütün çocuklar bunu duyumsar, ama hepsi de aynı yoğun duyarlılıkla algılayamaz bunu. Çoğunda da bu sezgi, henüz alfabeyi bile sökemeden hiç var olmamışçasına yiter gider. Bazıları da çocukluğun gizemini uzun süre korur, saçları ağarıp güçsüzleştikleri günlere dek bu gizemin bir bölümünü, bir tınısını taşırlar. Bütün çocuk-

ların ruhları, bu gizemi taşıdıkları sürece, en önemli tek şeyle, kendi varlıkları ve çevrelerindeki dünya arasındaki bilmeceye benzer ilişkiyle uğraşır sürekli olarak. Arayış içinde olanlar ve bilgeler olgunluk çağlarında bu yola geri dönerler. Oysa insanların çoğu gerçekten önemli olan iç dünyalarını, yaşamlarının erken bir döneminde önemsemeden unutur; yaşamları boyunca iç dünyalarının gerçekten bir parçası olmayan, onların benliklerine ve gerçek yuvalarına ulaşmalarını sağlamayan bir tasalar, istekler ve amaçlar labirentinde dolaşıp dururlar.

Anselm'in çocukluk yazları ve çocukluk güzleri geldikleri gibi sessizce yitip gitti; kardelenler, menekşeler, şebboylar, süsenler ve güller güzelce, bol bol açtılar. Anselm onlarla birlikte yaşadı; çiçekler ve kuşlar ona çok şey söylediler, ağaçlar ve pınarlar ona kulak verdiler; daha önceleri de yaptığı gibi, yazmayı başardığı ilk harfleri ve arkadaşlıklarından duyduğu hayal kırıklıklarını da bahçeye, annesine ve çiçek tarhlarını çevreleyen rengârenk taşlara taşıdı.

Oysa sonra kokusu ve tınısıyla hiç de öbürlerine benzemeyen bir bahar geldi. Karatavuk yeniden ötmeye başladı, ama şarkısı artık eskisi gibi değildi. Mavi iris de açtı, ama çanağındaki altın çitle çevrili yoldan gidip gelen düşler ve masallar yoktu artık. Yeşil gölgelere saklanmış çilekler yine gülüyor, kelebekler de ışıl ışıl uçarken sayvanlara takılıp tökezliyordu, ama artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Anselm başka şeylere ilgi duymaya başlamıştı. Annesiyle de sık sık tartışıyordu. Sorunun ne olduğunu ve onu neden bu denli rahatsız edip ona acı verdiğini kendisi de bilmiyor, yalnızca dünyanın değiştiğini ve eski dostlukların ondan uzaklaşıp onu yalnız bıraktıklarını anlayabiliyordu.

Bir yıl geçti böylece. Sonra bir yıl daha. Anselm çocuk olmaktan çıkmış, çiçek tarhlarını çevreleyen ren-

gârenk taşları sıkıcı, çiçekleri suskun bulmaya başlamış, böcekleri de iğnelere geçirip kutularda saklar olmuştu. Eski sevinçler tükenip gitmişti. Ruhu o uzun ve dolambaçlı, zor yola girmişti bir kez.

Genç bir adamdı artık Anselm ve kendisine henüz yeni başlıyor gibi görünen yaşam yolunda hiç de çekingen davranmaya niyeti yoktu. Simgelerle dolu dünya, rüzgârda savrulurcasına unutulup gitti ve yeni arzuların, yeni yolların peşinde koşar oldu. Mavi gözlerindeki ve yumuşak saçlarındaki çocukluk, üzerine sinmiş bir koku gibi henüz geçmemişti, ama insanlar buna değindiğinde sinirleniyordu. Bu nedenle saçlarını kısacık kestirdi, bakışlarına da elinden geldiğince küstah ve bilmiş bir anlam vermeye çalıştı. Kendisini bekleyen sıkıntılı yılları, ne yapacağı hiç belli olmadan, yıldırım hızıyla geride bıraktı. Bazen iyi bir öğrenci ve iyi bir arkadaş oluyor, bazen de içine kapanık, çekingen biri demeye kalmadan büyüme çağlarındakilerin çok heves ettikleri içki partilerinde kendini dağıtıyordu. Günün birinde eğitimini sürdürmek için evden ayrılmak zorunda kaldı. Artık yalnızca annesini ziyaret etmek için birkaç günlüğüne eve dönüyordu. Çok değişmiş, boyu uzamış ve giyimine özen gösterir olmuştu. Her zaman değişik arkadaşlar ve değişik kitaplar getiriyordu ve o geçerken, eski bahçe, dalgın bakışları altında küçülüp suskunlaşıyordu. Renkli damarları olan taşların ve yaprakların ona anlatabilecekleri öyküleri yoktu artık. Tanrı'yı ve sonsuzluğu mavi iris çiçeğinin gizinde bulmayı da bırakmıştı.

Anselm liseyi bitirdi, üniversite öğrencisi oldu. Eve ilk önce kırmızı bir kep, sonra da sarı bir kep giymiş olarak döndü. Bir gelişinde bıyıkları terlemişse, öbür gelişinde yeni uzamış bir sakalla geliyordu. Yabancı dilde yazılmış kitaplar getiriyordu. Bir kez de bir köpek getirdi. Ceketinin cebinde taşıdığı deri bir cüzdanda bazen

kimsenin görmesini istemediği şiirler, bazen de eski çağların bilge sözlerini taşıyordu. Güzel kızların mektuplarını ve resimlerini de. Çok uzak ülkeleri görmüş, büyük gemilerle denizlerde dolaşmış olarak da geldi. Yeniden geldiğinde siyah şapkalı, siyah eldivenli genç bir aydın olmuştu. Eski komşuları onu gördüğü zaman şapkalarını saygıyla çıkarıp ona profesör demeye başladılar, oysa profesör değildi. Bir kez daha geldi ve içinde annesinin yattığı çiçeklerle bezenmiş tabutu taşıyan cenaze arabasının arkasından siyah giysiler içinde ince, uzun bedeni ve yüzünde ciddi bir ifadeyle başı dik, ağır ağır yürüdü. Ondan sonra da hemen hemen hiç gelmez oldu.

Üniversitede hocalık yaptığı büyük kentte, iyi bir eğitimci olarak tanınıyor, dünyadaki insanlar ne yapıyorsa o da onu yapıyor, iyi cins bir palto ve iyi cins bir şapka giyiyor, duruma göre ciddi ya da içten davranıyor, dünyayı ilgiyle, ama biraz da bezgince gözlemliyordu. Sonunda arzu ettiği gibi saygıdeğer bir kişi, bir bilgin olmuştu, ama çocukluk döneminin bitiminde de yaşamış olduğu değişim yinelendi. Ansızın uzun yılları geride bıraktığını ve hep arzuladığı ve elde ettiği yaşam tarzının kendisini doyurmadığını ve çok yalnız olduğunu düşünmeye başladı. İnsan profesör olmakla mutlu olamıyordu. Kent sakinlerinin ve öğrencilerin saygıyla selamlamalarının da bir anlamı yoktu. Her şey kuru ve her şey toz içindeydi. Mutluluk yeniden çok uzaklarda, geleceğe giden sıcak, tozlu ve hiçbir özelliği olmayan bir yolun sonunda gibi görünüyordu.

O günlerde Anselm, kız kardeşini çekici bulduğu bir arkadaşının evine sık sık gider olmuştu. Artık her gördüğü güzel yüzün peşinden koşmuyordu. O da değişmişti. Mutluluğun hemen kapının dibinde olmadığını, ona yalnızca olağandışı bir yoldan ulaşabileceğini sezinliyordu. Arkadaşının kardeşinden çok hoşlanıyor, çoğu zaman

onu gerçekten sevdiğine bile inanıyordu. Ama garip bir kızdı o. Söylediği her söz ve attığı her adım kendine özgüydü. Onunla yürümek, ona ayak uydurmak hiç de kolay değildi. Anselm, akşamları evinde, düşünceler içinde, bir aşağı bir yukarı gidip gelirken, boş odalarda yankılanan ayak seslerini duyuyor, bu kızla ilgili iç çatışmalarını irdelemeye çalışıyordu. Kızın yaşı Anselm'in karısı olmaya uygun değildi. Garip bir kızdı. Onunla birlikte yaşamanın hiç de kolay olmayacağı kesindi. Onunla birlikte olursa akademik hırsını sürdürmesi zor olacaktı; çünkü kız bu konuda tek bir söz bile duymak istemiyordu. Üstelik sağlığı ve gücü de yerinde değildi. Canlı bir toplumsal yaşamı kaldıramayacağı kesindi. Çiçeklerin, kitapların ve müziğin ağır bastığı yaşamını sessizce, yalnız sürdürmeyi yeğliyor, insanlar onu gelip bulursa seviniyor, bunun dışında dünyayı kendi akışına bırakıyordu. Bazen o denli duyarlı oluyordu ki, ona ters gelen herhangi bir şey ağlaması için yeterliydi. Oysa kısa bir süre sonra, yeniden, yalnızlığında bulduğu sessiz ve gizemli mutluluğuyla öylesine sevinçli oluyordu ki, insan bu olağandışı kadına bir şeyler verebilmenin ve onun için önemli olmanın ne denli zor olduğunu anlıyordu. Anselm bazen onun kendisini sevdiğini düşünüyor, bazen de hiç kimseyi sevmediğine, herkese aynı şekilde nazik ve iyi davrandığına, rahat bırakılmak dışında dünyadan bir isteği olmadığına karar veriyordu. Oysa Anselm böyle olsun istemiyordu. Bir kadınla beraber yaşayacaksa, yaşantısı renkli olmalı, evi konuklarla dolup taşmalıydı.

"Iris," dedi, bir gün ona. "Ah, Iris, keşke dünya böyle olmasaydı! Yaşam yalnızca çiçeklerin, düşüncelerin ve ezgilerin dünyasından oluşsaydı, yaşamım boyunca senin yanında kalıp senin öykülerini dinlemenin ve düşüncelerini paylaşmanın ötesinde bir şey istemezdim. Adını bile duymak beni rahatlatmaya yetiyor. Olağanüstü güzel bir

ad bu. Bana bir şeyi çağrıştırıyor, ama ne olduğunu bir türlü çıkaramıyorum."

"Biliyorsun," dedi kadın, "mavi süsen çiçeğinin başka bir adıdır bu." Anselm, "Evet biliyorum," diye yanıtladı. Garip bir huzursuzluk duyumsamaya başlamıştı.

"Bunu ben de biliyorum. Çok hoş bu. Ama adını her söylediğimde, başka bir şeyi anımsıyor gibiyim. Ne olduğunu bilemiyorum. Çok derin, çok uzak ve çok önemli anılarla bağlantılı bir şey olması gerek. Ne olduğunu bir türlü çıkaramıyorum."

Iris, karşısında çaresizlik içinde alnını ovuşturan Anselm'e bakıp gülümsedi. O kuş denli hafif sesiyle, "Ben de ne zaman bir çiçeği koklasam, öyle bir duyguya kapılırım," dedi. "Yüreğim bana çiçeğin kokusunun eskiden benim olan, ama yitip gitmiş olağanüstü güzel ve değerli bir şeyle bağlantısı olduğunu söyler. Müzik dinlediğimde olur bu. Bazen de şiir okurken – ansızın, bir ışık yanıp söner. Çoktandır görmediğin ve yitirdiğin doğduğun kenti, bir anlığına aşağıdaki vadide görmüşçesine. Sonra hemen kaybolur ve unutulur yeniden. Sevgili Anselm, sanırım dünyada var olmamızın nedeni de bu. Yitirilmiş uzak ezgileri düşünüp anlamaya çalışmak, onları aramak ve onları dinlemek için yaşıyoruz. Gerçek yurdumuz o ezgilerin ardında aslında."

Anselm, "Ne güzel tanımladın!" dedi hayranlıkla. Göğsünde ona neredeyse acı veren bir irkilme duyumsamıştı. Sanki içinde saklı bir pusulanın ibresi oynamış ve ona varabileceği tek hedefi hiç şaşmadan gösterir olmuştu. Oysa bu hedef, yaşamında izlemeyi istediği yola ters düşüyor ve bu ona acı veriyordu. Kendini hoş masalların anlamsızlığına kaptırıp yaşamını düşler içinde boşa harcamaya değer miydi?

Günlerden bir gün, Anselm yine tek başına çıktığı bir gezinin dönüşünde bomboş aydın evini o denli sıcak-

lıktan uzak ve boğucu buldu ki, dayanamadı, arkadaşlarının evine koştu. Güzel Iris'e evlenme teklif etmeye karar vermişti.

"Iris," dedi ona. "Artık böyle yaşayamıyorum. Sen her zaman benim dostumdun. Senden hiçbir şeyi saklamamam gerek. Bir kadınla beraber olmaya gereksinimim var. Yoksa yaşamım boş ve anlamsız olacak. Kendime eş olarak senin gibi güzel bir çiçeğin dışında kimi seçebilirim ki, sevgilim! İster misin, Iris? İstediğin kadar çiçeğin olur. Bulabildiğimiz kadar! Dünyanın en güzel bahçesi senin olur. Benimle gelmek ister misin?"

Iris, Anselm'in gözlerinin içine uzun uzun baktı. Ne gülümsedi ne de kızardı. Sakin bir sesle, "Önerine hiç şaşırmadım, Anselm," dedi. "Seni severim, ama karın olmayı hiç düşünmedim. Bak dinle! Evleneceğim erkekten çok şey bekliyorum ben. Başka kadınlardan çok daha fazlasını. Bana çiçekler almaya söz verdin. Bunda da kuşkusuz içtensin. Oysa ben çiçeksiz de, müziksiz de yaşayabilirim. Gerekirse daha birçok şey olmadan da. Ama yüreğimdeki ezginin susmasına bir tek gün bile dayanamam. Dayanamayacağım tek şey bu. Eğer biriyle birlikte olacaksam, onun içindeki ezginin de benimkiyle çok hoş, tam bir uyum içinde olması, benim ezgimle bütünleşebilecek tertemiz bir ezgi olması gerekli. Buna razı olur musun, dostum? Bu şekilde daha ünlü olamazsın. Ödüllere de boğmazlar seni. Evin çok sessiz olur, yıllardır alnında gördüğüm çizgilere o evde yer olmaz. Hayır, Anselm, bu iş olmaz. Bak, sen sürekli çalışan ve her şeyi dert ederek alnına derin çizgiler yazan bir insansın. Benim düşüncelerimi ve varlığımı kuşkusuz seviyorsun; senin hoşuna gidiyor bunlar. Ama başka insanlar gibi, senin için de bunların oyalayıcı bir oyuncaktan öte bir anlamı yok. Beni iyi dinle, lütfen. Senin oyuncak dediğin, benim için yaşamın özü demek. Senin için de böyle olmalı. Se-

nin uğraş verdiğin ve dert edindiğin şeylerse benim gözümde birer oyuncaktan öte bir şey değil. Bence uğrunda yaşamaya değmez onların. Bundan sonra değişemem ben Anselm. İçimdeki yasaya göre yaşıyorum. Peki sen değişebilir misin? Senin karın olabilmem için tümüyle değişmen gerekiyor çünkü."

Anselm, onun iradesinin gücü karşısında şaşkınlıktan susup kaldı. Oysa onu her zaman zayıf ve değişken biri olarak algılamıştı. Tek bir söz söylemedi ve bilincinde olmadan masadan aldığı bir çiçeği sinirden titreyen elinde sıkıp ezdi.

Iris yavaşça elinden çiçeği aldı –bu davranışı, ağır bir suçlama gibi Anselm'in yüreğine saplandı– sonra ansızın yüzünü aydınlık, sevecen bir gülümseme kapladı. Hiç beklemediği bir anda karanlıktan kurtulabileceği bir yol bulmuşçasına gülümsemişti.

Fısıldarcasına, "Aklıma bir şey geldi," dedi ve kızardı. "Sana garip gelecek. Kapris yapıyor sanacaksın. Oysa geçici bir şey değil. Söyleyeyim mi? Bizimle ilgili karar buna bağlı olsun. Razı mısın?"

Anselm ne demek istediğini anlamadan Iris'e baktı. Solgun yüzünde kaygılı bir ifade belirmişti, ama gülüşü ona güven verdi ve söylediğini kabul etti.

"Sana bir görev vereceğim," dedi Iris. Ansızın çok ciddileşmişti yeniden.

"Olur," dedi Anselm. "Buna hakkın var."

"Son derece ciddiyim. Ve bu son sözüm. İçinden nasıl geliyorsa öyle, hiç pazarlık etmeden ve üzerinde konuşmadan, ne dediğini hemen anlamasan da kabul edecek misin?"

Anselm söz verdi. Sonra Iris kalktı, ona elini uzatarak, "Çoğu kez bana, adımı söylediğinde, senin için bir zamanlar önemli ve kutsal bir şeyi anımsar gibi olduğunu söyledin. Bu bir işarettir Anselm. Yıllarca senin bana

ilgi duymanı sağladı. Senin, ruhun için önemli ve kutsal olan şeyleri yitirdiğine ve unuttuğuna inanıyorum. Mutluluğa ve senin için gerekli olana ulaşabilmen için bunlar yeniden uyanmalı. Sağlıcakla kal Anselm! Sana elimi veriyorum ve senden rica ediyorum. Şimdi git ve benim adımın sana neyi çağrıştırdığını anımsamaya çalış. Bunu başardığın gün, karın olarak nereye istersen oraya gelirim. Senin isteklerin hemen benim isteğim olur artık."

Şaşkına dönen Anselm, onun sözünü kesip bunun anlamsız olduğunu söyleyecek oldu; ama Iris o duru bakışıyla ona verdiği sözü anımsattı. Anselm susmak zorunda kaldı. Gözlerini yerden kaldıramadan, Iris'in elini dudaklarına götürüp öptü ve oradan ayrıldı.

Yaşamı boyunca, görevler yüklenmiş ve tümünün üstesinden gelebilmişti. Ama hiçbiri bu görev denli önemli, garip ve cesaret kırıcı olmamıştı. Günlerce, orada burada dolaşıp yorgun düşene dek bu konuyu düşündü. Bunun çılgın bir kadının kaprisi olmasından öte bir anlamı olmadığına ve bu işi unutması gerektiğine karar verdiği anlar oluyor, ama ruhunun derinlerinde bir şey ona her seferinde engel oluyordu. Gizli, ince bir sızı, yumuşak, güçlükle duyulabilen bir uyarıydı bu. Yüreğinde var olan bu incecik ses, Iris'in haklı olduğunu söylüyor, onun isteklerini yineliyordu.

Oysa bu aydın için çok zor bir görevdi bu. Çoktan unuttuğu bir şeyi anımsaması gerekiyordu. Gömülü yılların karmaşık ağının içinden tek bir sırma teli bulup çıkarması, sevgilisine uçup gitmiş bir kuşun şarkısını, bir ezgi dinlendiğinde duyulan anlık bir sevinci ya da acıyı, bir düşünceden daha uçucu ve görünmez, bir gece düşünden daha soyut ve sabah sisiymişçesine elle tutulamayan bir şeyi yakalayıp getirmesi isteniyordu.

Bazen kendisini çok kötü duyumsadığında bu düşünceyi kafasından silip atmayı ve bu işten tümüyle kur-

tulmayı deniyor, ama o anda, sanki uzak bahçelerden kopup gelen bir soluğun etkisiyle, oyun oynarcasına kendi kendine on kez ya da daha çok, "Iris," diye fısıldıyordu. "Iris." İçinde, terk edilmiş bir evde bir kapı nasıl ansızın açılırsa ya da bir kepenk nasıl gıcırdarsa, öylesine bir anlık bir devinim oluyor ve bu ona acı veriyordu. Her zaman belirli bir sırayla anımsadığını sandığı anılarını deştiğinde olağanüstü, şaşılası keşiflerde bulunuyordu. O güne dek anılar hazinesinin bu denli kısır olduğunu anlayamamıştı. Anılarının sandığı düşündüğünden de küçüktü. Geriye dönüp baktığında geçirdiği yıllarla ilgili anı bulamıyordu. Üzerine tek bir şey bile yazılmamış sayfalar gibi boştu bu yıllar. Annesini bile gözünün önüne getirmekte büsbütün zorluk çekiyordu. Gençken bir yıl boyunca tutkuyla peşinden koştuğu kızın adını da bir türlü anımsayamıyordu. Bir zamanlar bir süre evinde baktığı bir köpeği olduğu geldi aklına. Ama onun adını da günler sonra ancak anımsayabildi.

Giderek artan bir hüzün ve öfkeyle geçmiş yıllarını nasıl boş yere harcadığının bilincine varıyordu. Onun değildi artık o yıllar. Ona çok uzaktılar. Bir bağ kalmamıştı aralarında. İnsan bir zamanlar ezberlediği bir şeyi sonradan nasıl ancak zorlanarak bölük pörçük anımsayabilirse, o da anılarını öyle anımsayabiliyordu. Anılarını yazmaya başladı. Yıl yıl geri giderek önemsediği anılarını bir bir kâğıda dökmeye başladı. Elle tutulur bir duruma getirmek istiyordu onları. İyi, hoş da en önemli anıları hangileriydi ki? Profesör olması mı? Lise öğrencisi olması, doktora yapması ya da üniversitede okuduğu yıllar mıydı? Yoksa o yıllardan herhangi birinde şu kızı ya da bu kızı beğenmesi miydi? Ansızın irkilerek başını yazdıklarından kaldırdı. Bu muydu yaşam? Bu kadarcık mıydı? Eliyle alnına vurdu ve acı acı gülümsedi.

Bu süre içinde yaşam akıp gitmişti. Hem de her za-

mankinden daha da hızlı ve acımasızca akıp gitmişti. Bir yılı daha arkasında bırakmıştı. Oysa ona Iris'ten ayrıldığı anda zaman durmuş gibi geliyordu. Hâlâ oradaymışçasına duyumsuyordu kendini. Oysa ondan başka herkes ne denli değiştiğini görüp ayrımsıyordu. Bu bir yılda hem yaşlanmış hem de gençleşmişti. Tanıdıklarına yabancılaşmış, dalgın ve değişken olmuş, garip davranmaya başlamıştı. Ne yapacağı belli olmayan biri diye adı çıkmıştı. "Çok yazık oldu ona," diyorlar, bu durumunu uzun süre bekâr kalmasına bağlıyorlardı. Sorumluluklarını unutur olmuştu. Öğrencileri onun bazen uzun süre boş yere gelmesini bekliyordu. Dalgın, sokaklarda rasgele yürüyor, eskimeye yüz tutmuş paltosunun tozlu yerlere sürünmesine aldırmıyordu. Bazıları kendini içkiye verdiğinden söz ediyordu. Bazen dersin ortasında, bir şey anımsamak istercesine duruyor, kimsenin daha önceleri tanık olmadığı büyüleyici çocuksu bir gülümsemeyle yüzü aydınlanıyor, sonra öğrencilerinin yüreğine işleyen sıcacık, yumuşak bir sesle konuşmasını sürdürüyordu.

Geçen yılların soluk izlerinde umarsızca tutarlılık ararken yeni bir yetenek geliştirmişti. Oysa bunun bilincinde değildi henüz. Bir duvara yapılmış eski resimlerin arkasında, bazen nasıl kimsenin bilmediği ve görmediği daha da eski resimler saklı olabilirse, o da anı diye bildiklerinin altında daha başka anıların gömülü olduğunu sık sık düşünür oldu. Bir şeyi anımsamaya çalışarak geçmişi didik didik ettiğinde, örneğin birkaç gün kaldığı bir kentin adını, bir arkadaşının doğum gününü ya da bunun gibi bir şeyi anımsamaya çalıştığında aklına büsbütün değişik bir şey geliyordu. Bir nisan sabahı ansızın esen meltemin soluğunu ya da bir eylül günü basan sisin kokusunu duyumsuyor, ağzında bir tat algılıyor ve bedeninin herhangi bir yerinde, teninde, gözlerinde ya da yüreğinde inceden inceye karanlık duygular kıpırdanmaya

başlıyordu. Giderek, geçmişinde, mavi, sıcak, serin, gri ya da nasıl olursa olsun bir gün olduğuna ve o ana dek, o tek günün, karanlıklara gömülü olarak, varlığını içinde sürdürdüğünü anlamaya başladı. Tam olarak koklayabildiği bu bahar ya da kış gününü, gerçek geçmişinde bulamıyordu, belirli bir adı ve tarihi yoktu bunun. Belki öğrenciyken yaşamış olabilirdi. Belki de daha beşikteyken. Ama koku oradaydı. Ne, ne olduğunu anlamasına ne de adını koyabilmesine karşın, içinde bir şeyin canlandığını duyumsuyordu. Bazen bu anıların çok daha eskilere, bundan önceki yaşamına ait olduğunu bile düşünüyor, ama sonra buna gülüp geçiyordu.

Anselm, belleğinin ona hazırladığı uçurumlarda umarsızca dolaşırken, sırasında onu heyecanlandırıp duygulandıran, sırasında onu irkiltip korkutan birçok anı bulmasına buldu, ama Iris adının ona ne anımsattığını bir türlü bulamadı.

Bir kez, bulamamanın çaresizliğiyle doğduğu kente gitti. O yerin ormanlarını, sokaklarını, patikalarını ve çitlerini izledi yeniden. Çocukluğunun eski bahçesinde durdu, akıp giden anı dalgalarının yüreğine çarpıp geçmesini dinledi ve geçmiş onu, düşlerden örülme bir ağ gibi sardı. Hüzünlü ve suskun, yaşadığı kente geri döndü. Onu görmeye gelenleri hasta olduğu bahanesiyle geri çevirmeye başladı.

Ama bir kişiyi içeriye almak zorunda kaldı. Iris'e evlenme teklif ettiği günden beri görmediği arkadaşıydı bu. Geldiğinde Anselm'i perişan bir halde, kasvetli bir hücreyi andıran odasında oturur buldu.

"Kalk. Gidiyoruz. Iris seni görmek istiyor," dedi.

"Iris mi? Nesi var? Ah, biliyorum, biliyorum." Anselm yeniden fırladı.

"Evet," dedi arkadaşı. "Gel benimle! Ölmek üzere. Çoktandır hasta."

Anselm onunla birlikte Iris'i görmeye gitti. Bir divanın üstünde yatıyordu Iris. Bir çocuk denli küçülmüş, zayıflamıştı. İri iri açılmış gözlerinde aydınlık bir bakışla gülümsüyordu. Hafif beyaz çocuk elini Anselm'e uzattı. Anselm'in avucunda bir çiçek gibi durdu eli. Yüzü saydamlaşmıştı sanki.

"Anselm, bana kızgın mısın? Sana çok zor bir görev verdim ve görevine bağlı kaldığını görüyorum. Sürdür bunu ve amacına ulaşana dek bu yolu izle! Benim yüzümden bunu yaptığını sanıyorsun. Oysa kendin için yapıyorsun bunu. Bunun bilincinde misin?"

"Bunu seziyordum hep. Ama artık biliyorum," diye yanıtladı Anselm.

"Uzun bir yol bu. Çoktan geri dönerdim, ama artık dönüş yolu bulamıyorum. Halim ne olacak, hiç bilemiyorum."

Iris onun hüzünlü gözlerine uzun uzun baktı ve onu avutmak istercesine hafifçe gülümsedi. Anselm onun incecik kalmış eline kapandı ve ağlamaya başladı. Öylesine uzun bir süre ağladı ki, Iris'in eli gözyaşlarıyla yıkandı. "Halin ne mi olacak?" dedi Iris. Sesi ansızın parlayan bir anıyı andırıyordu. "Ne olacağını hiç düşünme. Yaşamın boyunca her zaman arayış içinde oldun. Onuru, mutluluğu, bilgiyi ve beni aradın. Senin küçük Iris'ini. Bunların tümü hoş görüntülerdi yalnızca ve tümü seni bırakıp yitti gitti. Benim de şimdi seni bırakacağım gibi. Bana da böyle oldu. Ben de hep aradım. Sevdiğim hoş resimlerdi bunlar. Ama her defasında bırakıp gittiler ve soldular. Resimlerim yok artık benim. Hiçbir şeyi aramıyorum ben. Evime döndüm. Küçük bir adım daha attığımda, yuvamda olacağım. Sen de oraya ulaşacaksın Anselm. İşte o zaman alnındaki çizgiler yok olacak."

Yüzü o denli solgunlaşmıştı ki, Anselm, telaşla, "Dur, bekle Iris. Ne olur gitme!" diye bağırdı. "Bana bir şey bı-

rak ki, seni tümüyle yitirmediğimi anlayayım."

Iris onaylarcasına başını salladı. Elini başucunda duran vazoya uzattı. Yeni açmış mavi bir süseni alıp ona verdi. "İşte, benim çiçeğimi, irisi al ve beni unutma. Beni ara, irisi ara. O zaman bana geleceksin," dedi.

Anselm ağlayarak çiçeği aldı ve gözyaşları içinde onunla vedalaştı. Arkadaşı ona haber yolladığında, bir kez daha geldi; tabutun çiçeklerle bezenmesine ve mezara indirilmesine yardım etti.

Bu olaydan sonra yaşamdan koptu. Bir türlü kopuk ipliği onarıp yaşam denen ağı öremez oldu. Her şeyi bıraktı, işinden ve kentten ayrıldı ve dünyada kayboldu. Ara sıra orada burada göründüğü oluyordu. Doğduğu kentte de, eski bahçenin çitine dayanmış çevreye bakarken gördüler onu. Ama insanlar onun hatırını sorup ona yardım etmeye kalktıklarında çekip gittiğini anladılar.

Süseni hep sevdi. Gördüğü her yerde üzerine eğilir, çiçeğin çanağının içine uzun uzun bakar, mavi derinliklerden geçmişte ve gelecekte ne var ne yoksa, hepsinin kokusunun ve varlığının ona ulaştığını sanırdı. Ama sonra hüzünle oradan ayrılırdı. Beklentisi gerçekleşmiyordu bir türlü. Ardında olabilecek en hoş gizemin soluk alıp verdiğini duyduğu yarı açık bir kapının önünde durur gibiydi. Artık her şeyi öğreneceği ve beklentisinin gerçekleşeceğini düşündüğü anda kapı ansızın kapanıyor, dünyanın soğuk rüzgârı yalnızlığını kamçılayıp geçiyordu.

Düşlerinde annesi sesleniyordu ona. Uzun yıllardır onun yüzünü ve onun varlığını bu denli yakından, bu denli belirgin görmemişti. Iris de sesleniyordu ona. Uyandığında tüm gününü düşünerek geçirmesine neden olan bir tını yankılanıyordu kulağında. Hiçbir kentte doğru dürüst kalmıyor, kent dışında yabancı gibi dolaşıyor, bilmediği evlerde ve ormanlarda yatıp kalkıyor, ekmek ya da böğürtlen ne bulursa onu yiyor, şarapla ya da bitkile-

rin üzerindeki çiy taneleriyle susuzluğunu gideriyordu. Hiç umurunda değildi. Çoğu ona deli gözüyle bakıyor, çoğu da büyücü sanıyordu. Korkanı da, alay edeni de çoktu. Seveni de. O güne dek bilmediği beceriler geliştirdi. Çocuklarla birlikte oluyor, onların garip oyunlarına katılıyor, kırık bir dal parçası ya da küçücük bir taşla konuşabiliyordu. Yazlar ve kışlar önünden su gibi akıp gidiyor ve o hep çiçek çanaklarının, derelerin ve göllerin içine bakıyordu.

"Her şey resim. Her şey resimden oluşuyor," diyordu kendi kendine.

Ama içinde bir öz olduğunu duyumsuyordu. Hiç de görüntü değildi bu ve Anselm'i durmadan izliyordu. Ara sıra onunla konuşuyordu da. Iris'in ve annesinin sesiydi konuşan ve bu ses avuntu ve umut demekti.

Yolunun üzerinde tansıklarla karşılaştı, ama bunlar onu hiç şaşırtmadı. Günlerden bir gün, kışı yaşayan bir yerde, sakalında oluşmuş buz taneleriyle, kırlara bata çıka yürüyordu. Karın içinde çok güzel, tek bir çiçek açmış, ince uzun bir süsen gördü. Onun üzerine eğildi ve gülümsedi. Iris'in sürekli anımsaması gerektiğini söylediği şeyi bulmuştu sonunda. Çocukluğunun düşünü anımsamış, altın çizgilerin arasından çiçeğin yüreğine ve gizine giden ışıl ışıl damarlarla örülü yolu görünce aradığı özün orada olduğunu anlamıştı. Görüntü değildi bu artık. Gerçek bir varlıktı.

Oradan ayrıldıktan sonra yeni önseziler ve düşler de yol gösterdi ona. İçinde çocukların olduğu bir kulübeye vardı. Çocuklar ona süt verdiler. Onlarla oynadı ve onların anlattığı öyküleri dinledi. Ona ormanda, odun kömürü toplayanların olduğu yerde bir tansık olduğunu söylediler. Dediklerine göre, yalnızca bin yılda bir açılan ruhlar kapısı açılmıştı orada. Anselm çocukların söylediklerini dinledi ve o çok sevdiği resmi görürcesine ba-

şını salladı. Yeniden yürümeye koyuldu. Kızılağaçlardan oluşan bir koruya geldiğinde, çok ender duyulan tatlı bir sesle öten bir kuş çıktı önüne. Sesi, ölen Iris'in sesini andırıyordu. Onu izledi. Kuş uçtu, sıçraya sıçraya ormanın derinlerine daldı.

Kuş gözden kaybolup sesi duyulmaz olduğunda, Anselm durdu ve çevresine baktı. Ormanın içinde derin bir vadide buldu kendini. Ağaçların geniş yeşil yapraklarının altından şırıl şırıl akan bir su sesi geliyordu. Onun dışında her şey sessizlik içinde, bir şey bekler gibiydi. Oysa Anselm'in göğsündeki kuş, o sevgili ses, ötmesini sürdürüyor, onu daha ileriye çekiyordu. Sonunda üzeri yosunlarla kaplı dik bir kayaya vardı. Kayanın ortasında dağın içlerine giden ince, dar bir yarık görünüyordu.

Yarığın önünde yaşlı bir adam oturuyordu. Anselm'in geldiğini görünce yerinden fırladı. "Geri dön, be adam. Çabuk geri dön," diye bağırdı. "Burası ruhlar kapısı. Buradan giren bir daha çıkamaz."

Anselm kayadaki kapıya dikkatlice baktı. İki yanında sık altın sütunlar dizili, sonu görünmeyen mavi bir yolun içeriye doğru uzandığını gördü. Yol, aşağılara, çok büyük bir çiçeğin çanağına doğru gidiyor gibiydi.

Anselm'in göğsündeki kuş, aydınlık ezgisini sürdürüyordu. Anselm bekçiyi geçti. Yarıktan, altın sütunlarla çevrili içerinin mavi gizine girdi. Iris'in yüreğindeydi şimdi ve yumuşak adımlarla yürüdüğü yer annesinin bahçesindeki süsenin mavi çanağıydı. Altın pırıltılı alacakaranlığa doğru yol alırken, ansızın tüm anıları ve tüm bilgileri kavradı. Eline dokundu. Küçülmüştü eli. Yumuşacıktı. Tanıdığı sevgi dolu sesler duydu. Seslerin tınısı ve altın sütunların parıltısı, bir zamanlar, çocukluğunun baharlarında duyduklarını ve gördüklerini andırıyordu.

Küçük bir çocukken gördüğü düş de oradaydı. Resimler dünyasını arkasından sürükleyerek çiçeğin çana-

ğına giriyor ve bütün resimlerin ardında yatan gize girip kayboluyordu.

Anselm yavaş sesle şarkı söylemeye koyuldu. Yolu, hafif bir eğimle gerçek yurduna uzanıyordu.

(1918)

BİR SOBAYLA SÖYLEŞİ

Kendini tanıştırdı: şişman, geniş, ağzı ateş dolu.

"Adım Franklin," dedi.

"Yoksa Benjamin Franklin misin?" diye sordum.

"Hayır, yalnızca Franklin ya da Francolino. İtalyan malı bir sobayım ben. Olağanüstü bir buluş sayılırım. Ama öyle aman aman ısıtmam çünkü..."

"Evet, bunu biliyorum," dedim. "Çok güzel adları olan sobaların tümü olağanüstü buluşlardır, ama pek iyi ısıtmazlar. Ben de onları çok severim. Hayran olmaya değer onlara. Ama söylesene Franklin! Nasıl olur da bir İtalyan sobası bir Amerikan adı taşır? Biraz garip değil mi bu?"

"Niye garip olsun ki? Gizli yasalar vardır, bilmiyor musun? Doğada da bir sürü gizli yasa var. Bu da bağlantılar ve bağlantılara ek olarak kullanılan dille ilgili gizli bir yasa. Korkak halkların yürekliliği göklere çıkaran halk ezgileri vardır. Sevgi nedir bilmeyenlerin de sevginin yüceliği üzerine yazılmış tiyatro yapıtları. Biz sobaların da durumu böyle. Genellikle İtalyan malı bir sobanın Amerikan adı, Alman malı bir sobanın adı da Yunanca olur. İnan ki, Alman olanlar da, benden daha iyi ısıtmıyor. Oysa adları ya Henreka ya Phönix ya da Hektor'un Vedası. Böyle adlar daha çok şey çağrıştırıyor. Bu nedenle benim

adım da Franklin. Ben bir sobayım, ama verilere göre devlet adamı da olabilirdim pekâlâ. Yayvan bir ağzım var. İyice beslenmem gerekli. Ayrıca az ısıtırım, bir borudan dumanlar saçarım, iyi bir adım var ve birçok şeyi anımsatıyorum insanlara."

"Kuşkusuz. Size büyük saygım var," dedim. "İtalyan sobası olduğunuza göre, içinizde kuşkusuz kestane pişirilebilir, değil mi?"

"Kuşkusuz. Zaman geçirmek için birebirdir. Çoğu sever bunu. Bazıları da oyalanmak için şiir yazar ya da satranç oynar. Benim ateşimde de kestane pişirebilirsiniz. Neden olmasın ki? Siz de kavrulursunuz bu arada. Ama olsun! Zaman harcarsınız ya, önemli olan o. İnsanlar boşa zaman harcamaya bayılır. Ben de insanın ürünüyüm. Görevimizi yapıyoruz işte. Düşünme gücünü simgeleyen anıtlarız biz. İşte o kadar!"

"Durun. Düşünce anıtı mı dediniz? Kendinizi böyle mi görüyorsunuz?"

"Evet öyle. Biz tümümüz düşünceyi simgeleyen anıtlarız. Biz endüstri ürünleri, insanoğlunun bir özelliğini ya da erdemini kanıtlayan anıtlarız. Bu özelliğe doğada az rastlanır. En üst düzeyde yalnız insanda vardır."

"Hangi özellikmiş bu? Söylesenize."

"Hiçbir amacı olmayan şeylere anlam kazandırmak. Ben de daha birçok şey gibi bu özelliğin ürünüyüm. Adım Franklin, sobayım, odun yiyen büyük bir ağzım var ve de ısının hızla dışarı kaçtığı büyük bir borum. Süsüm de eksik değil. İnsanların açıp kapayabileceği iki kapağım var. Bu da oyalanmak için iyi bir yol. Bir flütle oynar gibi oynayabilirsiniz onlarla."

"Beni şaşırtıyorsunuz Franklin. Senin kadar akıllı soba görmedim. Ama dur bakayım. Siz soba mısınız, yoksa anıt mı?"

"Ne kadar da çok soru soruyorsunuz! Her şeye bir

'anlam' veren tek yaratığın insan olduğunu bilmiyor musunuz? Doğa için meşe meşedir. Rüzgâr da rüzgâr, ateş de ateş demektir. Oysa insan için her şey başka bir şey demektir. Her şeyin değişik bir anlamı ve birbiriyle bağlantısı olduğu varsayılır. Her şey kutsal ve simgeseldir. Birini basbayağı öldürmek, kahramanlık, salgın hastalık ise Tanrı'nın işi olur. Savaşa devrim adını verirsiniz. Böyle olunca bir soba nasıl yalnızca soba olabilir ki? Onun da bir simge, bir anıt ve bir haberci olması doğal. Bu nedenle sevilir ve önemsenir, yine bu nedenle süsleri ve kapakları vardır. Gördüğünüz gibi tek özelliğinin azıcık ısıtmak olduğunu o da kabul etmiyor. Adı da bu nedenle Franklin."

(1919)

PIKTOR'UN DÖNÜŞÜMLERİ

Piktor cennete adımını atar atmaz, kendini hem kadın hem de erkek olan bir ağacın önünde buldu. Ağacı saygıyla selamladı ve, "Sen yaşam ağacı mısın?" diye sordu. Ağacın yerine onu, yılan yanıtlamaya kalkınca, oradan ayrılıp yoluna devam etti. Piktor hiçbir şeyi kaçırmak istemiyordu. Her şey o denli hoşuna gidiyordu ki! Kendi yurdunda, yaşam kaynağının yanı başında olduğundan hiç kuşkusu kalmamıştı artık.

Bir ağaç daha gördü. "Yaşam ağacı sen misin?" diye sordu Piktor.

Güneş onaylarcasına başını salladı ve güldü. Ay da onaylarcasına başını salladı ve gülümsedi.

Binbir gözü ve yüzü olan, değişik renkte ve ışıltıda, olağanüstü güzellikte çiçekler ona bakıyordu. Bazıları başını sallayıp güldü, bazıları başını sallayıp gülümsedi, bazıları da ne başını salladı ne de gülümsedi. Suskunluğa gömülmüş, benliklerine dönmüş ve kendi kokularıyla mest olmuş gibiydiler. İçlerinden biri leylak rengi bir ezgi, bir başkası da derinlikler mavisi, uykulu bir ezgi tutturmuştu. Çiçeklerden birinin iri mavi gözleri vardı. Bir başkası da Piktor'a ilk aşkını anımsattı. Çocukluğunun bahçesi gibi kokanı da vardı. Tatlı kokusu Piktor'un annesinin sesini andırıyordu. Biri onunla alay edercesine

güldü ve uzun, kıvrık, kırmızı dilini çıkardı ona. Piktor dili yaladı ve ağzına reçineye, bala ve de bir kadının öpücüğüne benzer çıldırtıcı, keskin bir tat geldi.

Piktor bu çiçeklerin ortasında inanılmaz bir sevinç ve özlemle dolu duruyordu. Yüreği ağır bir çan gibi güçlü çarpıyor, büyük bir özlemle tılsımlı sezgilerin haber verdiği arzuların bilinmez dünyasına çağırıyordu onu.

Çimenlerin üzerinde bir kuş gördü Piktor. Renklerle parıldayan ve tüm renkleri sahiplenmiş bir kuştu bu. Piktor bu rengârenk güzel kuşa, "Söyle bana kuş, mutluluk nerede?" diye sordu.

Güzel kuş altın gagasını açа açа güldü ve, "Mutluluk mu? Mutluluk her yerde, dağda, vadide, çiçekte ve billurda," diye yanıtladı onu.

Bunları söyledikten sonra, neşeli kuş tüylerini silkeledi, boynunu salladı, kuyruğunu yere vurdu, gözlerini kırpıştırdı ve bir kez daha güldü. Sonra çimende sakin sakin oturmaya başladı. Sonra bilin bakalım ne oldu! Kuş rengârenk bir çiçeğe dönüştü. Tüyleri yaprak, pençeleri de kök oldu. Renklerin ışıltısında, dansının ortasında bitki oluvermişti. Piktor şaşkın şaşkın bakakaldı.

Derken kuş, çiçek yapraklarını ve toz başçıklarını salladı. Çiçek olmaktan yine sıkılmıştı. Kökleri yoktu artık, rahatça devinebiliyordu. Uçarcasına yavaşça havalandı. Pırıl pırıl bir kelebeğe dönüşmüştü. Ağırlığı olmadan, ışığa gerek duymadan ışıl ışıl yüzüyle dalgalanırcasına uçuyordu. Piktor'un gözleri faltaşı gibi açıldı.

Ama bu yeni kelebek, bu neşeli, rengârenk kuş çiçekten kelebek, renkli aydınlık yüzüyle, şaşkın Piktor'un çevresinde uçuyor, güneşte parlıyor, bir kar tanesi benzeri yumuşakça yere konuyor, Piktor'un hemen ayaklarının dibinde oturuyor, yumuşacık soluyor ve ışıltılı kanatlarını azıcık çırpıyor derken, çevresine kırmızı ışıklar saçan renkli bir billura dönüşüverdi. Bu değerli taş, çimenin

ve yeşil otların arasında, bir şölen aydınlığıyla pırıl pırıl parlıyordu. Ama gerçek yurdu olan yerin içi onu çağırır gibiydi. O da giderek küçüldü ve toprağa gömülmeye başladı.

Piktor karşı koyamadığı bir istekle, kaybolmak üzere olan taşı yakaladı ve kendine doğru çekti. Gözlerini hayran kaldığı bu büyülü ışıktan alamıyordu. Sanki bu ışık tüm mutlulukların sezisini yansıtıyordu yüreğine.

Ansızın, kurumuş bir ağacın dalına dolandı yılan. Tıslayarak, Piktor'un kulağına, "Bu taş seni istediğin şeye dönüştürebilir. İş işten geçmeden dileğini söyle," diye fısıldadı.

Piktor irkildi. Bu olanağı kaçırmaktan korkmuştu. Çabucak bir sözcük söyledi ve ağaca dönüştü. Birçok kez ağaç olmayı düşlemişti, çünkü ağaçlar ona sakin, güçlü ve onurlu gelirdi.

Böylece Piktor ağaç oldu. Toprağa kök saldı, yükseklere doğru uzandı, gövdesinden dallar çıktı ve yeşerdi. Halinden çok memnundu. Serin toprağın derinlerine su arayan köklerini salıyor, yüksek maviliklere doğru yapraklarını sallıyordu. Kabuğu böceklere, dibi tavşanlara ve kirpilere, dalları da kuşlara yuva olmuştu.

Ağaç Piktor çok mutluydu. Akıp giden yılları hiç saymıyordu ve böylece mutluluğunun tam olmadığını anlayana dek epey yıl geçti aradan. Ağaç gözüyle bakmayı çok yavaş öğrenmişti. Bakmayı öğrendiğinde ise hüzünlendi.

Cennette, çevresindeki varlıkların çoğunun kendilerini başka varlıklara dönüştürdüklerini gördü. Her şey büyülü bir akıcılıkla sonsuz bir dönüşüm içindeydi. Çiçeklerin, değerli taşlara dönüştüğünü ya da ok gibi fırlayan kuşlar haline geldiğini ayrımsadı. Çevresindeki ağaçlar ansızın yok oluyordu. Bunlardan biri kaynak olarak akmaya başlamıştı. Bir başkası da timsah olmuştu.

Bir ağacın da balığa dönüştüğünü ve yeni varlığı içinde değişik kösnül oyunlar peşinde, sevinç içinde, neşeli ve canlı yüzdüğüne tanık oldu. Filler giysilerini kayalarla, zürafalar da varlıklarını çiçeklerle değiştiriyordu.

Oysa Ağaç Piktor hep aynı kalıyordu. Kendisini değiştirmesine olanak yoktu artık. Bunun bilincine vardığında mutluluğu sona erdi. Birçok yaşlı ağaçta gözlemlenen o yorgun, neşesiz ve dertli görünüm onu da giderek sardı. Yaşlılık çöküyordu üzerine. Atlarda, kuşlarda, insanlarda ve tüm varlıklarda da her zaman görülür bu. Eğer değişme yetenekleri yoksa, zamanla hüzne ve dertlere gömülür, güzelliklerini yitirirler.

Günlerden bir gün, bir genç kızın yolu, cennetin o yöresine düştü. Sarı saçlı, mavi giysili bir kızdı bu. Şarkılar söyleyip dans ederek ağacın altından geçti. O güne dek değişim yeteneğine sahip olmayı aklına bile getirmemişti.

Akıllı maymunlar arkasından alay ederek güldüler, bazı çalılar ona yavaşça takıldılar, bazı ağaçlar da ona çiçek, ceviz ya da elma attılar. Ama o hiçbirini görmedi bile.

Ağaç Piktor, kızı gördüğünde, o güne dek hiç bilmediği türden yoğun bir mutluluk özlemine kapıldı. Bir düşünce gelip yerleşti zihnine. Kendi kanı canı çağırıyormuş gibi geldi ona. "Düşün," diyordu bu ses. "Şu anda tüm yaşamını gözden geçir ve neyin anlamlı olduğunu bul. Yoksa çok geç olur. Bir daha böyle bir şansı yakalayamazsın." O da bu sesi dinledi ve düşünmeye koyuldu. Henüz insan olduğu zamanları ve tüm geçmişini, cennete gelişini ve de en çok da büyülü taşı elinde tuttuğunda ağaca dönüştüğü o olağanüstü ânı düşündü. Her türlü dönüşümün olası olduğu o andaki kadar yaşamı yoğun duyumsamamıştı! Gülen kuşu, üzerinde güneşin ve ayın birleştiği ağacı anımsadı. O zamanlar hata ettiğini de. Yı-

lanın dediğini hiç düşünmeden yapmış, yanlış olabileceği aklının ucundan bile geçmemişti.

Kız, Ağaç Piktor'un yapraklarının hışırdadığını duydu. Başını kaldırıp baktığında yüreğinde bir sızı duydu birden. Yeni düşünceler, yeni arzular ve yeni düşler kıpırdadı içinde. Bilmediği bir gücün çekimiyle ağacın altına oturdu. Ağaç ona çok yalnızmış gibi gelmişti. Yalnız ve hüzünlü. Ama suskun hüznünün içinde insanı duygulandıran soylu, güzel bir yanı vardı. Hafif hafif hışırdayan tacının ezgisi kıza çekici geliyordu. Sert gövdesine yaslandı ve ağacın titrediğini duyumsadı. Kendi yüreği de öylesine titriyordu. Yüreğini garip bir sızı kaplamıştı, ruhunun göklerini de bulutlar. Gözlerinden yakıcı yaşlar dökülmeye başladı. Ne demek oluyordu bu? İnsan neden böylesine acı çekerdi ki? Yüreği neden göğsünden fırlayıp bu güzel ve yalnız varlığınkinde erimek istiyordu?

Ağaç köklerine dek yavaşça titredi ve içindeki tüm yaşam gücünü toparladı. Kızla birleşebilmek için yanıp tutuşuyordu. Neden o yılana kanıp kendini sonsuza dek ağaç kalmaya mahkûm etmişti? Ne kadar körmüş meğer, ne kadar safmış! Hiçbir şey bilmiyormuş meğer! Yaşamın gizinden hiç mi hiç haberi yokmuş! Hayır, o zaman da gizliden gizliye bunu duyumsamış, biraz da olsa sezmişti. Ah, şimdi hüzün içinde, kadın ve erkekten oluşan ağacı düşündüğünde ne iyi anlıyordu her şeyi!

Sonra bir kuş geldi. Güzel, cesur, kırmızı beyaz bir kuş, kavisler çizerek geldi. Kız, uçan kuşu ve kuşun gagasında tuttuğu bir şeyi yere attığını gördü. Kan gibi, kor gibi kırmızı bir şeydi bu. Yeşil otların arasına düşmüştü. Yeşilin içinde alev gibi parlıyordu. Kırmızı ışıltısı öylesine güçlüydü ki, kız dayanamadı, eğildi ve onu aldı. Bir billur parçasıydı bu. Bulunduğu yerde karanlığa izin vermeyen, yakut renkli bir kristal.

Kız, büyülü taşı beyaz eline alır almaz, yüreğinden

dolup taşan dileği gerçekleşti. Güzel kız ağacın içine çekildi ve ağaçla bütünleşti. Ağacın gövdesinden genç, güçlü bir dal olarak çıktı ve onun yüksekliğine ulaşmak için hızla büyümeye başladı.

Her şey yoluna girmiş, dünya düzenine kavuşmuştu. Asıl cenneti şimdi bulmuştu Piktor. Yaşlı ve hüzünlü bir ağaç değildi artık. Yüksek sesle, "Piktoria, Viktoria," diye şarkılar söylüyordu.

Değişmişti. Sonunda, sonsuz, gerçek değişimi bulmuştu, çünkü yarımken bir bütüne dönüşmüştü. Artık bundan sonra, istediği kadar değişebilirdi. Var olmanın büyülü akımı kanında dolaşmaya başlamış, her an yeniden yaratılan dünyanın bir parçası olmuştu.

Geyik oldu, balık oldu, insan oldu. Yılan, bulut ve kuş oldu. Ama neye dönüşürse dönüşsün, bir çiftten oluşan bir bütün oldu her zaman. İçinde hem güneş ve ay hem de kadın ve erkek vardı her zaman. İkiz ırmaklar olarak ovalarda aktı, bir çift yıldız olarak da gökyüzünde ışıldadı.

(1922)

BÜYÜCÜNÜN ÇOCUKLUĞU

Bir zamanların o hoş masalı,
Dönüp dönüp giriyorum yeniden kaynağına
Ve dinliyorum uzaktan altın pırıltılı ezgilerini,
Nasıl güldüğünü, nasıl düş kurduğunu
ve nasıl sessizce ağladığını.
Derinlerden fısıldıyorsun anımsatarak bana,
o büyülü sözcüğü.
Bense sarhoş gibiyim, uykulu
Ve sen beni, hep ileriye hep ileriye çağırıyorsun.

Çocukluğumda yalnızca annem, babam ve öğretmenlerim değil, daha yüce ve gözle görünmez, gizemli güçler de eğitti beni. Bunların arasında büyükbabamın camlı dolabında duran ve Hint mitolojisinin tanrılarından biriymişçesine dans eden Tanrı Pan da vardı. Okuma yazma bilmediğim yıllarda bile bu tanrı ve onun gibiler bana çok çekici gelirdi. Uzakdoğu'nun çok eski çağlarına ait görüntüler ve düşüncelerle öylesine iç içeydim ki, çok sonraları bile Hint ve Çin mitolojisinden bir kahramanla ne zaman karşılaşsam, öz yurdumdan biriyle karşılaşmış gibi duyumsadım hep kendimi. Oysa Avrupalıyım. Yükselen burcum Yay ve yaşamım boyunca bende de Avrupalılara özgü o atak davranışlar, sahip olma duy-

gusu ve sonsuz bir merak vardı. Ben de çoğu çocuk gibi, yaşam süresince vazgeçilmez olan değerleri okula başlamadan önce öğrenme şansına sahip oldum. Elma ağaçları, yağmur ve güneş, ırmaklar, ormanlar, arılar ve böcekler öğretti bana bunları. Büyükbabamın hazinesindeki Tanrı Pan ve onun gibi dans eden başka tanrılar da. Dünyadan kopuk değildim. Hayvanları ve yıldızları korkmadan gözlemleyebiliyor, meyve bahçelerinde dolaşırken ya da suyun içinde balıklarla birlikteyken yabancılık çekmiyordum. Bir sürü de şarkı biliyordum. Büyü de yapabiliyordum, ama ne yazık ki bu konuyla uzun süre ilgilenmedim. Ancak ileri yaşlarda yeniden ilgilendim bu konuyla ve çocuk olmanın o olağanüstü bilgeliğini yakalamayı öğrendim.

Okula gitmeye başladığımda derslerde zorluk çekmedim. Üstelik hoşuma bile gidiyordu. Okulda, akılcı bir yöntemle, yaşam için gerekli bilgiler kuru kuruya öğretilmiyor, oyun oynarcasına eğlenceli geçen konuşmalara da yer veriliyordu. Bu konuşmalardan çoğu zaman büyük zevk alıyordum. Yaşamım boyunca unutmadığım pek çok şeyi de onlardan öğrendim. Bugün bile çok hoş ve esprili Latince sözler, diziler ve deyimler hâlâ aklımda. Dünyadaki birçok kentin nüfusunun ne kadar olduğunu bile anımsıyorum. Ama doğal olarak, bugünkü nüfuslarını değil de bin yıl öncekilerini!

On üç yaşına dek, ilerde ne olacağımı ve hangi mesleği seçmem gerektiğini hiç düşünmedim. Bütün erkek çocuklar gibi ben de avcılara, sandalcılara, arabacılara, ip cambazlarına ve kutup kâşiflerine hayranlık duyuyor, onları çok beğeniyordum. İçgüdüsel bir eğilimim vardı. "Gerçek" diye bilinenle yetinemiyordum bir türlü. Gerçek, yetişkinlerin söz birliği ettiği bir saçmalık gibi geliyordu bana o zamanlar. "Gerçekler"i bazen ürkerek, bazen de alay ederek yadsımaya çok erken yaşlarda baş-

ladım. Büyü yaparak onları değiştirmek ve sıradanlıklarını önlemek istiyordum. Çocukluğumda bu istek dış dünyayla ilgili çocuksu şeylere yönelikti. Kışları elma yapabilmeyi, para kesemi altın ve gümüş paralarla doldurabilmeyi, düşmanlarımı büyüyle sakat bırakmayı ya da onları yürekliliğimle utandırdığımı ve bana kahraman ya da kral dendiğini düşlüyordum. Gömüleri bulup çıkarmak, ölüleri diriltmek ve görünmez olabilmekti dileğim. Özellikle görünmez olabilmek, çok önemsediğim ve gerçekten arzuladığım bir beceriydi. Büyüyle ilgili başka güçler gibi bu istek de beni yaşamım boyunca izledi ve çoğu kez hemen kavrayamadığım biçimlerde ortaya çıktı. Daha sonra, bir yetişkin olarak edebiyat dünyasına katıldığımda, birçok kez yazdığım şiirlerin arkasında kaybolmayı ve anlam açısından zengin sözcüklerle oynayarak onlarla gizlenmeyi denedim. Olağandışı denemelerimi, yazar arkadaşlarım çoğu kez yanlış anladılar ve yerdiler. Geçmişe baktığımda, tüm yaşamımın büyü yapabilme gücüne sahip olabilme isteğinin belirtileriyle dolu olduğunu, ama zamanın akışı içinde bu isteğin nasıl değişime uğradığını, zamanla bu isteğin dışa dönük amaçlar yerine kendi benliğimi nasıl sardığını ve nesneleri değiştirmek yerine kendimi değiştirmeye yöneldiğini izleyebiliyorum. Görünmez olmayı sağlayan sihirbaz pelerinini giyerek, görünmez olmanın ötesinde bir anlam taşımayanın yerini soyut olmasına karşın, varlığı hiçbir zaman yadsınamayan bilginin görünmezliğiyle doldurmaya çalıştım, yaşamöykümün gerçek içeriği budur işte.

Canlı ve mutlu bir çocuktum ve evin her köşesine sinmiş olan renkli, güzel dünyaya bir oyunmuşçasına katılırdım. Ne hayvanlar ve bitkiler ne de imgelem gücümün ve düşlerimin el değmemiş ormanı eksikti. Güçlerimden ve becerilerimden de hoşnuttum. Beni alev alev yakan arzularım, beni perişan edecekleri yerde mutluluk

verirdi. O zamanlar, daha sonraları duyumsayamadığım gibi doyurucu büyüler yaptım hiç bilmeden. Sevgileri kolay kazandım, kolay etkiledim ve başkalarını yönetme rolünü kolay üstlendim. Gizemli olmak da zor gelmedi bana. Benden genç olan arkadaşlarımı ve akrabalarımı yıllarca büyü yapma gücümün olduğuna, şeytanı oynattığıma ve gizli hazinelerin varlığına gerçekten inandırdım. Annemin ve babamın bana daha çok küçükken yılanın ne anlama geldiğini öğretmelerine karşın uzun süre cennette yaşadım. Çocukluk düşlerim uzun sürdü. Dünya benimdi, huzurluydu; çevremde her şey güzel bir oyunun parçalarıydı sanki. Doyumsuzluğa ya da özleme kapıldığımda, bana sevinç veren dünyam karardığında ya da çelişkiye düştüğümde, çoğunlukla değişik, özgür ve engel tanımaz düşlemler dünyasının olasılıklarına dalardım. Geri döndüğümde de dış dünyayı yenilenmiş, hoş ve sevgiye değer bulurdum yeniden. Evet, uzun süre cennette yaşadığım gerçek.

Babamın küçük bahçesinde tahta bir bölme vardı. Orada tavşan ve evcil bir karga beslerdim. Sıcağı ve yeri benimsemenin verdiği mutlulukla orada saatlerce oturur, dünyanın zamanını harcardım. Tavşanlar, yaşam, çimen, süt, kan ve üreme gücü kokar, karganın sert bakışlı kara gözlerinde ölümsüzlük ışıldardı. Akşamları, aynı yerde, sönmeye yüz tutmuş bir mumun ışığında, uykulu sıcak hayvanların yanında, yalnız ya da bir arkadaşla birlikte, bu kez değişik saatler geçirirdim. Çok büyük gömüler bulma, mutluluğun gizini öğrenme, çözümlenmesi kolay dünyada bir şövalye olarak başarıdan başarıya koşma tasarıları yapardım. Bu şövalye, hırsızları yönetir, mutsuzları kurtarır, tutukluları özgür bırakır, zapt edilmiş kaleleri yakar yıkar, hainleri çarmıha gerer, sadık olmayan hizmetkârları bağışlar, kralların kızlarını kazanır ve hayvanların dilinden anlardı.

Büyükbabamın kütüphanesinde çok ağır, büyük bir kitap vardı. Onu karıştırır, okurdum. Tükenmek bilmeyen bu kitapta eski, olağanüstü resimler vardı. Çoğu kez, ilk açışta, bu çekici resimler sayfalarda ışıl ışıl parlar, çoğu kez de sanki büyüyle yok olmuşlar ya da hiçbir zaman orada olmamışlar gibi uzun süre arar arar bulamazdınız. Bu kitapta olağanüstü güzel ve anlaşılmaz bir öykü vardı. Onu sık sık okurdum. O da her zaman bulunmazdı. Zamanın uygun olması gerekirdi. Bazen tümüyle yok olur, saklanır, sık sık yer değiştirirdi. Bazen okurken sevecen ve anlaşılır gelir, başka bir kez de tavan arasının kapısı nasıl ardındaki karanlıkla kapalı durur ve insan o karanlıkta bazen hayaletlerin nasıl kıs kıs güldüklerini ve iç geçirdiklerini duyarsa, o da öylesine kapalı dururdu. Her şey gerçek ve büyüyle doluydu; gerçekle büyü birbirine güvenerek gelişirdi. İkisi de benimdi.

Büyükbabamın hazinelerle dolu camlı dolabındaki dans eden Hint tanrısı da her zaman aynı tanrı olmazdı. Yüzü değişirdi ve hep aynı biçimde dans etmezdi. Bazen yabancı, bilinmez ülkelerde, bilinmez halkların, dua etmek için biçimlendirdikleri değişik ve biraz da gülünç bir tanrı olur, başka zamanlarda da anlamlı, adı konamayan kötülüklerle dolu, kurban isteyen, öfkeli, güvenilmez ve alaycı bir büyü yapıtı gibi görünürdü. Sanki sonradan öç almak için benim onunla alay etmemi sağlardı. Sarı madenden yapılma olmasına karşın bakışlarını değiştirebiliyordu. Şaşı baktığı da olurdu. Başka zamanlarda da tam bir simgeye dönüşür, ne güzel, ne çirkin, ne kötü, ne iyi, ne gülünç ne de ürkünç bir görünümü olurdu. Eski, yalın ve hayal gücü gerektirmeyen bir harf, kayada bir yosun lekesi ya da bir çakıl taşının üzerindeki bir işaret gibi. Biçiminin, yüzünün ve görüntüsünün ardında tanrı yaşar ve sonsuzu simgelerdi. O zamanlar çocuk olduğum için adlarını bilmediğim, ama yine de

saygı duyduğum ve sonradan Şiva, Vişnu, tanrı, yaşam, Brahman, Atam, Tao ve ebedî anne olduğunu öğrendiğim kavramlara dönüşürdü. Babaydı, anneydi, kadındı, erkekti, güneşti ve aydı o.

Camlı dolapta ve başka dolaplarda, tanrının yanı sıra daha başka şeyler de vardı. Tahta boncuklardan tespihler, palmiye yapraklarına yazılmış rulo halinde eski Hindu elyazmaları, yeşil sabun taşından yontma kaplumbağalar, ağaçtan, camdan, kuvarstan ve topraktan yapılma küçük tanrı heykelleri, işlemeli ipek ve keten örtüler, pirinçten yapılma kupalar ve kâseler de vardı orada. Hepsi Hindistan'dan, kıyıları palmiye ağaçlı, ceylan gözlü nazik insanların ülkesi Seylan'dan, o cennet gibi adadan ya da Siam'dan ve Burma'dan gelmişti. Tümüne deniz, baharat ve uzak yerlerin kokusu sinmişti. Tarçın ve sandalağacının da. Koyu tenli ya da sarı tenli eller tutmuştu onları, tropikal yağmurlarda ya da Ganj Nehri'nin suyunda ıslanmış, ekvator güneşinde kavrulmuş ve balta girmemiş ormanlarca gölgelenmişlerdi. Bunların hepsi de büyükbabamındı. O yaşlıya, saygıdeğer olana, güçlüye, beyaz gür sakallıya, o her şeyi bilene, anne ve babadan daha güçlü olana aitti. Başka şeyleri ve başka güçleri de vardı onun. Yalnızca Hint tanrılarının, oyuncakların, büyüyle örülü, yontulmuş ya da işlenmiş hindistancevizinden kapların, sandalağacından kutuların, o odanın ve kütüphanenin sahibi değildi. Aynı zamanda hem akıllı, bilge bir adam hem de bir büyücüydü. İnsanların konuştuğu tüm dilleri anlar, otuzdan çok dil bilir, belki tanrıların ve yıldızlarınkini bile bilirdi. Pali dilinde ve Sanskritçe yazabilir ve konuşabilir, Bengal, Hint ve Singapur dillerinde şarkılar söyleyebilir, Hıristiyan olması ve Tanrı'ya, İsa'ya, Kutsal Ruh'a inanmasına karşın; Müslümanların ve Budistlerin dua yöntemlerini de bilirdi. Çok uzun yıllar Doğu'da, sıcak ve tehlikeli ülkelerde kalmış, ka-

yıklarla ve kağnılarla gezmiş, at üzerinde, katır üzerinde yolculuk etmişti. Kimse kentimizin ve ülkemizin dünyanın çok küçük bir parçası olduğunu ve milyonlarca insanın değişik inançları, örfleri, dilleri, ten renkleri ve tanrıları olduğunu onun kadar iyi bilmezdi. Erdemleri ve kötülükleri olduğunu da. Onu sever, sayar ve ondan korkardım. Her şeyi ondan bekler, güvendiğim için her şeyi ona söyler, ondan ve tanınmamak için değişik tanrıların giysilerine bürünen Tanrı Pan'dan sürekli bir şeyler öğrenirdim. Annemin babası olan bu insan bir gizemler ormanında saklanırdı. Nasıl ki yüzü beyaz sakalında gizliyse. Gözlerinden tüm dünyanın hüznü ve bilgelik akar, yüzünde sırasında yalnızca bir bilgelik, sırasında da tanrısal bir muziplik okunurdu. Birçok ülkenin insanları tanır, sayar ve ziyaret ederdi onu. Gelenler onunla İngilizce, Fransızca, Hinduca, Malay dili ve İtalyanca gibi değişik dillerde konuşur, uzun uzun sohbet ettikten sonra ansızın yok olurlardı. Büyükbabamın belki arkadaşları, belki elçileri, belki de hizmetkârları ya da görevlileriydi. Annemin gizemini ve mistik yönünü ondan, o anlaşılmaz insandan aldığını biliyordum. Annem de uzun süre Hindistan'da kalmıştı. O da Malayalam ve Kanara dillerini konuşur, bu dillerde şarkılar söylerdi. Yabancı, büyülü dillerde büyükbabamla birlikte şarkılar söylerler, değişik dillerin deyimleriyle konuşurlardı. Annem de büyükbabam gibi yabancı ülkelerin gülüşüne ve görmüş geçirmişliğin verdiği o gizemli gülümsemeye sahipti.

Babamsa onlar gibi değildi. Yalnız bir insandı o. Ne tanrıların ve büyükbabamın dünyasının ne de kentin günlük yaşamının bir parçasıydı. Acı çeken, yalnız ve arayış içinde olan biriydi. İyi bir eğitimden geçmişti, iyi niyetli ve dürüsttü; tümüyle gerçeğin hizmetindeydi. Soylu ve zarifti, ama o gizemli gülüşe çok uzaktı ve elbette gizemli yönleri de yoktu. İyilik ve akıl onu hiç bırakmaz,

büyükbabama özgü büyü bulutlarına dalıp ansızın yok oluvermez, yüzü hiçbir zaman, o çocuksu ve tanrısal büyü bulutunda yok olma oyununun getirdiği kâh hüzünlü, kâh inceden inceye alaylı ifadeye bürünmez, tümüyle içine kapanık, suskun bir tanrının maskesi gibi durmazdı. Babam annemle Hindu dilleri yerine İngilizce ve billur gibi pırıl pırıl, biraz Baltık lehçesiyle renklendirilmiş güzel Almancasıyla konuşuyordu. Bu dili bana o öğretti, bana ders verdi ve beni bu dille kazandı. O zamanlar, hayranlıkla ona yetişmeye gayret ederdim. Sanırım biraz da abartılı bir çabayla, çünkü köklerimin, annemin, o kara gözlü gizemli kadının toprağında olduğunu bilirdim hep. Annem ezgilerle doluydu, babamsa değildi. Babam şarkı söylemesini bilmezdi.

Kız kardeşlerim ve benden büyük iki erkek kardeşimle birlikte büyüdüm. Ağabeylerimi sayar ve onlara imrenirdim. Çevremizdeki kent küçüktü. Eski, kambur kentin dört bir yanı, güçlü ve biraz karanlık bir ormanla kaplıydı. Ortasından da arada sıkışıp kalmış, eğri büğrü, coşkusuz bir nehir akardı. Hepsini sever, öz yurdum bilirdim. Ormandaki, nehirdeki bütün bitkileri, taşları ve mağaraları, kuşları, sincapları, tilkileri ve balıkları, hepsini tanırdım. Hepsi benimdi, benim öz yurdumdu; ama bunlardan başka camlı dolap ve kütüphane de oradaydı. Büyükbabamın her şeyi bilen yüzündeki iyi niyetli alay, annemin sıcak, esrarengiz bakışı, kaplumbağalar, tanrılar, Hint ezgileri ve deyimleri de. Üstelik onlar, çok daha büyük bir dünyanın, çok daha büyük bir yurdun, çok eskilere dayanan bir geçmişin ve çok daha derin bağlantıların olduğunu söylüyorlardı. Yukarıda da, sallanan yüksek, küçücük evinde, grili kırmızılı papağan otururdu. Yaşlıydı, akıllıydı, bilge bir yüzü ve keskin bir gagası vardı. Şarkı söyler, konuşurdu. O da uzaklardan, bilinmeyenden gelmişti. Tropikal ormanların dillerini şakır,

ekvator kokardı. Evimizde birçok dünya, yeryüzündeki birçok hayvan birbirine sevecen kollarını açar, birbiriyle tanışır, birbiriyle örtüşürdü. Eski, büyük bir evdi bizimki. Kimileri boş duran bir sürü odası, kilerleri, taş ve soğuk kokan büyük, geniş koridorları ve odunla, meyveyle, hava akımları ve karanlık boşluklarla dolu sonu gelmez bir tavan arası vardı. Bu evde dua edilir, İncil okunur, öğrenilir, Hint felsefesiyle ilgilenilir, bol bol düzeyli müzik yapılır, Buddha ve Laozi bilinir, dış ülkelerden, ellerinde deriden ya da bezden yapılma değişik bavullarıyla, giysilerine yabancı bir hava ve uzak ülkelerin kokusu sinmiş konuklar çıkagelir, yanlarında değişik dillerin tınısını getirirlerdi. Yoksullar doyurulur, ziyafetler verilir, bilimler ve masallar yan yana yaşardı. Evde bir de çekindiğimiz bir büyükanne vardı. Onu pek tanımazdık; çünkü Almanca bilmezdi. Fransızca bir İncil okurdu. Çok yönlü ve her şeyi tümüyle anlaşılamayan bir evdi bu. Bu evde ışık çok değişik renklerde parlardı; yaşam canlıydı ve çok sesliydi. Her şey güzeldi ve hoşuma gidiyordu, ama imgelem dünyam daha da güzeldi. Gözlerim açıkken kurduğum düşlerin oyunları daha zengindi. Gerçek yetersiz kalıyordu, büyü gerekliydi.

Büyü evin içinde ve yaşamımda gizliydi. Büyükbabamın dolaplarının yanı sıra Asya dokumaları, giysiler ve şallarla dolu olan annemin dolaplarına, tanrıların şaşılığına, bazı eski odalara ve merdiven altlarının gizemli kokusuna da sinmişti büyü. Dışımdaki bu dünya içimde yankılanırdı. Yalnız benim olan, benim için var olan büyüler ve bağlantılar da vardı; hiçbir şey onlar kadar gizli ve günlük gerçeklerin ötesinde değildi. Ama buna karşın hiçbir şey de yine onlar kadar gerçek olamazdı. Canı istediğinde ortaya çıkan, sonra yeniden saklanan büyük kitaptaki resimler ve öyküler; her saat değiştiğine tanık olduğum nesneler böyleydi işte. Evin kapısı, bahçedeki

kulübe ve sokak, bir pazar akşamı, bir pazartesi sabahına oranla ne denli değişik görünürdü! Büyükbabamın ruhunun, babamın ruhuna dönüşmüşçesine egemen olduğu oturma odasındaki duvar saati ve İsa'nın resimdeki yüzü, gün boyunca nice değişik görüntülere bürünür ve saatten saate nasıl değişirdi! Orada yabancı bir ruh hiçbir şeye damgasını basamazdı. Onları benim ruhum sahiplenir, onlarla oynar ve onları yeniden adlandırıp anlam kazandırdı. Orada herkesin bildiği bir iskemle, bir tabure, sobadaki bir gölge ya da katlanmış bir gazete güzel, çirkin, kötü, anlamlı ya da bayağı görünebilirdi. Özlemi körükleyici, çekingen, yapıcı, gülünç ya da hüzünlü görünebilirdi. Değişmeyen ve hep aynı kalan ne az şey vardı! Her şey nasıl yaşıyor, değişiyor, değişimi arzuluyor, dağılmak ve yeniden doğmak için nasıl da pusuda bekliyordu!

Bütün bu büyülü görüntülerin en önemlisi ve olağanüstü olanıysa "küçük adam"dı. Onu ilk kez ne zaman gördüğümü anımsayamıyorum. Sanırım hep oradaydı, dünyaya benimle birlikte gelmişti. Küçük adam, ufacık, gölge gibi, gri bir varlıktı. Bir adamcık, bir hayalet, bir cin, bir melek ya da bir şeytan. Arada sırada önümde yürümeye başlardı. Uykuda da olsam, uyanık da olsam, onu babamdan, annemden, mantıktan ve korkudan da daha çok izlemek zorundaydım. "Küçük" göründüğü zaman ondan başka her şey önemini yitirir, o nereye giderse ve ne yaparsa aynısını benim de yapmam gerekirdi. Tehlike olduğu zamanlarda görünürdü. Kızgın bir köpek ya da benden büyük, öfkeli bir oğlan beni kovalamaya kalktığında ve en zorda kaldığım anda, Küçük Adam orada bitiverir, önümden koşmaya başlar, bana yol gösterir ve beni kurtarırdı. Bahçe çitindeki aralığı gösterir, benim son anda çıkış yolunu bulmamı sağlardı. O anda ne gerekiyorsa onu yapardı. Yere yatmak, geri dönmek,

oradan kaçmak, bağırmak ya da susmak gibi. Ağzıma atacağım bir şeyi elimden çekip yememi engeller, beni kaybolmuş eşyalarımın bulunduğu yere götürürdü. Onu bazen her gün görürdüm. Bazen de günlerce görünmezdi. O günler iyi geçmez, her şey berraklığını yitirir, hiçbir şey olmaz, hiçbir şey yürümezdi.

Bir kez, bir pazaryerinde Küçük Adam önümden koştu, ben de arkasından. Derinliği insan boyu gelen, havuzuna dört fıskiye akan pazaryeri çeşmesine doğru gidiyordu. Çeşmenin çevresindeki taş duvarın üzerine zıpladı, oradan da kendini aşağıdaki derin suya fırlattı. Tabii ben de. Seçeneğim yoktu. Ama az kalsın boğuluyordum. Biri beni dışarı çekti. Böylece kurtarılmış oldum. Üstelik genç ve hoş bir komşu tarafından. O zamana dek görmediğim biriydi bu. Ona minnet borcum oldu ve beni uzun süre mutlu eden iyi bir dostluk başladı aramızda.

Bir kez de babam yaptığım bir hatayı konuşmak üzere beni kenara çekti. Büyüklere dert anlatmanın zorluğunu yaşayarak kem küm etmeye başladım. Birkaç damla gözyaşı ve hafif bir cezayla olay kapandı. Babam, o günü anımsamam için bana bir de güzel küçük bir cep takvimi armağan etti. Biraz utanarak, biraz da bu durumdan hiç hoşnut olmayarak babamın yanından ayrıldım. Nehrin üzerindeki köprüden Küçük Adam ansızın önümde beliriverdi ve köprünün parmaklıklarına zıpladı. Elini kolunu sallayarak bana babamın armağanını suya atmamı işaret etti. Ben de dediğini hemen yaptım. Gelmediği, görünmediği ve beni ortada bırakmadığı zamanlar dışında, eğer o oradaysa hiç duraksamaz ve hiç çelişkiye kapılmazdım. Başka bir günü anımsıyorum. Annemle babamla gezmeye çıkmıştık. Ansızın Küçük Adam göründü ve yolun solunda yürümeye başladı. Ben de onun arkasından gittim. Babam beni durmadan yolun öbür tarafına çağırıyordu, ama "küçük" oralı olmuyor,

inatla solu izliyordu. Ben de her zaman hemen onun yanına koşmak zorunda kalıyordum. Babam sonunda çağırmaktan bıktı ve nereye istersem oraya gitmeme izin verdi. Kırılmıştı. Ancak eve vardığımızda bana neden sürekli yolun soluna geçmem gerektiğini söyledi ve neden söz dinlemediğimi sordu. Böyle zamanlarda zor durumda kalıyordum. Gerçekten zor oluyordu, çünkü kim olursa olsun birine Küçük Adam'ın varlığından söz edip onu ele vermem dünyanın en olmayacak işiydi. Hiçbir şey Küçük Adam'ın varlığını ortaya çıkarmaktan, onun adını ağzıma almaktan ve onun yaptıklarına değinmekten daha yasak ve daha kötü olamazdı. Daha büyük bir günah da. Üstelik onu düşünemez, ona seslenemez ya da onu yanıma çağıramazdım. Gelirse iyiydi ve izlenirdi. Gelmezse de sanki hiç var olmamışçasına yapacak bir şey kalmazdı. Küçük adamın adı yoktu. Gelince de izlememek olanaksızdı. Nereye giderse gitsin, ben de peşinden gidiyordum. Suya da olsa, ateşe de. Bana bir şey söylediği ya da buyurduğu hiç olmazdı. Hayır, yalnızca onu bunu yapıyordu. Ben de arkasından. Nasıl ki benim yansım olan gölgemin benden değişik devinmesi olanaksızsa, benim de onun yaptığını yapmamam olanaksızdı. Belki de "küçüğün" gölgesi ya da aynasıydım ben ya da o benim. Belki de ondan önce ya da onunla birlikte onun yapmamı istediklerimi yapıyordum. Yazık ki her zaman yanımda olmazdı. O olmadığı zamanlarda yaptıklarım doğallığını ve gerekliliğini yitirir, her şey değişirdi. O zaman her adımda yapmak ya da vazgeçmek olasılığı, duraksamalar ve her şeyi inceden inceye düşünmek giriyordu işin içine. O sırada, en güzel, en iyi ve beni çok mutlu eden adımlar, hep düşünmeden attığım adımlar olmuştur. Belki de özgürlüklerin dünyası aynı zamanda hayal kırıklıklarının dünyası demektir.

Beni çeşmenin havuzundan çekip çıkaran neşeli

komşu kadınla olan arkadaşlığım ne hoştu! Genç, canlı, hoş ve aptaldı. Neredeyse insanın hayran olabileceği türden olağanüstü bir aptallık. Bana soygun ve büyü öyküleri anlattırır, bazen körü körüne inanır, bazen de hemen hemen hiç inanmaz, ama beni Avrupa'nın en akıllı insanlarından biri sanırdı. Ben de buna inanmaya çoktan hazırdım. Bana hayrandı. Gülünç bir şey anlatmaya başladığımda, daha espriyi anlamadan yüksek sesle anlamsız anlamsız gülerdi. Bunu ona söyler ve, "Dinle Frau Anna, hiç anlamadığın bir espriye nasıl gülebiliyorsun? Bu çok aptalca. Ayrıca utandırıcı bir şey. Ya anla da gül, anlamazsan da gülme. Anlamadığında gülmen ve anlamış gibi görünmen gerekmez," derdim. Oysa o gülmeyi sürdürürdü. "Hayır!" diye bağırırdı. "Sen gördüğüm en akıllı gençsin. Harikasın! Ya bakan ya profesör ya da doktor olacaksın. Gülmeme gelince, bunu kötüye yorma. Yalnızca senden çok zevk alıyorum. Sen gelmiş geçmiş en şakacı insansın. Haydi, şimdi bana şu espriyi anlat." Çaresiz açıklamak zorunda kalırdım. Üstelik sürekli öyle mi, böyle mi diye sorardı. Sonunda anladığında, daha önceki içten kahkahalarının yerini, yerinde attığı olağanüstü coşkulu kahkahalar alır, beni de güldürürdü. Birlikte ne çok gülerdik, beni nasıl da şımartır, nasıl da göklere çıkarırdı! Üç kez arka arkaya söylettiği zor tekerlemeler vardı. Örneğin *Wiener Wascher waschen weisse Wiener Wäsche* ya da *Die Geschichte vom Cottbuser Postkutschkasten* gibi. Ona da denemesi için ısrar ederdim, ama o daha tekerlemeyi söylemeden gülmekten katılır, iki sözü bir araya getiremez, getirmek de istemez ve cümleye her başlayışında ikimiz de makaraları koyuverirdik. Frau Anna tanıdığım en eğlendirici insandı. Çocuk aklımla onu inanılmaz derecede aptal bulurdum. Öyleydi de. Ama mutlu bir insandı ve bazen mutlu insanların aptal olsalar bile gizli bir bilgelikleri olduğuna inanasım ge-

liyor. Zeki olmak kadar aptalca olan ve insanı mutsuz eden ne var ki!

Aradan yıllar geçti. Frau Anna'yla olan ilişkimizin hızı kesilmişti. Artık büyümüştüm, zihnin arayışlarını ve hüzünlerini anlamaya çabalıyordum. Bir gün yeniden Frau Anna'ya gereksinim oldu. Ve Küçük Adam götürdü beni ona. Bir süredir cinsiyet ayrımı ve çocuk yapma soruları kafama takılmıştı. Giderek aklımdan çıkmaz oldular. Bende rahat huzur bırakmıyorlardı. Bir gün öylesine yakıcı ve acı verir oldular ki, konuşmaya çekindiğim bu sorunu çözümlemeden bırakmaktansa ölmeyi yeğ tutar oldum. Gözlerim yerde, huzursuz, mutsuz ve karamsar, çılgın gibi pazaryerini geçerken ansızın Küçük Adam beliriverdi! Artık ender gelen bir konuk olmuştu, uzun süredir sadık değildi bana ya da ben ona... ve onu ansızın yeniden gördüm. Küçük ve çevik adımlarla önümde yürüyordu. Bir anlığına göründü, Frau Anna'nın evinden içeri daldı ve yok oldu. O sırada onu evin içine dek izlemiştim ve nedenini de biliyordum. Beklenmedik bir anda odanın ortasında belirdiğimde Frau Anna bir çığlık attı. Onu tam giyinmek üzereyken yakalamıştım. Ama beni geri çevirmedi ve kısa sürede bana o anda kesinlikle gerekli olan bilgilerin aşağı yukarı tümünü bir çırpıda öğretti. O denli genç olmasaydım, aramızda bir ilişki olacaktı.

Bu aptal ve neşeli kadının öbür yetişkinlerden bir ayrımı vardı. Aptal olmasına aptaldı, ama doğaldı, duraksamazdı ve her zaman huzurluydu. Ne değiştirmeye kalkar ne de kendi değişirdi. Oysa çoğu yetişkin çok değişikti ondan. Olağandışı olanları da vardı kuşkusuz. Yaşamla dolu olan şeylerin ve gizemli etkilerin bilincinde olan annem, adil olan ile aklın bilincinde olan babam ve neredeyse insan diyemeyeceğim, kapalı, çok yönlü, sürekli yaratan ve gülümseyen büyükbabam gibi. Oysa

yetişkinlerin çoğu, onlara saygı duyup çekinmek gerekse bile çok renksiz tanrılardı. Beceriksiz oyunculuklarıyla çocuklarla konuşmaya kalktıklarında ne kadar gülünç olurlardı! Vurgulamaları ve gülümsemeleri alabildiğine yanlıştı! Kendilerini ve yapıp ettiklerini ne çok önemserler; sokakta onları koltuklarının altına iş çantalarını, araç gereçlerini ve kitaplarını sıkıştırmış durumda yürürken gördüğünüzde, kendi kendilerine aşırı değerler biçip nasıl da tanınmak, selamlanmak ve saygı görmek isterlerdi! Bazen, pazar günleri, koyu renk deri eldivenlerin gizlediği ellerinde eğreti duran silindir şapkalarıyla annemi babamı, "ziyaret etmeye" gelenler olurdu. Önemli, kasıntı, ciddi adamlar, avukatlar, devlet memurları, rahipler, öğretmenler, müdürler ve müfettişler. Yanlarında da biraz ürkek, biraz da ezik karıları. Koltuklarda baston yutmuşçasına otururlar; girerken, çıkarken, otururken, soru sorarken ve yanıt verirken onları hep zorlamak ve yardım etmek gerekirdi. Bu küçük burjuva dünyasını layık olduğu gibi, fazla ciddiye almamak bana kolay geliyordu, çünkü annem ve babam o dünyanın insanı değildiler ve onlara da gülünç geliyordu bunlar. Ama oyun oynamadıkları, eldiven giymedikleri ve ziyarette bulunmadıkları zamanlarda da çoğu yetişkin, bana inanılmaz ölçüde garip ve gülünç gelirdi. İşlerini ve mevkilerini nasıl da önemser ve kendilerini ne kadar büyük ve kutsal görürlerdi! Bir arabacı, polis ya da kaldırım döşeyen bir görevli sokağı kapattığında, bu onun için kutsal bir işe dönüşür ya ortadan kaybolup onlara yer açmak ya da yardım etmek gerekirdi. Oysa çocukların oyunları ve işleri hiç de önemli değildi. Kenara itilip bağırılırdı onlara. Yetişkinlere oranla daha az dürüst, daha az iyi ve daha az önemli işler mi yaparlar? Hayır, tam tersidir bunun, ama yetişkinler güçlüdür, buyurgandır ve yönetirler. Bu arada aynı biz çocuklar gibi oyun oynarlar. Silahla ateş etmeyi

öğrenirler, askercilik oynarlar, derneklere, buluşma yerlerine giderler. Yapılanların tümünün önemli ve geçerli nedenleri vardır, sanki başka türlü olmazcasına ve daha güzel, daha kutsal bir şeyler yokmuşçasına.

Onların arasında alçakgönüllülerin de olduğunu yadsımamak gerekir. Öğretmenlerin arasında bile böyleleri vardır. Ama yetişkinlerin çok azı, bir zamanlar kendilerinin de çocuk olduğunu ve bir çocuğun nasıl yaşadığını, nasıl çalıştığını, nasıl oynadığını ve neyi sevip neyi sevmediğini anımsar. Bu şaşılacak ve ayıplanacak bir durum değil midir? Çok azdır, gerçekten çok azdır çocukluğun ne demek olduğunu hâlâ unutmayanlar! Çocuklara öfkeli ve kötü davrananlar, onları oradan buradan kovmanın dışında bir şey yapmayanlar, zorbalar ve kabadayılar, onlara çekemezlik ve nefretle bakanlar ve bazen onlardan korkanlar bile vardır. Hayır, öbürleri, yani iyi niyetle çocuklarla bir süre konuşmaya kalkanlar da aslında ne yapacaklarını bilemez ve bize eğilmek istediklerinde zorlanır, gerçek çocuklar yerine kendi zihinlerinin ürünü yapay ve aptal çocuk karikatürlerine ilgi gösterirler.

Bu yetişkinlerin hemen hemen hepsi, başka bir dünyada yaşıyor ve biz çocuklardan değişik bir havayı soluyordu. Çoğu kez bizden daha zeki değillerdi, bizden daha gizemli bir güçleri de yoktu. Evet, bizden daha güçlü oldukları kesindi. Biz kendiliğimizden boyun eğmezsek zorlayabiliyorlar ve dayak atabiliyorlardı. Gerçekten anlamak bu muydu? Her öküz ve her fil de yetişkin bir insana oranla daha güçlü değil midir? Ayrıca bana çok ilginç gelen bir şey daha vardı. Birkaç kez de çok kötü diye değerlendirdiğim; o da çocukları kıskandıklarını gördüğüm bazı yetişkinlerin olması. Bazen zayıf olduklarını kabul ediyor ve açıkça söyleyebiliyorlardı. Biraz da iç geçirerek, "Evet, siz çocukların durumu hiç

de fena değil!" ve eğer bu yalan değildiyse –sanırım değildi– o zaman bu sözcüklerden şunu anlardım: Öyleyse bu yetişkinler, bu güçlüler, bu ağırlığı olan buyurganlar ve yönetimleri altına girip saygı göstermek zorunda olduğumuz bu saygın kişiler, hiç de bizden daha mutlu değil. Bildiğim bir müzik kitabında bu duruma uygun düşen şaşılası bir dize yinelenip dururdu: "Ne mutlu, ne mutlu hâlâ çocuk olana!" İşin içinde bir giz vardı. Yetişkinlerde olmayan bir şeye sahiptik biz çocuklar. Onlarsa bizden büyük ve güçlü değillerdi yalnızca. Bir açıdan bizden daha yoksuldular. Biz onların boylarını poslarını, saygınlıklarını, görünürdeki özgürlüklerini, özgüvenlerini, sakallarını ve uzun pantolonlarını nasıl kıskanıyorsak, onlar da bizi bazen kıskanıyordu. Biz küçüklere söyledikleri şarkılarında bile vardı bu!

Ama o sıralar yine de mutluydum. Dünyada ve özellikle okulda daha değişik olmasını istediğim birçok şey vardı, ama her şeye karşın yaşamımdan hoşnuttum. Birçok açıdan, insanın yalnızca dünyadaki mutlulukların peşinde koşmasının yeterli olmadığını ve gerçek mutluluğa büyük sınavlardan geçenlerin ve uzun süre denenenlerin ulaştığına güvenmemi sağlayan öğeler vardı. Öğrendiğim birçok deyimde ve dizede de buna değiniliyordu. Çoğu kez onları güzel bulup duygulanıyordum. Bunlar babamın düşüncelerini zorluyordu. Oysa bana yakıcı gelmiyordu hiçbiri. İşler iyi gitmediğinde, hasta olduğumda, bir arzum gerçekleşmediğinde ya da annemle babamla aram bozuk olduğunda, Tanrı'ya çok ender sığınırdım. Onun yerine yeniden aydınlığa çıkmamı sağlayan çıkış yollarım vardı. Trencilik, bakkalcılık gibi sıradan oyunları anlamsız bulduğum zaman ya da masal kitapları tükenip sıkıcı gelmeye başladığında, çoğu kez aklıma çok güzel yeni oyunlar gelirdi. Değişik bir şey bulamadığım zamanlar, gece yatakta gözlerimi kapayıp

renklerden oluşan dairelerin düşsel görüntüsüne kapıldığımda mutluluk ve gizem nasıl da yeniden canlanır ve dünya nasıl da anlam dolu ve çok şey vaat edici olurdu!

Okulun ilk yılları, beni çok değiştirmeden akıp gitti. Güvenin ve dürüstlüğün bize zarar verebileceğini deneyimle öğrendim. İlgisiz öğretmenlere yalan söylemenin ve gerçek benliğini gizlemenin gerekliliğini anladım. Kaldı ki kendimi de böyle kurtarabildim. Ama içimdeki ilk çiçek solmaya yüz tuttu. Ne olduğumu kavrayamadan ben de yavaş yavaş yaşamın her bir yanlış ezgisini, her bir "gerçeğin" altında ezilmeyi, büyüklerin yasalarına boyun eğmeyi, dünyaya uyum sağlamayı ve "aslında neyin ne olduğunu" öğrenmiş oldum. Uzun süredir büyüklerin şarkı kitaplarında, "Ne mutlu hâlâ çocuk olana!" gibi dizelerin var olmasının nedenini biliyorum. Benim de hâlâ çocuk olanları kıskandığım çok zamanlar oldu.

On iki yaşına geldiğimde Yunanca öğrenip öğrenmemem söz konusu olmaya başladı. Hiç düşünmeden evet dedim, çünkü zamanla babam gibi ve olabilirse büyükbabam gibi iyi bir eğitimden geçmek benim için vazgeçilmez bir istekti. O günden sonra da programlı yaşamaya başladım. Okuyup rahip ya da filolog olacaktım; çünkü bu tür eğitim için verilen burslar vardı. Büyükbabam da bir zamanlar bu yollardan geçmişti.

Görünüşe göre, bu hiç de kötü bir yol değildi. Ansızın bir geleceğim olmuştu. Artık benim de bir yol göstericim vardı; her gün ve her ay beni, kararlaştırılan amaçlara doğru götürüyordu. Tek yönlüydü bu yol ve her şey beni o güne dek oynadığım oyunlardan, huzurdan ve anlamlı, ama amaçsız ve geleceği olmayan günlerden uzaklaştırıyordu. Yetişkin insan yaşamı beni yakalamıştı bir kez. Önce saçıma takılmışçasına sonra da parmağıyla çekmişçesine. Ama yakında amaçların ve sayıların dünyası, düzenle, işle ve sınavlarla dolu bir yaşantı beni kıskıvrak

yakalayacak, öğrenci, aday, dindar bir insan ve profesör olma zamanı gelecek, silindir şapkamı ve deri eldivenlerimi giyip ziyaretler yapmaya, çocukları anlamamaya ve belki de onları kıskanmaya başlayacaktım. Huzur dolu değerli dünyamdan ayrılmak istemiyordum. Geleceği düşündüğümde, benim için, gizlediğim bir tek amaç vardı ve onu gerçekten istiyordum. O da büyücü olmaktı.

Bu dilek ve bu düş beni uzun süre izledi. Ama sonra gücü giderek azalmaya başladı. Düşmanları vardı onun. Ona karşı koyan gerçekler, ciddi işler ve görmezlikten gelinemeyecek şeyler vardı. Yavaş yavaş içimdeki çiçek solmaya yüz tuttu ve sınırsız dünyam, gerçeklerin ve yetişkinlerin dünyasıyla kısıtlandı. Büyücü olma isteğim, içimde gücünü sürdürmesine karşın gözümde değerini yitirmeye ve çocuk oyunu gibi gelmeye başladı. İçimde çocuk olmayan bir yan vardı artık. Bin ufuklu olasılıklar dünyası kısıtlanmış, alanlara bölünmüş ve çitlerle çevrilmişti. Günlerimin el değmemiş ormanları değişmeye ve çevremdeki cenneti donuklaştırmaya başlamıştı. Olduğum gibi kalamadım. Olasılıklar dünyasında bir prens ya da bir kral değildim artık. Büyücü de olamamıştım. Yunanca öğreniyordum. İki yıl sonra buna İbranice de katılacaktı. Altı yıl sonra da üniversite öğrenciliği.

Bilincinde olmadan çember daralıyor ve çevremdeki büyünün verdiği sarhoşluk geçiyordu. Büyükbabamın kitabındaki öykü hâlâ olağanüstüydü, ama artık hangi sayfada olduğunu biliyordum. O gün, ertesi gün ve her an oradaydı. Tansığını yitirmişti. Dans eden Hint tanrısı bronzdan yapılmaydı ve umursamazcasına gülümsüyordu. Ona eskisi kadar sık bakmıyordum artık. Şaşılığı da geçmişti sanki. En kötüsü de şu bizim "gri renkli" yani Küçük Adam giderek daha az görünür oldu. Büyü her yerden kayıp gidiyor, bir zamanlar geniş olan daralıyor, bir zamanlar değerli olan pırıltısını yitiriyordu.

Ama bunu yalnızca içimde, gizliden gizliye tenimde duyumsuyordum. Aslında neşeli ve her şeyi öğrenmeye hevesliydim. Yüzmeyi ve buz pateniyle kaymayı öğrendim. Yunancada birinciydim. İşler yolunda gitmesine gidiyordu; ama her şey pırıltısını biraz yitirmiş, renksiz bir tını verir olmuştu. Frau Anna'yı görmeye gitmek sıkıcı gelmeye başladı. Deneyimlerim canlılığını yitirmişti sanki. Bir şey yitmişti. Ne olduğunu anlayamadan ve eksikliğini duyumsamadan yitip gitmişti. Kendi bütünlüğümü duyumsamak ve coşkuyu yeniden tadabilmek istediğimde, kendimi daha çok zorlamam ve daha çok sarsmam gerekiyordu. Baharatlı yemekleri sever oldum, abur cubur yemeyi de. Arada sırada da birazcık heyecan olsun diye gördüğüm bozuk paraları çalar oldum. Yaşadığımı duyumsayamıyordum yoksa. Yeterince güzellik yoktu yaşamımda. Kızlara da ilgi duymaya başladım. İşte bundan kısa bir süre sonra Küçük Adam yeniden göründü ve beni bir kez daha Frau Anna'ya götürdü.

(1923)

DÜŞ GEZİNTİLERİ

Çok sık rastlanmayan bir mesleği olan bir adam vardı. Yazardı bu adam ve fazla önemsenmeyecek yazılar yazıyordu. Ama yine de mesleğini olabildiğince ciddiye alan yazarlardan biriydi. Birkaç hayranı bile vardı ve bu kişiler ona neredeyse şiirin ve ozanların gerçekten var olduğu zamanlarda iyi bir ozana gösterilen saygıya yakın bir saygı besliyordu. Bu yazar genelde hoş şeyler yazıyordu. Romanlar, betimlemeler ve şiirler de yazmıştı. İyi olmaları için de elinden geleni yapıyordu. Ama gurur duyduğu ve beğendiği yazısı çok azdı, çünkü bir yanılgısı vardı bu yazarın. Kendini alçakgönüllü sanmasına karşın, yazılarını aynı türde yazan meslektaşlarıyla karşılaştıracağına ve ona göre değerlendireceğine, geçmiş zamanların ozanlarıyla karşılaştırıyordu; kuşaklar boyunca kendilerini kanıtlamış olanlarla. O zaman da üzülerek, yazdığı en başarılı bölümün bile gerçek ozanların kaybolup gitmiş en kötü dizelerine ve yazılarına oranla çok daha kötü olduğunu ayrımsıyordu. Bu nedenle huzursuzluğu giderek arttı ve işine hevesle sarılamaz oldu. Yazdığı bölük pörçük yazılarında da, kısır iç dünyasından ve huzursuzluğundan kurtulmak için, çağını acımasızca eleştirip bu yolla rahatlamaya çalıştı, ama doğal olarak bu yazılar da iyi sonuç vermedi. Bazen arı şiirin büyülü bahçelerine

dönüp geçmişin güzelliğinin değerine süslü sözler kullanarak ulaşmaya çalışıyor, büyük bir çabayla doğaya, kadınlara, dostluğa anıtlar dikiyordu. Görünüşte belirli bir ses uyumu oluyordu bu yazdıklarının ve gerçek ozanların gerçek şiirlerini de biraz andırıyordu, ama kaçamak bir aşk ilişkisi ya da para peşinde koşan bir işadamının ya da dünya sorunlarından başka derdi olmayan birinin, arada bir yitik ruhunu anımsaması gibi bir şey oluyordu bu dizeler.

Kışın bitip ilkbaharın başladığı günlerden birinde, ozan olmayı bu denli isteyen ve de kimilerinin ozan saydığı bu yazar yine yazı masasının önünde oturuyordu. Her zamanki gibi öğleye doğru kalkmış ve her zamanki gibi gece yarılarına dek okumuştu. Öylece oturuyor ve bir gün önce yarım bıraktığı yazısına bakıyordu. Yazının dili akıcıydı, savunulan düşünceler de akılcı. İnce buluşlar, sanat dolu betimlemeler, beklenmedik pırıltılar ve ani çıkışlar vardı satır aralarında. Bazı duyarlıklar da; ama bunları yazan kişi, kâğıttan okuduklarından bir kez daha hayal kırıklığına uğradı. İçi boşalmışçasına yazının önünde oturuyordu. Bir gece önce coşku ve beğeniyle başladığı ve akşam boyunca şiir gibi görünen sözler, gece kendilerini yeniden sıradan bir yazıya dönüştürüvermişlerdi. Ne acı!

Bu biraz da hüzünlü öğle vaktinde, yazar arada sırada duyumsadığı karamsarlığa ve düşüncelere yeniden kapıldı. Durumunun hem acı hem gülünç yönlerini, gizliden gizliye hakkı saydığı gerçek şiirdeki beceriksizliğini, günün gerçekleri içinde iyi şiirin olmadığını ve olamayacağını, çocuksu çabasını aptalca boşa harcadığını düşündü. Geçmişin şiirine, sevgiyle ve bilgiyle ulaşamayacağını anlıyordu. Gerçek ozanların kullandığı sözcükleri kullanmak ve duyarlı olmak da yetmiyordu. Eğitimle ve öykünmeyle hiçbir şeyin yapılamayacağını bilmesine bi-

liyordu, ama bunları bir kez daha düşünmekten kendini alamadı.

Bu denli umarsız çabaların ve çocuksu düşlerin bir tek ona özgü bireysel bir durum olmadığını da biraz anlıyordu. Aslında her bireyin, günümüzde, normal, mutlu ya da başarılı olanın bile sürekli olanaksız bir amaca ulaşmak için çaba gösterdiğini ve en silik insanın Adonis, en aptalın akıllı ve en yoksulun da Harun olabilme ülküsünü içinde bir yansı olarak taşıdığını da. Evet, o çok saygı gören "gerçek şiir"in kusursuz olanı da yoktu. Goethe'nin, Homeros'un düzeyine ya da Shakespeare'in erişilmez saydığı bir yüceliğe umarsızca ulaşmaya çalıştığını biliyordu. Günün yazın dünyası da Goethe'yi yüceltiyordu. Oysa "ozan" kavramı soyut, hoş bir kavramdan öte bir şey değildi. Homeros ve Shakespeare de yalnızca birer yazardılar, ama yetenekleri olan uzmanlardı; bu nedenle yapıtlarına bireyselliğin etkilemediği bir evrenselliği ve ölümsüzlüğü vermeyi başarmışlardı. Yazar bütün bunları oldukça anlayabiliyordu. Zeki ve düşünebilen her insan da bu doğal, ama ürkünç şeyleri kavrayabilir. Yazın denemelerini gelecekteki okurlarının gerçek şiir olarak değerlendirmesi ve geçmişi özlemle anan sonraki kuşak yazarlarının ona ya da onun çağına, gerçek duyguların, gerçek insanların, gerçek doğanın ve gerçek bir ruhun var olduğunu, gerçek ozanların altın çağı gözüyle bakmaları olasıydı. Yazarın bildiği gibi Biedermeier dönemini keyfi yerinde kasaba sakinleri ve bir Ortaçağ kentçiğinin göbekli küçük burjuvaları da, aynı eleştirisel ve duyarlı biçimde kendi yalınlıktan uzak yoz çağlarını, masum, güçsüz, ama mutlu geçmişle karşılaştırmışlar, atalarını ve onların yaşam tarzlarını, bugünün insanının buhar makinesinin icadından önceki çağı düşündüğü gibi, kıskançlık ve acıma karışımı bir duyguyla değerlendirmişlerdi.

Bildiği bu gerçekleri düşünüyordu yazar ve şunu biliyordu. Onu sayfalar dolusu yazmaya zorlayan aynı oyun, geçerli, sonsuz ve değerli bir şey bulabilmek için gösterilen hırslı, soylu ama umarsız çaba, öteki insanların da çabasıydı: Generalin, bakanın, memurun, iyi giyimli hanımefendinin ve tezgâhtarın. Bu insanlar, içlerindeki gizli istek yansılarıyla yanıp tutuşuyor, zihinlerindeki resimlerle özdeşleşiyor, ülkülere bağlanıyor ve aptalca ya da akıllıca olsun, herhangi bir biçimde bunlara ulaşmaya çabalıyordu. İçinde Napoléon'un yansısını taşımayan bir teğmen ve ara sıra maymun olduğunu duyumsamayan, başarılarını birer oyuncak, amaçlarını da bir düş gibi görmeyen bir Napoléon hiç olmamıştır. Bu oyunu oynamayan yoktur. Gün gelir herkes, bilememenin boşluğuna düşer ve hayal kırıklığına uğrar. Yetkin bireyler de vardır kuşkusuz. Bir Buddha, bir İsa, bir Sokrates ve başka insan tanrılar vardır. Ama onlar da yetkinleşmeye ve kuşku duymayan bilince tam anlamıyla bir an için sahip olabilmişlerdir. Ölmeden önceki anlarıdır bu. Ölümleri de bilgeliğin son aşaması ve sonunda ulaşılan mutlu bir kendini adamışlıktır. Büyük bir olasılıkla her ölümün anlamı da budur ve yine büyük bir olasılıkla ölmek üzere olan her insan aydınlanmış bir insandır. Çabanın saçmalığından vazgeçen, kendini veren ve artık hiçbir şey olmak istemeyen bir insandır o artık.

Bu tür düşünceler, karmaşık olmasalar bile, insanları çaba gösterirken, iş yaparken ve oyununu başka oyunlarla sürdürürken hep rahatsız eder. Bu nedenle o anda çaba gösteren ozan da işinde hiç verimli olamıyordu. Yazmaya değer tek bir sözcük, söylenmesi gerçekten gerekli bir tek düşünce bulamıyordu. Bu duygunun etkisiyle kalemini bıraktı ve kâğıtları çekmeceye soktu. O anda odada ateş olsaydı elini ateşe sokup yakacaktı. Böyle bir şey ilk kez olmuyordu. Sık sık duyumsadığı,

benimsediği ve sabırla taşıdığı bir çelişkiydi bu. Ellerini yıkadı, şapkasını ve paltosunu giydi, evden çıktı. Yer değiştirmek çoktan beri başvurduğu bir çareydi. Ruhsal durumunun böyle olduğu zamanlarda, uzun süre aynı yerde boş ya da dolu bir sürü kâğıtla birlikte olmanın doğru olmadığını biliyordu. Dışarı çıkmak, havayı solumak ve gözlerini sokağın resimleriyle dinlendirmek iyi geliyordu. Güzel kadınlarla ya da bir arkadaşıyla karşılaşması olasıydı. Küçük öğrencilerden oluşan bir topluluk ya da vitrinlerden birinin oyalayıcı süsleri onu başka düşüncelere çekebilirdi. Ya da bir rastlantı sonucu, bu dünyanın efendilerinden birinin otomobili, bir gazete patronunun ya da zengin bir pastane sahibinin arabası, bir sokak köşesinde, gelip onu ezebilirdi: Durumu değiştirebilecek ve yeni koşullar yaratabilecek bir sürü olasılık vardı.

Bahar öncesinin havasında yürümeye koyuldu. Kira evlerinin hüzünlü, küçük çim parçacıklarında, toplu halde çiğdemlerin göz kırptığını gördü ve onun bir parka girmesine neden olan nemli, ılık mart havasını soludu. Parkta, çıplak ağaçların altında güneş gören bir banka oturdu, gözlerini kapadı ve ilkbahar güneşinin bu erken saatinde kendini duyuların oyununa bıraktı. Hava yanaklarına nasıl da yumuşakça dokunuyor, güneş nasıl da gizlice yakıyor ve henüz ürkeklikten kurtulamamış toprak şimdiden nasıl da keskin keskin kokuyordu. Sevimli ve oynak küçük çocuk ayakkabıları çakıl taşlarına basıyor, çıplak ağaçların birinde de bir karatavuk tatlı, hoş sesiyle ötüyordu. Evet, bunların hepsi kuşkusuz çok güzeldi. İlkbahar, güneş, çocuklar ve karatavuk çok eski zamanlardan beri var olduğuna ve insanlar da binlerce binlerce yıldır bunlardan zevk aldıklarına göre, bugün de, elli ya da yüz yıl önce olduğu gibi güzel bir ilkbahar şiirinin neden yazılamadığını anlamak olanaksızdı. Oysa

bir türlü olmuyordu. Uhland'ın ilkbahar ezgisini (uvertürü ilkbaharın gelişinin yoğun ve etkileyici kokusuyla o denli olağanüstü dolu olan Schubert'in müziğiyle birlikte) bir anlığına anımsamak bile bugünün ozanına, olağandışı dizeler yazma zamanının yitip gittiğini etkileyici bir biçimde göstermeye ve bundan sonra mutluluk taşan yapıtları üretmeyi düşünmenin anlamsızlığını kanıtlamaya yeterdi.

Ozanın düşünceleri yeniden kısırdöngünün verimsizliğine kapılmak üzereyken, yarı kapalı gözkapaklarının altında ince bir çizgiye dönüşen gözleriyle, hafif bir dalgalanma, bir pırıltı, güneş ışığı adacıkları, ışık yansıları ve gölge lekeleri gördü. İçinde beyazın aktığı gökyüzü maviliğini ve saydam halkalar gibi devinen ışıkları da. Parlak güneşe doğrudan kim baksa bunları görür, ama yazarın gördüğü biçimler ve renkler başkalarıyla karşılaştırılamayacak kadar yoğun, değerli ve kendilerine özgü gizemli nitelikleriyle yazarın onları yalnızca görmesinden öte gerçek bir deneyim yaşamasını sağladılar. Parlayan, uçuşan, yüzen, dalgalanan ve kanat çırpan bir ışık fırtınası değildi bunlar ve yalnızca yazarın gözüne yansımıyordu. Aynı zamanda yaşamı ve içten gelen bir arzuyu simgeliyordu. Oluştukları yer de onun ruhu ve yazgısıydı. İşte ozanlar, "görmeyi bilenler" ve Eros'un dokunduğu bütün insanlar böyle şaşırtıcı ve sarsıcı bir biçimde görürler. Uhland, Schubert ve bahar şarkısı düşüncesi yok oldu birden. Ne Uhland ne geçmiş vardı artık. Hepsi sonsuz bir ana, bir deneyime ve içten gelen bir gerçeğe dönüşüverdi.

Bu tansığı ilk kez yaşamıyordu, ama o güne dek bu tansığın çağrısını ve anlamını ciddiye almamayı yeğ tutmuştu. Oysa şimdi, zamanın yittiği, ruhun ve dünyanın uyum içinde olduğu sonsuz bir anda kalakalmıştı. Solu-

ğunun bulutları yönlendirdiğini ve sıcak güneşin kendi göğsünde döndüğünü duyumsadı.

Çok az yaşanan bu deneyimle doluydu. Kamaşan gözlerini yere indirmiş ve duyularını olabildiğince dış dünyaya kapatmıştı, çünkü bu çekici akımın kendi iç dünyasından kaynaklandığını biliyordu... ve yanı başında, yerdeki bir şey ansızın ilgisini çekti. Dikkatli baktığında bunun bir küçük kızın ayağı olduğunu ayrımsadı. Çocuk denebilecek yaşta birinin, yoldaki kuma, ağırlığını topuğuna vererek sağlam ve canlı basan kahverengi ayakkabılı ayağı. Küçük kızın ayakkabısı, derisinin kahverengi, topuğun bu yaşam dolu çocukça basışı, ince kemikleri saran bir parça ipek çorabın görüntüsü ozana bir şey çağrıştırdı. Yüreği çarpmaya başladı. Değerli bir deneyimi anımsar gibiydi, ama bir türlü o deneyimi anımsayabilme yolunu bulamadı. Bir çocuk ayakkabısı, bir çocuk ayağı, bir çocuk çorabı... Bunlar onu neden ilgilendiriyor ki? Bu işin özü neydi? Milyonlarca resmin arasından bu resmi çekici bulmasına, onu sevmesine; onu güzel ve önemli görmesine neden olan kaynak ruhunun neresindeydi? Bir an için gözlerini açtı ve bir kalp atışı süresince kızı tümüyle gördü. Hoş bir çocuktu. Ama yazar kızın tüm görüntüsünün onun gördüğü ve önemsediği resim olmadığını duyumsadı ve yitip giden çocuk ayağı görüntüsünü bir anlığına yeniden algılayabilmek için gözlerini yere indirdi.

Sonra da gözlerini bir kez daha açmadı. Ayağı düşünüyor, anlamını duyumsuyor, resmin ruhuna verdiği güç onu mutlu ediyor, ama ne olduğunu anımsamaya çalışmak ona acı veriyordu. Bir zamanlar, bir yerde, aynı resmi, aynı kahverengi ayakkabılı küçük ayağı görmüş ve bu deneyimi yaşamaya değer bulmuştu. Ne zaman olmuştu bu? Çok çok önceleri olmalıydı, çok eski geçmişte kal-

mıştı kuşkusuz, çünkü kavranılması olanaksız, uzak bir boşluğun dibinden bakıyordu ona. Belleğinin kaynağının öylesine derinlerindeydi. Belki de onu, anıları bulanık ve artık resim olmaktan çıkmış, çağrıştırması çok zor, ama yine de geçmişte kalmış anılara oranla daha renkli, daha sıcak ve daha anlamlı olan çocukluğundan, o olağanüstü zamandan beri o güne dek gizlice taşımıştı.

Uzun süre, gözleri kapalı, başı öne eğik durumda öylece oturdu ve onu bunu düşündü; her bir anı zincirinin halkalarının ışıldadığını gördü, ama hiçbirinde ne bu çocuk, ne de bu kahverengi çocuk ayakkabısı vardı. Hayır, bulamıyordu bir türlü. En iyisi bu arayışı sürdürmemekti.

O da anımsamaya çalışan insanların tümü gibi, önünde apaçık duran bir şeyi tanımamakta direniyor, uzakta olduğunu düşünüyor ve bu nedenle onları yanlış biçimlendiriyordu. Çaba göstermekten vazgeçip bu göz açıp kapayana dek biten deneyimi unutmaya hazır olduğu anda, sorun olan yanındaki çocuk ayakkabısı devindi ve yazar ansızın derin bir iç geçirerek içindeki resim galerisinde üst üste yığılı duran resimlerin arasında çocuk ayakkabısının en altta bir yerde eski bir mal gibi kalmadığını, tersine çok canlı ve çok taze olduğunu anladı. İlk kez o anda olmuştu bu. İlk kez o anda çocukla bir bağlantısı olmuştu ve ilk kez o anda ayakkabıyı devinirken gördü gibi geldi ona.

Sonra birden yıldırım çarpmışçasına anımsadı. Evet, işte ayakkabının sahibi olan çocuk önünde duruyordu. Yazarın bir gece önce gördüğü bir düşün parçasıydı. Aman Tanrım, böyle bir şeyi nasıl unutabilirdi? Gece yarısı uyanmış, gördüğü düşün gizli gücüyle sarsılmış ve olağanüstü bir şey yaşadığını duyumsayarak irkilmiş, ama mutlu olmuştu; sonra yeniden kısa bir süre uyumuş ve bu bir saatlik sabah uykusu, bu olağanüstü de-

neyımın yoğunluğunu söndürmeye yetmişti. Öyle ki ancak o anda çocuğun ayağına gözucuyla baktığı anda anımsamıştı bunu. Ancak o zaman aklı başına gelmişti. Ruhumuzun en önemli ve en yoğun deneyimleri nasıl da geçici, kaypak ve rastlantısal değerlendiriliyordu! Bu yetmiyormuşçasına, gece gördüğü düşü de baştan sona zihninde düzene sokmayı da beceremiyordu artık. Birbirinden kopuk tek tek resimler bulabiliyordu. Birkaçı canlı ve yaşam doluydu, oysa öbürleri gri ve pusluydu, daha şimdiden gözünün önünde yalnızca yüzercesine algılayabiliyordu onları. Oysa ne güzel, ne derin, ne de mutlu bir düştü gördüğü! İlk uyandığında çocukluk günlerindeki kutlamalarda olduğu gibi coşkulu ve ürkek çarpmıştı yüreği! Soylu, önemli, unutulmaz ve yitmez bir deneyimden geçmenin verdiği duyguyla, yaşam, damarlarında nasıl da güçlü akmıştı! Ve o anda, aradan uzun bir süre geçmeden düşten geriye yalnızca kopuk kopuk parçalar, uçup gitmeye yüz tutmuş birkaç resim ve yüreğindeki güçsüz yankı kalmıştı; gerisi yitip gitmiş, canlılıkları yok olmuştu!

Hiç olmazsa az da olsa bir bölümü kurtarılabilmişti. Yazar, düşten geriye kalanları belleğinde bir araya getirip anımsamalarına olabildiğince sadık kalarak tümünü yazmaya karar verdi. Hemen cebinden not defterini çıkararak, bazı notlar karaladı. Tüm düşün yapısını anımsayabilmek için ana çizgilerini taslak olarak çıkarmak istiyordu. Ama bu da yolunda gitmedi. Düşün ne başı ne de sonu belliydi. Elindeki parçaların da düşün neresine ait olduklarını bilemiyordu. Hayır, başka türlü başlaması, ilk önce toparlayabildiklerini kurtarması gerekiyordu. Henüz pırıltısı sönmemiş birkaç resmi, özellikle de çocuk ayakkabısını, o ürkek, büyülü kuşu uçmadan önce yakalamalıydı!

Bir mezarcı bulduğu çok eski bir mezar taşını hâlâ

okunur durumda olan birkaç harf ya da çizgi resimden nasıl sökmeye çalışırsa, bizim yazar da parçaları bir araya getirerek düşünü öylece okumaya çalışıyordu.

Düşü bir kızla ilgiliydi. Değişik, belki de çok güzel olmayan, ama herhangi bir nedenden olağanüstü olan bir kızla. On üç on dört yaşlarında bir kızdı bu, ama yaşından küçük gösteriyordu. Yanık tenliydi yüzü. Ya gözleri? Hayır, onları görmemişti. Adı? O da belli değildi. Peki düşü gören kişiyle ne bağlantısı vardı? Bir dakika! Galiba anımsıyordu. Şu kahverengi ayakkabı vardı! Ayakkabıyı, ikiz erkek kardeşiyle beraber yürürken, daha doğrusu dans adımları atarken ya da dans ederken görmüştü. Boston yapıyorlardı. Ha, evet, epeyce anımsayabilmişti. Baştan alıp yeniden düşünmesi gerekliydi. Şimdi: Düşünde, yüzü yanık tenli, kahverengi ayakkabılı, tanımadığı olağanüstü bir kızla dans etmişti. Yoksa giysileri de mi kahverengiydi? Ya saçı? Gözleri? Giysisi? Onlar da mı kahverengiydi? Hayır, anımsayamıyordu! Büyük bir olasılıkla öyleydi, ama kesin olduğunu söyleyemezdi. Kesin olanlarla, belleğinin gerçekten sakladıklarıyla yetinmeliydi, yoksa yolu şaşıracaktı. Düşü arayışının onu epeyce uğraştıracağını ve uzun, sonu olmayan bir yolun başlangıcında olduğunu anlamaya başladı. İşte yine bir parça gelmişti aklına.

Evet; "küçük"le dans etmişti ya da dans etmek istemişti ya da dans etmesi gerekmişti. Yalnız başına canlı, esnek, güvenli ve kusursuz birkaç adım atmıştı. Yoksa yalnız değil de, kızla mı dans etmişti? Hayır. Yoksa kendisi hiç dans etmemiş, yalnızca bunu istemiş miydi? Çoğu kez, bu küçük kahverengili kızla dans etmesi gerektiğine ya kendisi ya da başka biri karar vermişti. Ama kız tek başına dans etmeye başlamıştı. Onsuz başlamıştı, çünkü o dans etmekten biraz korkmuş ya da sakıncalı bulmuştu. Boston yapmaları gerekiyordu. O dansı da hiç

iyi yapamazdı. Oysa kahverengi ayakkabılı kız tek başına oyun oynarcasına, olağanüstü ritmik devinimlerle dans figürlerini halıya çizmişti. Kendisi neden dans etmemişti ki? Öyleyse baştan neden dans etmek istemişti? Ne tür bir kararlaştırmaydı bu? İşte bunu bulamıyordu.

Zihnini uğraştıran başka bir soru daha vardı: O tatlı, küçük kız kime benziyordu? Kimi anımsatıyordu ona? Boş yere aradı, durdu. Tümü yeniden umarsız bir duruma dönüşmüştü. Sonunda, bir anda sinirlenip tümünden sabırsızca vazgeçmeye kalktı. Ama ansızın bir şey, bir ipucu ışıldadı belleğinde yeniden. Küçük kız sevgilisini andırıyordu. Yok, hayır, ona benzemiyordu. Üstelik sevgilisinin kız kardeşi olmasına karşın ona o denli az benzemesi şaşırtıcıydı! Dur bakayım, kız kardeşi de ne demek oluyordu! İşte o anda, ipucu yeniden belirginleşti. Her şeyi yeni baştan çizebiliyordu zihninde şimdi. Kaybolduğunu sandığı resmin ortaya çıkışı onu heyecanlandırdı. Üzerindeki anlamlı yazının ansızın ortaya çıkması da.

Şöyle olmuştu: Düşünde sevgilisi Magda'yı son zamanlarda olduğu gibi kavgacı ve sinirli değil, tersine, tam anlamıyla sevecen, hoş ve mutlu, ama biraz suskun görmüştü. Magda onu hiçbir şey söylemeden incelikle selamlamış, onu öpmemiş, yalnızca elini uzatmıştı. Ona, kendisini artık annesiyle tanıştırmak istediğini ve annesinin yanında da sonradan sevgilisi ve karısı olacak olan kız kardeşinin bulunacağını söylemişti. Söylediğine göre, kız kardeşi ondan çok daha gençti, dans etmeyi de çok seviyordu ve eğer onunla dansa giderse onu hemen elde etmesi işten bile değildi.

O düşte Magda ne hoştu! Ona ölesiye âşık olduğu zamanlarda olduğu gibi, ışıl ışıl gözlerinde, aydınlık alnında ve mis kokulu saçlarında özelliği, sevgiye değer oluşu, ruhsal derinliği ve hoş varlığı nasıl da belirgindi!

Sonra, düşte Magda onu bir eve götürmüştü. Kendi evine. Annesinin ve çocukluğunun eviydi bu, ruhunun eviydi. Orada onu annesiyle ve sevgilisi olacağı kesin olan kız kardeşiyle onu tanısın ve sevsin diye tanıştırmak istiyordu. Evi artık anımsayamıyordu. Yalnızca boş bir giriş kalmıştı aklında. Orada beklemek zorunda kalmıştı bir süre. Anneyi de bir türlü gözünün önüne getiremiyordu. Arkada görünen yaşlı bir kadın vardı. Gri ya da siyah giysili bir kadındı bu, bir hizmetçi ya da bir dadıydı belki de. Sonra "küçük" gelmişti. Kız kardeş, on on bir yaşlarında bir kızdı, ama on dört yaşında gibi görünüyordu. Özellikle kahverengi ayakkabılı ayağı öylesine çocuksu ve kendisi öylesine masum, güleç ve hiçbir şeyden haberi yokmuş gibiydi ki! Hiç de bir hanımefendinin ayağına benzemiyordu, ama yine de çok dişi bir görünümü vardı. Yazarı içtenlikle selamlamış ve o andan sonra Magda yok olmuş, yalnızca o küçük çocuk kalmıştı. Magda'nın önerisini anımsayarak kıza dans etmelerini önermişti. O da sevinçle başını sallamış ve hemen dans etmeye koyulmuştu. Ama yazar onu kollarına alıp onunla dans etmeye cesaret edememişti. Birincisi, o çocuksu dansta tek başına öylesine güzel ve kendine yeterliydi ki! Ayrıca Boston valsi yapıyordu ve yazar kendisinin o dansı yapabileceğinden kuşku duyuyordu.

Yazar düşün görüntülerini canlandırabilmek için çaba gösterirken, bir an için kendi durumuna gülmek zorunda kaldı. Az önce, yeni bir ilkbahar şiiri yazmaya çalışmanın anlamsız olduğunu düşünen (hepsi daha iyisi yazılamayacak denli iyi yazıldığı için) o değil miydi? Oysa dans eden kızın ayağını, kahverengi ayakkabının uçar gibi hoş devinimlerini, halıya çizilen dans figürlerinin kusursuzluğunu ve bu tatlı inceliğin ve kendine güvenin, genç kız çekingenliğiyle karışık tutuk bir havası olduğunu düşününce, bir çocuk ayağı üzerine bir ezgi

söylemenin, eski ozanların ilkbaharı, gençliği ve sevgiyi anlamakla ilgili sözlerine yetişebilmek için yeterli olduğunu anlamıştı. Oysa düşünceleri tam yoluna girmişken ve zihninde "kahverengi ayakkabılı ayak" üzerine yazacağı şiiri canlandırmaya çalışırken ansızın yıldırım çarpmışçasına durdu. Düş yeniden elinden kayıyordu. Tüm mutluluk veren görüntüler silikleşmiş, eriyip gitmişti ansızın. Korkuyla düşüncelerini düzene sokmaya çalıştı, ama düşün içeriğini yazsa bile, düş o anda artık tümüyle onun olmaktan çıkmış, yabancılaşmış ve eskimişti. Üstelik bunun hep böyle kalacağını da anlamıştı. Hiçbir zorlama, hiçbir amaç ve hiç kaygıya kapılmadan tüm yüreğiyle onları benimsediği sürece bu çekici görüntülerin kendisine ait olabileceklerini ve ruhunu kokularıyla doldurabileceklerini kavramıştı.

Ozan, kendisini arkasından sürükleyen, olabildiğince ince sırçadan yapılma, son derece karmaşık bir oyuncağa benzeyen düşü izleyerek düşüne düşüne evinin yolunu tuttu. Düşle ilgili kaygılarla doluydu. Ah, düşteki sevgiliyi tümüyle gözünün önüne getirebilme mutluluğuna bir erişebilseydi! Kahverengi ayakkabıdan, dans figürlerinden, küçüğün yüzündeki kahverengi ışıltıdan, bir bütünden geriye kalan değerli parçaları bir araya getirebilmek dünyadaki her şeyden çok daha önemli geliyordu ona. Gerçekten de onun için en önemli olan da bu değil miydi? Bu güzel ilkbahar oluşumu ona, bir sevgili sözü vermemiş, ruhunun en derin ve en iyi kaynağından doğmamış ve geleceğinin en anlamlı simgesi olarak yazgısının olasılıklarının bilinci ve yalnız onun olan bir mutluluk düşü olarak karşısına çıkmamış mıydı? Huzursuzdu, ama aynı zamanda da sonsuz mutluydu. Bunları düşleyebilmek, bu dünyanın büyüsünün havasını içinde taşıyabilmek ve bir yıkıntı yığını altında sık sık boş yere inanç, sevinç ve yaşamdan artakalanları, ne yapacağımızı

bilemeden, boş yere aradığımız ruhumuzda böyle bir çiçeğin açabilmesi olağanüstü değil miydi?

Eve gelince, kapıyı kapattı ve bir koltuğa uzandı. Eline içinde karalamaları olan not defterini aldı, düştüğü notları dikkatli okudu ve yazdıklarını değersiz, hiçbir şey vermeyen, engelleyici ve yanlış buldu. Sayfaları koparıp titizce yok etti ve hiçbir şey yazmamaya karar verdi. Yattığı yerde huzursuz düşten bir bütün oluşturmaya çalıştı. Yeniden düşün bir parçası geldi gözünün önüne. O yabancı evde, o çıplak girişte beklerken gördü kendini. Arkada bir yerlerde koyu renk giysili, huzursuz, yaşlı bir hanımefendi vardı. İleri geri yürürken gördü onu ve bir kez daha yazgısının oluştuğu anı duyumsadı: Magda onun, yeni, daha genç, daha güzel ve gerçek ölümsüz sevgilisine ulaşabilmesi için gitmişti. Yaşlı hanımefendi ona sevecenlikle, hüzünle bakıyordu ve onun çizgilerinin, gri giysisinin arkasından başka çizgiler ve başka giysiler çıktı ortaya. Çocukluğunda ona bakmış kadınlar ve dadıları, annesinin yüzü ve gri ev giysisi. Sonra bu anı katmanlarında, bu anneyi ve kız kardeşi andıran resim döngülerinde geleceğini duyumsadı. Sevgisinin ürediğini de. O boş girişin arkasında, ona bağlı ve hüzünlü, sevgili annesinin ve Magda'nın gözü önünde o çocuk oluşmuştu ve o çocuğun sevgisi onu mutlu edecek, çocuğun olduğu yer onun mutluluğu, geleceği de onun geleceği olacaktı.

Magda'yı gördü yeniden. Onu, öpmeden, ciddi, ama o ölçüde de yumuşak selamladığını anımsadı. Akşamın altın ışıklarında, bir zamanlar gördüğünü var saydığı büyüye yüzü bir kez daha kavuşmuştu. Yüzü ondan ayrıldığı ve vedalaştığı anda eskiden mutlu olduğu zamanlardaki gibi sevgiyle doluydu. Yüzü belirginleşmiş, anlam kazanmış ve ozana çekici gelen, ona bağlanmasına neden olan daha genç, daha güzel, daha gerçek tek bir yüze dönüşmüştü. Alçakgönüllülüğü, değişme yeteneği

ve yarı anaç, yarı çocuksu büyü gücüyle bir sevgi simgesini andırıyordu. Bu kadında düşlediği, şiirsel bulduğu ve arzuladığı her şey, sevgisinin en yoğun olduğu dönemdeki bütün aydınlık ve bütün tapınma, ozanın sevgisine dönüşen ve Madga'nın bütün ruhunun yansıdığı yüzün, ciddi ve sevecen çizgilerinde ışıldıyor, hüzünlü ve sevecen gözlerinde gülümsüyordu. Böyle bir sevgiliden insan nasıl ayrılabilirdi ki? Oysa bakışı, "Vedalaşmalı, çünkü yeni bir şeyler olmalı," diyordu.

Sonra küçük çevik çocuk ayakları yeni bir şey getirdi. Kız kardeş geldi, ama yüzü görünmüyordu. Küçük ve zarif oluşundan, kahverengi ayakkabı giymesinden, yüzünün ve giysisinin kahverengisinden ve olağanüstü dans edişinden başka hiçbir şey tam olarak görünmüyordu. Bir de Boston vardı; o dansı gelecekteki sevgilisi hiç de iyi yapamayacaktı. Öyle özgür, zarif ve kusursuz dans edişi kadar hiçbir şey, çocuğun deneyimli yetişkinler hakkında ne düşündüğünü açıkça gösteremezdi ve özellikle de yazarın yapamadığı o dansta çocuk onu hiç umut bırakmamacasına mat etmişti.

Yazar gün boyunca düşünü düşündü durdu ve düşündükçe de düşü ona en iyi ozanların en iyi düşlerinden de güzel gelmeye başladı. Uzun bir süre, bazen bütün gün düşün güzelliğini, derinliğini, içtenliğini ve sınır tanımazlığını, düşü kuran kişi olarak yalnızca kendisi değil, başkaları da tanısınlar diye düşü yazmak istedi ve tasarılar yaptı. Ama bir süre sonra bu istekten ve çabadan vazgeçti, çünkü kendi yüreğiyle gören ve düş kuran gerçek bir ozan olmakla yetinmesi gerektiğini ve yazdıklarının da sıradan bir yazarın ürünleri olarak kalacağını anlamıştı.

(1926)

KRAL YU

Eski Çin öykülerinde, bir kadının ya da bir sevdanın yendiği krallara ve devlet adamlarına sık rastlanmaz. Bu konunun işlendiği ender örnekler arasında en ilginç olanlarından biri, Dou kralı Yu ve onun en sevdiği karısı Bau Si'nin öyküsüdür.

Dou ülkesi batıda, barbar Moğolların ülkesine dek uzanıyordu. Kralın konutu Fong, tehlikeli bir bölgenin ortasındaydı ve barbar kökenli Moğol halkının akınlarına ve ganimet elde etmek için düzenlediği baskınlara hedef oluyordu.

Bu nedenle sınır korumasını alabildiğince güçlendirmek ve özellikle de konutun olduğu yeri daha iyi korumak gerekiyordu.

Yu, kötü bir devlet adamı değildi. Üstelik akılcı öğüt verenleri de dinlemesini bilirdi. Tarih kitaplarından öğrendiğimize göre, bütün sınırı akıllıca düzenlenmiş yapılarla güçlendirmenin doğru olacağını anladı, ama bütün bu mantıklı ve olağanüstü önlemler, hoş bir kadının kaprisi yüzünden hiçbir işe yaramadı.

Kral, batı sınırında onu destekleyen prenslerle birlikte sınır koruma kuleleri yaptırdı. Tüm politik yapılar gibi bunların da ikili bir amacı vardı: biri tinsel, öbürü de işlevsel. Tinsel amacı, ilkyardım çağrısında kralın konu-

tuna koşup ona yardım etmeye yemin etmiş prenslerin ve onların adamlarının güvenilirliğiydi. Kral'ın yararına olan işlevselliği de batı sınırında çok iyi tasarlanmış bir kuleler dizisinin yapılmış olmasıydı. Her kulede gecegündüz nöbet tutulacak ve her kulede çok güçlü bir davul bulunacaktı. Sınırın herhangi bir yerine bir saldırı olunca en yakındaki kuleden davul çalınmaya başlanacak ve böylece kuleden kuleye davulla verilen haber en kısa zamanda tüm ülkeye yayılacaktı.

Kral Yu, uzun süre bu akılcı ve yararlı yapılarla ilgilendi, prensleriyle toplantılar yaptı, yapı ustalarının önerilerini dinledi ve gece nöbetçilerinin eğitimlerini denetledi. Kral'ın, adı Bau Si olan bir karısı vardı. Güzel bir kadındı, bir kral ve halkı için pek de olumlu olamayacak denli Kral'ın yüreğini ve aklını çelmeyi biliyordu. Yaşam dolu, zeki bir kız çocuğu, oğlanların oyununu nasıl hayranlık ve kıskançlıkla izlerse, Bau Si de kocasının sınırla ilgili çalışmalarını öylesine bir ilgi ve katılımla izliyordu. Ustalardan biri sınırda olan biteni görüntülemek için, kulelerin kilden küçücük bir modelini yapmış, boyamış ve fırınlamıştı. Sınır kulelerinin düzeni tamdı. Her bir küçücük kilden kulede minicik kilden bir nöbetçi duruyordu. Davulların yerine de iple minicik çıngıraklar asmıştı. Bu güzel oyuncak kralın karısının çok hoşuna gitti. Neşesinin yerinde olmadığı zamanlarda, çoğu kez, nedimeleri ona "Barbarların Akını" oyununu oynamayı önerir oldular. Kuleleri kuruyor, minik çanları çalıyor ve böylece çok eğlenip rahatlıyorlardı.

İnşaatın bittiği, davulların yerleştirildiği ve görevlilerin eğitiminin tamamlandığı gün kralın yaşamında önemli bir gün oldu. Şimdi sıra, daha önceden saptanmış olan şans getiren günlerden birinde, yeni sınır koruma yönteminin provasını yapmaya gelmişti. Yaptıklarından gurur duyan Kral çok gergindi. Saray halkı da şans dile-

mek için hazır bekliyordu. Ama içlerinde en heyecanlı olanı da beklenti içindeki Bau Si'ydi. Tören hazırlıklarının bitmesi ve gürültünün kesilmesi için sabırsızlanıyordu. Sonunda Kral'ın karısının çok hoşlandığı kule ve davul oyununun ilk kez gerçek boyutlarda uygulanması zamanı geldi. Bau Si heyecandan öylesine gergindi ki, oyuna karışmamak ve emirler vermemek için kendini zor tutuyordu. Kral ciddi bir yüzle ona işaret etmek zorunda kaldı. O da kendini toparladı. Büyük gerçek kuleler, gerçek davullar ve gerçek insanlarla "Barbarların Akını" oynanıp nasıl yapıldığı görülecekti. Kral başlama işaretini verdi. En yüksek rütbeli saray görevlisi emri süvarilerin komutanına illetti, o da atını ilk gözleme kulesinin önüne sürüp davulun çalması için buyruk verdi. Davulun derin sesi her yeri sardı ve her kulak bu yoğun törensel tınıyı duydu. Bau Si heyecandan bembeyaz kesilmiş, titremeye başlamıştı. Büyük savaş davulu, çağrı, tehdit, gelecekteki olaylar, savaş, tehlike, korku ve çöküşü çağrıştıran incelikten yoksun şarkısını, yeri göğü inleterek var gücüyle söylemeye başladı ve herkes onu saygıyla dinledi. Davul çalar çalmaz ondan sonraki kuleden uzak, zayıf ve çabuk yiten yanıtı geldi. Sonra hiçbir şey duyulmaz oldu ve kısa sürede törenin verdiği suskunluk geçti, herkes konuşmaya, oraya buraya gitmeye ve birbiriyle sohbet etmeye başladı.

Bu süre içinde davulun uyarıcı derin sesi birinci kuleden ikinciye, üçüncüye, onuncuya ve otuzuncuya ulaştı. Kesin emirlere göre, davulun sesini duyan her asker hemen silahını ve kumanyasını alıp toplanılacak yere gelmek zorundaydı. Bütün yüzbaşı ve albaylar bir an bile yitirmeden birliğinin başına geçecek ve daha önceden saptanmış emirleri ülkenin içlerine ulaştıracaktı. Davul sesinin duyulduğu her yerde, işten, yemekten, oyundan ve uykudan hemen vazgeçilip gereksinmeler sağlanacak,

atlar eyerlenecek, bir araya gelinecek, yürünecek ya da atlara atlanacaktı. Böylece göz açıp kapayana kadar, tüm komşu bölgelerden hızla ilerleyen bölükler Fong'a doğru yola çıktı.

Fong'da, saray avlusunun ortasında ürkünç davul sesinin duyulmasıyla yoğunlaşan heyecan ve gerginlik kısa sürede azaldı. Rahatlayan insanlar sohbet ederek sarayın bahçesinde dolaşmaya başladılar. Tüm kentte şenlik vardı. Üç saatten kısa bir sürede iki koldan küçüklü büyüklü süvari birlikleri gelmeye başladı. Her saat başı bunlara yenileri ekleniyordu. O gün ve onu izleyen iki gün boyunca sürdü bu ve kralın, görevlilerin ve subayların göğsü giderek artan bir gururla kabardı. Kral'a övgü ve şans dilekleri yağdı. Yapı ustalarına ziyafetler verildi. Birinci kulede ilk vuruşu yapan davulcunun boynuna çelenk takıp sokaklarda dolaştırdılar ve onu armağanlara boğdular.

Kralın karısı heyecandan neredeyse kendinden geçmişti. "Kulecik-Çancık" oyununun gerçekleşmesi sandığından da güzel olmuştu. Davul sesinin tınısında gizli olan büyülü buyruk boş arazinin içinde dağılıp gitmiş, ama sonra inanılmaz etkisi canlanarak insan boyutunda geri gelmiş, her davulun insanın yüreğini ağzına getiren uğultusu bir insan seline dönüşmüştü. Yüzlerce, binlerce silahlı alay düzgün bir biçimde, disiplinli bir acelecilikle, at üstünde ya da yürüyerek uzaklardan gelmişti: Okçular, hafif ve ağır süvariler ve mızrakçılar, karşılandıkları, kalacak yerlerinin bildirildiği, selamlandıkları, ağırlandıkları, yerleştirildikleri, çadır kurdukları ve ateş yaktıkları kentin dört bir yanını doldurmuştu. Gece gündüz demeden sürdü bu. Bir masal cini gibi gri topraktan bitiveriyor, uzak küçücük toz bulutları içinde beliriyor, ama sonra saray halkının ve kendinden geçmiş Bau Si'nin gözleri önünde sıraya diziliveriyorlardı.

Kral Yu hayatından çok memnundu. Özellikle de en sevdiği karısının mutluluğu onu çok sevindiriyordu. Bau Si mutluluktan bir çiçek gibi parlıyordu. Kral'a hiç bu denli güzel görünmemişti. Oysa şölenler pek öyle uzun sürmez. Gün ilerledikçe bu şölenin de coşkusu giderek azaldı. Tansıklar olmaz oldu, masal düşleri de gerçekleşmiyordu artık. Aylaklar ve zevkine düşkünler için dayanılmaz bir durumdu bu. Bau Si'nin neşesi de şölenden birkaç hafta sonra söndü. Büyük oyunun zevkine varalı beri, kilden yapılma kulecikler ve iple çekilen çıngıraklarla oynanan oyunun tadı tuzu kalmamıştı. Ah, ne denli büyüleyiciydi öbürü! Üstelik mutluluk veren oyun için her şey hazırdı, kuleler de orada duruyordu, davullar da. Nöbetçiler nöbet tutuyor, üniformalı davulcular öylece oturuyor ve hepsi büyük buyruğu bekliyordu. O verilene dek de hepsi ölüydü, hiçbir işe yaramazdı!

Bau Si gülmeyi unuttu ve pırıl pırıl neşesini yitirdi. Kral en sevgili oyun arkadaşı ve gecelerinin avuntusu olan karısının kendinden uzaklaştığını canı sıkılarak gözlemliyordu. Ondan bir gülücük koparabilmek için armağanlarını en pahalılarından seçmek zorunda kalmaya başladı. Aslında durumu görmesinin ve bu tatlı küçük güzelliği görevi uğruna feda etmesinin tam zamanıydı, ama Yu zayıf bir insandı. Bau Si'nin gülümsemesi ona her şeyden önemli geliyordu.

Yu, Bau Si'nin çabalarının cezasını yavaş yavaş ve direnerek ödedi, ama fena ödedi. Bau Si onu öyle bir noktaya getirdi ki, görevlerini unuttu. Binlerce kez yinelenen ricalara yenilerek Bau Si'nin yüreğinde yatan tek büyük dileği yerine getirdi. Sınır nöbetçisinin düşman görmüşçesine işareti vermesine razı oldu: Savaş davulunun heyecan verici derin sesi duyuldu. Bu kez Kral'a çok ürkünç geldi bu ses. Bau Si de sesten ürktü. Sonra da heyecanlı oyun baştan başa yinelendi. Dünyanın uçun-

dan küçük toz bulutları havalandı, bölükler yürüyerek ya da at sırtında geldiler, üç gün boyunca bölükbaşları eğilerek birbirini selamladı ve askerler çadır kurdu. Bau Si de çok mutlu oldu ve gülüşü aydınlandı. Oysa Kral Yu zor saatler geçirdi. Düşman saldırısı olmadığını ve her şeyin yolunda olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. Yanlış alarmı prova diye yorumlayarak haklı çıkarmaya çalıştı. Kimse karşı çıkmadı, herkes eğilerek selam verdi ve onayladı.

Oysa subayların arasında kralın oyununa geldikleri ve kralın sevgili karısının hatırına sınırı alarma geçirip binlerce insanı telaşa verdiği haberi yayılmıştı. Subayların çoğu aralarında ileride böyle bir buyruğa uymamayı kararlaştırdı. Bu arada Kral öfkeli birlikleri güzelce ağırlayarak sinirlerini yatıştırmaya çalıştı. Sonuçta Bau Si amacına ulaşmıştı. Bau Si'nin yeniden mutsuz olmasına ve bu anlamsız oyunun bir kez daha yenilenmesine vakit kalmadan o ve Kral cezalarını buldular. Belki rastlantısal belki de oyunun haberi onlara da ulaştığı için batıdaki barbarlar, günün birinde, büyük gruplar halinde at sırtında sınırı aşarak ansızın saldırdılar. Hiç duraksamadan kuleler işaretlerini verdi, davullar da hemen uyardı ve derin tınıları en uzak sınır noktasına dek uzandı. Ama öylesine hayran olunacak bir işlevi olan bu kusursuz oyuncak bozulmuşa benziyordu; davulların sesi güçlü yankılandı, ama ülkenin askerlerinin ve subaylarının yüreğinde bir yankı uyandırmadı. Davulların buyruğunu dinlemediler ve kralla Bau Si boş yere dört bir yanı gözledi. Ama ne bir yerden bir toz bulutu kalktı ne de bir yerlerden küçük gri yollar yerden bitercesine görünüverdi. Yardıma kimse gelmedi.

Kral elindeki birkaç bölükle barbarlara direnmeye çalıştı; ama barbarlar sayıca üstündü ve tüm bölükleri yenilgiye uğratıp Fong'u ele geçirdiler, sarayı ve kulele-

ri de yakıp yıktılar. Kral Yu ülkesini ve yaşamını yitirdi. Bau Si'nin yazgısı da ondan farklı olmadı. Bugün bile tarih kitapları onun felaket getiren gülüşünden söz eder.

Fong yerle bir oldu ve oyun, oyun olmaktan çıktı. Ne davul oyunu, ne Kral Yu ne de gülen Bau Si kaldı. Yu'nun yerine geçen Kral Ping, Fong'u terk edip kral konutunu Doğu'nun uzak bir köşesine taşımaktan başka çare bulamadı; tahtının gelecekteki güvenini ancak komşu prenslerle anlaşarak ve geniş topraklardan vazgeçerek elde edebildi.

(1929)

KUŞ

Kuş, eski çağlarda, Pazartesi köyünün çevresinde yaşardı. Ne rengârenkti, ne güzel ve gösterişliydi ne de iriydi. Hiçbiri değildi bunların ve onu görmüş olanlar çok küçük, minnacık diye nitelendirirlerdi. Güzel değildi, ama kendine özgü, garip bir hayvandı. Hiçbir türe girmeyen her hayvana ve her varlığa özgü ayrım ve kusursuzluk onda da vardı. Ne aladoğan, ne horoz, ne ispinoz ne de ağaçkakandı. Yalnızca Pazartesi köyünün kuşuydu o. Hiçbir yerde benzeri yoktu ve dünyada bir kez olabilecek bir varlıktı. İnsanın düşünebilme yeteneğinin oluştuğu ilkçağlardan beri bilinirdi. Yalnızca Pazartesi köyünün çevresindeki insanlar tanırdı onu, ama komşu köylerde de bilinirdi ve bu köylerin halkı –çok değişik bir şeye sahip olanlara her zaman yapıldığı gibi– onu biraz alaya alırdı. "Pazartesi köyünün kuşu var ya canım!" derlerdi. Careno'dan Morbio'ya dek, hatta daha ötelerde bile tanınır, onunla ilgili öyküler anlatılırdı. Ama çoğu olayda olduğu gibi, son zamanlarda, o artık ortadan kaybolduktan sonra, insanlar onunla ilgili tam ve güvenilir bilgi toplamaya kalktılar. Birçok yabancı onunla ilgili sorular sordu ve bazı Pazartesi köyü sakinlerine onu hayatlarında hiç görmediklerini itiraf etmek zorunda kalana kadar şarap içirtilip sıkı sıkıya sorguya çekildi. Kendileri

görmemiş olsa bile, herkes onu bir kez ya da birkaç kez görüp anlatan birini tanıyordu. Onunla ilgili bilinenler sözle aktarılıyor ya da yazılıyordu. Görünüşü, sesi, nasıl uçtuğu, alışkanlıkları ve insanlarla olan ilişkileriyle ilgili söylentilerin ve yazılanların hepsinin değişik oluşu da ilginçti.

Eski zamanlarda kuş daha sık görülür ve onunla her karşılaşan sevinirdi; çünkü bir doğa dostu arada sırada bir tilki ya da bir guguk kuşuyla yüz yüze gelip onu gözlemlediğinde, bu deneyimden nasıl mutlu olursa, kuşu gören kişi için de onunla karşılaşmak her zaman bir deneyim ve sevinç kaynağı olurdu. Bu yaratık, insanla karşılaştığı zaman, onun öldürmeye düşkünlüğü karşısında duyduğu korkuyu bir an unutur ya da o insan, insan olmadan önceki evresinin arınmışlığına geri dönmüş gibi olurdu. Kuşlara hiç aldırmayan insanlar olduğu gibi ilk çentiyane çiçeğini bulmayı ya da akıllı ve yaşlı bir yılanla karşılaşmayı önemsemeyen insanlar da vardı; kuşu çok seven insanlar da. Hepsi için onunla karşılaşmak önemli ve sevindirici bir olaydı. Arada bir zararlı ya da uğursuz olduğunu düşünenler de çıkıyor ve bazen bu düşüncelerini söylüyorlardı. Dediklerine göre, onu gören, bir süre çok gergin olur, sabaha dek karabasanlarla uğraşır, huzursuzluğa kapılırmış. Özleme benzer bir duyguya da. Bazıları da bu söylenenleri tümüyle yadsır, tersine, kuşla karşılaştıklarında değerli ve soylu bir duyguya kapıldıklarını, bir ayinden ya da güzel bir ezgiyi dinledikten sonra olduğu gibi güzel ve örnek olabilecek türden iyi düşüncelere dalıp içlerinden daha değişik ve daha iyi bir insan olmaya çaba gösterdiklerini söylerlerdi.

Uzun yıllar Pazartesi köyünün muhtarlığını yapmış ünlü Sehuster'in kuzeni olan Schalaster adında biri, yaşamı boyunca bu kuşla çok ilgilenmişti. Anlattığına göre, her yıl onunla bir iki kez karşılaşır ve her defasında

kendini günlerce çok iyi hissedermiş. Neşeli olmazmış, ama daha canlı ve duyarlı olurmuş. Bir şey beklermiş sanki. Yüreği değişik çarpar, birazcık acı çeker gibi bir duyguya kapılır, bir yüreği olduğunu anımsar, oysa başka zamanlarda bir yüreği olduğundan neredeyse haberi bile olmazmış. Sonuç olarak Schalaster sırası gelip onun hakkında konuştuğunda kuşun orada olmasının önemsiz olmadığını, onunla gurur duymak gerektiğini, onun çok ender bulunan bir varlık olduğunu ve olayın şöyle yorumlanması gerektiğini söylüyordu: Bu gizemli kuş, bir insana başkalarına oranla daha sık görünürse o insan değişiktir ve üstün bir yönü vardır.

(Üst düzeyde eğitim görmüş aydın okurlar için Schalaster'le ilgili aşağıdaki bilgi eklenmiştir: Schalaster, bu aralar unutulan, ama çoğu zaman sürekli sözü edilen kuş olgusunun sona ermesinin gerçek nedeni ve en önemli tanığıydı. Üstelik kuşun yok oluşundan sonra, Pazartesi köyünde onun yaşadığından kuşkusu olmayan ve yeniden görüneceğine inanan küçük bir topluluğun da sözcüsüydü.)

"Onu ilk gördüğümde, küçücük bir çocuktum," diye bilgi veriyordu Schalaster[1], "Okula bile gitmiyordum henüz. Evimizin arkasındaki meyve bahçesindeki otlar yeni kesilmişti. Dallarından birini bana doğru uzatmış bir kiraz ağacının yanında duruyordum. Yeşil ham kirazlara bakarken ağaçtan aşağıya uçtu kuş. O güne dek gördüğüm kuşlardan çok değişik olduğunu ayrımsadım. Ot yığınlarından birine kondu ve zıplamaya başladı. İlgiyle ve hayranlıkla tüm bahçede onun peşinden koştum, o da ışıl ışıl gözleriyle sık sık bana baktı ve daha ileriye zıplamaya başladı. Yalnız kendisi için dans eden ve

1. Bkz. *Avis montagnoles. res. gestae ex recens.* Ninonis, s. 285 ve devamı.

şarkı söyleyen birisi gibiydi. Beni kendisine çekmek ve sevindirmek istediğini hemen anladım. Boynunda biraz beyazlık vardı. Otların üzerinde dans edercesine zıplaya zıplaya ısırganotlarının olduğu arka çite kadar gitti, çitin tahtalarından birinin üzerine kondu, cıvıldadı, bana çok dostça baktı ve ne olduğunu göremeden öylesine ansızın yok oluverdi ki, şaşırıp kaldım. Daha sonraları da, hiçbir hayvanın, insanın beklemediği bir anda bu kuş kadar yıldırım hızıyla ortaya çıktığına ve yine aynı hızla yok olabildiğine tanık olmadım. İçeriye koşup anneme başımdan geçenleri anlattım, o da bana hemen, onun adsız kuş olduğunu ve onu görmemin çok iyi olduğunu, bana şans getireceğini söyledi."

Schalaster burada başka betimlemelerden biraz ayrılıyor ve kuşu çok küçük, bir çalıkuşundan daha büyük olmayan bir kuş diye tanımlıyor, en küçük yeri olan başının olağanüstü küçük, akıllı ve devingen olduğunu, sıradan bir kuş gibi görünmesine karşın gri sarı tepeciğinden ve insana bakmasından onu hemen tanıyabileceğinizi, oysa başka kuşların insana kesinlikle bakmadığını söylüyor. Tepeciği bir alakarganın tepeciğine oranla çok küçük olmasına karşın onunkini andırıyormuş ve tepeciğini sürekli aşağı yukarı oynatıyormuş. Kendisi de çok canlıymış. Uçarken de zıplarken de hızla deviniyormuş. Devinimi rahat ve anlamlıymış; gözleriyle, başını sallamasıyla, tepeceğini oynatmasıyla, uçarken ya da konduğunda, sanki bir şey söylemeye ve bir şeyi anımsatmaya çalışıyor, bir görevi varmış ya da bir haberciymiş izlenimi veriyor ve biri onu gördüğünde bir süre onu düşünüp ne istediğine ve ne anlama geldiğine kafa yormak zorunda kalıyormuş. İnsanların onunla ilgili bilgi edinmeye çalışmasından ya da onu gözlemlemeye kalkmasından da hiç hoşlanmıyormuş. Nereden geldiğini hiç bilemezdiniz zaten. Ansızın ortaya çıkar, size yakın bir yere konar,

sanki hep oradaymışçasına davranır ve dost bakışıyla size bakardı. Kuşların cam gibi gözleri ve sert, ama ürkek bakışları olduğunu ve insana bakmadıklarını herkes bilir. Oysa bu kuş oldukça candan bir bakışla insanın gözünün içine bakardı.

Çok eski çağlardan beri kuşla ilgili söylentiler ve öyküler aktarılırdı hep. Oysa bugün ondan daha az söz ediliyor. İnsanlar çok değişti. Yaşam daha zorlaştı. Gençlerin hemen hemen hepsi çalışmak için kente gidiyor, aileler yaz akşamlarında kapı önlerinde ya da kışın ocak başında birlikte oturmuyor, hiçbir şeye zaman yetmiyor ve bugün gençlerin hemen hemen hiçbiri ormanda yetişen çiçeklerden birkaçının ya da bir kelebek türünün adını bile bilmiyor. Ama hâlâ çocuklara kuşun öykülerini anlatan yaşlı bir kadın ya da bir dede bulmak olası. Bu kuş öykülerinden birine, belki de en eskisine göre, Pazartesi köyünün kuşu dünya kadar eskiymiş. Kabil, Habil'i öldürdüğü zaman bile oradaymış. Habil'in kanından bir damla içmiş ve Habil'in görevini yüklenerek oradan uçmuş. Bugün bile insanlar olan biteni unutmasınlar, ders alıp insan yaşamını kutsal tutsunlar ve birbirleriyle kardeşçe yaşasınlar diye insanları uyarıyormuş. Habil efsanesi çok eskidir ve onunla ilgili şarkılar[1] bile vardır, ama aydınların söylediklerine göre, kuş efsanesi ondan da eskiymiş. Birçok ülkede, değişik dillerde anlatılırmış ve Pazartesi köyünün kuşuna yanlışlıkla mal edilmiş. Bu denli eski çağlardan beri bilinen Habil kuşunun sonradan yalnızca bu yörede olması ve başka hiçbir yerde bulunmaması da düşünmeye değer bir konuymuş.

Biz de kendi açımızdan, efsanelerin, öğretim üyelerinin savunduğu gibi belirli bir mantık çizgisinde geliş-

1. Karş. Hesse'nin *Das Lied von Abels Tod* (Habil'in Ölümü Hakkında Şarkı), 1920, WA I, s. 93 ve devamı.

mesi gerekmediği savını "düşünmeye değer" buluyoruz ve onlara kuş olayına bu denli belirsizlik ve çelişki katanların kendileri olup olmadığını sormak istiyoruz, çünkü bildiğimiz kadarıyla, eskiden kuş ve kuşla ilgili öyküler üzerine hiç tartışma çıkmazmış. Biri komşusundan değişik bir şey anlattığında, bu, hoşgörüyle karşılanır, üstelik insanların onun için değişik düşünebilmesi ve anlatabilmesi kuşa daha çok saygı duyulmasına neden olurmuş. Daha da ileri giderek aydınları, kuş olayını berbat edip araştırmalarıyla kuşla ilgili anıları ve öyküleri boş yere yok etmeye uğraşmakla suçlayabilirdik. Zaten ortada hiçbir şey kalmayana dek çözmek aydınların uğraşlarından biridir. Ama içimizden kim çıkıp da pek de hoş olmayan bir yüreklilikle, her şeyi değilse bile çoğu şeyi borçlu olduğumuz bilime dil uzatabilir ki?

Neyse, biz yine kuş efsanesiyle ilgili eskiden anlatılan ve bugün de hâlâ halkın dilinde arta kalan öykülere dönelim. Bu öykülerden çoğu kuşu büyülü, değişken ya da lanetlenmiş bir yaratık olarak betimliyor. Kuş efsanesi, Doğu ülkelerine yapılan seferler zamanında önemli bir rol oynayan ve bugün bile her yerde bu seferlerin izlerini taşıyan Pazartesi köyü ve Morbio arasındaki yöreye dayanır. Bu efsaneye göre bu kuş, Arapların bilgeliğine sahip ve büyü güçleri olan, Sicilya'da egemen Hohenstaufe ailesinden gelen sonuncu büyük kral ve büyücüymüş. Çoğu zaman kuşun daha önceleri bir prens olduğu ya da aynı zamanda (örneğin Sehuster'in duyduğuna göre) bir büyücü olduğu da söylenir. Yılan Tepesi'nde kırmızı bir evi varmış; büyücülüğü, sihirbazlığı ve ozanlığı yasaklayan ve bu kişileri şarlatanlıkla suçlayan Flachsenfing Yasası çıkıp birçok kişi ekmek parasını kazanamaz duruma düşene dek o yörede saygı görmüş. Kısa sürede evinin çevresine diktiği böğürtlenler ve akasyalar dikenlerin arasında kaybolmuş, o da yerini yurdunu bırakmış, arka-

sında ona eşlik eden dizi dizi yılanlarla birlikte ormana dalıp gözden kaybolmuş; insanların ruhlarını etkilemek ve büyücülük yapmak için arada sırada kuş kılığında ortaya çıkar olmuş. Çoğu kişileri kendine özgü büyüsüyle etkilediği kesin, ama anlatıcı ak büyü mü, yoksa kara büyü mü yaptığının saptanamadığını vurguluyor.

Doğu seferlerini düzenleyenlere baktığımızda, kuşkusuz, anaerkil kökenli çok ilginç bir kültürün belirgin olduğu bu topluluktan geriye kalan öykü parçacıklarında Ninon diye anılan bir "yabancı" kadının önemli bir rol oynadığını görürüz. Bu fantastik öykülere göre, bu yabancı kadın kuşu yakalamayı başarmış ve köylüleri karşı çıkıp kuşu özgürlüğüne kavuşturana kadar onu yıllarca tutsak olarak yanında alıkoymuş. Başka bir söylentiye göre de, yabancı kadın Ninon, kuşu kuşa dönüşmeden önce, henüz büyücüyken tanırmış ve kırmızı evde onunla birlikte otururmuş; o tepede uzun karayılanlar ve mavi tavuskuşu başlı yeşilkertenkeleler yetiştirirlermiş. Bugün bile Pazartesi köyünün üzerindeki böğürtlen tepesi yılan doluymuş, her yılanın ve kertenkelenin eskiden büyücünün büyülerini hazırladığı yere geldiğinde bir an durduğu ve başını saygıyla indirip kaldırdığı açık bir şekilde gözlemlenebilirmiş. Epey zaman önce ölmüş Nina adında çok yaşlı bir kadın da Diken Tepesi'ne sık sık şifalı ot toplamak için çıktığında, eskiden büyücünün evinin giriş kapısının olduğu tümseğin önündeki yüzlerce yıllık gül ağacının önünde engerek yılanlarının hâlâ selam verdiklerini anlatır, doğruluğuna yemin edermiş. Başkalarının anlattığına göre ise Ninon'un büyücüyle uzaktan yakından bir ilgisi yokmuş ve o yöreye Doğu seferlerinden çok sonra, kuş çoktan kuş olduktan sonra gelmiş.

Kuşun son görüldüğünden bu yana, daha bir insan yaşamı kadar bir süre geçmedi, ama yaşlı insanlar ses-

siz sedasız ölüp gidiyor. Baron da öldü. Neşeli Mario da uzun süredir eskisi gibi değil ve bir gün ansızın kuşun zamanından kimse kalmayacak. Bu nedenle çok karmaşık görünmesine karşın, kuşun durumunu ve sonunun nasıl olduğunu anlatmaya çalışalım.

Pazartesi köyü biraz sapa kalır ve ormanlarını şahinin yönettiği ve guguk kuşunun her yerde duyulduğu bu yörenin gürültüden uzak, dar orman geçitlerini çoğu insan bilmez. Buralarda efsaneleriyle ünlü değişik kuşlar sık sık görülür. Söylentiye göre, Ressam Klingsor da uzun bir süre buradaki bir saray harabesinde yaşamış. Morbio Geçidi'ni ünlendiren de Doğu seferlerine katılan Leo'dur. (Yine ona mal edilen çok saçma bir söylentiye göre, Leo, Ninon'un kutsal ekmeğin nasıl yapıldığını öğrendiğini ve kuşu onunla besleyerek evcilleştirdiğini anlatırmış). Kısacası, yüzyılımız boyunca, hiç tanınmayan ve fazla ilgi çekmeyen bu bölgeyle ilgili öyküler ortalıkta dolaştı durdu ve bizden çok uzaklardaki büyük kent üniversitelerinde Leo'nun Morbio'dan da geçerek izlediği yolla ilgili tezler yazıldı, kuşa değinen öykülerle çok ilgilenen oldu. Bu arada üstünkörü şeyler de anlatıldı ve yazıldı. Şimdi yeniden ciddi bir öykü çalışması yapılmaya çalışılıyor. Birçoğunun yanı sıra, arada bir ortaya atılan saçma bir varsayım da, kuşun ressam Piktor'la bağlantısı olan ve kendini başka varlıklara dönüştürebilen gizemli bilgilere sahip Piktor kuşuyla aynı kuş olduğu. Oysa Piktor nedeniyle ünlenen o kuş, kaynaklarda[1] "kırmızı ve yeşil renkli kuş, güzel ve yürekli bir kuş" diye öylesine açık betimlenmiştir ki, böyle bir karıştırmayı insan pek anlayamıyor.

En sonunda aydınlar dünyasının biz Pazartesi köylülerine ve kuşumuza duyduğu ilgi doruğuna ulaştı ve

1. *Pictoris cuiusdam de mutationibus*, Bibl. av. Montagn. codex LXI.

ondan sonra da kuşun öyküsü şöyle gelişti: Günün birinde bizim o zamanki muhtarımız olan, daha önce değindiğimiz Sehuster'e üst makamdan bir yazı geldi. Bu yazı, duruma el koyan Müsteşar Lützkenstett'in verdiği bir buyrukla ilgiliydi. Doğu Gotlar Krallığı'nın saygıdeğer elçisince üst makama yollanıyor ve aşağıdaki bilgi verilip bölgesinde ivedilikle duyurulması isteniyordu:

Halk arasında "Pazartesi köyü kuşu" diye bilinen adsız bir kuşun durumu Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle Müsteşar Lützkenstet tarafından incelenmiş ve kuş aranmıştır. Kuşun, kendisi, yaşam alışkanlıkları, beslenmesi ya da onunla ilgili her türlü söz, olay vb. hakkında bilgi sahibi olanların Bern'deki Doğu Gotlar Krallığı yetkililerine başvurmaları gerekmektedir. Ayrıca yukarıda sözü geçen elçiliğe verilmek üzere işbu kuşu diri ve sağ olarak teslim eden kişi bin altın sikkeyle ödüllendirilecek, ölü ya da iyi korunmuş cesedini getirene de yalnızca yüz sikkelik bir ödül verilecektir.

Muhtar, uzun bir süre yerinden kımıldayamadan oturup bu resmî yazıyı birçok kez okudu. Yetkili makamların nelerle uğraştıklarını görmek ona çok gülünç ve anlamsız geldi. Bu yazı Got aydınlarınca ya da Doğu Got yetkililerince yollanmış olsaydı, yanıt bile vermezdi ya da o baylara Muhtar Sehuster'in böyle oyunlarla uğraşacak vakti olmadığını ya da yanılmıyorsa şaka yaptıklarını kısaca bildirirdi. Oysa yazı üst makamdan geliyordu. Bu bir emirdi ve emirlere de uymak gerekirdi. Köyün yazıcısı Balmelli yazıyı faltaşı gibi açılmış gözlerle, ellerini göğe doğru kaldıra kaldıra okuduğunda, gülmemek için kendini zor tuttu, ama olay ona yine de önemli geldiği için duraksamadan, "Yapmak zorundayız Herr Sehuster. Başka çaremiz yok. Yazıyı duyurmak için hazırlayacağım," dedi.

Birkaç gün sonra da tüm köy halkı, muhtarlığın önünde asılı duran bildiri tahtasından olayı öğrendi: Kuş, kuş olmaktan çıkmıştı. Yabancı ülkeler ona saygı duyuyor, başına ödül bile koyuyordu. İsviçre ve tüm kantonları bu olağanüstü kuşu koruma altına almayı ihmal etmişlerdi. Minicik adama, onun sevdiği ve önemsediği şeylere beş paralık değer vermiyorlardı. En azından Balmelli böyle düşünüyordu. Daha birçokları da. Acınası kuşu yakalamaya ya da öldürmeye niyeti olanlara yüksek ödüller çok çekici gelmeye başladı. Bu işi başarabilen zengin olacaktı. Tüm köy bu olayı konuşuyor, bildiri tahtasının önünde herkes birbirini itip kakıyor, düşüncesini, coşkuyla dile getiriyordu. Gençlerin neşesine diyecek yoktu. Hemen tuzaklar kurmaya, kapanlar yerleştirmeye karar verdiler. Yaşlı Nina atmacayı çağrıştıran başını sallaya sallaya, "Günahtır bu," dedi. "Hükümetin yaptığı ayıp. Bu adamlar para uğruna kutsal toprakları bile satar. Tanrı'ya şükür ki onu ele geçiremeyecekler, onu ele geçiremezler!"

Muhtarın kuzeni Schalaster yazıyı okuduktan sonra tek söz etmedi. Kımıldamadan duruyordu. Yazıyı ikinci kez büyük bir dikkatle okudu. Daha önce kiliseye gitmeye karar vermişti. Bundan vazgeçip muhtarın evine yollandı, ama evin bahçesine girdiğinde ansızın geri dönüp evine koştu.

Schalaster'in kuşla ilişkisi yaşamı boyunca başkalarından değişik olmuştu. Onu başkalarına oranla daha sık görmüş ve daha iyi gözlemlemişti. Schalaster için kuşa inananlardan, onu ciddiye alanlardan ve ona daha yüce bir anlam verenlerden biriydi dersek yanlış olmaz. Bu nedenle duyuru onu sarsmış ve üzerinde ikili bir etki yaratmıştı. Doğal olarak ilk tepkisi yaşlı Nina'nınki gibi olmuş ve çoğu yaşlıca ya da geleneklerine bağlı vatandaşlar gibi, köyün ve o yörenin en değerli varlığının ve simgesinin,

üstelik de onun kuşunun, yabancılara teslim edilmesine, yakalanmasına ya da öldürülmesine şaşıp kalmış, çok öfkelenmişti. Ormanların bu ender bulunan gizemli konuğu, Pazartesi köyünü ünlendiren, ilginç kılan ve de ona değinen birçok olayın ve öykünün miras alındığı bu kuş, eski çağlardan beri bilinen bu masalsı varlık, nasıl olur da para ve bilim uğruna bir aydının ölümcül merakına kurban edilebilirdi? Şimdiye dek böyle bir şey duyulmamıştı. Olacak şey değildi. Dine küfretmek gibi bir şeydi bu. Öte yandan her şeyi enine boyuna düşündüğünüzde, dine saygısızlık edenlerin her zaman olağanüstü parlak bir yazgıları olduğu da gerçek değil miydi? Kaldı ki kısa pantolon giydiği zamandan beri kuşla sıkı fıkı bir ilişkisi olan birinin, yazgısı daha önceden belirlenmiş, önemli ve seçkin bir insan olmadığı ne malumdu? Ayrıca bu seçilmiş çok özel insan da Schalaster'den başka kim olabilirdi ki? Hem, kuşu yakalamak dine saygısızlık ve bir suçsa, Yahuda'nın İsa'ya ihanetiyle karşılaştırabilirdi – bu ihanet ve İsa'nın kurban edilip öldürülmesi kehaneti çok önceden yapılan, olması gerekli kutsal bir olay değil miydi? İşte Schalaster kendine ve dünyaya soruyordu: Eğer Yahuda olaya ahlaksal ya da mantıksal açıdan bakıp rolünden ve böylece de ihanetinden vazgeçseydi, ne yararı olacaktı? Tanrı'nın büyüklüğünü ve günahları bağışlama gücünü değiştirebilecek ya da engelleyebilecek miydi?

İşte Schalaster'in aklından bunlar geçiyordu ve bütün bunlar aklından geçtikçe de kafası iyice karışıyordu. Evinin meyve bahçesinde, çocukken kuşu ilk kez gördüğü ve bu olağanüstü deneyimin bir şans olduğunu ilk kez duyumsadığı yerdeydi yine Schalaster. Oysa o anda evinin arka bahçesinde huzursuzluk içinde bir sağa bir sola dolaşıp duruyor, keçilerin ağılının, mutfak penceresinin ve tavşanların olduğu yerin önünü adımlıyor, pazar

giysileri içinde, samanlığın arka duvarında orak, tırpan ve yabaların asılı olduğu yerde düşüncelerle, isteklerle ve kararlarla boğuşmaktan sarhoş gibi olana dek yüreği sıkıntı içinde Yahuda'yı düşünerek ve binlerce düşsel sikkenin ağırlığını cebinde duyumsayarak dolanıp duruyordu.

Bu sırada köyde heyecan aynı hızla sürüyordu. Haber duyulduğundan beri neredeyse tüm köy halkı muhtarlığın önündeydi. Arada sırada biri bildiri tahtasındaki duyuruya bir kez daha bakmak için öne çıkıyor, hepsi deneyimlerinden özenle seçilmiş örnekler vererek, espriler yaparak ve kutsal yazılara değinerek düşüncelerini ve niyetlerini coşkuyla ortaya koyuyordu. İçlerinden çok azı ilk anda köyü ikiye bölen duyuruya olumlu ya da olumsuz bir tepki göstermişti. Bazıları tıpkı Schalaster gibi düşünmüştü. Kuşun avlanmasını iğrenç bulmuşlar, öte yandan sikkeleri cebe atmanın hiç de fena olmayacağını düşünmüşlerdi. Ama bu düşüncenin karmaşıklığını doğru dürüst açıklamak pek öyle herkesin becerebileceği bir iş değildi. İşi en hafife alanlarsa gençlerdi. Ahlak ya da vatanı kurtarmak gibi kavramlar onların işe koyulma arzularını durduracağa pek benzemiyordu. Onlara göre bu işi tuzaklar kurarak denemek gerekiyordu. Şansın yardımıyla kuşu yakalayabilmek olasıydı, ama çok da umutlu değildi durum; çünkü kuşa neyin çekici geleceği saptanamıyordu. En iyisi içlerinden birinin onunla karşılaştığında hiç duraksamadan onu vurmasıydı; çünkü sonuç olarak cepte yüz sikke olması hayali bin sikkeden daha iyiydi. Söylenenlere hepsi bağıra çağıra katılıyor, sanki o anda gerçekleşmişçesine yapacaklarının tadını çıkarıyor, kuş avının özelliklerini tartışıyordu. İçlerinden biri, iyi bir tüfek ve yarım sikke gibi az bir paraya gidip tüm pazarını harcamaya hazır olduğunu haykırıyordu. Bu işe karşı çıkanlar genelde köyün yaşlılarıydı. Böyle bir

şeyi inanılmaz buluyorlar, mırıldanarak ya da yüksek sesle bilgece sözler söylüyorlar, insanlarda kutsallık, bağlılık ve inanç gibi kavramların kalmadığını vurgulayarak beddua ediyorlardı. Gençler onlara gülerek yanıt yetiştiriyor, bu işin bağlılık ya da inançla değil, iyi nişan almakla ilgisi olduğunu ve erdem ile bilgeliğin her zaman gözleri kuşu göremeyecek denli bozuk, parmakları da tetiği çekemeyecek kadar katılaşmış olanlara özgü olduğunu söylüyorlardı. Bu böylece sürüp gitti. Köy halkı durumla ilgili espriler üretti ve neredeyse öğle yemeğini unuttu. Kuşla şöyle ya da böyle yakından ilişkisi olanlar hüzünlenerek anlatıyor, ailelerindeki başarılara ve başarısızlıklara değiniyor, hepsi neredeyse bir aziz olan Nathaniel Dede'yi ve yaşlı Sehuster'i duygulanarak anıyor, Doğu'ya yapılan o olağanüstü seferleri dile getiriyor, ilahiler kitabından dizeler ve operalardan ünlü parçalar söylüyor, birbirini dayanılmaz buluyor, ama yine de birbirinden ayrılamıyor, atalarının deyişlerini ve deneyimlerini açıklıyor, kendi kendine ölen kardinalle ilgili eski sözler mırıldanıyor ve geçirdikleri hastalıkları sayıp döküyordu. Örneğin yaşlı bir köylü, ağır bir hastalıktan hastanede yatarken, koğuşun penceresinden, bir an, ama yalnızca bir an kuşu görmüş, ondan sonra da hemen iyileşmeye başlamış. Herkes bir yandan karşısında kendi yüzü varmışçasına kendi kendine konuşuyor, bir yandan da köylüleriyle böbürlenerek, yakınarak, onaylayarak ya da karşı çıkarak söyleşiyordu. Düşünceleri paylaşırken de tartışırken de bir arada olmanın verdiği gücün, zamanın ve her zaman beraber olmanın verdiği süreklilik duygusunun insana iyi gelen tadını çıkarıyor, kendisini kâh yaşlı, kâh genç, kâh genç ve akıllı görüyor, birbirine takılıyor, babalarının geleneklerine sıcak bakıp haklı çıkararak savunuyor ya da yine de sıcak bakarak ve haklı çıkarmaya çalışarak babalarının geleneklerinin doğru olup olmadığını tartışıyor,

atalarının düşüncelerini beğeniyor ya da onlara gülüyor, kendi yaşlılıklarını ve deneyimlerini ya da genç oluşlarını ve yürekliliklerini övüyor, neredeyse işi kavgaya dönüştürüyor, bağırıyor, gülüyor, beraberliğin ve sürtüşmenin coşkusunu yaşıyor ve karşılarındakini sapına dek haklı olduklarına inandırıp onları mat etmeye çalışıyordu.

Bu söz düellosu ve gruplaşmaların tam ortasında, doksanlık Nina, sarışın torununa atalarını unutmayıp bu tanrıtanımazların lanetli ve aynı zamanda tehlikeli kuş avına katılmaması için baskı yapmaya çalışırken, saygısız gençler onun yaşlı yüzüne baka baka bir av pantomimi sergileyip ateş edercesine gözlerini kısıp "dan dan" diye bağırarak yanaklarına nişan alır gibi yaparken öylesine beklenmedik bir şey oldu ki, yaşlısı genci hepsi taş kesilmişçesine donup kaldı. Yaşlı Balmelli bağırarak eliyle bir yeri göstermişti. Bir de baktılar ki, birdenbire sessizliğin ortasında bir kuş, o çok sözü edilen kuş, muhtarlığın damından aşağıya zıplayıp bildiri tahtasının kıyısına konmuş, küçük yuvarlak başını kanadına sürterek, gagasını gıcırdata gıcırdata kısa bir ezgiyi cıvıldıyor, ince kuyruğunu vura vura tempo tutuyor ve tepeciğini de iyice havaya dikiyor... ve kuş bazı köylülerin yalnızca başkalarından duydukları biçimde, hepsinin gözü önünde, bir süre temizlendi, başını merakla aşağıya eğerek resmî makamın yazısını okumak ve başına kaç sikkelik ödül konduğunu öğrenmek istediğini gösterdi. Çok az bir süre kaldı orada belki de. Ama hepsi bunu önemli bir ziyaret gibi algıladı. Onlara bir görevi anımsatmak istiyordu sanki. Kimse artık "dan dan" falan diyemez oldu. Onun yerine orada büyülenmişçesine durup, uçarak gelen ve onları alaya almak için özellikle o yeri ve o anı seçen bu yürekli konuğa bakakaldı. Onları ansızın şaşırtan bu minik tatlı varlığa, bu sözü çok edilen ve o yöreyi ünlendiren kuşa, faltaşı gibi açılmış gözlerle ve utana-

rak, ama iyi duygularla bakıyor, Habil'in ölümüne tanık olan birini ya da bir zamanların bir Hohenstaufe'sini, bir prensini ya da büyücüsünü ve hâlâ engereklerin yaşadığı Yılan Tepesi'nde kırmızı bir evde oturmuş olan, yabancı aydınların, büyük güçlerin ilgisini ve kıskançlığını çeken, uğruna bin sikkelik ödül konmuş birini izliyordu. Hepsi ona hayrandı ve hepsi onu seviyordu. Az sonra silahları yanlarında olmadığı için öfkeden tepinecek olanlar bile o anda onu seviyor ve onunla gurur duyuyordu. Onlarındı o; onların ünü ve onuruydu. İşte orada, bildiri tahtasının üzerinde, gözlerinin önünde kuyruğunu vurup tepeciğini kabartarak onların prensi ya da amblemi gibi oturuyordu. Kuş birdenbire yok olup herkesin bakakaldığı yer boşaldığında, büyünün etkisi yavaş yavaş geçmeye başladı. Birbirlerine gülümsediler, bravo diye bağırdılar, kuşu göklere çıkardılar, tüfek bulmak için bağrıştılar, hangi yöne uçtuğunu sorup soruşturdular ve sonra bu kuşun bir zamanlar yaşlı köylüyü iyileştiren ve doksan yaşındaki Nina'nın büyükbabasının bile tanıdığı kuşla aynı kuş olduğunu anımsayınca olağanüstü bir duyguya kapıldılar. Mutluluk ya da kahkahalarla gülmeyi istemek gibi bir duyguydu bu, ama aynı zamanda da bir giz kadar, bir büyü kadar karanlık ve ürkünç bir duygu. Ansızın kuşun başını çektiği ve köy halkının tüm duygularının dalga dalga ortaya döküldüğü bu artık sinir bozmaya başlayan birlikteliği sona erdirmek için birbirlerinden ayrılıp eve yemek yemeye koştular. Muhtarlığın önü sessizleşti ve bir süre sonra olan öğle zamanı olduğu için boş ve ölü kaldı. Güneşin altında duran beyaz duyuruya biraz önce kuşun konduğu çerçevesinin gölgeleri düşmeye başlamıştı bile.

Bu sırada Schalaster evinin arkasında, tırmıkların, tırpanların, tavşanların kafesi ve keçilerin ağılının önünde düşüncelere dalmış, dolaşmayı sürdürüyordu, ama

adımları oldukça yavaşlamış, düzene girmişti. Dinsel ve ahlaksal açıdan ölçüp biçmeleri de daha tutarlı ve daha az değişken olmaya başlamıştı. Öğle çanı onu kendine getirdi. Biraz şaşkın, ama aklı başına gelmiş olarak içinde bulunduğu ana döndü ve çanın sesini tanıdı. Karısının onu yemeğe çağıran sesini hemen duyacağını biliyordu. Bu kadar kendinden geçmesinden utanarak çizmeleriyle yere daha sert basmaya başladı. Ve tam karısının sesi çanın çalma zamanının doğruluğunu kanıtlarcasına duyulduğunda Schalaster'in gözünün önünde ansızın bir şey uçuştu. Bir anlık bir hava akımı gibi bir şeydi bu. Vınlar gibi bir ses çıkarmıştı... işte kiraz ağacının ince bir dalının üzerinde oraya bir çiçek gibi hafifçe konmuş kuş duruyor, tüyden yapılma tepeciğini oyun oynarcasına indirip kaldırıyor, başını sağa sola çeviriyor, yavaşça cıvıldıyor ve adamın gözünün içine çocukluğundan beri tanıdığı kuşa özgü bakışla bakıyordu. Sonra havalandı ve dalların arasından süzülüp havada yok oldu. Schalaster yüreğinin daha hızlı çarptığını anlayana dek arkasından bakakaldı.

Kuşu, Schalaster'in kiraz ağacına konduğu pazar öğlesinden sonra yalnız bir kez daha gören oldu. O da o zamanki muhtarın kuzeni olan bizim Schalaster gördü yine. Kuşa sahip olmaya ve altınlara kavuşmaya kesin olarak karar vermişti. Kuşu eskiden beri tanıyan biri olarak onu yakalama mutluluğuna erişemeyeceğini biliyordu. Bu nedenle eski bir tüfek bulmuş ve en iyi cinsten kuş saçması denen av saçmasından bolca hazırlamıştı. Yaptığı hesaba göre, bu toz gibi saçmayla ateş ettiğinde kuş büyük bir olasılıkla paramparça olup ölmeyecek, ufacık saçma taneleri onu yalnızca yaralayacak, şokun etkisiyle sersemleşecek ve böylece de onu sağ olarak yakalamak olasılığı doğacaktı. Amacına ulaşabilmek için her türlü önlemi almıştı. Tutsağı içine koyacağı, evde kullanılan

türden bir kuş kafesi bile hazırlamıştı. Geriye, dolu tüfeğinden bir an bile uzak kalmamak için gözünü dört açmak kalıyordu. Götürebildiği her yere götürüyordu tüfeğini. Götüremediği yerlere, örneğin kiliseye gitmek de ona çok zor geliyordu.

Oysa kuşla yeniden karşılaştığında –aynı yılın sonbaharında– tüfeği yanında değildi. Evinin çok yakınında, kuş, her zamanki davranışıyla hiç gürültü etmeden alçalmış, konunca güvenli cik cik ötüşüyle onu selamlamış ve yaşlı bir söğüt ağacının yumru yumru dallarından birine konmuştu. Schalaster o anda bağlamada kullanmak için ağacın ince dallarını buduyordu. İşte orada duruyordu. Aralarında on adım bile yoktu ve kuş cıvıldıyor, gevezelik ediyordu. Düşmanı, yüreğinde bir kez daha o mutluluğu duyumsarken –insan gücünün yaşamaya yetmeyeceği bir yaşamı anımsatan mutluluğu ve acıyı aynı anda duyumsarken– tüfeğini gidip nasıl alacağını bilemediği için korkudan ve sıkıntıdan sırtından ter boşandı. Kuşun uzun süre kalmayacağını çok iyi biliyordu. Aceleyle eve koştu, tüfeğini kapıp geri döndü, kuşun hâlâ orada olduğunu gördü ve yavaşça adım adım ona yaklaştı. Kuşun hiç aldırdığı yoktu. Ne tüfek ne de gözünü dikmiş bakan, eğilerek yürüyen, vicdanı hiç rahat olmayan ve de umursamaz görünmeye çalıştığı belli olan adamın gergin hali ve garip davranışları onu kaygılandırıyordu. Kuş onun yaklaşmasına da ses çıkarmadı. Ona güvenle bakıyor, yüreklendirmeye bile çalışıyordu. Köylü tüfeği doğrultup gözünü kısarak nişan aldığında alay edercesine baktı ona. Sonunda tüfek patladı ve daha tüfeğin dumanı bile dağılmadan Schalaster söğüt ağacının altında, dizlerinin üzerinde, kuşu aramaya koyuldu. Söğütlerden bahçe çitine, oradan tersyüz geriye arı kovanına. Sonra yeniden dönüp fasulyelerin olduğu yere. Sonra yeniden geriye. Otları karış karış aradı. İki kez, üç kez, bir saat bo-

yunca, iki saat boyunca ve de ertesi sabah bir kez, bir kez daha. Ama bırakın kuşu, tek bir tüyünü bile bulamadı. Ben yaptım bunu, çok beceriksizce davrandım, tüfeğim çok gürültü çıkardı diye kendini suçladı. Kuş özgürlüğü ve ormanları seviyordu. Sessizliği de. Oraları hoşuna gitmiyordu demek. Basıp gitmişti ve Schalaster ne yöne uçtuğunu görememişti. Belki de Yılan Tepesi'ndeki eve geri dönmüştü ve mavi yeşil kertenkeleler tümseğin önünde onu saygıyla, başlarını eğerek selamlıyordu. Belki de daha eski ağaçlara ve zamanlara geri dönmüştü. Hohenstaufelerin, Kabil'in ve Habil'in zamanına ya da cennete.

O günden sonra da kuşu gören olmadı. Çok şey söylendi onunla ilgili. Bunca yıl geçmesine karşın bugün bile söylenenler tükenmedi. Doğu Got Üniversitesi onunla ilgili bir de kitap yayımladı. Eskiden onunla ilgili efsaneler anlatılırdı, ortadan yok olduğundan bu yana kendisi bir efsaneye dönüştü.

Yakında kuşun gerçekten yaşadığına, bir zamanlar o yörenin uğuru olduğuna, başına yüksek ödüller konduğuna ve ona bir zamanlar ateş edildiğine yemin edebilecek kimse kalmayacak. İleride bir aydın çıkıp da bu efsaneyi inceleyene dek bu böyle kalacak. Sonra halkın hayal gücüne kanıt olarak gösterilecek ve mitosların yapısal kurallarına göre ayrıntıyla irdelenecek, çünkü hiç kuşkusuz, her yerde ve her zaman bizim yaşamımıza oranla daha güzel, daha özgür ve daha dolu yaşamları çağrıştırdıkları için güzel ve çekici gelen ve iyi ruhlar oldukları için bazı kimselerin saygı duyduğu varlıklar var olacak. Her yerde yinelenir bu. Torunlar büyükbabalarının iyi yürekli olmalarını alaya alır. Güzel ve sevgi dolu varlıklar günün birinde izlenip öldürülür, ölü ya da diri başlarına ödüller konur. Oysa varlıkları, kuş kanatlarıyla geleceğe doğru uçuşunu sürdüren efsanelere dönüşür kısa sürede.

Kuş olayının ileride hangi biçimlere gireceğini şimdiden kimse bilemez. Schalaster'in genç yaşta bir felakete uğradığını ve büyük bir olasılıkla intihar ederek yaşamını yitirdiğini de eklemek zorundayız, ama bu konuda bir yorum yapmaktan kaçınıyoruz.

(1932)

İKİ KARDEŞ[1]

Bir zamanlar iki oğlu olan bir adam vardı. Oğullarından biri yakışıklı ve güçlü, öbürü de ufak tefek ve sakattı. Bu nedenle yaşça büyük olanı sakat kardeşini hor görürdü. Buna dayanamayan kardeşi sonunda kocaman dünyanın çok çok uzak yerlerine gitmeye karar verdi, ama evinden henüz birkaç adım uzaklaşınca karşısına bir arabacı çıktı. Küçük çocuk arabacıya nereye gittiğini sorunca, arabacı, cücelerin hazinelerini Camtepesi adında bir yere götürmesi gerektiğini söyledi. Bu işin karşılığında ne alacağını sorunca da birkaç tane elmas diye yanıtladı. Bunun üzerine küçük, cücelere gitmek istedi ve arabacıya cücelerin onu aralarına alıp almayacağını sordu. Arabacı bunu bilemeyeceğini söyledi, ama küçüğün arabasına binmesine izin verdi. Camtepesi'ne vardıklarında, cücelerin gözcüsü arabacıya hizmetinin karşılığını bol bol ödedikten sonra onu yolladı. O sırada küçüğü ayrımsadı ve ona ne istediğini sordu, küçük de ona olanı biteni anlattı. Bunun üzerine Cüce kendisini izlemesini söyledi. Cüceler sevinerek onu aralarına aldılar. Ondan sonra da çok güzel bir yaşam sürer oldu.

Biraz da öbür kardeşe değinelim. Uzun bir süre o da

1. Öykü, Hermann Hesse'nin on yaşındayken Calw'de yazdığı ilk masalıdır.

evinde mutlu yaşadı. Ama yaşı geldiğinde askere alındı ve savaşa katılmak zorunda kaldı. Sağ kolu sakatlandı ve sonunda dilenir oldu. Bir gün bu yoksul kardeşin yolu Camtepesi'ne düştü. Orada sakat birinin durduğunu gördü, ama bu kişinin kardeşi olabileceği aklına bile gelmedi. Oysa kardeşi onu hemen tanıdı ve ne istediğini sordu. "Ah bayım, kuru ekmeğe bile razıyım," diye yanıtladı onu ağabeyi. "Gel benimle," dedi küçük kardeş ve duvarları ışıl ışıl elmaslarla dolu bir mağaraya götürdü. "Eğer kimse sana yardım etmeden koparabilirsen, bunlardan bir avuç dolusu alabilirsin," dedi sakat. Dilenci sağlam eliyle elmasları kayalardan sökmeye çalıştı, ama elbette başaramadı. O zaman küçük ona, "Kardeşin varsa, sana yardım etmesine izin verebilirim," dedi. Bunun üzerine dilenci ağlamaya başladı ve, "Ah, bir zamanlar size benzeyen ufak tefek, sakat bir kardeşim vardı, ayrıca o çok iyi ve sevecendi. O olsaydı bana yardım ederdi. Oysa ben sevgisizliğimle onu kendimden uzaklaştırdım. Uzun süredir de ondan haber alamadım," dedi. O zaman küçük, "İşte o benim," diye yanıtladı. "Senin sıkıntı içinde olmana razı olamam. Benimle kal."

(1887)